

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01304845 9

UNIVERSITY
OF
TORONTO
LIBRARY

LL
O965E

P. OVIDIVS NASO

EX ITERATA R. MERKELII RECOGNITIONE

VOL. III

TRISTIA. IBIS. EX PONTO LIBRI
FASTI

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCLXXXIX.

22502
—
23/3/92

In hoc volumine sola Tristia sunt, quae apparatus criticum qualem oportet, nondum habent. recensuit ea R. Ehwald vir doctissimus meo rogatu, arbitrato et doctrinae instrumento suo, collato Florentiae codice Marciano lacunoso (desunt partes I I ad V 10, III VII ad IIII I 12, IIII VII 6 ad finem) et adhibitis de integro aliquot, quos usurpaveram. de quibus cum summam dici non conducat, nec ubertatem vindiciarum editionis exilitas recipiat, coniuncta haec omnia alio loco propediem nos demeritura auguror.

Reliqua Nasoniana haec poesis supellectilem comparavit. libri temporum ordine plerumque dispositi, cuiusque saeculi aliquam multi, ut aetatum proprietates, fallaciae, nugae translaticiae appareant. in quo quidem genere nihil admodum novum reperietur; confirmatur quae aliunde in transcurso parta notitia haerere potuit. sed notabile, quanta in his scriptis aequabilitate inter tot discrimina et diverticula paradosis vetus et una perstiterit, quam in aliis graviter concussam prope etiamnum fluctuare videmus. nam quod codices quidam Ibides et Fastorum saec. XII discedunt in scripturas, quae recensionum priscarum esse potuerunt, cuius tamen fidei modus est faciendus, ea re sustentari videntur compagis universae eae partes, quae controversae non sunt.

Ita fit, ut siqua paulo acrior et intentior cura critica ad partes vocetur, tota ea conferenda sit in hanc, quae a saeculo X, in Ibide XII, profluxit, carminum conformatio-

nem. ea est fideiussorum commendatio, qua maiorem non multi scriptores habent; cui nec si adessent libri uno aut altero saeculo vetustiores, momenti multum accedere posse putaveris. quem admodum saeculum X ab effrena saeculorum XI et XII interpolatione abesse creditur, ita scribarum rusticitate, quantum memini, convenit cum saeculis proximis superioribus, ceteroquin capitalis scripturae exemplaria saepe secutis. ita ipse Ponticorum liber Hamburgensis neque bonitate scripturarum neque ipsis scribarum mendis longe distat a fragmento Guelferbytano, veteris alicuius recensione progenie. scriptum hoc fuit saeculo septimo; litteratura utitur eadem, qua codex Augustini Bellovacensis anni DCXXV (Ribbeckii Prol. Verg. p. 232).

Sed tamen veteris originis libros illa aetate multos superfuisse aut intemeratos mansisse non probabile est, postquam Romani imperii ruina bonarum artium proventum in Urbe obtrivit, in provinciis repressit. barbaries illa si forte poetae exemplar unum residuum fecit aut describi passa est, id quod in multis scriptoribus factum, quae pridem interpolata in eo fuerunt, rata habebantur.

Novem sunt saecula, quibus Ovidii censors, admiratores, imitatores, nomen mutuati aut ementiti numquam defuerunt, versus haud raro apud scriptores a libris nostris discrepantes proferuntur, sed de interpolatione non plus quam apud Horatium testimonii, grammaticorum et litteratorum curae nulla eius modi, uti de Lucano, Iuvenale, mentio est. in poesi ipsa, Halieuticis, Heroidibus, Metamorphosis interpolationis rhetoricae aut grammaticorum satis manifesta sunt indicia, sed in locis ipsis gravissimis adeo indiscretae eae professiones, incertae aetates, confusae eruditionis et inscitiae notae, nihil ut generatim constitui aut in huius de tertio volumine quaestionis usum converti possit. non dubito, quin de eo cogitatum sit, quod in primo volumine librorum egregiorum beneficio, si ipsi ad-eantur, fortasse facultatem habeat, ut liber archetypus informetur eiusdem aetatis ac Lucretianus Lachmanni,

saeculi quarti aut quinti: quem credibile foret Horatianis et Vergilianis similem spuria vetera, difficilia inventu, servasse, sed alterum tantum noviciae originis omissione indicaturum.

Sunt etiam in hoc volumine quae non eodem aevo prodisse videantur; ac librorum bonitas poterat de archetypo admonere. sed cognati qui dici possint, praeterquam Ponticorum qui se excipiunt, ex omni numero duos non invenio, nedum a saeculo quinto qui repetantur et archetypi effigiem resuscitent. aliud observavi, quod non aliquot carminis alicuius codicum affinitatis, sed veteris cuiusdam operum contubernii significationem mihi habeat, nec unius archetypi conformationem quod designet, sed archetyporum omnium eum habitum, de quo quaerimus; nec tantum interpolationem duplicem, quae sit ultra citraque saeculum quintum, sed tertiam archetyporum ipsorum. singulare est ac prorsus fortuitum, non quod ad aevi obscurissimi reconditiora pernoscenda multum conferat, sed quod propemodum sufficiet ad ea, quae in praesenti ingravescent, utiliter expedienda.

Antehac versuum proscribendorum, eiciendorum legitima ratio nulla erat, nisi ubi idoneo suppetente apparatu qui adessent in recentioribus libris, abessent ab antiquioribus. sunt enim eodem loco quo vocum et locutionum contaminationes et ex saeculi cuiusque eruditionis penulti. ea norma si facile carendum, ubi prorsus absona occurrunt, quod rarius in melioribus libris, utendum tamen saepenumero in re ancipiti. sed in hoc volumine versuum eorum exiguus innotuit numerus. saeculi XIII in Ponticis lacunarum supplementa quaedam, ut II II 32, III III 44, in Ibide quae adnotavi p. 417, 419, in Fastis paucula, nihil, quod ad poetarum latinorum aequalium nitorem accedat, quamvis interpolatorum eius saeculi in dictione varianda, synonymis salvo metro inferciendis peculiaris sit vel facilitas, vel intemperies et temeritas, cuius exempla ubivis extant; qui Ponticorum libri IIII paginis Korn. scripturas codicum BCDLP quaesiverit, inveniet

terna minimum, p. 121 novem. revincuntur ea facile omnia saeculi XII libris, qui, quod nec alias rarum, plerique non vulgaris sunt commatis, nec sui temporis quidem naevis deformantur. versus integri aut disticha, quae in Fastis repudiandi, aut sunt antiquiorum appendices, ut II 202, aut ipsa paulo sunt antiquiora, ut quaedam libri VI. nihil de illo genere interpolationis, quae saeculis XII et XI importuna, deliberata, pervicax grassata est, scholarum, ut videtur, usibus affinis. mutantur quae scrupulum inciebant, ut Met. VII 636 VIII 237, inseruntur versus interpretationis aut exercitationis causa, quos ibidem plus viginti codicis M testimonio expuli; periphrases versuum pauculorum mirifice excrescunt VIII 596, 655, 696. leviter haec praevalet in pericopis fabularum scholis aptiorum, sed toto corpore inveniuntur: putes prodisse e museo veteris alicuius scholarum patroni, qualis ille Erchenbaldus, qui — *ecclesiae Inclitus antistes libros perlegerat omnes, Inter quos istum — libellum Correxerat per se studiosi dogmatis arte, Falsa catus radens et congrua sensibus addens.* ille quidem saeculo decimo exeunte: sed tamen ab undecimo interpolationes Pindari Thebani aliorumque poematum repeti video, ipse codex Laur. Metam. vix recentior; certe Ursinianus Fastorum, qui eadem farragine scholastica, paulo quam in Laur. et Erf. crudiore, oppletus est, ineunte saec. XI scriptus videbatur. habet primus distichon ea aetate dignum VI 739 740 et tria VI 270 ad 276, quae magni interforet sciri, potuerintne tunc temporis ab homine docto Benedictino e Lactantio confingi; si potuerunt, nec alia Fastorum et Ponticorum ad saec. VI referri necesse fuerit.

Saeculi X habemus librum Petavianum Fastorum et, quantum puto, Hamburgensem Ponticorum, quippe cuius scriptura plane cum Horatii Orellianorum uno conveniat, nec a Thuaneo epithalamii Catulli nisi spatiosiore paulo litteratura discedit. Petaviani et Hamburgensis mendorum idem genus est, Petaviani crebriora; interpolatio verborum, quam dicere velim, nulla in insubidis illis, quas

olim in ed. Teubn. p. IX e Fastis enotavi, aut quod Korn mihi opposuit p. XII. versus aut disticha in Petaviano suspicionem praeterquam obiter quibusdam movisse non inveno, omittit adeo II 203 204. de Hamburgensi autem verissime contra me Korn dixit.

Sunt in hoc, sunt in Ibdis et Fastorum libris egregiis haud adeo pauca, quae paulo antiquiorum, si superessent, auctoritate expungi potuisse vix negaveris, cum confluisse novem saeculorum decursu in decimi libros aequae consentaneum sit, ac verborum interpolationes undecimi, duodecimi coaluisse, quod saepe videas, cum recentissimis tertii vel quarti decimi. nec multum refert, gravia an leviora in talibus culpemus, cum perinde miserum sit, pessimos aut mediocres versus in poeta relinqui sola testium redarguentium penuria. poterant interdum adeo utiliter amandari, quae placuerunt aut adhuc placent.

Diu est ex quo de hoc genere data opera dispectum non est. Nic. Heinsius, venerabile nomen, notare solebat, quidquid colorem Ovidianum, quod aiebat, non haberet; sed de eo colore remissius paulo et clementius statuebat, argutiolas, calamistros, ludicra insipientium interpolatorum interdum contra ipsam bonorum librorum fidem admittebat: ut mirum non sit, si quae ab antiquis de poeta sua vitia amante graviter et scienter observata sunt, recrudescunt hodie inique et proterve. Bentleius modicum versuum numerum, admodum ccxxx, proscripsit, causas non exposuit. fecit hoc ubique Io. Schraderus, sermonis et sententiarum convenientiae castigator exactissimus, vir ingeniosus, in Emendationibus et schedis ineditis: sed nescio quo fato quam meruit, laude fraudatus est, adeo ut de Tristibus et Ibide quae publicavit vel hodie, puto, insuper habeantur. post hunc, qui obiit ante ipsos annos centum, et paucissimos, qui vestigia presserunt, omnis ea quaestio elanguit, donec novissime aliquantum resuscitata est, idque bifariam. cum e librorum optimorum penu non nulla poetae nervosiora et signatiora deprompta sunt, id quoque temptatum est, ut comparatis inter se quae vel

per se suspiciosa, vel a libris convicta essent, interpolationis genera quaedam, aetates adeo, in Metamorphosis maxime, indagarentur; id quod ad liquidum exploratum umquam iri profecto spei minimum erat. gravius fuit, quod sub idem tempus quaestio illa perpetua Horatiana ad Ovidium permanavit, qua vel sine libris ratio et quod oportet spectatur, loci ampliores quam apud Schraderum damnantur, quod ad sollicitam illius industriam interior rei poeticae intelligentia accedit. neque aliam ob rem vir eximius Horatianae artis stateram Heroidibus potissimum admovit, quam quod in eo genere argumenti et lineamentorum quandam circumscriptionem et normam vidit, velut artis Praxiteles, certe paulo alius modi quam ethologiarum, quas ferunt, rhetoricarum: quod poetae propositum si teneas, intersitiorum discrimina apparebunt. digna admiratione ea Lehrsii disputatio et quae reverenter habeatur; sed aegre facultatem habet in scriptis a poeta rudibus et imperfectis relictis aut ab arte et limatiore cura ipso profitente alienis, cuius modi praeter primum volumen sunt omnia.

Accedit nunc quod quae in his requirebantur, ut locorum insitiorum ambitus et terminatio, ut origo multiplex, ut praeter nimis manifesta alia quoque indicarentur, ea praesto sunt inter tertii voluminis dotes, librorum beneficio et adiumento illo, de quo indicatum supra et in proximis exponendum. erunt fortasse, quae ad Metamorphoses aut alia reciprocari possint: eodem quo illic et in Heroidibus loco manebunt tantum, quae partes ante saeculum quintum adiectae sunt, de quibus utrobique Horatiana, quam dicere lubet, disceptatione opus erit.

Sed satis raro hoc usu veniet praeterquam in Ibide, quod opusculum interpolationis suspicionem prope nemini movit praeter Io. Schraderum. is in Emendationibus et schedis idiographis more suo, omissa rerum aliarum censura, quae inelegantia et incongrua putabat, satis multa notavit. quaedam versibus transpositis satis opereose concinnabat; sed egregie et adposite hos, 34 37

38 35 36: versus expunctos volebat triginta sex: 131 132, 141 142 'dist. eiic.; si omittas, nihil deerit', 157 158 'fortasse spur.', 231 232 'dist. spur., abiecto nexus melior, retento impeditus', 337 'locum suspectum facit, tamen distichon vix eiici potest', 355 356 in Emendationibus, 409 410 'variat poeta, aut dist. spur.', 417 418 'suspectum distichon', 433 434 et 437 438 in Em., 439 440 'mihi spurii videntur', 461 462 in Em., 475 'an dist. spur.?', 499 500 et 507 508 in Em., 539 540 'mirum exemplum inter tot dissimilia', 563 564 in Em., 565 'quod probrum luit.?', 601 602 'spur. f. dist.', 637 638 'melius f. aberit', arguebat praeterea locutiones incompositas: 142 '*mores oderit umbra vix satis forte*'; 154 '*gelidas manus vix fero; in ora*, 157 *os*, 160 *ad ora ingrata repetitio*'; 334 '*lustravit non diuturna nugae nugarum*'; 399 '*mira locutio*'; 401 '*latinitas male defensa a Burm.*'; 459, 461 '*illam, illo suspectum mihi*'; 476 '*aetherii vindicis displicet, est ex Pont. IIII VIII 60; ut, ut, ut, ut, ut ineptissime*'; 582 '*tecum, tuum, 584 tuae non placet*'; 601 '*mira comp.*'; 604 '*deest apodosis*'.

Poterat multa addere, quae debilem versificatorem produnt, maxime epitheta praepostere posita; quae prope sensu cassa sunt 337 *vita invis*a 500 *invito deo* 618 *leve iter* 633 *ignibus atris*, vel supra modum languent, 402 *impius* 553 *infelix* 543 *duris saxis* 591 *liquidis* (ita enim legendum) *undis*. fabularum ipsarum quem admodum unam 337 ab interpolatore detortam notavit, de qua posthac dicetur, ventosa hominis levitas patet 449, ubi ibin avem devotam a Callimacho narrat, quo optimus Schneiderus Call. II p. 278 deceptus est; 492, ubi sermonis titubantia corrigi non debebat; 539, ubi prorsus ineptit. fabularum argumenta aliquot mutata paulum elocutione iterata esse a poeta, quod nemo dubitat, Schraderus impense negabat: mihi plurimae nimis vulgares et ieiunae ne semel quidem quae ponerentur, dignae videntur. ut puto, risum adversario excutere debuerunt quae sunt de puerulis 434 435 483 545, aut Glaucō in mellis dolio suffo-

cato 537, aut Tiberino et Glaucō Anthedonio, 514, 556, qui dei facti, aut mulierum exempla multa.

Pleraque haec antiquiora sunt scholiis, e quorum ineptiis fraudis latissime iam grassantis quasi recinere cantilenam facile suspiceris. vix tamen in carminis paradosi insaniae illius, qua fabulae finguntur et versus proceduntur, vestigia apparent praeter scripturas, velut 499 539, et fortasse nomina quaedam fallaciis illis adcommo- data: inter fabulas ignotissimas XXX nulla est, quae elocutionis barbarie laboret, quamquam 461 et 475 Schraderus proscribat; si de *Tērei* 434 et *Prōteum* 517 suspicandum sit, non sunt certe fabulae fictitiae. scholiorum aetatem Ellisius, strenuissimus inaccessorum investigator, indicavit saeculum quintum, cuius exempli Vergilium grammaticum per A. Maium cognitum habemus. neque aliud invenio tempus, quo potius consentaneum sit gestum esse, quod supra indicabam, ut exemplar unum Ovidii haberetur, situ affectum, quod cum ex aliis suppleri non potuerit, novae interpolationis causam dederit; tum quidem ineruditae, ut aetas erat, sed paulo elegantiore et poetis sexti vel septimi saeculi digna insecuta, ut ea propter a quinto coeptam statuam.

Quae igitur ante saec. v in *Ibide* interpolata sunt, eo loco licebit habeantur, quo vetustiora *Metamorphoseon* supplementa. utraque a genuinis satis aegre interdum discernuntur, idque praecipue in *Ibide*. in *Metamm.* quaedam cancellis notari poterant ad indicandos terminos, artificii genus et originem interpolationis, aut pristinae orationis continuationem et tenorem sistendum: in *Ibide* eius modi nihil prope est, quod satis per se pateat; distichis omnia definiuntur. sed commode a *Metamorphosisibus* *Ibidis Ponticorum* *Fastorum* condicio in hoc differt, quod quae in his post saeculum quintum accessit interpolatio, a vetustiore ita segregatur, ut haec certe pars, non opinionis aliquo arbitrio, sed librorum aut testimonio aut adminiculo, cancellis insigniri potuerit. id quomodo simplici una et ex propatulo observatione effectum sit, nunc exponam.

Interpolationis certa indicia Ibidis libri veteres uno tantum in loco habent, vv. 131 132, quod distichon cum suspicionem numquam moverit, in optimo tamen Ellisii codice G abest; substitutum est illud *Finiet illa dies, quae te mihi subtrahet olim; Finiet illa dies, quae tibi tarda venit*, quod in plerisque Ellisii et nostris libris inter vv. 130 et 131 ed. nostrae, in uno Ellisii et meo optimo A post 132 perscriptum est. hoc igitur ab Heinsio et Bentleio spurium habitum; 'nihil verius' iudicante Schrædero. tamen verius hoc puto, utrumque subditivum esse, sed alterum interpolatoris paulo prudentioris, quam qui *Finiet* rell. neglecta versuum 133 134 iunctura scripserat. quod postquam in margine correctum, utrumque distichon promiscue per libros traditum est, ordine variato; qua re factum est, ut qui *Finiet* rell. ante 133 nostr. ed. posuissent, hoc distichon 133 134 expungendum putarent; de quo posthac dicetur. atque haec demum violenta et deliberata est interpolatorum machinatio, nec ipsa multo recentior, ut posthac apparebit: distichorum illorum fabrica minime dolosa; repertam enim in codice archetypo lacunam fuisse arbitror. quam fuisse trium, non duorum versuum arguit mihi v. 130, cuius sententia insipida, neque ad vv. 123 124, neque ad ea, quae sequuntur, satis adcommoda, ubi mortis supplicia non praecipue, sed alternatim post aerumnas vitae vv. 251 ad 274, 343 ad 361, 415 ad 432, 451 ad 458, 537 ad 544, 561 ad 566 denuntiantur.

Lacunarum resarciendarum pericula saepissime in codicibus veteribus a librariis, quos alibi vitasse talia et perspexisse videas, maxime in Ponticis, exhibentur. indicia sunt sententiae bifariam aut aliqui variatae, sive in diversis libris seorsum, sive in eodem continuatae reperiuntur; si ordo, quo positae, non constat; si remotis eis quae relinquitur oratio, hiscit et claudicat; si in eodem disticho pars altera utra, hexameter vel pentameter, aut varie concepta, uti habes in Trist. I VIII 33, aut in bonis libris omissa est.

Haec quia propemodum omnia in illo, de quo exorsus sum, locoprehenduntur, librorum ipsorum hanc interpolationis significationem dixi. tantum de pentametro 130 evidentia eorum nulla erat; quam opinionem posui, adminiculo utitur eorum, quae sequuntur. siquando eiusdem modi iudicium ferendum sit, de simili firmamento providendum erit.

Versuum singulorum lacunae in codicibus satis vetustis longe sunt frequentiores, quam expectaveris, ubi metro elegiaco librorum adcuratio sustentari poterat. sed aliquo tempore ante saeculum x certum est Fastorum, Ponticorum, Tristium libros pentametris non subductis scriptos fuisse. qui versus negligentia scribarum intercederunt, saeculis inde ab XI haud ita inepte interdum suppleti reperiuntur. alterum genus est eorum, qui labe aliqua veteris archetypi absumpti fuerunt, de quibus sine idoneis argumentis coniectura non est capienda: tamen quinque, quae ponam, exempla collineare ad eius rei in Ibide speciem informandam putaverim.

V. 374 *qui tecta Intrarunt caecae non redeunda domus* pridem Schradero displicuit. *tecta caecae domus* cum versu Metamorphoseon VIII 153 mediocriter conspirant. *tecta non redeunda* satis infeliciter imitantur *inremeabilem errorem* Vergilii V 591: putes ab hoc homine *texta redeunda* ex Vergiliano *Parietibus textum iter* 589 scribi potuisse. Neuius de locutione Ovidiana non dubitavit: scripsit similem eis, de quibus II pp. 260 261 exposuit, cuius modi apud Ovidium sunt *cessata tempora* Met. X 669 et *arva* Fast. III 617, *errati agri* Fast. III 655, *terrae* III 673, *redundatae aquae* VI 422 Trist. III x 52, *Cybele exulata* Fast. VI 136. putaverim et haec satis differre, nec quae proxime paginis quattuor doctissimis percensentur, quicquam conferre, praeter fortassis illud, quod Plinio placuit, Nat. h. XXXVI 104 de urbe Roma per cloacas *pensili* facta et *subter navigata*: nam *urbem navigari* non multo commodius dici reor, quam *domum non redeundam*, sribliginem manifestam.

V. 396 rectissime Ellisius notavit; 'unde' scripsit 'hic Lemniades? cetera enim serie rerum cohaerent, sicut apud Apollodorum' rell.

V. 418 plane balbutientis scribae deliramentum videtur, unde nihil sani extunditur. libri enim consentiunt, nisi quod meus A Hauptio teste et alter non vulgaris distichon 417 418 ante 415 416 locant, quo argumento siquis totum distichon, non modo pentametrum spurium existimare velit, nihil decedit observationi nostrae. Schraderus quod nexum inter 413 414 et 415 416 desiderabat, possit id elevari, si versum 418, qui genuinus fuit, apodosin habuisse putemus.

V. 508 pentameter, an distichon, quod totum locutionem scholasticam habet, interpolatoris, certe num unius auctoris sit, dubitari potest. pars inscitior est pentameter.

V. 556 exemplum Glauci Anthedonii quam sit absurdum, supra est indicatum.

Horum locorum tres priores inter se vigenorum binorum versuum intervallo distant: quod spatium si putes paginarum codicis alicuius archetypi fuisse, quales in editionis nostrae marginibus adnotatas habes, desierunt igitur paginae tres in eos locos, desiit pagina (6) in locum, quem interpolatum supra intelleximus: nulla usquam inaequalitas paginarum extat, praeterquam in pagina (23), quae uno disticho, et (25), quae duobus modulum illum superat; de qua re posthaec dicetur.

Aetatem huius archetypi non definiverim: corruptelas quasdam eius memini e scriptura unciali, qualis est fragmenti Guelferbytani, ortas videri, cuius paginae sunt versuum vigenarum quinarum, altitudinis quam habet editio mea Reimeriana. Plinii quos Moneus descripsit codices multo antiquiores pp. XVI XXXV XXXIX, eodem fere sunt versuum per paginas numero. id volumen cum senium iam duxisset, situ aut madore ab inferiori parte affectum, — quem ipsum in modum Aeschyli archetypum vitiatum fuisse demonstravi, codicem Bessarionis bombycinum a parte

superiore exoletum vidi — singulos passim aut plures versus obliteratos haberet, transcribi in alia exemplaria potuit, vel eodem vel ampliato paginarum modo, notato, puto, plerumque versuum, qui legi non potuerant, numero; quas lacunas non eodem tempore omnes, ante saeculum tamen XII propemodum sedulo omnes expletas credibile est.

Sunt haec paulo explicatius declaranda. rem tamen ipsam, de qua agitur, satis iam reor patescere, quae in carmine tantulo plenam explicationem non habebit. paginarum archetypi dinumeratione triplex illud interpolationis genus proponitur: unum, quo detrimenta suppleantur; alterum, siquid in paginis supra legitimum versuum numerum infertum, velut de (23) et (25) indicabamus; tertium, minus per singula conspicuum, quod, integris archetypi paginis comprehensum, aetatis superioris esse oportebit.

Primi generis in extremis paginis quaedam latere possunt. in serie illa continua paginarum priorum XVII offendor disticho 197 198. *Inde* quod legimus, referri non potest ad *tanta mala* quae dicuntur v. 196 et enarrantur inde a v. 161: non sunt ea *cuncta*, quae indicantur v. 203, unde partem deprompturus est poeta. accedit quod *pauca* se cantaturum dicit, vv. 247 248 plenius vaticinium pridem sibi demandatum dis iuvantibus orditur. credo distichon olim adfuisse in hanc fere sententiam, 'nescio unde initium capiam uberis, quod proposui, argumenti'. levigatur ita transitus ille ad Ibis natales v. 207. — distichon quod est in extrema p. (3), non putaverim Ovidii esse. sententia vulgaris et debilis: si Ibis, quod puto, tumidus poeta fuit, involucra illa fabularum non ad obtegendam dirarum acrimoniam, sed ad exacuendam spectabant; id quod versibus 58 59 60 adeo perspicue proditum videtur, ut si dissimulare poeta ista figuratione voluisset, frustra fuisset. tamen lacunae locum non dispicio; crediderim interpolatoris veteris appendiculam iam in archetypo inventam. — versus qui edebantur 41 42, primus sustulisse videor: Schraderus

tamen ascripserat 'male apud Burm.' inferti quin sint ex loco inferiore 133 134, dubium non esse potest, etsi de causa non plane liquet. absunt hoc loco in codicibus minimum quinque non contemnendis, inter quos est G Ellisii, qui vetus illud paginae (6) supplementum habet, quod quam maxime disticho 133 134 incommodat; scilicet quia qui fabricatus, oculos non erexit in paginam proximam. altero deinde supplemento id distichon muniebatur, codd. P Ell. CDG mei suppeditarunt, quod edidi. at F Ell. B meus rursus id distichon subnectunt supplemento illi *Finiet* et eidem idem habent, B post v. 40, F post 38. credo secutos exemplar, in quo diorthota vv. 133 134 suo loco punctis aut cancellis notatos circa v. 40 in margine perscripserat; quod ille voluit, examussim sequitur A, qui non nisi post v. 40 id distichon habet. solus codex T inter meliores utroque loco, et posteriore subiunctum supplemento *Auferet* rell., servavit. credibile mihi est diorthotam a lacunae signo, quod fuit post v. 40, profectum circumspexisse, ecquid, quod huc quadraret, in proximis tolli posset, et reperisse tertia dehinc pagina. in fervidissimo illo exordio distichon 43 44 nimis solitarium me iudice et incomptum positum est.

Ceterum simile quid gestum fortassis in distichis 439 440 et 461 462. habent haec eum, quo eduntur, locum in codd. GP Ell., DEFG meis. at in THM Ell. meisque aliquot vulgaribus coniuncta extant inter vv. 338 et 339. utroque loco scripta sunt in Francofurtano teste Ellisio, neutro in Vindobonensi teste Hauptio, quod de Francof. quoque Heinsius scripsit. eaedem sunt vicissitudines in disticho, quod editur 637 638 ex T, sed in PFH Ell., meis DE post v. 339, in GM utroque loco, in A meo neutro legitur. si de distichis 339 340, 461 462 codicem G sequimur, dispunctio nostra paginarum (10) ad (15) vera esse poterit: si T sequendus sit, duo disticha, quibus p. (16) accrevit, superioribus erunt detrahenda. poterit circumscribi 231 232, quod

Heinsio pridem displicuit, et paginae quinque produci, tum 337 338, quos Schraderus suspectos habebat, 'tamen' ut 'eiici vix posse' putaret. sed qui interpolavit, id ipsum spectavit, ne *Utque* v. 335 sine apodosi esset, quo tamen nihil frequentius in carmine. scholion quod est apud Ellisium, *Isti duo versus correspondent* rell., potest esse eius, qui de distichi fide dubitaret. interpolatorem scholia non legisse oportet, quae cum Heraclidis de morte adulteri testimonio conspirant.

Satis est credibile haec disticha, vel si spuria sint, ut Schradero visum, priore loco coniuncta fuisse, quem admodum historiam utramque apud Ovidium, Senecam, alios usurpari docuit Ellisius p. 139: quod *ferox* intra versus septem recurrit, non est tanti, ut corrigatur ad exemplum illud *Metam. VI 556 linguam abstulit ense fero*. transposita in locos posteriores cur sint, facilius intellegas, quam quomodo inde in priorem commigrarint. diorthota duo certe disticha spuria repperit, alterum hoc 337 338, alterum illud 637 638, de quo Schraderus 'melius fortasse aberit. quasi hoc crudelius omnibus supplicium! non sic ineptiebat Ovidius'. potuerunt in margine perscribi exadversum illa, *Utque* rell., *Aut ut* rell. de ea congerie omni arbitrium semel factum: 337 338 omitti non posse visum, 637 638 in eum locum ablegatum, cui ipsa *Denique* vocula videbatur adsignari: duo illa didita sunt in paginas, quae post suppletas iam (17) (18) (19) detrimenti signa servabant.

Id nisi factum esset, in decursu versuum 419 ad 509 paginarum discrimina tria quaesituri eramus, nec certa fide inventuri. namque etiamnum, paginarum (22) et (23) quod fuerit, ignoramus; quod posui, quod distichon seclusi, commendationem non habet. non ubique in promptu est de eis iudicare, quae praeter mensuram paginarum archetypi institutam adiecta sunt. potuerunt ea, si fors ferret, ex marginibus archetypi ipsius sublegi, neque multum differre ab eis, quae in illo iamdudum in ordinem recepta spuria insunt. nec in hoc quidem

libello, in tanta additamentorum brevitatem, dignoscere ausim, quae in codices nostros tres saeculi XII commenta saeculi X aut XI inferri et scholiis adstrui potuerint. sunt in p. 23 vulgaria plura.

Duae restant paginae proximae, (24) et (25), quarum summa versuum distichis duobus legitimum numerum excedit. in priori quod suspicionem supra modum moveat, nihil video, nisi v. 517 Peregrinum Proteum delitescere credamus, quod exploratum non est. inde a vv. 533 et 551 ubertim adsunt, quae quivis mediocri versificator consarcinare potuit. selegi duo, quae peculiarem labeculam praeferunt. distichon 539 540 in codicibus omnibus corruptum, scholiis distortum eruditae lectionis aliquantulum prodit, indiculi historici et fabularum, qualis mythographus Vaticanus primus, qui montis Cyrae et Batti migrationis mentionem habuit. scriptura codicum bonorum est *Conditior ut tardus*; de errorum eximio numero ratio hominem fefellit. — vv. 543 544 quo tempore interpositos dicam, non habeo. soli tamen sunt in his XXV archetypi paginis, quibus fabula iam delibata iteratur. distichon 291 292 a Bentleio confossum vix ipsum genuinum, sed ab archetypo afuisse non puto. nomina et personas aliquotiens propter varia quae subierunt aut perpetrarunt supplicia aut facinora, induci, velut est in Lycaone 327 431, aut obiter commemorari, ut Limonen 335, nihil mirum: at reliqua, quae Ellisius p. XLVII recidarum fabularum exempla proposuit, numeros versuum, qui sunt post 556 nec in censum veniunt, referre videas, inprimis 563 564 565 566 577 578.

Utilitas in his ratiunculis haec potissimum est, quod a locorum non paucorum emendatione prorsus est abstinendum. nescio an praestiterit etiam ab eis abstineri, qui saeculis prioribus adiecti videntur. Pacatus rhetor legit distichon 159 160 exeunte saeculo quarto, legit fortasse ita emendatum, uti pridem conieceram: at insitium totum puto, effectum propter intellectas v. 161 non furias, uti Fast. VI 489, sed Furiarum ultricium co-

mitatum, ut habet Pacatus: in Fastis satis frequens id genus supplementorum. v. 292 quod edidi, potuit ipse interpolator praefere: explorati nihil est. v. 434 *Celeique* dedi, quod non videbam, quo modo Harpalyce vel filio vel fratre interempto *vim numinis* temptavisset: *te posito* non de mensa apposita interpretabar, sed de alio quovis vitae discrimine, cui obiectus puer et velut interpositus fuisset. Demophon Celei filius apud Apollodorum I 5 comburitur, quia soror clamore sublato *vim numinis temptaverat*. de locutione ipsa hac non dubitaverim, sed pentameter in re absurda duriuscula utitur, 'tu sis ille', qua interpolator etiam 509 443. nec quod 492 editum est multo rectius habet, quam quod falsarius eo, quem Ellisius indicavit, sensu scripsit: apud illum *aquae* pro rupibus aut aris dictae offendunt, *nomine saepit* Ovidianum non est. proximo versu *Nec* intellegi volebam ut Met. V 3; ac quod infra est 559 560 eodem sensu, cum hoc ex eodem Ciceronis loco inferri potuit: sed nec in Tiberino 514 aliud quam mortem recensuit homo. restant igitur, quarum minus paeniteat, coniecturae tres vel quattuor. v. 140 *immanis* sive *in manis* pauci mei libri habebant. Schraderus adscripserat 'videtur corruptum. de vivo agit ad v. 161'. correctio non violenta. v. 357 intellego, 'si cui facis ignem, ardeat eo, quo Canace'. *facere somnos* est Fast. III 18, *facere dolorem, desiderium, iram, timorem* vulgaria. v. 512 in librorum scriptura *Stella Leoprepidae cum fuit aequa viro Leoprepidae viro* iure displicebat Schradero, temptabat *dei. aequa* languidum nec latinum quidem, nisi ad illud velis referre, quod est apud Ciceronem, *reliquum a suis Tyndaridis peteret*. maxime vero improbable illud, quod etiam Schraderus habet, 'stella pro Tyndaridis', quamquam adiecto 'modo sit locus sanus'. de catasterismo Geminorum nemo cogitabit, quamquam *stella* pro *sidere* dicitur. sed nec *sidus* Fast. V 720 aliud significat quam stellas illas, quas moris fuit ἀναπέμπειν εἰς τὴν τῶν Διοσκούρων ἐπιφάνειαν, Diod. IV 43; sed τοὺς χειμαζομένους τῶν

πλεόντων, non ut licenter *stella* de Castoribus intellegi possit, quos nec Euripides Hel. 1499 El. 991 aliud quid quam λαμπρῶν ἄστρων ὑπ' ἀέλλαις et φλογερὰν αἰθέρ' ἐν ἄστροις ναίειν testatur. de veritate coniecturae nihil receperim. v. 576 scripsi *Argolisin*, argumento postulante, usu poetae permittente. cfr. Neuius I p. 318. Ellisium occupasse modo demum video: quo admoneri me intellego, discedendum ab opusculo exagitato esse cum gratissima editoris meritorum recordatione et memoria.

Siquid in Ibide molestius fere quam necesse erat, disceptatum est, in Ponticis respiratio dabitur, quorum ratio eadem, sed apertior in tanto ampliore materia.

Lacunas manifestas in libris extare vides quattuor: post versum I II 11, paginae archetypi (4); post v. I VIII 19, paginae (27); post v. II II 32 paginae (39); post v. III III 43 paginae (110). accedit quarto loco habenda, quam schedae integrae indicavi post v. II V 36.

Earum primae in Hamburgensi nullum indicium, nisi forte signum extremo versui 11 adpositum, *fateri* √, ita interpretandum; quale etiam II VII 42 extremo adiectum monet v. 43 deesse in ordine, qui subiunctus in fine paginae, quantum notavi, non iterato signo. idem positum I II 89 et 91, sed ineuntibus, v. 90 omissis; quem admodum quod adnotavit Korn in versu III I 108, distichi absumpti notam fuisse puto. hexametro I II 11 subiungitur pro pentametro 13, sequuntur 14 15 pro disticho, pentametris praeposito o, hexametro, quod mireris, eodem illo √. versum 12 olim scribae neglegentia excidisse putabam, quem admodum propter iteratum *hiems* (*hyemps*) distichon 27 28 (non quod Korn scripsit), et propter *Ille Ille* versus 36 (non 34) in Hamb. exciderunt. nunc illud me maxime advertit, quod inter omissos pentametros 12 et 36, si 27 28 etiam in archetypo loco motum fuisse putes, ipsi XXII versus schedae aversae intersunt. sed credibile non est, a diorthotis aut librariis ullis archetypo pleniore codices consultos, aut versum 36 felici coniectura suppletum esse. itaque tantum versus 11 lacunam statuo

ex archetypo trāditam, eiusque rei argumentum mihi est interpolatio codicis Argenter. et posteriorum, duorum distichorum, quae plane referunt illa, quae *Ibidis* post v. 130 erant: utrobique ex uno distichi versu bifariam suppleto bina disticha procusa.

Lacuna secunda nec ipsa in *Hamb.* indicatur; tantum vv. 20 ad 42, viginti duo, ita scripti, ut hexametri succedant pentametris. in codice *Monacensi* vetustiore miserum est supplementum, in recentioribus, puto etiam *Argorat.*, alterum.

Tertio loco edita sunt quae *Hamb.* habet; punctis finiuntur. librarius ipse supplementorum farraginem, quam novisse potuit, aversatus esse videtur: versus 36 ad 40 rhetoricam habent amplificationem, qualis in *Heroidibus* et *Metam.* dominatur. *Hamburgensis* talia reddit III I 109, III X 21, alibi.

Lacuna quarta non est amissi pentametri aut distichi, sed sermonis post versum illum dehiscentis defectus, integra ab utraque parte paginarum mensura, ut aut novum carmen magna elocutionis importunitate sit ordiendum, quod quidam fecerunt, aut schedae unius, paginarum (52) (53), archetypi amissio informanda. crediderim duas ad *Casium Salanum*, qui est apud *Plinium* N. h. XXXIII 47, datas epistolas eodem aliquo consilio continuatas, quo libro III ad *Sex. Pompeium* III et v, ad *Tuticanum* XII et XIII locum habent.

Quinto in loco qui versus deest in codice *Monacensi*, dubium vix est, quin etiam afuerit *Hamburgensi* et *Argenteratensi*; supplementa servata sunt in recentioribus.

His igitur discriminibus partitio corporis in sectiones efficitur, primam III, secundam XIII, tertiam XII, quartam XIII, quintam LVII, sextam XXXVI paginarum archetypi, quarum unius cuiusque idem, qui in *Ibide* fuit, modus perquisitus lacunarum et supplementorum aliquot praeterea vestigia proferre, tum interpolationis vetustae aut recentis limitem ostendere hic quoque poterit. titulis librorum, ubicumque positi fuerunt, binorum versuum

spatium erit concedendum: elegiarum nullum fuit interstitium neque inscriptiones ullae in archetypo.

Primarum igitur paginarum (2) et (3) eandem conditionem puto fuisse, quam quartae: detritum unum in omnibus distichon, suffecta ubique bina, fortasse non omnia eodem tempore. disticha 65 ad 68 proscrispsit Bentleius, alterum non propter pentametri clausulam solam, puto, sed propter argutiarum tumorem; etiam proximum plane evagatur a sententia instituta: non de animi infirmitate agitur, ut I II 55, unde haec sumpta, sed de morsu stimulisque conscientiae, qui reconciliatione levari possunt. eius spei aliqua mentio versus 63 et 68 conexuerit, oportet. inter 40 et 45 quid exciderit, dici non potest: interpolator alter propter vocem *vaticinor* v. 47, quod est eo sensu, quo Met. VI 159 XV 174, *vaticinatorem*, quod vocabulum duobus saeculis Ovidio recentius esse videtur, eumque Dianae, plane, puto, alias incognitum, induxit: alter aliter excusandam superstitionem putavit, quasi de hac potissimum re ageretur.

Proximarum XIII paginarum (8) extrema distichon habet, quod neque emendari posse videtur, neque uti edi solet, sensum habet: 'di, inter quos ipse Caesar, faciant, ut sub hoc terra sit'. adiciendum erat post v. 100 velut: 'Si maiestatem sanctae clementia mentis, Iustitiam veniae si comitatur amor'. namque sine aliqua eius modi conversione quod sequitur, *At tu inconcinnum foret*. ita vero si pagina finitur, priores inde a (5) alicubi abundant disticho: delendum proposui I II 36 37, quod certe supervacuum, importunum adeo, quantum sentio; nihil tamen certi plerumque in hoc genere. sequuntur paginae (9) ad (15) integrae. pagina (16) desinit in distichum, quod Heinsius, Schraderus, alii iure improbarunt. quaeri potest, num suppletum sit pro altero, quod evanuerat, an a novicio interpolatore adiectum. si in proximis, quibus de navigatione poetae dicitur, quam in Pontum ipsum nullam fecit, recentioris manus fraudem suspicari liceret, minus negotii esset in difficultate, quam

ut potui sustuli. in paginis (17) adusque (24), si cum Bentleio I v 81 82 et I VII 21 22 exemeris, abundant disticha quattuor, si p. (17) a v. 35 duci possit, tria. ea siquidem ex p. (17) detrabi non possunt, neque in margine aut aliqui praeter ordinem adhaesisse dicendi sunt, uti in Lucretii schedae unius utraque pagina factum scripsit Lachmannus p. 5, restat, ut paginae inaequali versuum numero fuisse putentur. id in libris multis et egregiis usu venit; fragmentum Guelf. non ubique XXV habuisse videtur, Monacensis fluctuat inter XLI et XLVI, Hamburgensem, Parisinum Heroidum 'plerumque' tricenos, undetricenos habere olim scripsi; Marcianum Metam. XLI, XLII, XLIII Korn p. VIII. non dubitavi quaternionis dimidiati, quales solitarii intereurrunt, paginis octo singulos versus adicere: disticha eo modo aliquotiens discissa non potuerunt offendere, si archetypus pentametros a regula non reductos habuit, quod sunt quae prodere videantur. — intra p. (26) Bentleius vv. 65 66 deletos volebat, qui si facilem emendationem habent, expellere videntur 63 64.

Intervallum XII paginarum quod est inter secundam et tertiam lacunam, nisi forte p. (31) supplemento terminatam habet, integrum perstitit.

Proximum a p. (40) ad versus II III 15 16 a Bentleio confossos paginas quinque habuisse convenit. distichon id operosius scriptum est, quam quae a recentibus interpolatoribus animi causa in margine adici solent; vocula *Nee* lacunam expletam esse indicare videtur. at paginae illae quinque versus continent cum debeant cx, desunt tria disticha, quod solum est in omni hac disputatione paulo gravius impedimentum. locum tamen, quo excidisse videantur, dispicere fortassis licet, eumque plane quem breviorum lacunarum vidimus, in extrema p. (41): neglectum mature ut signum aliquod fuerit. *Ipse*, qui intelligendus v. 31, Tiberius est, ac potest indicatus videri verbis *Caesareum pedem* versus superioris, quem admodum est Fast. V 393, 396 *Perspicit — Achilleanae manus*, maxime si *pes* ille corporeus et aspectabilis

imperatoris accipitur, cui in curru triumphali effigies provinciae affabre facta supposita fuit, velut legimus Trist. IV II 43 *Crimibus fertur Germania passis, Et ducis invicti sub pede maesta sedet*, Pont. II VIII 39, III IV 107. ipsa tamen verba ad locutionem figuratam competunt, quam praebent Fasti I 701 *relicata catenis Iampridem vestro sub pede bella iacent*, 645, Trist. III XII 48, IV II 2 *Caesaribus Germania Victa potes flexo succubuisse genu*; ubi quem admodum *Caesares, Caesar uterque, qui iuvenes Caesareo sub nomine crescunt* nuncupantur, etiam *Caesareum pedem* interpretari possis de militia Augusti et Tiberii, adeo Germanici, qui bello Pannonico dona triumphalia meruit. Tiberii et Augusti paulo ante triumphum *aequum ius in provinciis exercitibusque* ut esset, decretum secundum Velleium II 121. ita *Ipsa* vix habebit unde pendeat. triumphasse Tiberium constat, et subegisse Illyrios testatur Velleius II 39 et 123: triumphum de iis actum nusquam reperio. ipsius triumphi recenti memoria auspiciatum et *aptum precibus tempus* fuisse consentaneum est; sed quae de devictis illis gentibus dicuntur, acta erant biennio aut triennio ante, secuta erat clades Variana, deinde expeditio Germanica aliaeque res a Tiberio gestae. ea si commemorarentur, triumphus demum, qui dilatus fuerat propter rerum iniquitates, quanto stetitisset, patebat. poterant certe eatenus attingi, ut Tiberii convenienter persona induceretur, ad quam illud *Ipsa* referretur. si verecundabatur poeta ponere quod Velleius edisseruit, *post cladem sub Varo acceptam ocuis prosperrimo rerum eventu eandem excisam Germaniam triumphum summi ducis adornare debuisse*, potuit ita scribere, ut *placidum illud os, pacifica laurus*, vv. 81 82, illa *laetitia* v. 88 triumphantium ad istam bene gestorum praeter bellum Pannonicum summam spectare intelligeretur. sed nimis operose, credo, sex versiculis locum quaesivi, quos quivis casus undecumque abripere potuit.

A supplemento illo vv. II III 15 16 ad II v 36 integrae paginae septem decurrunt; nec inde ad finem

libri secundi quidquam dinumerationi nostrae obstat praeter disticha a Bentleio iure optimo abiecta II v 67 68 et II vi 23 24. inscriptio libri tertii adiecta fuit in calce p. (71), ut Georgicon scripta est in extrema pagina Bucolicon codicis Medicei: de quo antiquorum librariorum usu commemoravit Lachmannus ad Lucr. p. 72. capitula archetypi Lucretiani ita adhaerent paginis 159, 194, 263: inscriptio MESSALINO in Hamburgensi Pont. II II versui II I 68, MACRO II VIII 80 adiecta. p. (72) inepte resarcinatum habere videtur postremum distichon. p. (76) manifesta sunt additamenta duo, interpolatoris recentioris utrumque, a Kornio recte seclusa. p. (78) III I 143 144 Heinsius et alii expunxerunt, in p. (79) extrema lacuna suppleta, quod Kornius intellexit. etiam extrema p. (102) quae circumscripta dedi, habent insubidi multum et incompositi, nec mutaverim iudicium. in aliis eiusdem in paginis loci, (78), (81), (91) cancellos removi, aut sublatos velim: in media p. (90) nescio quo errore illati sint. reliqua omnia examussim collineant.

Post p. (110) quae restant paginae XXXVI lacunarum finalium supplementis satis manifestis et ineptis duobus IIII VIII 94 95 et XV 34 dirimi atque inde paginas dimetiendas putabam. in paginis (111) ad (128) unum distichon abundat: Bentleius IIII VIII 25 26 tollendum putabat, quo sublato nec proximum, aequè fatuum et ex Fast. I 82 effictum, perstare poterit. versus paginae duo supremi suppleti, alterum distichon posthac adiectum videtur. pagina proxima pentameter certe suffectum habuit, siquidem popa aut cultrarius, non consul boves trucidat.

Atque in his satius erat subsistere, cum paginarum quae restant XVIII descriptio aequè sit incerta atque in Ibide. IIII XV 34 si solus pentameter suppletus, clausisse paginam putandus est: si ad hanc a clausula superiore paginae XVI informantur, versus XII tamen exsuperant. versus decem epistolae X pridem suspecti mihi erant.

versus 31 ad 20 commodius iungitur quam ad 30. qui intercedunt, comparant Ulixis et poetae res adversas, cum satis fuerit alteri sex annos insuavissimos continuos, alteri quattuor intercisos obtigisse. Phyacen commenticium putaverim, Heniochos et Achaeos a Plinio H. n. VI 16 et 30 sumptos, in quos locos incidit qui de fluviis Penio et Parthenio quaesivit: de regionum immani discrimine excusatione vv. 29 30 utendum vidit. agnoscas tamen interpolationis non noviciae scholasticae, sed argutae, rhetoricae vetustioris colorem, qualis fere est in Heroidibus. accedit quod et hi XII versus et distichon epistolae VIII 131 132, quod mirabile visum, in fragmento Guelferbytano extant, aut adfuisse videntur, quod archetypo nostro annis CC inferius esse prope liquet. possunt haec circumscribi, quamquam propemodum paenitet: paginarum modum et ordinem praestituere non debebant, quoniam nec epistolae XV distichon 33 34 a recenti interpolatore in media pagina, an versiculus ad supplendam lacunam additus sit, ullo modo exploratum est aut quicquam refert.

Emendavi in Ponticis: I II 20 quod in libris est *At semel intentus — inresoluta manet. Tecta rigent — veluti velata sagittis.* constructionem illicitam non puto pro eo, quod esse debebat, 'simul atque insonuerit arcus'. *vallata* iam olim edideram, estque abunde munitum locutionibus, quas lexica habent, *Sol radiis vallatus acutis* Her. III 159, *vallant tempora dentes* Sen. Herc. Oct. 1935.

III 86 nolui mutare ea, quae negligentius a poeta fortasse scribi potuerunt. Bentleius distichon damnabat. temptabam *Qui facit ex dictis nomina magna; facit tamquam aes alienum, qui philosophorum sententias suscipit, ad effectum adducere nequit.* v 6 sequor codicem Hamb., *Ut capeant vitio ni moveantur: alii capiant vitium ni.* conversio est orationis, omisso *tantummodo*, fere ut IIII x 74 *vetat Tranquilli comitem temporis esse fidem.* v 21, 22 *Lissum* ex Herodoto H 108 desumpseram. *frondes Alpibus addat*, quod editur, nihili

videtur, latere locutio satis usitata, IIII II 13 *frondes erat addere silvis.* VII 12 *pugnet* librorum mutavi ad exemplum IIII XIII 28 *pulsetur ab hoste.* 57 *Ni claudum*, uti est III I 86 *clauda officii pars*, putavi lauisse in *Nec tam* librorum. 66 *pati* dederam pridem pro *dati*, in hunc sensum, 'haud gravate, quantum dignitas pateretur, ultro multos demerebas', et de locutione antestabar Heinsii Adversaria, p. 537. VIII 23 *quod et praestat* explicatum non habebat. 60 *dare iam* vitiosum videtur, *porgam, dirimam* non satisfaciunt. 67 *petentem* libri: *potens* paulo singularius frequens est in Metamorphosis, IIII 325 XIII 657.

Lib. II II 91 libri *diem quamque (qua quam, quaqua) decreta*: fuit DIĒNOVA, Q lectum pro O. 'hanc diem colet prae illa, qua in bello Pannonico ipso ornamenta triumphalia decreta sunt'. Graeber, Quaest. Ov. p. XIX.

IIII 7 Hamburgensis: *nostros tua .e. tua semper.* VII 5 libri *timor ipse.* I III 13 *nostrae de gurgite curae, tumor rerum* apud Ciceronem, *tumidae undae* III VII 28.

24 emendavit pulchre Ellisius. VIII 11 libri *Quanta meridi, Quanta a te merui.* restat corruptela.

X 45 libri *Ipse quidem certe (certo).* 49 libri *celeberrimus.*

Lib. III I 126 libri *falsa tulit. luit* pro eo, quod est *diluit*, dictum puto. *diluere crimen, diluere et falsum esse docere* sunt apud Ciceronem, *luere insontes errore* apud Val. Flaccum. II 2 libri *perveniatque precor.*

23 antiquior nulla scriptura servata est, quam codicis Hamb., qui *sientq;*. id ortum fuisse censeo ex *spentque* cum compendio syllabae *per*. is codex ipse ubi scriptum *perperam* o pro i corrigendum erat, ut II XI 15 *hermoone*, 28 *solo*, i singulari forma superingerit, quod imitatus Korn in exemplo lithographico: effecta ita est priore certe loco figura litterae p, non qua ipse Hamburgensis, sed, puto, eiusdem fere aevi codices utuntur. librarium autem suspicor i reddidisse quod *per* erat.

83 libri *alter ut e nobis.* IIII 108 libri *potat (portet)*

aquas. correxi secundum Fast. I 286. v 41 liber
Queror ut interdum tua mens. quod sequitur *sui*, est
 possessivum, ut Met. III 435, non ut Pont. IIII VIII 100.
 proximo versu *Utque* librorum vix est, cur mutetur.

VIII 21 librorum *labor minuitque laborem* non visum ferri
 posse; quod scripsi, suppeditabat versus proximus, in quo
 tamen *Cumque suo crescens pectore* non intelligebam.
 dedi *quassum pectus*, ut sunt *tempora quassa* Rem. 146,
mentem quatit incola Pythius apud Horatium. 26 *cu-*
pidi cursus librorum mutavi facili correctione: litterarum
en lineola directa, ur crispata est compendium. censor
 Aristarchus potuit admonere census ordinis equestris, quem
 poeta subisse se commemorat Trist. II 542. *cupidus equus*
 paulum insolens; est minus apud Lucretium II 265 *pro-*
rumperere equorum Vim cupidam.

Lib. IIII II 17 *in undis* minus bene positum videtur;
 temptabam *hiulcas*, quod expressisset Statius Theb. VIII
 450 *hiulcis flumina venis Suggestit.* proximo versu *Lac-*
saeque librorum mutavi. VI 34 librorum *inctum* non ha-
 bebam, quo tuerer. VIII 79 *Troesmin* inscriptio ha-
 bet, publicata in *Bullet. di corrisp. arch.* 1864.

X 42 libri *Et sumit vires a propiore loco. caeli morem,*
Hadriae mores habent Verg. Ge. I 51, Stat. Silv. III II 87.

XV 25 libri *Erroris nam*, quod nisi aegre intelligi
 nequit, quamquam nec correctio satisfacit. XVI 15
Quique Sinatronicem Bergkii Opusc. I p. 664.

Postremo nec Fastorum quidem emendatio illa de
 archetypi paginis quaestione supersedere potest, si inter-
 polationis diversitas animadvertenda est. cancellis pro-
 miscue de universa significationem feci.

Lacunae in libris aperte nullae traditae sunt, indi-
 cium, quale in Ibide, unum in quibusdam; supplementa,
 quae mihi videantur, similia plerisque Ponticorum, minus
 barbara quam Ibis.

Paginam archetypi XXXII desiisse existimo in ver-
 sum II 201 ita, ut unus post eum pentameter evanidus
 fuerit. eius versus 201 duplex fuit scriptura, altera

dextra est via proxima iano codicis Ursiniani, Petaviani a ma. sec., plurimorum, quae convenit cum Festo XIII 21, 5 *Religioni est quibusdam porta Carmentali egredi et in aede Iani, quae est extra eam, senatum haberi, quod ea egressi sex et trecenti Fabii apud Cremeram omnes interfecti sunt* et XV 7, 5 *sece]rata autem quod per eam . . . Fabii e]um clientium millibus . . . Etruscos ad amnem . . . inter]fecti. qua ex cau[sa . . . intr]are egredive . . .*, unde glossema codicis recentis *iano] templo iani*. id igitur traditum legerunt Ovidius et Verrius Flaccus. altera scriptura est codicum paucorum saepe interpolatorum, *dextro via proxima iano*, quae Livium reddit II 48, *infelici via dextro iano portae Carmentalis profecti*, sed in qua *proxima* sensum non habet, quamquam credo enarrari 'quae proxima, sive brevissima via ad Cremeram ducebat'. illius igitur hexametri altera scriptura supplebatur pentametro 204 *Porta vacat culpa, sed tamen omen habet*, altera hoc, 202 *Ire per hanc noli* rell., ut *per hanc* et *omen habet* ad portam referantur, quae ad *dextram viam* non quadrant. uterque is pentameter in ordinem receptus est et interpositus hexameter 203, in quo *Illa exisse* ad portam spectat. atqui supplendum erat id, quod ad totius loci intellectum quam maxime deest, profectionem illam factum esse *postero die* post senatum habitum, Liv. II 48, 49, die postriduo et atro, qui indicatur v. 197: *susceperat*, i. e. 'cum pridie suscepisset'. quod in pagina mea 241 positum est 14 EN coniungi debuit cum 13 DEID-N^o prioris. siquid olim affuit huius modi, *Carmentis portae dextra est via proxima Iano, Quae Fabios atra misit ad Urbe die*, narrationis simul nexui, quae abruptior nunc est, provisum erit. Niebuhrius rectissime 'auch der Tag, an dem das Heldengeschlecht Rom verliess, konnte nicht vergessen sein', modo ne Idus infaustas putasset.

Paginam arch. LII claudabant vv. II 423 424, quod 'abruptum distichon' iudicabat Schraderus. non videtur tamen confictum ab interpolatore, quia, si demas, hiulca

aliquantum oratio restat; sed insertum lacunae, quamvis ascitum fortassis ex margine archetypi, ut de locis Ibdid 439, 461 visum. eodem plane modo V 633 antiquariae doctrinae frustulum loco non suo in extrema pagina positum, qualia alibi, ut I 323 609, III 233, locum servant.

Pag. XCV extrema tria sunt disticha, III 499 ad 504, unum absurdum nec emendabile, duo sententiis coactis et affectatis, quae neque scripsisse poetam, neque, si delectantur, reliqua tam ieiuna et aspera voluisse putaverim; nec nunc dubitaverim, quin numerus versuum amissorum velut a Lucretii scriba traditus fuerit.

Pag. CXVI versus III 81 ad 84 non circumscripsi, quia vitia dictionis aut absona aliqui, ut reliqui omnes hi loci, non habent. possunt autem commemorari controversiae illius nomine, quae est de retractatione Fastorum post annum U. c. DCCLXI, de qua olim egi in ed. Reim. p. CCLVII. non spernenda est interpolationis haec, siqua est, probabilitas, si scrupulum illum eximere possit. versibus quattuor, qui evanuerant, non est credibile alios nominatos fuisse Graeciae advenas, Idomeneum, Epeum, Philocteten; nec suppetit, quid dici potuerit. v. 83 quae incongrua, ne emendari quidem commode possunt. admonet me res inexpectata versus Aeschylei Pers. 850, qui A. Koechlyum multis annis exagitabat et ad ingeniosum de ea fabulae commentum adduxit: namque ille quoque versus cadit in paginae archetypi XXIII lacunam ac conflatus e duobus lectu difficilibus videtur.

Pag. CXXV distichon IIII 234 235 spurium et absurdum egregie indicavit vir doctus W. Gemoll in annalibus Fleckeis. anni 1878. sed inserendi causam nullam dispicias, nisi lacuna inventa fuerit. crediderim eiusdem arch. schedae pagina aversa etiam pentametrum ablatum fuisse; nam qui adest 306, Ovidii non videtur, quem non memini *nobilitatem faciei* aut alius rei externae dixisse, praeterquam uno loco, quem posthac corruptum demonstrabo, a quo interpolator etiam ablativum '*nobilitate pro ti*', ut vetus glossator habebat, ascivit.

Pag. CLXXXV distichon V 633 634 ridicule insertum est in media de ponte sublicio Tiberis narratione, quod de pontibus saeptorum in Campo agit, e Festo XV 3, ut videtur, expressum. inserendi autem causa quae fuerit, nulla intellegitur praeterquam lacuna: positum certe aliud, quod vetustius Urbe, fuit.

Pag. CCV distichon VI 345 346 damnarunt Heinsius, ut puto etiam Bentleius; maxime, expositis rationibus Schraderus, qui ex I 391, 439, versum 346 ex I 450 confectum intelligebat. alii tueri conati, quorum Bergkium Opusc. p. 664 miror insignem pentametri barbariem, quae plane Ibidis supplementorum de genere est, non animadvertisse. nec verum est, quod alius vir dss. monet, tolli totum distichon non posse, aut *Quem ad Priapum* relatum iri, quamquam veteres magnos criticos de lacuna paginae cogitasse non constat.

Pag. CCVIII distichon VI 433 434, quod mirifice interpretantur, certe aut vitiosa aut molesta structura laborat: vitiosa, si *sive, sive sine verbo pro aut, aut* usurpatum est, quod puto, hoc sensu, '*aut ille, aut ille erepti signi laudem tulit*'. ita *celebrare kalendas munus habent* III 229, *emeruit habere fidem* IIII 58, *posse datur reddere causas* V 5, *relegari poena futura fuit* Pont. I VII 42, *animus vires corpus habere facit* III VII 76. *si demas velle iurare* VIII 24. *muneris instar Germanam vidisse dabis* Met. VI 443. noverat id dicendi genus etiam saec. VI poeta apud Pol. Leyserum p. 82. molestior quam pro Ovidio locutio, nec sententia satis recta foret haec, sublato post *ferunt* graviore interductu, '*sive ille, sive ille titulum habet, res est romana, etiamsi auctor dubius manet*': nam qui titulum, laudem fert, non est dubius. nec *genus Adrasti* de nepote ex filia Deipyra, quod apud Hyginum iteratur, LXVIII, XCVII, CLXXV, et librorum est meliorum, ab interpolatore alienum est: si Ovidii sit, certe pentametrum suppositum in lacuna crediderim.

Loci hi octo si in imis Fastorum archetypi paginis fuisse putentur, partes voluminis discriminant novem,

quarum nescio an dispositio aequae ad facilitatem antistet Ponticis, ac Pontica superabant Ibin.

Prima series paginarum est XLII, ad II 204 usque. libri primi versibus DCCXXIII si addas inscriptionis versus duos, explentur ipsae paginae XXXIII. si plusculum spatii ab initio relictum putes, inveniri possunt, quae saeculo VI aut VII adiecta videantur; velut Schraderus acri iudicio 395 396, 565 566 damnabat, aliis 205 206 offensionem fuerunt. ita fieri possit, ut quae sola circumscripti, 323 ad 326, in paginae XV finem promoveantur; sunt enim de eo genere commenta, ut II 423 V 633. adicienda etiam paginae XXXIII inscriptio libri secundi, uti supra in libro III Ponticorum usu venit. namque primae novem libri secundi paginae, XXXIII ad XLII, cum versus capiant CXCVIII, habent nunc, etiamsi sequaris quae de vv. 196 ad 204 statuimus, ducentos: expungendum igitur fuit Schradero auctore infictum et male natum distichon II 109 110.

Secunda series erit intervalli versuum CCXX inde a II 205 ad 424, paginarum archetypi decem, quibus novicium nihil accessisse videtur: quae displicere possunt, 209 210, 341 342, non sunt interpolationes, sed ludibundi veteris lectoris temptamina, ut fortasse etiam 367 368, in quibus quod maxime culpabat Schraderus, iteratum *dabant*, non ausim elevare scribendo *corpora nuda beant*.

Tertia pars est interstitii satis spatiosi, quod est inter II 424 et III 505, paginarum archetypi XXXXIII. paginae priores XX ad finem libri secundi distichon habent, quod insititium iure videatur, 683 684; item duo in extrema pagina LXIII, 663 ad 666, tamen ut manus interpolatoris aut lacunae, quae fuerit, indicium non appareat. libri terti versus, si inscriptionem accenseas, DVI, paginas implent XXIII, ut quaecumque suspiciosa sunt, maxime 233 234, fortassis 411 412, 441 442, vetustioris originis esse oporteat.

Quarta continuatio paginarum XXI a nonagesima

sexta, III 505 ad IIII 84, cum inscriptione libri quarti versuum CCCCLXII summam duobus distichis excedit. ea propter cancellis instruxi 593 594, prorsus inutiles post v. 589, ex aliis locis consarcinatos, nec emendatione dignas; et IIII 11 12, non necessarios post v. 3, conflatos ex I 1, 7, 2, cordato poeta indignos.

Quinta pars paginarum novem ducentos versus habet a IIII 85 ad 284: non mihi dubium, quin distichon 127 128 insertum sit ab aliquo, qui nesciret *Nec, et recipiari*, 'neque Veneri tempus ullum aptius erat, neque Venus tempori inconveniens'; inficeta versus 126 amplificatione locus disperditus est.

Sexta pars sola habet quod conciliari confidentius non possit, non dissimulandum. qui inter IIII 285 et V 633 versus sunt MCCCIII, additis duobus in titulum libri V, paginas LVIII exsuperant versibus octo. eliminandi sunt Bentleii et aliorum auctoritate vv. 273 274 pro additamento novicio, cancellis inclusi ex Heinsii, Bentleii, Schraderi sententia V 37 38; sed non sunt supplementum lacunae pag. CLVIII saeculi quinti, quippe qui exscribantur a Lactantio Placido ad Stat. Theb. V 569, qui eiusdem aevi fuisse creditur. incerta, fateor, coniectura supposita dixerim disticha duo IIII 853 854, 855 856, quia vale dixisse Romulum fratri, feretrum in rogo positum vix convenit ante unctos artus, quod ipse interpolator scripsit Met. II 626 627; quod *Tum* 855 incommode positum, *Ultima flamma* 856 insolenter dictum, ut *Plurima Aetna* Ibidis v. 598; quod, si poetam illo *vale* venuste et efficaciter narrationem terminasse putes, interpolationi profecto locus patebat. postremo tertium distichon suspectum habuerim 861 862, quod nescio quomodo poetae saeculi sexti magis quam Ovidii colorem praeferre videtur.

Septima portio paginarum XX a V 634 ad VI 346 versus habet, si accenseas inscriptionem libri, CCCXLVIII: decedunt tamen tria disticha post 271, quae librorum auctoritate nulla utuntur. praeterea eiciendum censeo V 647 648. nego fieri potuisse, ut Ovidius versuum

CCLVI intervallo versum, qui est huius libri 391, repeteret. si de scriptura illius loci recte indicaverim, id quod certum non habeo, interpolator usus fuerit corruptela saeculi septimi, cum U et E rotunda scripta sunt, ut in fragm. Guelf. *Pallantii* ex oppido Pallantio ducta appellatio etsi inusitata, secundum Pausaniam VIII 41 fortassis recte habet: sed Caci mentio versus sequentis introducta est ab eo, qui aut non meminisset Herculis Victoris, aut minus perspicuam eam interpretationem putaret. huius modi additamenta extant I 395 396 secundum Schraderum, propter supplendum ad v. 397 verbum ex 399; III 411; IIII 11; VI 739, 806.

Pars octava paginarum quinque examussim concinit. quae post VI 434 restant, ut in Ibide, paginarum determinationem non admittunt. vv. 739 740 ab 805 806 trium paginarum legitimo spatio distant, sed vix distichon prius, a Schradero quoque damnatum, lacunam supplevisse videtur: alterum, 805 806, confictum est, ut *forma*, de qua v. 807, antecesserit. distichon 751 752 Schraderus spurium habuit: de 557 558 dubitabam.

Emendavi in Fastis: I 143 PACTA LOCUTUS. *pauca* libri. quod v. 146 in libris antiquioribus praeter Ursin. et Vatic. Heinsii est, *pactus erat*, puto ex hoc inrepsisse; talia interpretandi causa reciprocantur, velut IIII 135 136. *pacta* sunt, de quibus convenerat, Met. IIII 116 VIII 722, ut *quaesitus furor* IIII 246, de quo quaesitum fuerat. convenerat, postquam poeta gratias et plura, vel plurima perquisiturum se denunciavit.

245 VOLSUS QUEM. in scriptura *cultrix quem* codicis, ut accepi, saec. XII nihil pensi habeo praeter ordinem verborum. *volsus* et *volgus* in litteratura Plinii Moneani vix differt. solum vellitur, quod arbusta non altis radicibus habet, velut perpetuo Vergilius utitur Aen. III 24, 28, 31. *planus vertex* fuit Ovidii aevo, uti Martialis IIII LXIII 5. quod v. 243 antecedit de *incaedua silva*, nisi opponi his intellegatur, facile offendere potest; quem admodum de transponendis distichis sententiam latam video.

248 MIXTA LOCIS. librorum hanc scripturam ferri non posse rectissime Schraderus monuit. si *mixta* repetendum est ab Arati Phaen. 104 ἀναμῖξ ἐκάθητο, quod Germanicus 109, 124 de *tectis hominum, lare et penatibus* interpretatus, Ovidius meminisse debebat, quae ipse de more prisco Italico, puto, etiam Saturni et Iani aevo, tradit VI 301, *At focus — in primis aedibus ante fuit — Ante focos olim seamnis considerare longis Mos fuit, et mensae credere adesse deos.* edendum fuit *mixta focus.* 264 PER FORA. ita dedi e codicibus optimis; etiam in Ursiniano, qui *et* sane a prima manu habet, vidi subesse rasuram, sub qua dignoscebam *p.* interpretabar de clivo Capitolino, qui praeter forum Romanum ad arcum Sept. Severi, deinde versus septentrionem porrectus inter carcerem Mamertinum et parietem illum veterem, qui extabat in crypta aedis S. Martinae gradibus XXII infra solum, quod erat ante annos viginti, protenus inter fora Augusti et Romanum iter praebuerit in valles, quae sunt post montem Quirinalem; *per fora* dictum ut IIII 567 *Perque urbes Asiae.* obiciebat optimus Beckerus pp. 349 et 222, clivum Capitolinum ultra forum non produci. sed id non ita esse deprehendebam: transit vetus clivi pavementum arcum Severi aliquot passibus, pertinebat ad murum usque transversum impositum; ac legebam nuper in ephem. *Allgem. Zeit.* 1883 p. 1203 de effosso eo tractu — ‘*und wer von der Gegend der Kaiserfora her sich nach dem Capitol oder der Tiber begiebt*’ (p. 1204 ‘*die Strecke der Sacra via vom Severusbogen bis hinter den Saturntempel*’), ‘*wandelt wieder auf dem Lavapflaster der Sacra via*’. qui hodie viri docti de clivo aliter praecipiant, descendisse post aedem Saturni in forum affirmant, eo in itinere *fora* ut VI 401, *fora et valles* ut II 391 392, sed non Lautolas aut aediculam Iani praesto habituros putaverim. 296 PARS STET ET IPSA. liber optimus *pars sit et ipsa.* ita supra 190 *pars mihi de festo ne labet ulla,* Ib. 88 *Et sit pars voti nulla caduca.* 589 ONERIS PROVINCIA VESTRI.

quod olim conieci *immunis provincia*, non potest sine ambagibus etymologicis effici, ut significet quas Tacitus tribus locis *inermes provincias* dixit. vulgatum *omnis provincia* scio a viro eximio acceptum de *republica in senatus populi que Romani arbitrium translata*, quod Augustus ipse in monumento Ancyrano de se professus. de vocabuli *provincia* proprietate non ausim iudicare: Ovidium crediderim potissimum de summa potentia denno feliciter accepta praedicaturum fuisse. apud Dionem certe de provinciarum divisione tam plana ac diserta mentio est, ut leni emendatione ad eam redire liceat. *oñis est omnis, oñis oneris. vestri* scripsi pro eo, quod est *vestro* in codicibus vetustissimis Petaviano et Ursiniano, quorum ille syllabam *ue* adrasam, alter integram a prima manu, super scripto a secunda *no*, habebat. *orbis onus* proxime est v. 616, *civitatis onus* apud Livium II 49. genetivus est qualis apud Livium XXII 40 *consulum anni prioris M. Atilium*, Ciceronem de prov. cons. 2 § 4 *provincias, quarum Macedonia — vexatur. provincia* pro parte provinciarum offensionis nihil habet.

LIB. II 103 METU VIDUUS. libri *metu pavidus*.

195 VEIENTIBUS ARMIS. ita libri meliore uno excepto omnes. versum sequentem spurium habeo, quod cladis ad Cremeram acceptae memoria cum Alliensi coniuncta adeo constanter prodita est, ut Ovidium ipsum I 59 eius respectu scripsisse credendum sit. de exitu Fabiorum hic agi etiam v. 235 indicare videtur: coepta tamen est narratio ab actione consulari in senatu, quam pridie eius diei fuisse constabat: inde a v. 197 ad a. d. XV Kl' Mart. pergitur, cui rei non obstat v. 245, cum quae sidera Idibus latent, non appareant nocte sequenti, nisi altero die interiecto. ante v. 197 vero reponendum indicavi 198: eum cum librarius momento omisisset, subiunxit proximo, binos hexametros et pentametros copulavit; qua incuria saepissime in codice Hamburgensi Ponticorum, omisso pentametro I II 12, 36, VIII 20, II VII 42, sine causa I II 86 aliquamdiu pentametri promoventur, hexametri subducuntur,

postquam exemplar, quod neutros a linea reductos habuit, mandato magistri ad alteram normam conversum est. id cum in his fieret, — si adeo recens corruptela existimari debet — visi sunt, quia 197 198 haud ita male conveniebant, unus hexameter et unus pentameter deesse, confecti sunt importunus 196 et de *castris eisdem* ineptiens 199. constructio *fuit dies, qua sumunt* nihilo insolentior quam VI 769 *superat et cecidit. sumunt arma* illud est, quod Kaeso Fabius apud Livium dixit, II 49, *bellum privato sumptu gerere in animo est.* dativum, quem dedi, *armis*, pendere existimo a participio *professa; profiteri* dictum de eo, qui ex provocatione ad pugnam congressurus sit, haud aliter ac parasitus apud Plautum Capt. 430 postulat parochum; dativum id verbum admittere, uti verba *condicere, promittere*, quibus ad cenam se venturos spondent. *arma professa Veientibus armis* erunt Fabiorum, qui provocantibus Veientibus ‘hostes dantur’, ut est apud Livium. *arma coerceat armis* est I 715, *Mutinensia perculit arma* III 629, *arma Persica contudit armis* Pont. I III 69.

398 NESCIO QUEM VENIS SUSPICOR ESSE DEUM. cod. Petav. *quem vobis*, Ursin. *quem e vobis. Volnus alit venis* Verg. 457 IAM IOVIS. libri *Iam levis.* 568

QUOT HABENT CARMINA NOSTRA PEDES. quod in loco difficillimo temptaveram, non longe aberat a rationibus Orphei aut Pythiae, qui hexameter dixerunt ὀρθιον ἔξαμερὲς τετόρων καὶ εἴκοσι μέτρων, sed abhorret a sermonis latini consuetudine. octiduum designari putaveram, quod est inter Feralia et Kalendas; Feralia dici *hanc lucem* v. 569 et proximo *illam diem*: quae pronomina solent de rebus diversis opponi, III 401 IIII 432 433 V 700 VI 85 86. est vero duplex rei sacrae genus, de quo agitur: alterum Feralia, in fastis perscripta, quorum ex ordine post Quirinalia a poeta ratio habenda erat; atque eo potissimum refero quod v. 569 est, *Hanc.* sed interposuit de altero genere, *diebus parentalibus* 548, *ferali tempore* V 486, quod post Quirinalia initium cepisse non videtur: nam si Iunius mensis quinque Lemuriorum diebus

partem veteris sacri servavit, V 428, Februarium, ad quem totum translatum, aliquanto plures habuisse oportet. nisi forte poeta ipse incertus haesit, ut III 792, vero similis totum mensem, diebus forsitan aliquot exceptis, deorum inferorum religioni cessisse, hoc est, ad Terminalia usque, quod II 50 legimus, *Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras* et olim ex Augustino protuli. atque hic mihi videtur *ille dies* 570, VII Kl' Mart., post quem restant de mense dies quinque. nolo, quod, cum bissextum intercalatur, dies sex sunt, facetiam poetae imputare, quasi id ad versuum suorum pedum discrimen rettulerit. sed *carmina* sunt elegi, qui nomen habent ab *elego*, hoc est, pentametro: Diomed. p. 503, 20 *geminum comma, id est elegus*. ita graeci grammatici certe ἐλεγεῖον de disticho et de pentametro: nec dubium apud Critiam fr. III 3. quae igitur versuum mensura propria elegiaco carmini, haec est.

LIB. III 229 DIEM, QUAE PRIVA. libri boni *quae prima*, interpolati *primasque. diem privam* Matronalium intellegi volui, qua tota solae matronae feriatae sint. dies Matraliorum III Id. Iun. praeterquam Matris Matutae etiam Fortunae ferias habebat; in his quamquam et ipsis matronae VI 621 nominantur, tamen matronarum singularis dignatio, quod *munus* est V 190 VI 210, neutro in sacro denotatur. versu proximo *Hac quia* scripsi, quod in libris est *Aut quia*, in Ursiniano *An quia*. 411, 412 spuria putabam de eo genere, quo insolentior aliqua locutio expletur. *ramus* dictum fuit ut *rami* Met. V 299 X 510 Verg. Aen. III 650. 573 non eget emendatione, quamquam intellectum non puto. *et transpositum*, ut III 8 *et quod inermis*, IIII 699 *Et tamen assiduis*, V 400 *Et gemit Alcides*, Trist. V X 27 *et tamen intus. servasset*, sine signo ullo, est 'servare debebat', ut Trist. III XIII 8.

664 IN SACRI VERTICE MONTIS EGET. libri *montis erat, montis abit. egere* absolute dictum, quo convenit quod sequitur *quoque*; tempora verborum variata ut IIII 696 697 V 131 132 Met. XIII 460 462. 693 AMATOREM, CARA EST. libri *amatorem carae*, quod fuerit

cara é, ut Met. XIII 423, 556 libri *hecubae*, hoc est, *hecubae*, *Hecuba est*, *Hecuba et*, ubi mira constantia editur quod nihili est.

716 SARCINA MATRIS ERAS. libri *parvus inermis eras*, e male diremptis syllabis, PARC IN-AMRIS, qualia plurima in Petaviano, I 397, 658, 671 *matre stellus*, II 155 425 796 *regi star..q*, Ursiniano I 593 *aleris aura*, II 397 *voltum si*, 444 *abest rusca*; addita syllaba vel apiculo.

829 TURBA PHARI. libri *turba feri*. recepi veterem coniecturam. *f* et *ph* in Petaviano aequae promiscuae sunt, atque in Mediceo Vergilii. intellego grammaticos vel grammatistas graecos, quales in inscriptionibus a latinis discernuntur, Alexandrinos, vel qui dici cupiebant, inter insignes aevi Nasoniani Urbis doctores, Trist. III X 16, Verrium Flaccum, Crassitium, Hyginum, Clodium Tuscum, Caecilium Epirotam, contemni coeptos.

LIB. IIII 209 CLIPEOS MANIBUS. revocavi scripturam librorum meliorum, quia tympana certe 183 213 342 manibus pulsantur. de Lactantii scriptura *sudibus* non satis mihi constat: si constaret, Lobeckii correctio *tudibus*, quae neque e Festo satis tuto depromitur et in Aetna spreta est ab editore doctissimo, poterat tamen placere. *rudibus* est codicum interpolatorum, quod ad cymbala recte conveniret, vix ad galeas, ad scuta nullo modo: gracile et inefficax ad pulsum id ferramentum fuit, ferulae ad modum, secundum Plinium Nat. h. XXXIII 170.

329 TIBEBINA PRIORES ATRIA DIXERUNT. cum hanc scripturam primum e codicibus introduxi, incertus eram de interpretatione, p. CXLVII ed. Reim. ibi quae posthac Romae adscripti, ad verbum hic posita sunt: *ist so. wo die Via portuensis zuerst den fluss berührt, ohngefähr drei miglien von Porta flumentana, ist das ufer höher als irgendwo in den ersten miglien. in ihm tritt ein senkrechter vier-eckiger fels hervor, links neben ihm feigenbäume und myrten, etwas rechts vier grosse felsblöcke im halbkreis aus dem wasser ragend. der fluss biegt selbst nach links aus, fast im halbkreis, so dass man nach einigen hundert schritten den romantischen punkt ziemlich gegenüber betrachten kann.*

in der nähe am ufer reste alter baulichkeiten, reticularwerk, in der nächsten vigna der fels zu kellern ausgehöhlt. am linken ufer weite pläne, mit verstreuten eichen bestanden.

343 LAETO CELEBERRIMA VOLGO. emendavit Fr. Pollius adhibito quod in Met. VI 165 est, *comitum Niobe celeberrima turba.* 429 FUERANT. non fuit hoc temptandum ab Heinsio et Bentleio. posueram eius locutionis aliquot exempla ad Trist. pp. 10 et 292, alia eodem tempore Fr. Haasius ad Reisigiana adnot. 456. sunt etiam III 33 34 149 V 184 VI 722. 479 insimulor identidem incuriae, quod ediderim *Peloriaden*, idque contra librorum quorundam testimonium. secutus fueram Santenii observationem ineditam et Lobeckium Agl. p. 982.

extat de re etiam dissertatio Fleckeiseni in Annal. phil. cl. quod v. 475 *Melan* edidi, non feci quod ignoraverim fluvios eo nomine notos *Melana* facere quartum casum, aut putaverim *Melam* facere potuisse, ut quaedam apud Neuium I p. 339, sed propter librorum auctoritatem et quo ampliatur causa. 709 DEICERE CAPTAM. posterior vox exigua librorum fide utitur: plerique *certam*, ut *certa lex* - Met. V 531 - monumentum illud dici videatur.

deicere est manu occidere apud Vergilium et Caesarem, quod elicui ex eo, quod libri habent, *dicere*. synaephen tueatur scriptura codicis Bernensis Hor. sat. I VI 39 *Deicere de saxo cives aut tradere Cadmo; eicit et recere*, quae binis locis adnotavit Munro ad Lucr. III 877.

LIB. V 21 PLUS QUAM DEUS ADVENA. libri *quisquam deus advena*. hyperbaton volui esse, 'deus plus quam advena', uti *plus quam solitum opus* I 170, *plus quam pro parte* III 301; Trist. V v 18, Lucan. I 1. 131 ARS ERAT ILLA. Jordani et Hauptii *Arserat* egregia est coniectura, sola fortassis, quae annis multis huius notae facta sit: veram tamen negaverim. *quidem* ne plane superfluat, ex opposito intelligendum erit, qui est sigillorum affabre olim factorum et tempore adesorum, non arae eiusque reliquiarum. saxo quadrato non multum senecta nocet: signa gemella maxime quaesiverat poeta,

v. 143. *ars erat illa* interpretor: illud quod superest, ars, hoc est, artificum Curensum labor, ut est Pont. IIII I 29, fuit. *artes* dici solent apud Latinos, sed τέχνη, τέχνημα graeci poetae. 158 SECUTA VICEM. libri *secuta virum*. 391 HOSPITIO IUNCTUM. libri *hospitio iuuenem*, quae Herculis aetas quamquam II 305 indicatur, non videbatur convenire appellationi, quae ter adest vv. 388 394. ac videtur hospitium traditum inter Chironem et Herculem secundum Theocrit. VII 149, ubi schol. ποιεί δὲ τὸν Χείρωνα συναποδεχόμενον τῷ Φόλῳ τὸν Ἡρακλέα, et Philostr. Her. p. 308, 20 Kays. θαμίζειν δὲ καὶ Ἡρακλέα τῷ Χείρωνι, ὅτε μὴ ἀπάγοιεν αὐτὸν οἱ ἄθλοι.

LIB. VI 40 A NULLO NOMINA MENSE TRAHAM. obelus ponendus erat, si interpretatio nulla suppeteret praeter vulgarem et veterum scholasticorum, quas adscripsi in ed. Reim. quivis mensis Lucinae, quae lucas dedit, debet aliquid, ut v. 79 est, nomen fecit: ea nomina non nisi ab uno dea velit *trahere*, puto, *retrahere*, ut est apud Tacitum Ann. XIII 23 *oblitterata aerarii nomina retrahēbat*, apud Terentium Heaut. 678 *retrahere (fugitivam) pecuniam; trahere decumas* apud Ciceronem Verr. III 227 in libris quibusdam; *contrahere pecuniam* satis vulgare.

178 MISERAT ANTE FERAS. nihil sanius hoc versu. *tellus* est quae post aquas 173, aerem 175, ita commemoranda erat, ut Pont. I X 9 *Quod mare, quod tellus — quod educat aer*, Met. VIII 830 *quod pontus, quod terra, quod educat aer*. ea *ante*, hoc est, olim, ut I 337 *Ante deos homini* rell., V 198 *fortunatis ante fuisse viris*, VI 265 *quae nunc manet, ante fuisse*, ea igitur captas undecumque feras in leporaria et παραδείκου miserat, ubi alerentur. 316 STRATAQUE ERA. libri *Strataque erat*, locutione inconcinna. etiam Seneca Epp. XIII II 23 *panem, quem primo cinis calidus et fervens testa pereoxit*, Cato de r. r. LXXVI *focus, ubi coquas, calfacito bene et testum*. sed fiebat id per eram, matronam, uti est vv. 531 532. 349 NOMINE QUAM FERTO CELEBRA-

TIOR. libri *Nomine quam pretio.* ara pretio celebrata absurde dicitur. celebratur adoratione, consecrationibus, quale est *fertum* quod praeter Ianum Iovi potissimum obmouetur apud Catonem CXXXIII 2 et 4. apud flaminem Dialectem repositum narrat Gellius X xv 14. 380 NEC

DESES DESERE, VESTA, TUOS. libri *sedes desere tuas,* prorsus contrarium versui 365: virgines Vestales cum sacris Caere pridem abierant, forum et mons Palatinus a Gallis obtinebantur, in Capitolio sedes nulla, quam Vesta deserere posset. 571 ET CONSTAT ENIM. corrupta videntur, nihil in promptu; putabam *ht, habet instar enim.*

304 IN QUA PARS FACIES NOBILITATE SUA EST. libri *par facies nobilitate sua.* nihil in interpretatione profectum; non intellectum, *in qua facies nobilissima,* vel quidquid eius modi dicatur, indecore dici. adieci s litteram et adsumpsi *est* e codicibus non paucis, quo sententia efficietur 'in qua nobilitate pars sua', hoc est, conveniens, quam expectes, ut *sua causa* IIII 368, VI 284, 'facies est'. Trist. IIII IIII 31 *Deque meis illo referebat versibus ore, In quo pars altae nobilitatis erat.*

Scr. m. Ian. MDCCCLXXXIII.

TRISTIA.

IBIS. EX PONTO LIBRI.

FASTI.

TRISTIUM LIBER PRIMUS.

I.

- Parve , nec invideo , sine me , liber , ibis in Urbem .
Ei mihi , quod domino non licet ire tuo !
Vade , sed incultus , qualem decet exulis esse :
Infelix habitum temporis huius habe .
- 5 Nec te purpureo velent vaccinia fuco —
Non est conveniens luctibus ille color —
Nec titulus minio , nec cedro charta notetur ,
Candida nec nigra cornua fronte geras .
Felices ornent haec instrumenta libellos :
- 10 Fortunae memorem te decet esse meae .
Nec fragili geminae poliantur pumice frontes ,
Hirsutus sparsis ut videre comis .
Neve liturarum pudeat . qui viderit illas ,
De lacrimis factas sentiet esse meis .
- 15 Vade , liber , verbisque meis loca grata saluta :
Contingam certe quo licet illa pede .
Siquis , ut in populo , nostri non inmemor illi ,
Siquis , qui , quid agam , forte requirat , erit ,
Vivere me dices , salvum tamen esse negabis ;
- 20 Id quoque , quod vivam , munus habere dei .
Atque ita tu tacitus , quaerenti plura legendus ,
Ne , quae non opus est , forte loquare , cave !
Protinus admonitus repetet mea crimina lector ,
Et peragar populi publicus ore reus .
- 25 Tu cave defendas , quamvis mordebere dictis :
Causa patrocinio non bona peior erit .
Invenies aliquem , qui me suspiret ademptum ,
Carmina nec siccis perlegat ista genis ,

- 65 Siquis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
 Non putet, e gremio reiciatque suo,
 'Inspice' dic 'titulum. non sum praeceptor amoris.
 Quas meruit, poenas iam dedit illud opus.'
 Forsitan expectes, an in alta palatia missum
 70 Scandere te iubeam Caesareamque domum?
 Ignoscant augusta mihi loca dique locorum!
 Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.
 Esse quidem memini mitissima sedibus illis
 Numina. sed timeo, qui nocuere, deos.
- 75 Terretur minimo pennae stridore columba,
 Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
 Nec procul a stabulis audet discedere, siqua
 Excussa est avidi dentibus agna lupi.
 Vitaret caelum Phaëthon, si viveret, et quos
 80 Optarat stulte, tangere nollet equos.
 Me quoque, quae sensi, fateor Iovis arma timere.
 Me reor infesto, cum tonat, igne peti.
 Quicumque Argolica de classe Capherea fugit,
 Semper ab Euboicis vela retorsit aquis.
- 85 Et mea cumba, semel vasta percussa procella
 Illum, quo laesa est, horret adire locum.
 Ergo cave, liber, et timida circumspice mente:
 Ut satis a media sit tibi plebe legi.
 Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
- 90 Icarus, aequoreis nomina fecit aquis.
 Difficile est tamen, hinc remis utaris an aura
 Dicere. consilium resque locusque dabunt.
 Si poteris vacuo tradi, si cuncta videbis
 Mitia, si vires fregerit ira suas,
- 95 Siquis erit, qui te dubitantem et adire timentem
 Tradat, et ante tamen pauca loquatur, adi.
 Luce bona dominoque tuo felicior ipso
 Pervenias illuc et mala nostra leves.
 Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit
 100 Solus Achilleo tollere more potest.
 Tantum ne noceas, dum vis prodesse, videto!

- Nam spes est animi nostra timore minor.
 Quaeque quiescebat, ne mota resaeuiat ira
 Et poenae tu sis altera causa, cave!
 105 Cum tamen in nostrum fueris penetrabile receptus,
 Contigerisque tuam, scrinia curva, domum:
 Aspicias illic positos ex ordine fratres,
 Quos studium cunctos evigilavit idem.
 Cetera turba palam titulos ostendet apertos,
 110 Et sua detecta nomina fronte geret.
 Tres procul obscura latitantes parte videbis; —
 Sic quoque, quod nemo nescit, amare docent —
 Hos tu vel fugias, vel, si satis oris habebis,
 Oedipodas facito Telegonosque voces.
 115 Deque tribus, moneo, si qua est tibi cura parentis,
 Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
 Sunt quoque mutatae, ter quinque volumina, formae,
 Nuper ab exequis carmina rapta meis.
 His mando dicas, inter mutata referri
 120 Fortunae vultum corpora posse meae.
 Namque ea dissimilis subito est effecta priori,
 Flendaque nunc, aliquo tempore laeta fuit.
 Plura quidem mandare tibi, si quaeris, habebam.
 Sed vereor tardae causa fuisse morae,
 125 Et si, quae subeunt, tecum, liber, omnia ferres,
 Sarcina laturo magna futurus eras.
 Longa via est, propera! nobis habitabitur orbis
 Ultimus, a terra terra remota mea.

II.

Di maris et caeli, — quid enim nisi vota super-
sunt? —

- Solvere quassatae parcite membra ratis,
 Neve, precor, magni subscribite Caesaris irae!
 Saepe premente deo fert deus alter opem.
 5 Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo:
 Aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.

- Oderat Aenean propior Saturnia Turno:
 Ille tamen Veneris numine tutus erat.
 Saepe ferox cautum petiit Neptunus Ulixen:
- 10 Eripuit patruo saepe Minerva suo.
 Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
 Quis vetat irato numen adesse deo?
 Verba miser frustra non proficientia perdo.
 Ipsa graves spargunt ora loquentis aquae,
- 15 Terribilisque notus iactat mea dicta, precesque
 Ad quos mittuntur, non sinit ire deos.
 Ergo idem venti, ne causa laedar in una,
 Velaque nescio quo votaue nostra ferunt.
 Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
- 20 Iam iam tacturos sidera summa putes.
 Quantae diducto subsidunt aequore valles!
 Iam iam tacturas Tartara nigra putes.
 Quocumque aspicio, nihil est nisi pontus et aër,
 Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.
- 25 Inter utrumque fremunt inmani murmure venti.
 Nescit, cui domino pareat, unda maris.
 Nam modo purpureo vires capit eurus ab ortu,
 Nunc zephyrus sero vespere missus adest,
 Nunc sicca gelidus boreas bacchatur ab arcto,
- 30 Nunc notus adversa proelia fronte gerit.
 Rector in incerto est, nec quid fugiatve petatve
 Invenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.
 Scilicet occidimus, nec spes est ulla salutis,
 Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
- 35 Opprimet hanc animam fluctus, frustraue precanti
 Ore necaturas accipiemus aquas.
 At pia nil aliud quam me dolet exule coniunx:
 Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
 Nescit in immenso iactari corpora ponto,
- 40 Nescit agi ventis, nescit adesse necem.
 O bene, quod non sum mecum conscendere passus,
 Ne mihi mors misero bis patienda foret!
 At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,

- Dimidia certe parte superstes ero .
- 45 Ei mihi , quam celeri micuerunt nubila flamma !
 Quantus ab aethereo personat axe fragor !
 Nec levius tabulae laterum feriuntur ab undis ,
 Quam grave balistae moenia pulsat onus .
 Qui venit hic fluctus , fluctus supereminet omnes ;
- 50 Posterior nono est undecimoque prior .
 Nec letum timeo ; genus est miserabile leti .
 Demite naufragium , mors mihi munus erit .
 Est aliquid , fatove suo ferrove cadentem
 In solida moriens ponere corpus humo ,
- 55 Et mandare suis aliqua et sperare sepulcrum
 Et non aequoreis piscibus esse cibum .
 Fingite me dignum tali nece , non ego solus
 Hic vehor . inmeritos cur mea poena trahit ?
 Pro superi viridesque dei , quibus aequora curae ,
- 60 Utraque iam vestras sistite turba minas :
 Quamque dedit vitam mitissima Caesaris ira ,
 Hanc sinite infelix in loca iussa feram .
 Si , quantam merui , poena me perdere vultis ,
 Culpa mea est ipso iudice morte minor .
- 65 Mittere me Stygias si iam voluisset ad undas
 Caesar , in hoc vestra non eguisset ope .
 Est illi nostri non invidiosa cruoris
 Copia . quodque dedit , cum volet , ipse feret .
 Vos modo , quos certe nullo , puto , crimine laesi ,
- 70 Contenti nostris iam , precor , este malis !
 Nec tamen , ut cuncti miserum servare velitis ,
 Quod periit , salvum iam caput esse potest .
 Ut mare considat ventisque ferentibus utar ,
 Ut mihi parcatis , non minus exul ero !
- 75 Non ego divitias avidus sine fine parandi
 Latum mutandis mercibus aequor aro :
- 79 Non ut Alexandri claram delatus ad urbem
 80 Delicias videam , Nile iocose , tuas ;
 77 Nec peto , quas quondam petii studiosus , Athenas ,
 78 Oppida non Asiae , non loca visa prius .

- Quod faciles opto ventos , — quis credere posset —
 Sarmatis est tellus , quam mea vela petunt .
 Obligor , ut tangam laevi fera litora Ponti ;
 Quodque sit a patria tam fuga tarda , queror .
 85 Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas ,
 Exilem facio per mea vota viam .
 Seu me diligitis , tantos conpescite fluctus ,
 Pronaque sint nostrae numina vestra rati ;
 Seu magis odistis , iussae me advertite terrae :
 90 Supplicii pars est in regione mei .
 Ferte — quid hic facio ? — rapidi mea corpora venti !
 Ausonios fines cur mea vela volunt ?
 Noluit hoc Caesar . quid , quem fugat ille , tenetis ?
 Aspiciat vultus Pontica terra meos .
 95 Et iubet et merui . nec , quae damnaverit ille ,
 Crimina defendi fasque piūque puto .
 Si tamen acta deos numquam mortalia fallunt ,
 A culpa facinus scitis abesse mea .
 Immo ita , si scitis , si me meus abstulit error ,
 100 Stultaque mens nobis , non scelerata fuit :
 Quod licet et minimis , domui si favimus illi ,
 Si satis Augusti publica iussa mihi :
 Hoc duce si dixi felicia saecula , proque
 Caesare tura piis Caesaribusque dedi :
 105 Si fuit hic animus nobis , ita parcite divi !
 Si minus , alta cadens obruat unda caput !
 Fallor , an incipiunt gravidae vanescere nubes ,
 Victaque mutati frangitur unda maris ?
 Non casu ! vos sed sub condicione vocati ,
 110 Fallere quos non est , hanc mihi fertis opem .

III.

Cum subit illius tristissima noctis imago ,
 Qua mihi supremum tempus in Urbe fuit ,
 Cum repeto noctem , qua tot mihi cara reliqui ,
 Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis .

- 5 Iam prope lux aderat , qua me discedere Caesar
 Finibus extremae iusserat Ausoniae.
 Nec spatium fuerat , nec mens satis apta parandi.
 Torpuerant longa pectora nostra mora .
 Non mihi servorum , comites non cura legendi ,
 10 Non aptae profugo vestis opisve fuit.
 Non aliter stupui , quam qui Iovis ignibus ictus
 Vivit et est vitae nescius ipse suae .
 Ut tamen hanc animi nubem dolor ipse removit ,
 Et tandem sensus convaluere mei ,
 15 Adloquor extremum maestos abiturus amicos ,
 Qui modo de multis unus et alter erant .
 Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat ,
 Imbre per indignas usque cadente genas .
 Nata procul Libycis aberat diversa sub oris ,
 20 Nec poterat fati certior esse mei .
 Quocumque aspiceres , luctus gemitusque sonabant ,
 Formaue non taciti funeris intus erat .
 Femina virque meo , pueri quoque funere maerent ,
 Inque domo lacrimas angulus omnis habet :
 25 Si licet exemplis in parvis grandibus uti ,
 Haec facies Troiae , cum caperetur , erat .
 Iamque quiescebant voces hominumque canumque ,
 Lunaque nocturnos alta regebat equos .
 Hanc ego suspiciens et ab hac Capitolia cernens ,
 30 Quae nostro frustra iuncta fuere lari ,
 ‘Numina vicinis habitantia sedibus’ , inquam
 ‘Iamque oculis numquam templa videnda meis ,
 Dique relinquendi , quos urbs habet alta Quirini ,
 Este salutati tempus in omne mihi !
 35 Et quamquam sero clipeum post vulnera sumo ,
 Attamen hanc odiis exonerate fugam ,
 Caelestique viro , quis me deceperit error ,
 Dicite , pro culpa ne scelus esse putet !
 Ut quod vos scitis , poenae quoque sentiat auctor ,
 40 Placato possum non miser esse deo .’
 Hac prece adoravi superos ego , pluribus uxor ,

- Singultu medios impediēte sonos .
 Illa etiam ante lares passis adstrata capillis
 Contigit extinctos ore tremēte focos ,
 45 Multaque in adversos effudit verba penates
 Pro deplorato non valitura viro .
 Iamque morae spatium nox praecipitata negabat ,
 Versaque ab axe suo Parrhasis arctos erat .
 Quid facerem ? blando patriae retinebar amore :
 50 Ultima sed iussae nox erat illa fugae .
 A ! quotiens aliquo dixi properante ' Quid urges ?
 Vel quo festinas ire , vel unde , vide ! '
- A ! quotiens certam me sum mentitus habere
 Horam , propositae quae foret apta viae .
 55 Ter limen tetigi , ter sum revocatus , et ipse
 Indulgens animo pes mihi tardus erat .
 Saepe vale dicto rursus sum multa locutus ,
 Et quasi discedens oscula summa dedi .
 Saepe eadem mandata dedi meque ipse fefelli ,
 60 Respiciens oculis pignora cara meis .
 Denique ' Quid propero ? Scythia est , quo mittimur ' ,
 inquam
 ' Roma relinquenda est . utraque iusta mora est .
 Uxor in aeternum vivo mihi viva negatur ,
 Et domus et fidae dulcia membra domus ,
 65 Quosque ego dilexi fraterno more sodales ,
 O mihi Thesea pectora iuncta fide !
 Dum licet , amplectar . numquam fortasse licebit
 Amplius in lucro est quae datur hora mihi . '
- Nec mora , sermonis verba imperfecta relinquo ,
 70 Complectens animo proxima quaeque meo .
 Dum loquor et flemus , caelo nitidissimus alto ,
 Stella gravis nobis , Lucifer ortus erat .
 Dividor haud aliter , quam si mea membra relinquam ,
 Et pars abrumpi corpore visa suo est .
 75 Sic doluit Mettus tunc , cum in contraria versos
 Ultiores habuit proditionis equos .
 Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum ,

- Et feriunt maestae pectora nuda manus.
 Tum vero coniunx, umeris abeuntis inhaerens,
 80 Miscuit haec lacrimis tristia verba meis:
 'Non potes avelli. simul hinc, simul ibimus' inquit:
 'Te sequar et coniunx exulis exul ero.
 Et mihi facta via est, et me capit ultima tellus:
 Accedam profugae sarcina parva rati.
- 85 Te iubet a patria discedere Caesaris ira,
 Me pietas. pietas haec mihi Caesar erit.'
 Talia temptabat, sicut temptaverat ante,
 Vixque dedit victas utilitate manus.
 Egredior, sive illud erat sine funere ferri,
 90 Squalidus inmissis hirta per ora comis.
 Illa dolore amens tenebris narratur obortis
 Semianimis media procubuisse domo,
 Utque resurrexit foedatis pulvere turpi
 Crinibus et gelida membra levavit humo,
 95 Se modo, desertos modo complorasse penates,
 Nomen et crepti saepe vocasse viri,
 Nec gemuisse minus, quam si nataeque meumque
 Vidisset structos corpus habere rogos,
 Et voluisse mori, moriendo ponere sensus,
 100 Respectuque tamen non periisse mei.
 Vivat! et absentem — quoniam sic fata tulerunt —
 Vivat ut, auxilio sublevet usque suo.

IV.

- Tingitur oceano custos Erymanthidos ursae,
 Aequeareasque suo sidere turbat aquas.
 Nos tamen Ionium non nostra findimus aequor
 Sponte, sed audaces cogimur esse metu.
- 5 Me miserum! quantis increscunt aequora ventis,
 Erutaque ex imis fervet harena fretis!
 Monte nec inferior prorae puppique recurvae
 Insilit et pictos verberat unda deos.
 Pineae texta sonant pulsu, stridore rudentes,

- 10 Ingemit et nostris ipsa carina malis.
 Navita, confessus gelidum pallore timorem,
 Iam sequitur victus, non regit arte ratem.
 Utque parum validus non proficientia rector
 Cervicis rigidae frena remittit equo,
 15 Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undae,
 Aurigam video vela dedisse rati.
 Quod nisi mutatas emiserit Aeolus auras,
 In loca iam vobis non adeunda ferar.
 Nam procul Illyriis laeva de parte relictis
 20 Interdicta mihi cernitur Italia.
 Desinat in vetitas, quaeso, contendere terras,
 Et mecum magno pareat aura deo.
 Dum loquor, et timeo pariter cupioque repelli,
 Increpuit quantis viribus unda latus!
 25 Parcite caerulei, vos parcite, numina ponti,
 Infestumque mihi sit satis esse Iovem.
 Vos animam saevae fessam subducite morti,
 Si modo, qui periit, non periisse potest.

V.

- O mihi post nullos umquam memorande sodales,
 O cui praecipue sors mea visa sua est,
 Attonitum qui me, memini, carissime, primus
 Ausus es adloquio sustinuisse tuo,
 5 Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
 Cum foret in misero pectore mortis amor,
 Scis bene, cui dicam, positus pro nomine signis,
 Officium nec te fallit, amice, tuum.
 Haec mihi semper erunt imis infixae medullis,
 10 Perpetuusque animae debitor huius ero,
 Spiritus et vacuas prius hic tenuandus in auras
 Ibit, et in tepido deseret ossa rogo,
 Quam subeant animo meritorum obliviae nostro,
 Et longa pietas excidat ista die.
 15 Di tibi sint faciles, tibi di nullius egentem

- Fortunam praestent dissimilemque meae.
 Si tamen haec navis vento ferretur amico,
 Ignoraretur forsitan ista fides.
 Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
 20 Si non infernas vivus adisset aquas.
 Ut foret exemplum veri Pboceus amoris,
 Fecerunt furiae, tristes Oresta, tuae.
 Si non Euryalus Rutulos cecidisset in hostes,
 Hyrtacidae Nisi gloria nulla foret.
 25 Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
 Tempore sic duro est inspicienda fides.
 Dum iuvat et vultu ridet Fortuna sereno,
 Indelibatas cuncta sequuntur opes:
 At simul intonuit, fugiunt, nec noscitur ulli,
 30 Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
 Atque haec, exemplis quondam collecta priorum,
 Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
 Vix duo tresve mihi de tot superestis amici;
 Cetera Fortunae, non mea turba fuit.
 35 Quo magis, o pauci, rebus succurrite laesis,
 Et date naufragio litora tuta meo,
 Neve metu falso nimium trepidate, timentes,
 Hac offendatur ne pietate deus!
 Saepe fidem adversis etiam laudavit in armis,
 40 Inque suis amat hanc Caesar, in hoste probat.
 Causa mea est melior, qui non contraria fovi
 Arma, sed hanc merui simplicitate fugam.
 Invigiles igitur nostris pro casibus, oro,
 Deminui siqua numinis ira potest.
 45 Scire meos casus siquis desiderat omnis,
 Plus, quam quod fieri res sinit, ille petit.
 Tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent,
 Parvaeque quot siccus corpora pulvis habet:
 Multaque credibili tulimus maiora, ratamque,
 50 Quamvis acciderint, non habitura fidem.
 Pars etiam quaedam mecum moriatur oportet,
 Meque velim possit dissimulante tegi.

- Si vox infragilis , pectus mihi firmitus aere ,
 Pluraque cum linguis pluribus ora forent ,
 55 Non tamen idcirco complecterer omnia verbis ,
 Materia vires exsuperante meas .
 Pro duce Neritio docti mala nostra poetae
 Scribite : Neritio nam mala plura tuli .
 Ille brevi spatio multis erravit in annis
 60 Inter Dulichias Iliacasque domos :
 Nos freta sideribus totis distantia mensos
 † Detulit in Geticos Sarmaticosque sinus .
 Ille habuit fidamque manum sociosque fideles :
 Me profugum comites deseruere mei .
 65 Ille suam laetus patriam victorque petebat :
 A patria fugi victus et exul ego .
 Nec mihi Dulichium domus est Ithaceve Samosve ,
 Poena quibus non est grandis abesse locis ,
 Sed quae de septem totum circumspicit orbem
 70 Montibus , imperii Roma deumque locus .
 Illi corpus erat durum patiensque laborum :
 Invalidae vires ingenuaeque mihi .
 Ille erat assidue saevis agitatus in armis :
 Adsuetus studiis mollibus ipse fui .
 75 Me deus oppressit , nullo mala nostra levante :
 Bellatrix illi diva ferebat opem .
 Cumque minor Iove sit , tumidis qui regnat in undis ,
 Illum Neptuni , me Iovis ira premit .
 Adde , quod illius pars maxima ficta laborum .
 80 Ponitur in nostris fabula nulla malis .
 Denique quaesitos tetigit tamen ille penates ,
 Quaeque diu petiit , contigit arva tamen :
 At mihi perpetuo patria tellure carendum est ,
 Ni fuerit laesi mollior ira dei .

VI.

Nec tantum Clario Lyde dilecta poetae ,
 Nec tantum Coo Bittis amata suo est ,

- Pectoribus quantum tu nostris, uxor, inhaeres,
 Digna minus misero, non meliore viro.
- 5 Te mea supposita veluti trabe fulta ruina est:
 Siquid adhuc ego sum, muneris omne tui est.
 Tu facis, ut spolium non sim, nec nuder ab illis,
 Naufragii tabulas qui petiere mei.
 Utque rapax stimulante fame cupidusque cruoris
- 10 Incustoditum captat ovile lupus,
 Aut ut edax vultur corpus circumspicit ecquod
 Sub nulla positum cernere possit humo,
 Sic mea nescio quis, rebus male fidus acerbis,
 In bona venturus, si paterere, fuit.
- 15 Hunc tua per fortis virtus summovit amicos,
 Nulla quibus reddi gratia digna potest.
 Ergo quam misero, tam vero teste probaris,
 Hic aliquod pondus si modo testis habet.
 Nec probitate tua prior est aut Hectoris uxor,
- 20 Aut comes extincto Laodamia viro.
 Tu si Maeonium vatem sortita fuisses,
 Penelopes esset fama secunda tuae.
- 33 Prima locum sanctas heroidas inter haberes,
 34 Prima bonis animi conspicerere tui:
 Sive tibi hoc debes, nullo pia facta magistro,
 Cumque nova mores sunt tibi luce dati,
- 25 Femina seu princeps omnes tibi culta per annos
 Te docet exemplum coniugis esse bonae,
 Adsimilemque sui longa adsuetudine fecit,
 Grandia si parvis adsimulare licet.
 Ei mihi, non magnas quod habent mea carmina vires,
- 30 Nostraque sunt meritis ora minora tuis,
 Siquid et in nobis vivi fuit ante vigoris,
 Extinctum longis occidit omne malis!
- 35 Quantumcumque tamen praeconia nostra valebunt,
 Carminibus vives tempus in omne meis.

VII.

Siquis habes nostris similes in imagine vultus,
Deme meis hederas, Bacchica sarta, comis.

Ista decent laetos felicia signa poetas:

Temporibus non est apta corona meis.

5 Hoc tibi dissimula, senti tamen, optime, dici,

In digito qui me fersque refersque tuo,

Effigiemque meam fulvo complexus in auro

Cara relegati, quae potes, ora vides.

Quae quotiens spectas, subeat tibi dicere forsan

10 'Quam procul a nobis Naso sodalis abest!'

Grata tua est pietas. sed carmina maior imago

Sunt mea, quae mando qualiacumque legas,

Carmina mutatas hominum dicentia formas,

Infelix domini quod fuga rupit opus.

15 Haec ego discedens, sicut bene multa meorum,

Ipsae mea posui maestus in igne manu.

Utque cremasse suum fertur sub stipite natum

Thestias et melior matre fuisse soror,

Sic ego non meritos mecum peritura libellos

20 Imposui rapidis viscera nostra rogis:

Vel quod eram Musas, ut crimina nostra, perosus,

Vel quod adhuc crescens et rude carmen erat.

Quae quoniam non sunt penitus sublata, sed extant, —

Pluribus exemplis scripta fuisse reor —

25 Nunc precor, ut vivant et non ignava legentem

Otia delectent admoneantque mei.

Nec tamen illa legi poterunt patienter ab ullo,

Nesciet his summam siquis abesse manum.

Ablatum mediis opus est incudibus illud,

30 Defuit et scriptis ultima lima meis.

Et veniam pro laude peto, laudatus abunde,

Non fastiditus si tibi, lector, ero.

Ilos quoque sex versus, in primi fronte libelli

Si praeponendos esse putabis, habe:

35 'Orba parente suo quicumque volumina tangis,

His saltem vestra detur in Urbe locus!
 Quoque magis faveas, haec non sunt edita ab ipso,
 Sed quasi de domini funere rapta sui.
 Quicquid in his igitur vitii rude carmen habebit,
 40 Emendaturus, si licuisset, eram.'

VIII.

In caput alta suum labentur ab aequore retro
 Flumina, conversis Solque recurret equis,
 Terra feret stellas, caelum findetur aratro,
 Unda dabit flammam et dabit ignis aquas,
 5 Omnia naturae praepostera legibus ibunt,
 Parsque suum mundi nulla tenebit iter,
 Omnia iam fient, fieri quae posse negabam,
 Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
 Haec ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
 10 Laturum misero quem mihi rebar opem.
 Tantane te, fallax, cepere obliviam nostri,
 Afflictumque fuit tantus adire timor,
 Ut neque respiceres nec solarere iacentem,
 Dure, nec exequias prosequerere meas?
 15 Illud amicitiae sanctum et venerabile nomen
 Re tibi pro vili sub pedibusque iacet?
 Quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
 Visere et adloquiis parte levare tuis,
 Inque meos si non lacrimam demittere casus,
 20 Pauca tamen ficto verba dolore pati,
 Idque, quod ignoti faciunt, vel dicere saltem,
 Et vocem populi publicaque ora sequi,
 Denique lugubres vultus numquamque videndos
 Cernere supremo dum licuitque die,
 25 Dicendumque semel toto non amplius aevo
 Accipere, et parili reddere voce, vale?
 At fecere alii nullo mihi foedere iuncti,
 Et lacrimas animi signa dedere sui.
 Quid, nisi convictu causisque valentibus essem

- 30 Temporis et longi iunctus amore tibi?
 Quid, nisi tot lusus et tot mea seria nesses,
 Tot nossem lusus seriaque ipse tua?
 Quid, si dumtaxat Romae tibi cognitus essem,
 Ascitus totiens in genus omne loci?
- 35 Cunctane in aequoreos abierunt irrita ventos?
 Cunctane Lethaeis mersa feruntur aquis?
 Non ego te genitum placida reor urbe Quirini,
 Urbe mea, quae iam non adeunda mihi,
 Sed scopulis, ponti quos haec habet ora sinistri,
- 40 Inque feris Scythiae Sarmaticisque iugis,
 Et tua sunt silicis circum praecordia venae,
 Et rigidum ferri semina pectus habet,
 Quaeque tibi tenero quondam ducenda palato
 Plena dedit nutrix ubera, tigris erat:
- 45 Aut mala nostra minus, quam nunc, aliena putares,
 Duritiaeque mihi non agerere reus.
 Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
 Ut careant numeris tempora prima suis,
 Effice, peccati ne sim memor huius, et illo
- 50 Officium laudem, quo queror, ore tuum.

VIII.

- Detur inoffenso vitae tibi tangere metam,
 Qui legis hoc nobis non inimicus opus.
 Atque utinam pro te possent mea vota valere,
 Quae pro me duros non tetigere deos!
- 5 Donec eris sospes, multos numerabis amicos:
 Tempora si fuerint nubila, solus eris.
 Aspicias, ut veniant ad candida tecta columbae,
 Accipiat nullas sordida turris aves?
 Horrea formicae tendunt ad inania numquam:
- 10 Nullus ad amissas ibit amicus opes.
 Utque comes radios per solis euntibus umbra est,
 Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit,
 Mobile sic sequitur Fortunae lumina vulgus:

- Quae simul inducta nube teguntur , abit .
 15 Haec precor ut semper possint tibi falsa videri ;
 Sunt tamen eventu vera fatenda meo .
 Dum stetimus , turbae quantum satis esset , habebat
 Nota quidem , sed non ambitiosa domus .
 At simul impulsa est , omnes timere ruinam
 20 Cautaque communi terga dedere fugae .
 Saeva neque admiror metuunt si fulmina , quorum
 Ignibus adflari proxima quaeque solent .
 Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
 Quamlibet iuviso Caesar in hoste probat ,
 25 Nec solet irasci , — neque enim moderatior alter —
 Cum quis in adversis , siquid amavit , amat .
 De comite Argolici postquam cognovit Orestis ,
 Narratur Pyladen ipse probasse Thoas .
 Quae fuit Actoridae cum magno semper Achille ,
 30 Laudari solita est Hectoris ore fides .
 Quod pius ad manes Theseus comes iret amico ,
 Tartareum dicunt indoluisse deum .
 Euryali Nisique fide tibi , Turne , relata
 Credibile est lacrimis inaduisse genas .
 35 Praestita nam miseris pietas et in hoste probatur .
 Ei mihi , quam paucos haec mea dicta movent !
 Is status , haec rerum nunc est fortuna mearum ,
 Debeat ut lacrimis nullus adesse modus .
 At mea sunt , proprio quamvis maestissima casu ,
 40 Pectora processu facta serena tuo .
 Hoc ego venturum iam tum , carissime , vidi ,
 Ferret adhuc ista cum minor aura ratem .
 Sive aliquod morum , seu vitae labe carentis
 Est pretium , nemo pluris emendus erat :
 45 Sive per ingenuas aliquis caput extulit artes —
 Quaelibet eloquio fit bona causa tuo .
 Illis ego commotus dixi tibi protinus ipsi
 ‘Scaena manet dotes grandis , amice , tuas .’
 Haec mihi non ovium fibrae tonitrusve sinistri ,
 50 Linguave servatae pennave dixit avis :

- Augurium ratio est et coniectura futuri:
 Hac divinavi notitiamque tuli.
 Quae quoniam vera est, tota tibi mente mihique
 Gratulor, ingenium non latuisse tuum.
- 55 At nostrum tenebris utinam latuisset in imis!
 Expediit studio lumen abesse meo.
 Utque tibi prosunt artes, facunde, severae,
 Dissimiles illis sic nocuere mihi.
 Vita tamen tibi nota mea est. scis artibus illis
- 60 Auctoris mores abstinuisse sui:
 Scis vetus hoc iuveni lusum mihi carmen, et istos,
 Ut non laudandos, sic tamen esse iocos.
 Ergo ut defendi nullo mea posse colore,
 Sic excusari crimina posse puto.
- 65 Qua potes, excusa, nec amici desere causam!
 Qua bene coepisti, sic bene semper eas.

X.

- Est mihi sitque, precor, flavae tutela Minervae,
 Navis et a picta casside nomen habet.
 Sive opus est velis, minimam bene currit ad auram;
 Sive opus est remo, remige carpit iter.
- 5 Nec comites volucris contenta est vincere cursu,
 Occupat egressas quamlibet ante rates;
 † Et patitur fluctus fertque assilientia longe
 Aequora, nec saevis victa fatiscit aquis.
 Illa, Corinthiacis primum mihi cognita Cenchreis,
- 10 Fida manet trepidae duxque comesque fugae;
 Perque tot eventus et iniquis concita ventis
 Aequora Palladio numine tuta fuit.
 Nunc quoque tuta, precor, vasti secet ostia Ponti,
 Quasque petit, Getici litoris intret aquas.
- 15 Quae simul Aeoliae mare me deduxit in Helles,
 Et longum tenui limite fecit iter,
 Fleximus in laevum cursus, et ab Hectoris urbe
 Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.

XI.

Littera quaecumque est toto tibi lecta libello,
Est mihi sollicito tempore facta viae.

Aut haec me, gelido tremerem cum mense Decembri,
Scribentem mediis Hadria vidit aquis:

5 Aut, postquam bimarem cursu superavimus Isthmon,
Alteraque est nostrae sumpta carina fugae,
Quod facerem versus inter fera murmura ponti,
Cycladas Aegaeas obstipuisse puto.

Ipsa ego nunc miror tantis animique marisque

10 Fluctibus ingenium non cecidisse meum.

Seu stupor huic studio, sive est insania nomen,
Omnis ab hac cura mens relevata mea est.

Saepe ego nimboris dubius iactabar ab Haedis,
Saepe minax Steropes sidere pontus erat,

15 Fuscabatque diem custos Erymanthidos ursae,

Aut Hyadas seris hauserat auster aquis,

Saepe maris pars intus erat. tamen ipse trementi
Carmina ducebam qualiacumque manu.

Nunc quoque contenti stridunt aquilone rudentes,

20 Inque modum tumuli concava surgit aqua.

Ipsa gubernator tollens ad sidera palmas

Exposcit votis, inmemor artis, opem.

Quocumque aspexi, nihil est nisi mortis imago,

Quam dubia timeo mente, timensque precor.

25 Attigero portum, portu terrebor ab ipso:

Plus habet infesta terra timoris aqua.

Nam simul insidiis hominum pelagique laboro,

Et faciunt geminos ensis et unda metus.

Ille meo vereor ne speret sanguine praedam,

30 Haec titulum nostrae mortis habere velit.

Barbara pars laeva est avidaeque adsueta rapinae,

Quam cruor et caedes bellaque semper habent.

Cumque sit hibernis agitatum fluctibus aequor,

Pectora sunt ipso turbidiora mari.

35 Quo magis his debes ignoscere, candide lector,

- Si spe sunt, ut sunt, inferiora tua.
 Non haec in nostris, ut quondam, scripsimus hortis,
 Nec, consuete, meum, lectule, corpus habes.
 Iactor in indomito brumali luce profundo,
 40 Ipsaque caeruleis charta feritur aquis.
 Improba pugnat hiems indignaturque, quod ausim
 Scribere se rigidas incutiente minas.
 Vincat hiems hominem! sed eodem tempore, quaeso,
 Ipse modum statuam carminis, illa sui.

LIBER SECUNDUS.

- Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
 Ingenio perii qui miser ipse meo?
 Cur modo damnatas repeto, mea crimina, Musas?
 An semel est poenam commeruisse parum?
 5 Carmina fecerunt, ut me cognoscere vellet
 Omine non fausto femina virque meo:
 Carmina fecerunt, ut me moresque notaret
 Iam demum visa Caesar ab Arte mea.
 Deme mihi studium, vitae quoque crimina demes.
 10 Acceptum refero versibus, esse nocens.
 Hoc pretium curae vigilatorumque laborum
 Cepimus. ingenio est poena reperta meo.
 Si saperem, doctas odissem iure sorores,
 Numina cultori perniciosa suo.
 15 At nunc — tanta meo comes est insania morbo —
 Saxa malum refero rursus ad ista pedem:
 Scilicet ut victus repetit gladiator harenam,
 Et redit in tumidas naufraga puppis aquas.
 Forsitan, ut quondam Teuthrantia regna tenenti,
 20 Sic mihi res eadem vulnus opemque feret,
 Musaque, quam movit, motam quoque leniet iram:
 Exorant magnos carmina saepe deos.
 Ipse quoque Ausonias Caesar matresque nurusque
 Carmina turrigerae dicere iussit Opi.
 25 Iusserat et Phoebos dici, quo tempore ludos

Fecit, quos aetas aspicit una semel.

His precor exemplis tua nunc, mitissime Caesar,
Fiat ab ingenio mollior ira meo.

Illa quidem iusta est, nec me meruisse negabo; —

30 Non adeo nostro fugit ab ore pudor —

Sed nisi peccassem, quid tu concedere posses?

Materiam veniae sors tibi nostra dedit.

Si, quotiens peccant homines, sua fulmina mittat
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit;

35 Nunc, ubi detonuit strepituque exterruit orbem,

Purum discussis aëra reddit aquis.

Iure igitur genitorque deum rectorque vocatur,
Iure capax mundus nil Iove maius habet.

Tu quoque, cum patriae rector dicare paterque,

40 Utere more dei nomen habentis idem.

Idque facis, nec te quisquam moderatius unquam
Imperii potuit frena tenere sui.

Tu veniam parti superatae saepe dedisti,
Non concessurus quam tibi victor erat.

45 Divitiis etiam multos et honoribus auctos

Vidi, qui tulerant in caput arma tuum.

Quaeque dies bellum, belli tibi sustulit iram,

Parsque simul templis utraque dona tulit.

Utque tuus gaudet miles, quod vicerit hostem,

50 Sic victum cur se gaudeat, hostis habet.

Causa mea est melior, qui nec contraria dicor

Arma, nec hostiles esse secutus opes.

Per mare, per terras, per tertia numina iuro,

Per te praesentem conspicuumque deum,

55 Hanc animam favisse tibi, vir maxime, meque,

Qua sola potui, mente fuisse tuum.

Optavi, peteres caelestia sidera tarde,

Parsque fui turbae parva precantis idem;

Et pia tura dedi pro te, cumque omnibus unus

60 Ipse quoque adiuvi publica vota meis.

Quid referam libros, illos quoque, crimina nostra,

Mille locis plenos nominis esse tui?

- Inspice maius opus , quod adhuc sine fine tenetur ,
 In non credendos corpora versa modos :
- 65 Invenies vestri praeconia nominis illic ,
 Invenies animi pignora multa mei .
 Non tua carminibus maior fit gloria , nec quo ,
 Ut maior fiat , crescere possit , habet .
 Fama Iovi superest : tamen hunc sua facta referri
- 70 Et se materiam carminis esse iuvat ,
 Cumque Gigantei memorantur proelia belli ,
 Credibile est laetum laudibus esse suis .
 Te celebrant alii quanto decet ore , tuasque
 Ingenio laudes uberiore canunt .
- 75 Sed tamen , ut fuso taurorum sanguine centum ,
 Sic capitur minimo turis honore deus .
 A ! ferus et nobis crudelior omnibus hostis ,
 Delicias legit qui tibi cumque meas !
 Carmina nam nostris quot te venerantia libris
- 80 Indicio possint candidiore legi !
 Esse sed irato quis te mihi posset amicus ?
 Vix tunc ipse mihi non inimicus eram .
 Cum coepit quassata domus subsidere , partes
 In proclinas omne recumbit onus ,
- 85 Cunctaque fortuna rimam faciente dehiscunt .
 † Ipse suo quodam pondere tracta ruunt .
 Ergo hominum quaesitum odium mihi carmine ,
 quosque
 Debuit , est vultus turba secuta tuos .
 At , memini , vitamque meam moresque probabas
- 90 Illo , quem dederas , praetereuntis equo .
 [Quod si non prodest et honesti gloria nulla
 Redditur , at nullum crimen adeptus erit .]
 Nec male commissa est nobis fortuna reorum
 Lisque decem deciens inspicienda viris .
- 95 Res quoque privatas statui sine crimine iudex ,
 Deque mea fassa est pars quoque victa fide .
 Me miserum ! potui , si non extrema nocerent ,
 Iudicio tutus non semel esse tuo .

- Ultima me perdunt, imoque sub aequore mergit
 100 Incolumem totiens una procella ratem.
 Nec mihi pars nocuit de gurgite parva, sed omnes
 Pressere hoc fluctus oceanusque caput.
 Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
 Cur imprudenti cognita culpa mihi?
- 105 Inscius Actaeon vidit sine veste Dianam:
 Praeda fuit canibus non minus ille suis.
 Scilicet in superis etiam fortuna luenda est,
 Nec veniam laeso numine casus habet.
 Illa nostra die, qua me malus abstulit error,
- 110 Parva quidem periit, sed sine labe domus:
 Sic quoque parva tamen, patrio dicatur ut arvo
 Clara nec ullius nobilitate minor,
 Et neque divitiis nec paupertate notanda;
 [Unde sit in neutrum conspiciendus eques.]
- 115 Si quoque parva domus vel censu nostra vel astu,]
 Ingenio certe non latet illa meo.
 Quo videar quamvis nimium iuvenaliter usus,
 Grande tamen toto nomen ab orbe fero,
 Turbaque doctorum Nasonem novit et audet
- 120 Non fastiditis adnumerare viris.
 Corruit haec igitur Musis accepta, sub uno,
 Sed non exiguo crimine lapsa, domus:
 Atque ea sic lapsa est, ut surgere, si modo laesi
 Ematuruerit Caesaris ira, queat:
- 125 Cuius in eventu poenae clementia tanta est,
 Venerit ut nostro lenior illa metu.
 Vita data est, citraque necem tua constitit ira,
 O princeps parce viribus use tuis!
 Insuper accedunt, te non adimente, paternae,
- 130 Tamquam vita parum muneris esset, opes.
 Nec mea decreto damnasti facta senatus,
 Nec mea selecto iudice iussa fuga est:
 Tristibus invectus verbis — ita principe dignum —
 Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas.
- 135 Adde, quod edictum, quamvis immite minaxque,

- Attamen in poenae nomine lene fuit:
 Quippe relegatus, non exul dicor in illo,
 Privaque fortunae sunt ibi verba meae.
 Nulla quidem sano gravior mentisque potenti
- 140 Poena est, quam tanto displicuisse viro;
 Sed solet interdum fieri placabile numen:
 Nube solet pulsa candidus ire dies.
 Vidi ego pampineis oneratam vitibus ulmum,
 Quae fuerat saevi fulmine tacta Iovis.
- 145 Ipse licet sperare vetes, sperabimus usque;
 Hoc unum fieri te prohibente potest.
 Spes mihi magna subit, cum te, mitissime princeps,
 Spes mihi, respicio cum mea facta, cadit.
 Ac veluti ventis agitantibus aëra non est
- 150 Aequalis rabies continuusque furor;
 Sed modo subsidunt intermissique silescent,
 Vimque putes illos deposuisse suam:
 Sic abeunt redeuntque mei variantque timores,
 Et spem placandi dantque negantque tui.
- 155 Per superos igitur, qui dant tibi longa dabuntque
 Tempora, Romanum si modo nomen amant,
 Per patriam, quae te tuta et segura parente est,
 Cuius, ut in populo, pars ego nuper eram, —
 Sic tibi, quem semper factis animoque mereris,
- 160 Reddatur gratæ debitus Urbis amor:
 Livia sic tecum sociales compleat annos,
 Quae, nisi te, nullo coniuge digna fuit,
 Quae si non esset, caelebs te vita deceret,
 Nullaque, cui posses esse maritus, erat:
- 165 Sospite sic te sit natus quoque sospes, et olim
 Imperium regat hoc cum seniore senex:
 Ut faciuntque tui, sidus iuvenale, nepotes,
 Per tua perque sui facta parentis eant:
 Sic adsueta tuis semper Victoria castris
- 170 Nunc quoque se praestet notaque signa petat,
 Ausoniumque ducem solitis circumvolet alis,
 Ponat et in nitida laurea sarta coma:

- Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas,
 Auspicium cui das grande deosque tuos,
 175 [Dimidioque tui praesens et respicis urbem,
 Dimidio procul es saevaue bella geris:]
 Hic tibi sic redeat superato victor ab hoste,
 Inque coronatis fulgeat altus equis! —
 Parce, precor, fulmenque tuum, fera tela, reconde,
 180 Heu nimium misero cognita tela mihi!
 Parce, pater patriae, nec nominis inmemor huius
 Olim placandi spem mihi tolle tui!
 Non precor, ut redeam, quamvis maiora petitis
 Credibile est magnos saepe dedisse deos:
 185 Mitius exilium si das propiusque roganti,
 Pars erit ex poena magna levata mea.
 Ultima perpetior medios eiectus in hostes,
 Nec quisquam patria longius exul abest.
 Solus ad egressus missus septemplex Histri
 190 Parrhasiae gelido virginis axe premor;
 [Iazyges et Colchi Metereaque turba Getaeque
 Danuvii mediis vix prohibentur aquis.]
 Cumque alii causa tibi sint graviore fugati,
 Ulterior nulli, quam mihi, terra data est.
 195 Longius hac nihil est, nisi tantum frigus et hostes,
 Et maris adstricto quae coit unda gelu.
 Hactenus Euxini pars est Romana sinistri:
 Proxima Basternae Sauromataeque tenent.
 Haec est Ansonio sub iure novissima vixque
 200 Haeret in imperii margine terra tui.
 Unde precor supplex ut nos in tuta releges,
 Ne sit cum patria pax quoque adempta mihi,
 Ne timeam gentes, quas non bene summovet Hister,
 Neve tuus possim civis ab hoste capi.
 205 Fas prohibet Latio quemquam de sanguine natum
 Caesaribus salvis barbara vincla pati.
 Perdiderint cum me duo crimina, carmen et error,
 Alterius facti culpa silenda mihi:
 Nam non sum tanti, renovem ut tua vulnera, Caesar,

- 210 Quem nimio plus est indoluisse semel.
Altera pars superest, qua turpi carmine factus
Arguor obsceni doctor adulterii.
Fas ergo est, aliqua caelestia pectora falli,
Et sunt notitia multa minora tua?
- 215 Utque deos caelumque simul sublime tuenti
Non vacat exiguis rebus adesse Iovi,
De te pendentem sic dum circumspicis orbem,
Effugiunt curas inferiora tuas?
Scilicet imperii princeps statione relicta
- 220 Imparibus legeres carmina facta modis?
Non ea te moles Romani nominis urguet,
Inque tuis umeris tam leve fertur onus,
Lusibus ut possis advertere numen ineptis,
Excutiasque oculis otia nostra tuis.
- 225 Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda,
Raetica nunc praebent Thraciaque arma metum;
Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus eques timida captaque signa manu;
Nunc te prole tua iuvenem Germania sentit,
- 230 Bellaque pro magno Caesare Caesar obit;
Denique, ut in tanto, quantum non extitit umquam,
Corpore, pars nulla est, quae labet, imperii.
Urbs quoque te et legum lassat tutela tuarum
Et morum, similis quos cupis esse tuis,
- 235 Nec tibi contingunt, quae gentibus otia praestas,
Bellaque cum multis inrequieta geris.
Mirer in hoc igitur tantarum pondere rerum
Te numquam nostros evoluisse iocos?
At si, quod mallet, vacuum tibi forte fuisset,
- 240 Nullum legisses crimen in Arte mea.
Illa quidem fateor frontis non esse severae
Scripta, nec a tanto principe digna legi:
Non tamen idcirco legum contraria iussis
Sunt ea Romanas erudiuntque nurus.
- 245 Neve, quibus scribam, possis dubitare, libellos,
Quattuor hos versus e tribus unus habet:

- 'Este procul, vittae tenues, insigne pudoris,
 Quaeque legis medios instita longa pedes!
 Nil nisi legitimum concessaque furta canemus,
 250 Inque meo nullum carmine crimen erit.'
 Ecquid ab hac omnes rigide summovimus Arte,
 Quas stola contungi vittaque sumpta vetat?
 'At matrona potest alienis artibus uti,
 Quodque trahat, quamvis non doceatur, habet.'
 255 Nil igitur matrona legat, quia carmine ab omni
 Ad delinquendum doctior esse potest.
 Quodcumque attigerit, siqua est studiosa sinistri,
 Ad vitium mores instruet inde suos.
 Sumpserit Annales, — nihil est hirsutius illis —
 260 Facta sit unde parens Ilia, nempe leget.
 Sumpserit, Aeneadum genetrix ubi prima, requiret,
 Aeneadum genetrix unde sit alma Venus.
 [Persequar inferius, modo si licet ordine ferri,
 Posse nocere animis carminis omne genus.]
 265 Non tamen idcirco crimen liber omnis habebit.
 Nil prodest, quod non laedere possit idem.
 Igne quid utilius? siquis tamen urere tecta
 Comparat, audaces instruit igne manus.
 Eripit interdum, modo dat medicina salutem,
 270 Quaeque iuвет, monstrat, quaeque sit herba nocens.
 Et latro et cautus praecingitur ense viator;
 Ille sed insidias, hic sibi portat opem.
 Discitur innocuas ut agat facundia causas;
 Protegit haec sontes, inmeritosque premit.
 275 Sic igitur carmen, recta si mente legatur,
 Constabit, nulli posse nocere meum.
 'At quasdam vitio.' quicumque hoc concipit, errat,
 Et nimium scriptis arrogat ille meis.
 Ut tamen hoc fatear, ludi quoque semina praebent
 280 Nequitiae: tolli tota theatra iube!
 Peccandi causam mimi quam saepe dederunt!
 Martia cur durum sternit harena solum!
 Tollatur circus! non tuta licentia circi est:

- Hic sedet ignoto iuncta puella viro .
- 285 Cum quaedam spatientur in hoc , ut amatori eodem
 Conveniat , quare porticus ulla patet ?
 Quis locus est templis augustior ? haec quoque vitet ,
 In culpam siqua est ingeniosa suam !
 Cum steterit Iovis aede , Iovis succurret in aede ,
- 290 Quam multas matres fecerit ille deus .
 Proxima adoranti Iunonis templa subibit ,
 Paelicibus multis hanc doluisse deam .
 Pallade conspecta , natum de crimine virgo
 Sustulerit quare , quaeret , Erichthonium .
- 295 Venerit in magni templum , tua munera , Martis ,
 Stat Venus Ultori iuncta , vir ante fores .
 Isidis aede sedens , cur hanc Saturnia , quaeret ,
 Egerit Ionio Bosphorioque mari ?
 In Venerem Anchises , in Lunam Latmius heros ,
- 300 In Cererem Iasion , qui referatur , erit .
 Omnia perversas possunt corrumpere mentes ;
 Stant tamen illa suis omnia tuta locis .
 Et procul a scripta solis meretricibus Arte
 Summovet ingenuas pagina prima manus .
- 305 Quaecumque erupit , qua non sinit ire sacerdos ,
 Protinus huic dempti criminis ipsa rea est .
 Nec tamen est facinus , versus evolvere mollis ,
 Multa licet castae non facienda legant .
 Saepe supercilii nudas matrona severi
- 310 Et veneris stantis ad genus omne videt .
 Corpora Vestales oculi meretricia cernunt ,
 Nec domino poenae res ea causa fuit .
 At cur in nostra nimia est lascivia Musa ,
 Curve meus cuiquam suadet amare liber ?
- 315 Nil nisi peccatum manifestaue culpa fatenda est :
 Paenitet ingenii iudiciiue mei .
 Cur non Argolicis potius quae concidit armis
 Vexata est iterum carmine Troia meo ?
 Cur tacui Thebas et vulnera mutua fratrum ,
- 320 Et septem portas , sub duce quamque suo ?

- Nec mihi materiam bellatrix Roma negabat,
 Et pius est, patriae facta referre, labor.
 Denique cum meritis impleveris omnia, Caesar,
 Pars mihi de multis una canenda fuit,
 325 Utque trahunt oculos radiantia lumina solis,
 Traxissent animum sic tua facta meum.
 Arguor inmerito. tenuis mihi campus aratur:
 Illud erat magnæ fertilitatis opus.
 Non ideo debet pelago se credere, siqua
 330 Audet in exiguo ludere cumba lacu.
 Forsan — et hoc dubitem — numeris levioribus aptus
 Sim satis, in parvos sufficiamque modos:
 At si me iubeas domitos Iovis igne Gigantes
 Dicere, conantem debilitabit onus.
 335 Divitis ingenii est immania Caesaris acta
 Condere, materia ne superetur opus.
 Et tamen ausus eram; sed detrectare videbar,
 Quodque nefas, damno viribus esse tuis.
 Ad leve rursus opus, iuvenalia carmina, veni,
 340 Et falso movi pectus amore meum.
 Non equidem vellem. sed me mea fata trahebant,
 Inque meas poenas ingeniosus eram.
 Ei mihi, quod didici! cur me docuere parentes
 Litteraque est oculos ulla morata meos!
 345 Haec tibi me invisum lascivia fecit, ob Artes,
 Quis ratus es vetitos sollicitare toros.
 Sed neque me nuptae didicerunt furta magistro,
 Quodque parum novit, nemo docere potest.
 Sic ego delicias et mollia carmina feci,
 350 Strinixerit ut nomen fabula nulla meum.
 Nec quisquam est adeo media de plebe maritus,
 Ut dubius vitio sit pater ille meo.
 Crede mihi, distant mores a carmine nostro —
 Vita verecunda est, Musa iocosa mea —
 355 Magnaque pars mendax operum est et ficta meorum:
 Plus sibi permisit compositore suo.
 Nec liber indicium est animi, sed honesta voluptas

- Plurima mulcendis auribus apta ferens :
 Accius esset atrox , conviva Terentius esset ,
 360 Essent pugnaces , qui fera bella canunt .
 Denique composui teneros non solus amores :
 Composito poenas solus amore dedi .
 Quid , nisi cum multo Venerem confundere vino
 Praecepit lyrici Teïa Musa senis ?
 365 Lesbia quid docuit Sappho , nisi amare , puellas ?
 Tuta tamen Sappho , tutus et ille fuit .
 Nec tibi , Battiade , nocuit , quod saepe legenti
 Delicias versu fassus es ipse tuas .
 Fabula iucundi nulla est sine amore Menandri ,
 370 Et solet hic pueris virginibusque legi .
 Ilias ipsa quid est aliud nisi adultera , de qua
 Inter amatorem pugna virumque fuit ?
 Quid prius est illi flamma Briseidos utque
 Fecerit iratos rapta puella duces ?
 375 Aut quid Odyssea est nisi femina propter amorem ,
 Dum vir abest , multis una petita viris ?
 Quis nisi Maeonides Venerem Martemque ligatos
 Narrat , in obsceno corpora prensa toro ?
 Unde , nisi indicio magni sciremus Homeri ,
 380 Hospitis igne duas incaluisse deas ?
 Omne genus scripti gravitate tragoedia vincit :
 Haec quoque materiam semper amoris habet .
 Num quid in Hippolyto , nisi caecae flamma novercae ?
 Nobilis est Canace fratris amore sui .
 385 Quid ? non Tantalides , agitante Cupidine currus ,
 Pisaeam Phrygiis vexit eburnus equis ?
 Tingeret ut ferrum natorum sanguine mater ,
 Concitus a laeso fecit amore dolor .
 Fecit amor subitas volucres cum paelice regem
 390 Quaeque suum luget nunc quoque mater Ityn .
 Si non Aërophen frater sceleratus amasset ,
 Aversos Solis non legeremus equos .
 Impia nec tragicos tetigisset Scylla cothurnos ,
 Ni patrium crinem desecuisset amor .

- 395 Qui legis Electran et egentem mentis Orestem,
 Aegisthi crimen Tyndaridosque legis.
 Num quid de tetrico referam domitore Chimaerae,
 Quem leto fallax hospita paene dedit?
 Quid loquar Hermionen, quid te, Schoeneia virgo,
 400 Teque, Mycenaeo Phoebas amata duci?
 Quid Danaën Danaësque nurum matremque Lyaei
 Haemonaque et noctes cui coiere duae?
 Quid Peliae generum, quid Thesea, quique Pelasgum
 Iliacam tetigit de rate primus humum?
 405 Huc Iole Pyrrhique parens, huc Herculis uxor,
 Huc accedat Hylas Iliacusque puer.
 Tempore deficiat, tragicos si persequar ignes,
 Vixque meus capiet nomina nuda liber.
 Est et in obscenos deflexa tragoedia risus,
 410 Multaque praeteriti verba pudoris habet.
 Nec nocet auctori, mollem qui fecit Achillem,
 Infregisse suis fortia facta modis.
 Iunxit Aristides Milesia crimina secum,
 Pulsus Aristides nec tamen urbe sua est.
 415 Nec qui descripsit corrumpi semina matrum,
 Eubius, impurae conditor historiae,
 Nec qui composuit nuper Sybaritica, fugit,
 Nec qui concubitus non tacuere suos.
 Suntque ea doctorum monumentis salva virorum,
 420 Muneribusque ducum publica facta patent.
 Neve peregrinis tantum defendat ab armis:
 Et Romanus habet multa iocosa liber.
 Utque suo Martem cecinit gravis Ennius ore,
 Ennius ingenio maximus, arte rudis,
 425 Explicat ut causas rapidi Lucretius ignis,
 Casurumque triplex vaticinatur opus,
 Sic sua lascivo cantata est saepe Catullo
 Femina, cui falsum Lesbia nomen erat;
 Nec contentus ea multos vulgavit amores,
 430 In quibus ipse suum fassus adulterium est.
 Par fuit exigui similisque licentia Calvi,

- Detexit variis qui sua furta modis .
 Quid referam Ticideae, quid Memmi carmen, apud quos
 Rebus adest nomen nominibusque pudor ?
 435 Cinna quoque his comes est, Cinnaque procacior Anser,
 Et leve Cornifici parque Catonis opus .
 [Et quorum libris modo dissimulata Perillae
 Nomine, nunc legitur dicta, Metelle, tuo.]
 Is quoque, Phasiacas Argon qui duxit in undas,
 440 Non potuit Veneris furta tacere suae .
 Nec minus Hortensi, nec sunt minus improba Servi
 Carmina . quis dubitet nomina tanta sequi ?
 Vertit Aristidem Sisenna, nec obfuit illi
 Historiae turpis inseruisse iocos .
 445 Non fuit opprobrio celebrasse Lycorida Gallo,
 Sed linguam nimio non tenuisse mero .
 Credere iuranti durum putat esse Tibullus,
 Sic etiam de se quod neget illa viro .
 Fallere custodem dominam docuisse fatetur,
 450 Seque sua miserum nunc ait arte premi,
 Saepe, velut gemmam dominae signumve probaret,
 Per causam meminit se tetigisse manum ;
 Utque refert, digitis saepe est nutuque locutus,
 Et tacitam mensae duxit in orbe notam ;
 455 Et quibus e sucis abeat de corpore livor,
 Impresso fieri qui solet ore, docet :
 Denique ab incauto nimium petit ille marito,
 Se quoque uti servet, peccet ut illa minus .
 Scit, cui latretur, cum solus obambulet ipse,
 460 Cur totiens clausas excreet ante fores,
 Multaque dat furti talis praecepta docetque,
 Qua nuptae possint fallere ab arte viros .
 Non fuit hoc illi fraudi, legiturque Tibullus
 Et placet, et iam te principe notus erat .
 465 Invenies eadem blandi praecepta Properti :
 Destructus minima nec tamen ille nota est .
 His ego successi, quoniam praestantia candor
 Nomina vivorum dissimulare iubet .

- Non timui, fateor, ne, qua tot iere carinae,
 470 Naufraga servatis omnibus una foret.
 Sunt aliis scriptae, quibus alea luditur, artes: —
 Hoc est ad nostros non leve crimen avos —
 Quid valeant tali, quo possis plurima iactu
 Figere, damnosos effugasque canes,
 475 Tessera quos habeat numeros, distante vocato
 Mittere quo deceat, quo dare missa modo,
 Discolor ut recto grassetur limite miles,
 Cum medius gemino calculus hoste perit,
 † Ut mare velle sequens sciat et revocare priorem
 480 Nec tuto fugiens incommitatus eat,
 Parva sit ut ternis instructa tabella lapillis,
 In qua vicisse est continuasse suos,
 Quique alii lusus — neque enim nunc persequar
 omnes —
 Perdere rem caram, tempora nostra, solent.
 485 Ecce canit formas alius iactusque pilarum,
 Hic artem nandi praecipit, ille trochi.
 Composita est aliis fucandi cura coloris,
 Hic epulis leges hospitioque dedit;
 Alter humum, de qua fingantur pocula, monstrat,
 490 Quaeque, docet, liquido testa sit apta mero.
 Talia luduntur fumoso mense Decembri,
 Quae damno nulli composuisse fuit.
 His ego deceptus non tristia carmina feci,
 Sed tristis nostros poena secuta iocos.
 495 Denique nec video de tot scribentibus unum,
 Quem sua perdiderit Musa; repertus ego.
 Quid, si scripsissem mimos obscena iocantes,
 Qui semper vetiti crimen amoris habent?
 In quibus assidue cultus procedit adulter,
 500 Verbaque dat stulto callida nupta viro.
 Nubilus hos virgo matronaque virque puerque
 Spectat, et ex magna parte senatus adest.
 Nec satis incestis temerari vocibus aures;
 Adsuescunt oculi multa pudenda pati:

- 505 Cumque fefellit amans aliqua novitate maritum,
 Plauditur et magno palma favore datur.
 Quodque minus prodest, scaena est lucrosa poetae,
 Tantaque non parvo crimina praetor emit.
 Inspice ludorum sumptus, Auguste, tuorum:
- 510 Empta tibi magno talia multa leges.
 Haec tu spectasti spectandaque saepe dedisti, —
 Maiestas adeo comis ubique tua est —
 Luminibusque tuis, totus quibus utitur orbis,
 Scaenica vidisti lentus adulteria.
- 515 Scribere si fas est imitantes turpia mimos,
 Materiae minor est debita poena meae.
 An genus hoc scripti faciunt sua pulpita tutum,
 Quodque licet, mimis scaena licere dedit?
 Et mea sunt populo saltata poemata saepe,
- 520 Saepe oculos etiam detinuere tuos.
 Scilicet in domibus nostris ut prisca virorum
 Artificis fulgent corpora picta manu,
 Sic, quae concubitus varios venerisque figuras
 Exprimat, est aliquo parva tabella loco.
- 525 Utque sedet vultu fassus Telamonius iram,
 Inque oculis facinus barbara mater habet,
 Sic madidos siccant digitis Venus uda capillos,
 Et modo maternis tecta videtur aquis.
 Bella sonant alii telis instructa cruentis,
- 530 Parsque tui generis, pars tua facta canunt.
 Invida me spatio natura coercuit arto,
 Ingenio vires exiguasque dedit.
 Et tamen ille tuae felix Aeneidos auctor
 Contulit in Tyrios arma virumque toros,
- 535 Nec legitur pars ulla magis de corpore toto,
 Quam non legitimo foedere iunctus amor.
 Phyllidis hic idem teneraeque Amaryllidis ignes
 Bucolicis iuvenis luserat ante modis.
 Nos quoque iam pridem scripto peccavimus isto:
- 540 Supplicium patitur non nova culpa novum;
 Carminaque edideram, cum te delicta notantem

Praeterii totiens inrevocatus eques .

Ergo quae iuvenis mihi non nocitura putavi
Scripta parum prudens , nunc nocuere seni .

545 Sera redundavit veteris vindicta libelli ,

Distat et a meriti tempore poena sui .

Ne tamen omne meum credas opus esse remissum ,
Saepe dedi nostrae grandia vela rati .

Sex ego Fastorum scripsi totidemque libellos ,

550 Cumque suo finem mense volumen habet ,

Idque tuo nuper scriptum sub nomine , Caesar ,

Et tibi sacratum sors mea rupit opus ;

Et dedimus tragicis scriptum regale cothurnis ,

Quaeque gravis debet verba cothurnus habet ;

555 Dictaque sunt nobis , quamvis manus ultima coeptis

Defuit , in facies corpora versa novas .

Atque utinam revoces animum paulisper ab ira ,

Et vacuo iubeas hinc tibi pauca legi ,

Pauca , quibus prima surgens ab origine mundi

560 In tua deduxi tempora , Caesar , opus !

Aspicias , quantum dederis mihi pectoris ipse ,

Quoque favore animi teque tuosque canam .

Non ego mordaci destrinxi carmine quemquam ,

Nec meus ullius crimina versus habet .

565 Candidus a salibus suffusis felle refugis :

Nulla venenato littera mixta ioco est .

Inter tot populi , tot scriptis , milia nostri ,

Quem mea Calliope laeserit , unus ero .

Non igitur nostris ullum gaudere Quiritem

570 Auguror , at multos indoluisse malis ;

Nec mihi credibile est , quemquam insultasse iacenti ,

Gratia candori siqua relata meo .

His , precor , atque aliis possint tua numina flecti ,

O pater , o patriae cura salusque tuae !

575 Non , ut in Ausoniam redeam , nisi forsitan olim ,

Cum longo poenae tempore victus eris ,

Tutius exilium pauloque quietius oro ,

Ut par delicto sit mea poena suo .

LIBER TERTIUS.

I.

- 'Missus in hanc venio timide, liber exulis, urbem:
 Da placidam fesso, lector amice, manum;
 Neve reformida, ne sim tibi forte pudori:
 Nullus in hac charta versus amare docet.
- 5 Haec domini fortuna mei est, ut debeat illam
 Infelix nullis dissimulare iocis.
 Id quoque, quod viridi quondam male lusit in aevo,
 Heu nimium sero! damnat et odit opus.
 Inspice, quid portem! nihil hic nisi triste videbis,
- 10 Carmine temporibus conveniente suis.
 Clauda quod alterno subsidunt carmina versu,
 Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit;
 Quod neque sum cedro flavus nec pumice levis,
 Erubui domino cultior esse meo;
- 15 Littera suffusas quod habet maculosa lituras,
 Laesit opus lacrimis ipse poeta suum.
 Siqua videbuntur casu non dicta Latine,
 In qua scribebat, barbara terra fuit.
 Dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum,
- 20 Quasque petam sedes hospes in Urbe liber?
 Haec ubi sum furtim lingua titubante locutus,
 Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
 'Di tibi dent, nostro quod non tribuere poetae,
 Molliter in patria vivere posse tua!
- 25 Duc age! namque sequar, quamvis terraque marique
 Longinquo referam lassus ab orbe pedem.'
 Paruit, et ducens 'Haec sunt fora Caesaris,' inquit
 'Haec est a sacris quae via nomen habet,
 Hic locus est Vestae, qui Pallada servat et ignem,
- 30 Haec fuit antiqui regia parva Numae.'
 Inde petens dextram 'Porta est' ait 'ista Palati,
 Hic Stator, hoc primum condita Roma loco est.'
 Singula dum miror, video fulgentibus armis

Conspicuos postes tectaque digna deo.

35 'Et Iovis haec' dixi 'domus est?' quod ut esse
putarem,

Augurium menti querna corona dabat.

Cuius ut accepi dominum, 'Non fallimur', inquam

'Et magni verum est hanc Iovis esse domum.

Cur tamen opposita velatur ianua lauro,

40 Cingit et augustas arbor opaca comas?

Num quia perpetuos meruit domus ista triumphos,

An quia Leucadio semper amata deo est,

Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?

Quam tribuit terris, pacis an ista nota est?

45 Utque viret semper laurus nec fronde caduca

Carpitur, aeternum sic habet illa decus?

Causa superpositae scripto testata coronae est:

Servatos cives indicat huius ope.

Adice servatis unum, pater optime, civem,

50 Qui procul extremo pulsus in orbe latet,

In quo poenarum, quas se meruisse fatetur,

Non facinus causam, sed suus error habet.

Me miserum! vereorque locum vereorque potentem,

Et quatitur trepido littera nostra metu.

55 Aspicias exanguis chartam pallere colore?

Aspicias alternos intremuisse pedes?

Quandocumque, precor, nostro placere parenti

Isdem *et* sub dominis aspiciare domus!

Inde tenore pari gradibus sublimia celsis

60 Ducor ad intonsi candida templa dei,

Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis,

Belides et stricto barbarus ense pater,

Quaeque viri docto veteres cepere novique

Pectore, lecturis inspicienda patent.

65 Quaerebam fratres, exceptis scilicet illis,

Quos suus optaret non genuisse pater.

Quaerentem frustra custos e sedibus illis

Praepositus sancto iussit abire loco.

Altera templa peto, vicino iuncta theatro:

- Roma domusque subit desideriumque locorum,
 Quicquid et amissa restat in urbe mei.
 Ei mihi, quod totiens nostri pulsata sepulcri
 Ianua, sed nullo tempore aperta fuit!
- 25 Cur ego tot gladios fugi totiensque minata
 Obruit infelix nulla procella caput?
 Di, quos experior nimium constanter iniquos,
 Participes irae quos deus unus habet,
 Exstimulate, precor, cessantia fata meique
- 30 Interitus clausas esse vetate fores!

III.

- Haec mea, si casu miraris, epistula quare
 Alterius digitis scripta sit: aeger eram.
 Aeger in extremis ignoti partibus orbis,
 Incertusque meae paene salutis eram.
- 5 Quem mihi nunc animum dira regione iacenti
 Inter Sauromatas esse Getasque putes?
 Nec caelum patior, nec aquis adsuevimus istis,
 Terraque nescio quo non placet ipsa modo.
 Non domus apta satis, non hic cibus utilis aegro,
- 10 Nullus, Apollinea qui levet arte malum,
 Non qui soletur, non qui labentia tarde
 Tempora narrando fallat, amicus adest.
 Lassus in extremis iaceo populisque locisque,
 Et subit adfecto nunc mihi, quicquid abest.
- 15 Omnia cum subeant, vincis tamen omnia, coniunx
 Et plus in nostro pectore parte tenes.
 Te loquor absentem, te vox mea nominat unam;
 Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
 Quin etiam sic me dicunt aliena locutum,
- 20 Ut foret amenti nomen in ore tuum.
 Si iam deficiam, subpressaue lingua palato
 Vix instillato restituenda mero,
 Nuntiet huc aliquis dominam venisse, resurgam,
 Spesque tui nobis causa vigoris erit

- 25 Ergo ego sum dubius vitae, tu forsitan istic
 Lucundum nostri nescia tempus agis?
 Non agis; adfirmo. liquet hoc, carissima, nobis,
 Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
 Si tamen inplevit mea sors, quos debuit, annos,
 30 Et mihi vivendi tam cito finis adest,
 Quantum erat, o magni, morituro parcere, divi,
 Ut saltem patria contumularer humo?
 Vel poena in tempus mortis dilata fuisset,
 Vel praecepisset mors properata fugam.
 35 Integer hanc potui nuper bene reddere lucem;
 Exul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
 Tam procul ignotis igitur moriemur in oris,
 Et fient ipso tristia fata loco;
 Nec mea consueto languescent corpora lecto,
 40 Depositum nec me qui fleat, ullus erit;
 Nec dominae lacrimis in nostra cadentibus ora
 Accedent animae tempora parva meae;
 Nec mandata dabo, nec cum clamore supremo
 Labentes oculos condet amica manus,
 45 Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
 Indeploratum barbara terra teget!
 Ecquid, ubi audieris, tota turbabere mente,
 Et feries pavida pectora fida manu?
 Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes,
 50 Clamabis miseri nomen inane viri?
 Parce tamen lacerare genas, nec scinde capillos:
 Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.
 Cum patriam amisi, tunc me periisse putato.
 Et prior et gravior mors fuit illa mihi.
 55 Nunc, si forte potes, — sed non potes, optima
 coniunx —
 Finitis gaude tot mihi morte malis.
 Quod potes, extenua forti mala corde ferendo,
 Ad quae iam pridem non rude pectus habes.
 Atque utinam pereant animae cum corpore nostrae,
 60 Effugiatque avidos pars mihi nulla rogos.

- Nam si morte carens vacua volat altus in aura
 Spiritus, et Samii sunt rata dicta senis,
 Inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras,
 Perque feros manes hospita semper erit;
- 65 Ossa tamen facito parva referantur in urna:
 Sic ego non etiam mortuus exul ero.
 Non vetat hoc quisquam: fratrem Thebana peremptum
 Supposuit tumulo rege vetante soror.
 Atque ea cum foliis et amomi pulvere misce,
- 70 Inque suburbano condita pone solo;
 Quosque legat versus oculo properante viator,
 Grandibus in tituli marmore caede notis:
 HIC · EGO · QUI · IACEO · TENERORUM · LUSOR · AMORUM
 INGENIO · PERII · NASO · POETA · MEO
- 75 AT · TIBI · QUI · TRANSIS · NE · SIT · GRAVE · QUISQUIS ·
 AMASTI
 DICERE · NASONIS · MOLLITER · OSSA · CUBENT
 Hoc satis in titulo est. etenim maiora libelli
 Et diuturna magis sunt monimenta mihi,
 Quos ego confido, quamvis nocuere, duros
- 80 Nomen et auctori tempora longa suo.
 Tu tamen extincto feralia munera semper
 Deque tuis lacrimis umidaserta dato.
 Quamvis in cineres corpus mutaverit ignis,
 Sentiet officium maesta favilla pium.
- 85 Scibere plura libet. sed vox mihi fessa loquendo
 Dictandi vires siccaque lingua negat.
 Accipe supremo dictum mihi forsitan ore,
 Quod, tibi qui mittit, non habet ipse, vale!

IV.

- O mihi care quidem semper, sed tempore duro
 Cognite, res postquam procubuere meae,
 Usibus edocto si quicquam credis amico,
 Vive tibi et longe nomina magna fuge.
- 5 Vive tibi, quantumque potes praelustria vita:

- Saevum praelustri fulmen ab igne venit
 [Nam quamquam soli possunt prodesse potentes,
 Non prosit potius, plurimum obesse potest.]
 Effugit hibernas demissa antemna procellas,
 10 Lataque plus parvis vela timoris habent.
 Aspicias, ut summa cortex levis innatet unda,
 Cum grave nexa simul retia mergat onus?
 Haec ego si monitor monitus prius ipse fuisset,
 In qua debebam, forsitan Urbe forem.
 15 Dum tecum vixi, dum me levis aura ferebat,
 Haec mea per placidas cumba cucurrit aquas.
 Qui cadit in plano, — vix hoc tamen evenit ipsum —
 Sic cadit, ut tacta surgere possit humo:
 At miser Elpenor tecto delapsus ab alto
 20 Occurrit regi debilis umbra suo.
 Quid fuit, ut tutas agitaret Daedalus alas,
 Icarus immensas nomine signet aquas?
 Nempe quod hic alte, demissius ille volabat;
 Nam pennas ambo non habuere suas.
 25 Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, et intra
 Fortunam debet quisque manere suam.
 Non foret Eumedes orbis, si filius eius
 Stultus Achilleos non adamasset equos;
 Nec natum in flamma vidisset, in arbore natas,
 30 Cepisset genitor si Phaëthonta Merops.
 Tu quoque formida nimium sublimia semper,
 Propositique, precor, contrahe vela tui.
 Nam pede inoffenso spatium decurrere vitae
 Dignus es et fato candidiore frui.
 35 Quae pro te ut voveam, miti pietate mereris
 Haesuraque fide tempus in omne mihi.
 Vidi ego te tali vultu mea fata gementem,
 Qualem credibile est ore fuisse meo.
 Nostra tuas vidi lacrimas super ora cadentes,
 40 Tempore quas uno fidaque verba bibi.
 Nunc quoque summotum studio defendis amicum,
 Et mala vix ulla parte levanda levas.

Vive sine invidia , mollesque inglorius annos
 Exige , amicitias et tibi iunge pares ,
 45 Nasonisque tui , quod adhuc non exulat unum ,
 Nomen ama : Scythicus cetera Pontus habet .

IV^b.

Proxima sideribus tellus Erymanthidos ursae
 Me tenet , adstricto terra perusta gelu .
 Bosphoros et Tanais superant Scythiaequae paludes
 50 Vix satis et noti nomina pauca loci .
 Ulterius nihil est nisi non habitabile frigus .
 Heu quam vicina est ultima terra mihi !
 At longe patria est , longe carissima coniunx ,
 Quicquid et haec nobis post duo dulce fuit .
 55 Sic tamen haec adsunt , ut quae contingere non est
 Corpore : sunt animo cuncta videnda meo .
 Ante oculos errant domus , urbsque et forma locorum ,
 Acceduntque suis singula facta locis .
 Coniugis ante oculos , sicut praesentis , imago est .
 60 Illa meos casus ingravat , illa levat :
 Ingravat hoc , quod abest ; levat hoc , quod praestat
 amorem
 Inpositumque sibi firma tuetur onus .
 Vos quoque pectoribus nostris haeretis , amici ,
 Dicere quos cupio nomine quemque suo .
 65 Sed timor officium cautus compescit , et ipsos
 In nostro poni carmine nolle puto .
 Ante volebatis , gratique erat instar honoris ,
 Versibus in nostris nomina vestra legi .
 Quod quoniam est anceps , intra mea pectora quemque
 70 Adloquar , et nulli causa timoris ero .
 Nec meus indicio latitantis versus amicos
 Protrahit . occulte siquis amabat , amet .
 Scite tamen , quamvis longa regione remotus
 Absim , vos animo semper adesse meo ;
 75 Et qua quisque potest , aliqua mala nostra levate ,

Fidam proiecto neve negate manum .
 Prospera sic maneat vobis fortuna , nec umquam
 Contacti simili sorte rogetis idem .

V.

- Usus amicitiae tecum mihi parvus , ut illam
 Non aegre posses dissimulare , fuit ,
 Nec me complexus vinclis propioribus esses
 Nave mea vento , forsan , eunte suo .
- 5 Ut cecidi , cunctique metu fugere ruinam ,
 Versaque amicitiae terga dedere meae ,
 Ausus es igne Iovis percussum tangere corpus
 Et deploratae limen adire domus :
- 10 Idque recens praestas nec longo cognitus usu ,
 Quod veterum misero vix duo tresve mihi .
 Vidi ego confusos vultus , visosque notavi ,
 Osque madens fletu pallidiusque meo ,
 Et lacrimas cernens in singula verba cadentes
 Ore meo lacrimas , auribus illa bibi ;
- 15 Brachiaque accepi presso pendentia collo ,
 Et singultatis oscula mixta sonis .
 Sum quoque , care , tuis defensus viribus absens : —
 Scis carum veri nominis esse loco —
 Multaque praeterea manifesti signa favoris
- 20 Pectoribus teneo non abitura meis .
 Di tibi posse tuos tribuant defendere semper ,
 Quos in materia prosperiore iuves .
 Si tamen interea , quid in his ego perditus oris —
 Quod te credibile est quaerere — quaeris , agam :
- 25 Spe trahor exigua , quam tu mihi demere noli ,
 Tristia leniri numina posse dei .
 Seu temere expecto , sive id contingere fas est ,
 Tu mihi , quod cupio , fas , precor , esse proba ,
 Quaeque tibi linguae facundia , confer in illud ,
- 30 Ut doceas votum posse valere meum .
 Quo quisque est maior , magis est placabilis irae ,

- Et faciles motus mens generosa capit.
 Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
 Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet:
 35 At lupus et turpes instant morientibus ursi
 Et quaecumque minor nobilitate fera.
 Maius apud Troiam forti quid habemus Achille?
 Dardanii lacrimas non tulit ille senis.
 Quae ducis Emathii fuerit clementia, Porus
 40 Dareique docent funeris exequiae.
 Neve hominum referam flexas ad mitius iras,
 Iunonis gener est, qui prius hostis erat.
 Denique non possum nullam sperare salutem,
 Cum poenae non sit causa cruenta meae.
 45 Non mihi, quaerenti pessumdare cuncta, petitum
 Caesareum caput est, quod caput orbis erat;
 Non aliquid dixi violataque lingua loquendo est
 Lapsaque sunt nimio verba profana mero:
 Inscia quod crimen viderunt lumina, plector,
 50 Peccatumque oculos est habuisse meum.
 Non equidem totam possum defendere culpam:
 Sed partem nostri criminis error habet.
 Spes igitur superest, facturum, ut molliat ipse
 Mutati poenam condicione loci.
 55 Hos utinam nitidi Solis praenuntius ortus
 Afferat admisso Lucifer albus equo!

VI.

- Foedus amicitiae nec vis, carissime, nostrae,
 Nec si forte velis, dissimulare potes.
 Donec enim licuit, nec te mihi carior alter,
 Nec tibi me tota iunctior Urbe fuit.
 5 Isque erat usque adeo populo testatus, ut esset
 Paene magis quam tu quamque ego notus, amor.
 [Quique est in caris animi tibi candor amicis.
 Cognita sunt ipsi, quem colis, ista viro.]
 Nil ita celabas, ut non ego conscius essem,

- 10 Pectoribusque dabas multa tegenda meis:
 Cuique ego narrabam secreti quicquid habebam,
 Excepto quod me perdidit, unus eras.
 Id quoque si scisses, salvo fruerere sodali,
 Consilioque forem sospes, amice, tuo.
- 15 Sed mea me in poenam nimirum fata trahebant:
 Omne bonae claudent utilitatis iter.
 Sive malum potui tamen hoc vitare cavendo,
 Seu ratio fatum vincere nulla valet:
 Tu tamen, o nobis usu iunctissime longo,
- 20 Pars desiderii maxima paene mei,
 Sis memor, et si quas fecit tibi gratia vires,
 Illas pro nobis experiare, rogo,
 Numinis ut laesi fiat mansuetior ira,
 Mutatoque minor sit mea poena loco.
- 25 Idque ita, si nullum scelus est in pectore nostro,
 Principiumque mei criminis error habet.
 Nec breve nec tutum, quo sint mea, dicere, casu
 Lumina funesti conscia facta mali;
 Mensque reformidat, veluti sua vulnera, tempus
- 30 Illud, et admonitu fit novus ipse pudor,
 Et quaecumque adeo possunt afferre pudorem,
 Illa tegi caeca condita nocte decet.
 Nil igitur referam, nisi me peccasse, sed illo
 Praemia peccato nulla petita mihi,
- 35 Stultitiamque meum crimen debere vocari,
 Nomina si facto reddere vera velis.
 Quae si non ita sunt — alium, quo longius absim,
 Quaere! — suburbana est hic mihi terra locus.

VII.

- Vade salutatum, subito perarata, Perillam,
 Littera, sermonis fida ministra mei!
 Aut illam invenies dulci cum matre sedentem,
 Aut inter libros Pieridasque suas.
- 5 Quicquid aget, cum te scierit venisse, relinquet,

- Nec mora , quid venias quidve , requiret , agam .
 Vivere me dices , sed sic , ut vivere nolim ,
 Nec mala tam longa nostra levata mora ;
 Et tamen ad Musas , quamvis nocuere , reverti ,
 10 Aptaque in alternos cogere verba pedes .
 Tu quoque , dic , studiis communibus ecquid inhaeres ,
 Doctaque non patrio carmina more canis ?
 Nam tibi cum fatis mores natura pudicos
 Et raras dotes ingeniumque dedit .
 15 Hoc ego Pegasidas deduxi primus ad undas ,
 Ne male fecundae vena periret aquae ;
 Primus id aspexi teneris in virginis annis ,
 Utque pater natae duxque comesque fui .
 Ergo si remanent ignes tibi pectoris idem ,
 20 Sola tuum vates Lesbia vincet opus .
 Sed vereor , ne te mea nunc fortuna retardet ,
 Postque meos casus sit tibi pectus iners .
 Dum licuit , tua saepe mihi , tibi nostra legebam ;
 Saepe tui iudex , saepe magister eram :
 25 Aut ego praebendam factis modo versibus aures ,
 Aut , ubi cessares , causa ruboris eram .
 Forsitan exemplo , quia me laesere libelli ,
 Tu quoque sis † poenae facta secuta meae .
 Pone , Perilla , metum ; tantummodo femina nulla
 30 Neve vir a scriptis discat amare tuis !
 Ergo desidia remove , doctissima , causas ,
 Inque bonas artes et tua sacra redi !
 Ista decens facies longis vitiabitur annis ,
 Rugaque in antiqua fronte senilis erit ;
 35 Inicietque manum formae damnosa senectus ,
 Quae strepitum passu non faciente venit ;
 Cumque aliquis dicet ' Fuit haec formosa ' , dolebis ,
 Et speculum mendax esse querere tuum .
 Sunt tibi opes modicae , cum sis dignissima magnis :
 40 Finge sed immensis censibus esse pares ;
 Nempe dat id , quodcumque libet , fortuna rapitque ;
 Irus et est subito , qui modo Croesus erat .

- Singula quid referam? nil non mortale tenemus
 Pectoris exceptis ingeniique bonis.
- 45 En ego, cum caream patria vobisque domoque,
 Raptaque sint, adimi quae potuere mihi,
 Ingenio tamen ipse meo comitorque fruorque:
 Caesar in hoc potuit iuris habere nihil.
 Quilibet hanc saevo vitam mihi finiat ense;
- 50 Me tamen extincto fama superstes erit,
 Dumque suis victrix omnem de montibus orbem
 Prospiciet domitum Martia Roma, legar.
 Tu quoque, quam studii maneat felicius usus,
 Effuge venturos, qua potes, usque rogos!

VIII.

- Nunc ego Triptolemi cuperem consistere curru,
 Misit in ignotam qui rude semen humum;
 Nunc ego Medae vellem frenare dracones,
 Quos habuit fugiens arce, Corinthe, tua;
- 5 Nunc ego iactandas optarem sumere pennas,
 Sive tuas, Perseu, Daedale, sive tuas:
 Ut tenera nostris cedente volatibus aura
 Aspicerem patriae dulce repente solum,
 Desertaeque domus vultus, memoresque sodales,
- 10 Caraque praecipue coniugis ora meae.
 Stulte, quid haec frustra votis puerilibus optas,
 Quae non ulla tibi fertque feretque dies?
 Si semel optandum est, Augusti numen adora,
 Et, quem sensisti, rite precare deum.
- 15 Ille tibi pennasque potest currusque volucres
 Tradere. det redditum, protinus ales eris.
 Si precer hoc — neque enim possum maiora rogare —
 Ne mea sint, timeo, vota modesta parum.
 Forsitan hoc olim, cum iam satiaverit iram,
- 20 Tunc quoque sollicita mente, rogandus erit.
 Quod minus, interea est instar mihi muneris ampli:
 Ex his me iubeat quolibet ire locis.

- Nec caelum, nec aquae faciunt, nec terra, nec aurae;
 Ei mihi, perpetuus corpora languor habet!
- 25 Seu vitiant artus aegrae contagia mentis,
 Sive mei causa est in regione mali,
 Ut tetigi Pontum, vexant insomnia, vixque
 Ossa tegit macies, nec iuvat ora cibus;
 Quique per autumnum percussis frigore primo
- 30 Est color in foliis, quae nova laesit hiems,
 Is mea membra tenet; nec viribus adlevor ullis,
 Et numquam queruli causa doloris abest.
 Nec melius valeo, quam corpore, mente, sed aegra est
 Utraque pars aequae binaque damna fero.
- 35 Haeret et ante oculos veluti spectabile corpus
 Astat fortunae forma legenda meae:
 Cumque locum moresque hominum cultusque so-
 numque
 Cernimus, et quid sim quid fuerimque, subit,
 Tantus amor necis est, querar ut cum Caesaris ira,
- 40 Quod non offensas vindicet ense suas.
 At quoniam semel est odio civiliter usus,
 Mutato levior sit fuga nostra loco!

VIII.

- Hic quoque sunt igitur Graiae — quis crederet? —
 urbes
 Inter inhumanae nomina barbariae;
 Huc quoque Mileto missi venere coloni,
 Inque Getis Graias constituere domos.
- 5 Sed vetus huic nomen positae antiquius urbe
 Constat ab Absyrti caede fuisse loco.
 Nam rate, quae cura pugnacis facta Minervae
 Per non temptatas prima cucurrit aquas,
 Impia desertum fugiens Medea parentem
- 10 Dicitur his remos applicuisse vadis.
 Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto,
 ‘Hospes,’ ait ‘nosco, Colchide, vela, venit!’

- Dum trepidant Minyae , dum solvitur aggere funis,
 Dum sequitur celeres ancora tracta manus,
 15 Conscia percussit meritorum pectora Colchis
 Ausa atque ausura multa nefanda manu ;
 Et , quamquam superest ingens audacia menti,
 Pallor in attonitae virginis ore fuit.
 Ergo ubi prospexit venientia vela , 'Tenemur ,
 20 Et pater est aliqua fraude morandus' ait.
 Dum quid agat , quaerit , dum versat in omnia vultus ,
 Ad fratrem casu lumina flexa tulit.
 Cuius ut oblata est praesentia , 'Vicimus' inquit :
 'Hic mihi morte sua causa salutis erit.'
 25 Protinus ignari nec quicquam tale timentis
 Innocuum rigido perforat ense latus ,
 Atque ita divellit , divulsaque membra per agros
 Dissipat in multis invenienda locis.
 Neu pater ignoret , scopulo proponit in alto
 30 Pallentesque manus sanguineumque caput ,
 Ut genitor luctuque novo tardetur et , artus
 Dum legit extinctos , triste retardet iter .
 Inde Tomis dictus locus hic , quia fertur in illo
 Membra soror fratris consecuisse sui .

X.

- Siquis adhuc istic meminuit Nasonis adepti ,
 Et superest sine me nomen in Urbe meum ,
 Suppositum stellis numquam tangentibus aequor
 Me sciat in media vivere barbaria .
 5 Sauromatae cingunt , fera gens , Bessique Getaeque ,
 Quam non ingenio nomina digna meo !
 Dum tamen aura tepet , medio defendimur Histro :
 Ille suis liquidus bella repellit aquis .
 At cum tristis hiems squalentia protulit ora ,
 10 Terraque marmoreo est candida facta gelu ,
 † Dum patet et boreas et nix iniecta sub arcto
 Tum patet , has gentes axe tremente premi .

- Nix iacet , et iactam ne sol pluviaeque resolvant,
 Indurat boreas perpetuamque facit .
- 15 Ergo ubi delicit nondum prior , altera venit,
 Et solet in multis bima manere locis .
 Tantaque commoti vis est aquilonis , ut altas
 Aequet humo turre tectaque rapta ferat .
 Pellibus et sutis arcent mala frigora braxis ,
- 20 Oraque de toto corpore sola patent .
 Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
 Et nitet inducto candida barba gelu ;
 Nudaque consistunt , formam servantia testae ,
 Vina nec hausta meri , sed data frustra bibunt .
- 25 Quid loquar , ut vincti concrecant frigore rivi ,
 Deque lacu fragiles effodiantur aquae ?
 Ipse , papyrifero qui non angustior amne
 Miscetur vasto multa per ora freto ,
 Caeruleos ventis latices durantibus , Hister
- 30 Congelat et tectis in mare serpit aquis .
 Quaque rates ierant , pedibus nunc itur , et undas
 Frigore concretas ungula pulsat equi ;
 Perque novos pontes subter labentibus undis
 Ducunt Sarmatici barbara plaustra boves .
- 35 Vix equidem credar , sed cum sint praemia falsi
 Nulla , ratam debet testis habere fidem .
 Vidimus ingentem glacie consistere pontum ,
 Lubricaque inmotas testa premebat aquas .
 Nec vidisse sat est ; durum calcavimus aequor ,
- 40 Undaque non udo sub pede summa fuit .
 Si tibi tale fretum quondam , Leandre , fuisset ,
 Non foret angustae mors tua crimen aquae .
 Tum neque se pandi possunt delphines in auras
 Tollere ; conantes dura coërcet hiems .
- 45 Et quamvis boreas iactatis insonet alis ,
 Fluctus in obsesso gurgite nullus erit ;
 Inclusaequae gelu stabunt in marmore puppes ,
 Nec poterit rigidas findere remus aquas .
 Vidimus in glacie pisces haerere ligatos ,

- 50 Sed pars ex illis tunc quoque viva fuit .
 Sive igitur nimii boreae vis saeva marinas ,
 Sive redundatas flumine cogit aquas ,
 Protinus , aequato siccis aquilonibus Iistro ,
 Invehitur celeri barbarus hostis equo ,
- 55 Hostis equo pollens longeque volante sagitta
 Vicinam late depopulatur humum .
 Diffugiunt alii , nullisque tuentibus agros
 Incustoditae diripiuntur opes ,
 Ruris opes parvae , pecus et stridentia plaustra
- 60 Et quas divitias incola pauper habet .
 Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis ,
 Respiciens frustra rura laremque suum ,
 Pars cadit hamatis misere confixa sagittis :
 Nam volucris ferro tinctile virus inest .
- 65 Quae nequeunt secum ferre aut abducere , perdunt ,
 Et cremat insontes hostica flamma casas .
 Tunc quoque , cum pax est , trepidant formidine belli ,
 Nec quisquam presso vomere sulcat humum .
 Aut videt aut metuit locus hic , quem non videt ,
 hostem ;
- 70 Cessat iners rigido terra relicta situ .
 Non hic pampinea dulcis latet uva sub umbra ,
 Nec cumulant altos fervida musta lacus .
 Poma negat regio . nec haberet Acontius , in quo
 Scriberet hic dominae verba legenda suae .
- 75 Aspiceres nudos sine fronde , sine arbore campos :
 Heu loca felici non adeunda viro !
 Ergo tam late pateat cum maximus orbis ,
 Haec est in poenam terra reperta meam .

XI.

Siquis es , insultes qui casibus , improbe , nostris ,
 Meque reum dempto fine cruentus agas ,
 Natus es e scopulis , nutritus lacte ferino ,
 Et dicam silices pectus habere tuum .

- 5 Quis gradus ulterior, quo se tua porrigat ira,
 Restat? quidve meis cernis abesse malis?
 Barbara me tellus et inhospita litora Ponti
 Cumque suo borea Maenalis ursa videt.
 Nulla mihi cum gente fera commercia linguae:
- 10 Omnia solliciti sunt loca plena metus.
 Utque fugax avidis cervus deprensus ab ursoris,
 Cinctaque montanis ut pavet agna lupis,
 Sic ego belligeris a gentibus undique saeptus
 Terreor, hoste meum paene premente latus.
- 15 Utque sit exiguum poenae, quod coniuge cara,
 Quod patria careo pignoribusque meis,
 Ut mala nulla feram nisi nudam Caesaris iram,
 Nuda parum nobis Caesaris ira mali est?
 Et tamen est aliquis, qui vulnera cruda retractet,
- 20 Solvat et in mores ora diserta meos?
 In causa facili cuivis licet esse disertum,
 Et minimae vires frangere quassa valent.
 Subruere est arces et stantia moenia virtus;
 Quamlibet ignavi praecipitata premunt.
- 25 Non sum ego quod fueram. quid inanem proteris
 umbram?
 Quid cinerem saxis bustaque nostra petis?
 Hector erat tunc, cum bello certabat; at idem
 Vincit ad Haemonios non erat Hector equos.
 Me quoque, quem noras olim, non esse memento:
- 30 Ex illo superant haec simulacra viro.
 Quid simulacra, ferox, dictis incessis amaris?
 Parce, precor, manes sollicitare meos!
 Omnia vera puta mea crimina, nil sit in illis,
 Quod magis errorem quam scelus esse putes:
- 35 Pendimus en profugi — satia tua pectora! — poenas
 Exilioque graves exiliique loco.
 Carnifici fortuna potest mea flenda videri:
 Et tamen est uno iudice mersa parum!
 Saevior es tristi Busiride, saevior illo,
- 40 Qui falsum lento torruit igne bovem,

- Quique bovem Siculo fertur donasse tyranno,
 Et dictis artes conciliasse suas:
 'Munere in hoc, rex, est usus, sed imagine maior,
 Nec sola est operis forma probanda mei.
- 45 Aspicias a dextra latus hoc adapertile tauri?
 Hac tibi, quem perdes, coniciendus erit.
 Protinus inclusum lentis carbonibus ure:
 Mugiet, et veri vox erit illa bovis.
 Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
- 50 Da, precor, ingenio praemia digna meo!
 Dixerat. at Phalaris 'Poenae mirande repertor,
 Ipse tuum praesens imbue' dixit 'opus!
 Nec mora, monstratis crudeliter ignibus ustus
 Exhibuit geminos ore gemente sonos.
- 55 Quid mihi cum Siculis inter Scythiamque Getasque?
 Ad te, quisquis is es, nostra querella redit.
 Utque sitim nostro possis explere cruore,
 Quantaque vis, avido gaudia corde feras:
 Tot mala sum fugiens tellure, tot aequore passus,
- 60 Te quoque ut auditis posse dolere putem.
 Crede mihi, si sit nobis collatus Ulixes,
 Neptuni minor est, quam Iovis ira fuit.
 Ergo quicumque es, rescindere crimina noli,
 Deque gravi duras vulnere tolle manus.
- 65 Utque meae famam tenuent obliviae culpae,
 Facta cicatricem ducere nostra sine;
 Humanaeque memor sortis, quae tollit eosdem
 Et premit, incertas ipse verere vices!
 Et quoniam, fieri quod numquam posse putavi,
- 70 Est tibi de rebus maxima cura meis,
 Non est, quod timeas. fortuna miserrima nostra est,
 Omne trahit secum Caesaris ira malum.
 Quod magis ut liqueat, neve hoc ego fingere credar,
 Ipse, velim, poenas experiare meas.

XII.

- Frigora iam zephyri minuunt, annoque peracto
 Longior antiquis visa Tomitis hiems,
 Inpositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
 Tempora nocturnis aequa diurna facit.
- 5 Iam violam puerique legunt hilaresque puellae,
 Rustica quae nullo nata serente venit;
 Prataque pubescunt variorum flore colorum,
 Indocilique loquax gutture vernat avis;
 Utque malae matris crimen deponat, hirundo
- 10 Sub trabibus cunas tectaque parva facit;
 Herbaque, quae latuit Cerealibus obruta sulcis,
 Exit et expandit molle cacumen humo;
 Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur:
 Nam procul a Getico litore vitis abest;
- 15 Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus:
 Nam procul a Geticis finibus arbor abest.
 Otia nunc istic, iunctisque ex ordine ludis
 Cedunt verbosi garrula bella fori.
 Usus equi nunc est, levibus nunc luditur armis,
- 20 Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus,
 Nunc, ubi perfusa est oleo labente, iuventus
 Defessos artus Virgine tinguit aqua.
 Scaena viget, studiisque favor distantibus ardet,
 Proque tribus resonant terna theatra foris.
- 25 O quater, o quotiens non est numerare, beatum,
 Non interdicta cui licet Urbe frui!
 At mihi sentitur nix verno sole soluta,
 Quaeque lacu duro non fodiuntur aquae;
 Nec mare concrevit glacie, nec ut ante, per Histrum
- 30 Stridula Sauromates plaustra bubulcus agit.
 Incipient aliquae tamen huc adnare carinae,
 Hospitaque in Ponti litore puppis erit.
 Sedulus occurram nautae, dictaque salute,
 Quid veniat, quaeram, quisve quibusve locis.
- 35 Ille quidem mirum ni de regione propinqua

- Non nisi vicinas tutus ararit aquas.
 Rarus ab Italia tantum mare navita transit,
 Litora rarus in haec portubus orba venit.
 Sive tamen Graeca scierit, sive ille Latina
 40 Voce loqui, — certe gratior huius erit;
 Fas quoque ab ore freti longaeque Propontidos undis
 Huc aliquem certo vela dedisse noto —
 Quisquis is est, memori rumorem voce referre
 Et fieri famae parsque gradusque potest.
 45 Is, precor, auditos possit narrare triumphos
 Caesaris et Latio reddita vota Iovi,
 Teque, rebellatrix, tandem, Germania, magni
 Triste caput pedibus supposuisse ducis.
 Haec mihi qui referet, quae non vidisse dolebo,
 50 Ille meae domui protinus hospes erit.
 Ei mihi! iamne domus Scythico Nasonis in orbe est,
 Iamque suum mihi dat pro lare poena locum?
 Di facite, ut Caesar non hic penetrabile domumque,
 Hospitium poenae sed velit esse meae!

XIII.

- Ecce supervacuus — quid enim fuit utile gigni? —
 Ad sua Natalis tempora noster adest.
 Dure, quid ad miseros veniebas exulis annos?
 Debueras illis inposuisse modum.
 5 Si tibi cura mei, vel si pudor ullus inesset,
 Non ultra patriam me sequerere meam,
 Quoque loco primum tibi sum male cognitus infans,
 Illo temptasses ultimus esse mihi,
 Inque relinquendo, quod idem fecere sodales,
 10 Tu quoque dixisses tristis in Urbe vale.
 Quid tibi cum Ponto? num te quoque Caesaris ira
 Extremam gelidi misit in orbis humum?
 Scilicet expectas solitum tibi moris honorem,
 Pendeat ex umeris vestis ut alba meis,
 15 Fumida cingatur florentibus ara coronis,

- Micaque sollemni turis in igne sonet,
 Libaque dem proprie genitale notantia tempus,
 Concipiamque bonas ore favente preces?
 Non ita sum positus, nec sunt ea tempora nobis,
 20 Adventu possim laetus ut esse tuo.
 Funeris ara mihi, ferali cincta cupressu,
 Convenit et structis flamma parata rogis.
 Nec dare tura libet nil exorantia divos,
 In tantis subeunt nec bona verba malis.
 25 Si tamen est aliquid nobis hac luce petendum,
 In loca ne redeas amplius ista, precor,
 Dum me terrarum pars paene novissima, Pontus,
 Euxinus falso nomine dictus, habet.

XIV.

- Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
 Quid facis, ingenio semper amice meo?
 Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
 Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
 5 Suspicias exceptis ecquid mea carmina solis
 Artibus, artificum quae nocuere suo?
 Immo ita fac, quaeso, vatum studiose novorum,
 Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.
 Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
 10 Qui domini poenam non meruere sui.
 Saepe per extremas profugus pater exulat oras,
 Urbe tamen natis exulis esse licet.
 Palladis exemplo de me sine matre creata
 Carmina sunt: stirps haec progeniesque mea est.
 15 Hanc tibi commendo, quae quo magis orba parente est,
 Hoc tibi tutori sarcina maior erit.
 Tres mihi sunt nati contagia nostra secuti:
 Cetera fac curae sit tibi turba palam.
 Sunt quoque mutatae, ter quinque volumina, formae,
 20 Carmina de domini funere rapta sui.
 Illud opus potuit, si non prius ipse perissem,

LIBER QUARTUS.

I.

- Siqua meis fuerint , ut erunt , vitiosa libellis ,
 Excusata suo tempore , lector , habe .
 Exul eram , requiesque mihi , non fama petita est ,
 Mens intenta suis ne foret usque malis .
 5 Hoc est , cur cantet vinctus quoque compede fossor ,
 Indocili numero cum grave mollit opus .
 Cantat et innitens limosae pronus harenae ,
 Adverso tardam qui trahit amne ratem ;
 Quique refert pariter lentos ad pectora remos ,
 10 In numerum pulsa brachia † pulsat aqua .
 Fessus ut incubuit baculo , saxove resedit
 Pastor , arundineo carmine mulcet oves .
 Cantantis pariter , pariter data pensa trahentis
 Fallitur ancillae decipiturque labor .
 15 Fertur et abducta Lyrneside tristis Achilles
 Haemonia curas attenuasse lyra .
 Cum traheret silvas Orpheus et dura canendo
 Saxa , bis amissa coniuge maestus erat .
 Me quoque Musa levat Ponti loca iussa petentem :
 20 Sola comes nostrae perstitit illa fugae ;
 Sola nec insidias , Sinti nec militis ensem ,
 Nec mare , nec ventos barbariamque timet .
 Scit quoque , cum perii , quis me deceperit error ,
 Et culpam in facto , non scelus esse meo ,
 25 Scilicet hoc ipso nunc aequa , quod obfuit ante ,
 Cum mecum iuncti criminis acta rea est .
 Non equidem vellem , quoniam nocitura fuerunt ,
 Pieridum sacris inposuisse manum .
 Sed nunc quid faciam ? vis me tenet ipsa sacrorum ,
 30 Et carmen demens carmine laesus amo .
 Sic nova Dulichio lotos gustata palato
 Illo , quo nocuit , grata sapore fuit .
 Sentit amans sua damna fere , tamen haeret in illis ,

- Materiam culpae persequiturque suae .
 35 Nos quoque delectant , quamvis nocuere , libelli ,
 Quodque mihi telum vulnera fecit , amo .
 Forsitan hoc studium possit furor esse videri ,
 Sed quiddam furor hic utilitatis habet .
 Semper in obtutu mentem vetat esse malorum ,
 40 Praesentis casus inmemoremque facit .
 Utque suum Bacche non sentit saucia vulnus ,
 Dum stupet Idaeis exululata modis ,
 Sic ubi mota calent viridi mea pectora thyrsos ,
 Altior humano spiritus ille malo est .
 45 Ille nec exilium , Scythici nec litora ponti ,
 Ille nec iratos sentit habere deos .
 Utque soporiferae biberem si pocula Lethes ,
 Temporis adversi sic mihi sensus abest .
 Iure deas igitur veneror mala nostra levantes ,
 50 Sollicitae comites ex Helicone fugae ,
 Et partim pelago partim vestigia terra
 Vel rate dignatas vel pede nostra sequi .
 Sint , precor , haec saltem faciles mihi ! namque deorum
 Cetera cum magno Caesare turba facit ,
 55 Meque tot adversis cumulant , quot litus arenas ,
 Quotque fretum pisces , ovaque piscis habet .
 Vere prius flores , aestu numerabis aristas ,
 Poma per autumnum frigoribusque nives ,
 Quam mala , quae toto patior iactatus in orbe ,
 60 Dum miser Euxini litora laeva peto .
 Nec tamen , ut veni , levior fortuna malorum est :
 Huc quoque sunt nostras fata secuta vias .
 Hic quoque cognosco natalis stamina nostri ,
 Stamina de nigro vellere facta mihi .
 65 Utque nec insidias capitisque pericula narrem ,
 Vera quidem , veri sed graviora fide :
 Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
 Illum , qui populi semper in ore fuit !
 Quam miserum est , porta vitam muroque tueri ,
 70 Vixque sui tutum viribus esse loci !

- Aspera militiae iuvenis certamina fugi,
 Nec nisi lusura movimus arma manu;
 Nunc senior gladioque latus scutoque sinistram,
 Canitiem galeae subicioque meam.
- 75 Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
 Induimus trepida protinus arma manu.
 Hostis, habens arcus imbutaque tela venenis,
 Saevus anhelanti moenia lustrat equo;
 Utque rapax pecudem, quae se non texit ovili,
- 80 Per sata, per silvas fertque trahitque lupus:
 Sic, siquem nondum portarum saepe receptum
 Barbarus in campis repperit hostis, habet:
 Aut sequitur captus coniectaque vincula collo
 Accipit, aut telo virus habente perit.
- 85 Hic ego sollicitae lateo novus incola sedis:
 Heu nimium fati tempora lenta mei!
 Et tamen ad numeros antiquaque sacra reverti
 Sustinet in tantis hospita Musa malis!
 Sed neque, cui recitem, quisquam est, mea carmina,
 nec qui
- 90 Auribus accipiat verba Latina suis.
 Ipse mihi — quid enim faciam? — scriboque legoque,
 Tutaque iudicio littera nostra suo est.
 Saepe tamen dixi 'Cui nunc haec cura laborat?
 An mea Sauromatae scripta Getaeque legent?'
- 95 Saepe etiam lacrimae me sunt scribente profusae,
 Umidaque est fletu littera facta meo.
 Corque vetusta meum, tamquam nova, vulnera novit,
 Inque sinum maestae labitur imber aquae,
 Cum vice mutata qui sim fuerimque, recordor,
- 100 Et, tulerit quo me casus et unde, subit.
 Saepe manus demens, studiis irata sibi que,
 Misit in arsuos carmina nostra rogos.
 Atque ita, de multis quoniam non multa supersunt,
 Cum venia facito, quisquis es, ista legas!
- 105 Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora, carmen,
 Interdicta mihi, consule, Roma, boni!

II.

- Iam fera Caesaribus Germania, totus ut orbis,
 Victa potest flexo succubuisse genu,
 Altaque velentur fortasse Palatia sertis,
 Turaque in igne sonent inficiantque diem,
 5 Candidaque adducta collum percussa securi
 Victima purpureo sanguine pulset humum,
 Dona que amicorum templis promissa deorum
 Reddere victores Caesar uterque parent
 Et qui Caesareo iuvenes sub nomine crescunt,
 10 Perpetuo terras ut domus illa regat,
 Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
 Munera det meritis, saepe datura, deis,
 Et pariter matres et quae sine crimine castos
 Perpetua servant virginitate focos;
 15 Plebs pia cumque pia laetetur plebe senatus,
 Parvaeque cuius eram pars ego nuper, eques.
 Nos procul expulsos communia gaudia fallunt,
 Famaque tam longe non nisi parva venit.
 Ergo omnis populus poterit spectare triumphos,
 20 Cumque ducum titulis oppida capta leget,
 Vinclaque captiva reges cervice gerentes
 Ante coronatos ire videbit equos,
 Et cernet vultus aliis pro tempore versos,
 Terribiles aliis inmemoresque sui.
 25 Quorum pars causas et res et nomina quaeret,
 Pars referet, quamvis noverit illa parum.
 Hic, qui Sidonio fulget sublimis in ostro,
 Dux fuerat belli, proximus ille duci.
 Hic, qui nunc in humo lumen miserabile fixit,
 30 Non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
 Ille ferox et adhuc oculis hostilibus ardens
 Hortator pugnae consiliumque fuit.
 Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
 Squalida promissis qui tegit ora comis.
 35 Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro

- Saepe recusanti corpora capta deo.
 Hic lacus, hi montes, haec tot castella, tot amnes
 Plena ferae caedis, plena cruoris erant:
 Drusus in his meruit quondam cognomina terris,
 40 Quae bona progenies, digna parente, fuit.
 Cornibus hic fractis, viridi male tectus ab ulva,
 Decolor ipse suo sanguine Rhenus erat.
 Crinibus en etiam fertur Germania passis
 Et ducis invicti sub pede maesta sedet;
 45 Collaque Romanae praebens animosa securi
 Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.
 Hos super in curru, Caesar, victore veheris
 Purpureus populi rite per ora tui:
 Quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
 50 Undique iactato flore tegente vias.
 Tempora Phoebea lauro cingetur, 'Io' que
 Miles, 'Io,' magna voce, 'Triumphe' canet.
 Ipse sono plausuque simul fremituque canente
 Quadriugos cernes saepe resistere equos.
 55 Inde petes arcem et delubra faventia votis,
 Et dabitur merito laurea vota Iovi.
 Haec ego summotus, qua possum, mente videbo:
 Erepti nobis ius habet illa loci.
 Illa per immensas spatiat libera terras,
 60 In caelum celeri pervenit illa via;
 Illa meos oculos mediam deducit in Urbem,
 Immunes tanti nec sinit esse boni;
 Invenietque animus, qua currus spectet eburnos:
 Sic certe in patria per breve tempus ero.
 65 Vera tamen capiet populus spectacula felix,
 Laetaque erit praesens cum duce turba suo.
 At mihi fingendo tantum longeque remotis
 Auribus hic fructus percipiendus erit,
 Atque procul Latio diversum missus in orbem
 70 Qui narret cupido, vix erit, ista mihi.
 Is quoque iam serum referet veteremque triumphum:
 Quo tamen audiero tempore, laetus ero.

Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam,
Causaque privata publica maior erit.

III.

- Magna minorque ferae, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias, utraque sicca, rates,
Omnia cum summo positae videatis in axe,
Et maris occiduas non subeatis aquas,
5 Aetheriamque suis cingens amplexibus arcem
Vester ab intacta circulus extet humo,
Aspicite illa, precor, quae non bene moenia quondam
Dicitur Iliades transiluisse Remus,
Inque meam nitidos dominam convertite vultus,
10 Sitque memor nostri necne, referte mihi.
Ei mihi, cur timeo? quae sunt manifesta, requiro!
Cur iacet ambiguo spes mea mixta metu?
Crede, quod est et vis, ac desino tuta vereri,
Deque fide certa sit tibi certa fides.
15 Quodque polo fixae nequeunt tibi dicere flammae,
Non mentitura tu tibi voce refer:
Esse tui memorem, de qua tibi maxima cura est,
Quodque potest, secum nomen habere tuum.
Vultibus illa tuis tamquam praesentis inhaeret,
20 Teque remota procul, si modo vivit, amat.
Ecquid, ubi incubuit iusto mens aegra dolori,
Lenis ab admonito pectore somnus abit?
Non subeunt curae, dum te lectusque locusque
Tangit et oblitam non sinit esse mei?
25 Et veniunt aestus, et nox immensa videtur,
Fessaque iactati corporis ossa dolent?
Non equidem dubito, quin haec et cetera fiant,
Detque tuus maesti signa doloris amor,
Nec cruciere minus, quam cum Thebana cruentum
30 Hectora Thessalico vidit ab axe rapi.
Quid tamen ipse precer, dubito. nec dicere possum,
Affectum quem te mentis habere velim.

- Tristis es? indignor, quod sim tibi causa doloris:
 Non es? at, amisso coniuge digna, fores.
- 35 Tu vero tua damna dole, mitissima coniunx,
 Tempus et a nostris exige triste malis,
 Fleque meos casus! est quaedam flere voluptas:
 Expletur lacrimis egeriturque dolor.
 Atque utinam lugenda tibi non vita, sed esset
- 40 Mors mea, morte fores sola relicta mea!
 Spiritus hic per te patrias exisset in auras,
 Sparsissent lacrimae corpora nostra piaae,
 Supremoque die notum spectantia caelum
 Texissent digiti lumina nostra tui.
- 45 Et cinis in tumulo positus iacuisset avito,
 Tactaque nascenti corpus haberet humus;
 Denique, ut et vixi, sine crimine mortuus essem.
 Nunc mea supplicio vita pudenda suo est.
 Me miserum, si tu, cum diceris exulis uxor,
- 50 Avertis vultus et subit ora rubor!
 Me miserum, si turpe putas mihi nupta videri!
 Me miserum, si te iam pudet esse meam!
 Tempus ubi est illud, quo te iactare solebas
 Coniuge, nec nomen dissimulare viri?
- 55 Tempus ubi est, quo te — nisi non vis illa referri —
 Et dici, meminisse, iuvat et esse meam?
 Utque proba dignum est, omni tibi dote placebam:
 Addebat veris multa faventis amor.
 Nec, quem praeferres — ita res tibi magna videbar —
- 60 Quemque tuum malles esse, vir alter erat.
 Nunc quoque ne pudeat, quod sis mihi nupta; tuusque
 Non debet dolor hinc, debet abesse pudor.
 Cum cecidit Capaneus subito temerarius ictu,
 Num legis Euadnen erubuisse viro?
- 65 Nec quia rex mundi compescuit ignibus ignes,
 Ipse suis Phaëthon infitiandus erat;
 Nec Semele Cadmo facta est aliena parenti,
 Quod precibus periit ambitiosa suis.
 Nec tibi, quod saevis ego sum Iovis ignibus ictus,

- 70 Purpureus molli fiat in ore pudor.
 Sed magis in curam nostri consurge tuendi,
 Exemplumque mihi coniugis esto bonae,
 Materiamque tuis tristem virtutibus imple:
 Ardua per praeceps gloria vadit iter.
- 75 Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset?
 Publica virtutis per mala facta via est.
 Ars tua, Tiphys, vacet, si non sit in aequore fluctus:
 Si valeant homines, ars tua, Phoebe, vacet.
 Quae latet inque bonis cessat non cognita rebus,
- 80 Apparet virtus arguiturque malis.
 Dat tibi nostra locum tituli fortuna, caputque
 Conspicuum pietas qua tua tollat, habet.
 Utere temporibus, quorum nunc munere † freta est
 Et patet in laudes area magna tuas!

IV.

- O qui, nominibus cum sis generosus avorum,
 Exsuperas morum nobilitate genus,
 Cuius inest animo patrii candoris imago,
 Non careat nervis candor ut iste suis,
- 5 Cuius in ingenio est patriae facundia linguae,
 Qua prior in Latio non fuit ulla foro —
 Quod minime volui, positis pro nomine signis
 Dictus es: ignoscas laudibus ipse tuis!
 Nil ego peccavi; tua te bona cognita produnt.
- 10 Si quod es, appares, culpa soluta mea est.
 Nec tamen officium nostro tibi carmine factum
 Principe tam iusto posse nocere puto.
 Ipse pater patriae — quid enim est civilius illo? —
 Sustinet in nostro carmine saepe legi.
- 15 Nec prohibere potest, quia res est publica Caesar,
 Et de communi pars quoque nostra bono est.
 Iuppiter ingeniis praebet sua numina vatum,
 Seque celebrari quolibet ore sinit.
 Causa tua exemplo superiorum tuta duorum est,

- 55 Frigida me cohibent Euxini litora Ponti:
 Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.
 Nam neque iactantur moderatis aequora ventis,
 Nec placidos portus hospita navis adit.
 Sunt circa gentes, quae praedam sanguine quaerunt;
- 60 Nec minus infida terra timetur aqua.
 Illi, quos audis hominum gaudere cruore,
 Paene sub eiusdem sideris axe iacent.
 Nec procul a nobis locus est, ubi Taurica dira
 Caede pharetratae spargitur ara deae.
- 65 Haec prius, ut memorant, non invidiosa nefandis
 Nec cupienda bonis regna Thoantis erant.
 Hic pro supposita virgo Pelopeïa cerva
 Sacra deae coluit qualiacumque suae.
 Quo postquam, dubium, pius an sceleratus, Orestes
- 70 Exactus furiis venerat ipse suis,
 Et comes exemplum veri Phoceus amoris,
 Qui duo corporibus, mentibus unus erant,
 Protinus evincti tristem ducuntur ad aram,
 Quae stabat geminas ante cruenta fores.
- 75 Nec tamen hunc sua mors, nec mors sua terruit
 illum:
 Alter ob alterius funera maestus erat.
 Et iam constiterat stricto mucrone sacerdos,
 Cinxerat et Graias barbara vitta comas,
 Cum vice sermonis fratrem cognovit, et illi
- 80 Pro nece complexus Iphigenia dedit.
 Laeta deae signum, crudelia sacra perosae,
 Transtulit ex illis in meliora locis.
 Haec igitur regio, magni paene ultima mundi,
 Quam fugere homines dique, propinqua mihi est;
- 85 Atque meam terram prope sunt funebria sacra,
 Si modo Nasoni barbara terra sua est.
 O utinam venti, quibus est ablatas Orestes,
 Placato referant et mea vela deo!

V.

- O mihi dilectos inter pars prima sodales,
 Unica fortunis ara reperta meis,
 Cuius ab adloquiis anima haec moribunda revixit,
 Ut vigil infusa Pallade flamma solet;
- 5 Qui veritus non es portus aperire fideles
 Fulmine percussae confugiumque rati;
 Cuius eram censu non me sensurus egentem,
 Si Caesar patrias eripuisset opes!
 Temporis oblitum dum me rapit impetus huius,
- 10 Excidit heu! nomen quam mihi paene tuum!
 Tu tamen agnoscis tactusque cupidine laudis,
 'Ille ego sum' cuperes dicere posse palam.
 Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
 Et raram famae conciliare fidem.
- 15 Ne noceam grato vereor tibi carmine, neve
 Intempestivus nominis obstet honor.
 Quod licet et tutum est, intra tua pectora gaude,
 Meque tui memorem teque fuisse pium.
 Utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
- 20 Dum veniat placido mollior aura deo;
 Et tutare caput nulli servabile, si non
 Qui mersit Stygia, sublevet illud, aqua:
 Teque, quod est rarum, praesta constanter ad omne
 Indeclinatae munus amicitiae!
- 25 Sic tua processus habeat fortuna perennes,
 Sic ope non egeas ipse, iuvesque tuos!
 Sic aequet tua nupta virum bonitate perenni,
 Incidat et vestro rara querella toro.
 Diligat et semper socius te sanguinis illo,
- 30 Quo pius affectu Castora frater amat!
 Sic iuvenis similisque tibi sit natus, et illum
 Moribus agnoscat quilibet esse tuum!
 Sic faciat socerum taeda te nata iugali,
 Nec tardum iuveni det tibi nomen avi!

VI.

- Tempore ruricolae patiens fit taurus aratri,
 Praebet et incurvo colla premenda iugo;
 Tempore paret equus lentis animosus habenis,
 Et placido duros accipit ore lupos;
 5 Tempore Poenorum compescitur ira leonum,
 Nec feritas animo, quae fuit ante, manet,
 Quaeque sui monitis obtemperat Inda magistri
 Belua, servitium tempore victa subit.
 Tempus, ut extensis tumeat, facit, uva racemis,
 10 Vixque merum capiant grana, quod intus habent;
 Tempus et in canas semen producit aristas,
 Et ne sint tristi poma sapore, cavet.
 Hoc tenuat dentem terram renovantis aratri,
 Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit.
 15 Hoc etiam saevas paulatim mitigat iras,
 Hoc minuit luctus maestaque corda levat.
 Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas
 Praeterquam curas attenuare meas.
 Ut patria careo, bis frugibus area trita est,
 20 Dissiluit nudo pressa bis uva pede.
 Nec quaesita tamen spatio patientia longo est,
 Mensque mali sensum nostra recentis habet.
 Scilicet et veteres fugiunt iuga saepe iuveni,
 Et domitus freno saepe repugnat equus.
 25 Tristior est etiam praesens aerumna priore:
 Ut sit enim sibi par, crevit et aucta mora est.
 Nec tam nota mihi, quam sunt, mala nostra fuerunt;
 Nunc magis hoc, quo sunt cognitiora, gravant.
 Est quoque non nihilum, vires afferre recentes,
 30 Nec praeconsumptum temporis esse malis.
 Fortior in fulva novus est luctator harena,
 Quam cui sunt tarda brachia fessa mora.
 Integer est melior nitidis gladiator in armis,
 Quam cui tela suo sanguine tincta rubent.
 35 Fert bene praecipites navis modo facta procellas:

- Quamlibet exiguo solvitur imbre vetus .
 Nos quoque , quae ferimus , tulimus patientius ante
 Quam mala sunt longa multiplicata die .
 Credite , deficio ; nostroque a corpore quantum
 40 Auguror , accedunt tempora parva malis .
 Nam neque sunt vires , nec qui color esse solebat :
 Vix habeo tenuem , quae tegat ossa , cutem .
 Corpore sed mens est aegro magis aegra , malique
 In circumspectu stat sine fine sui .
 45 Urbis abest facies , absunt , mea cura , sodales ,
 Et , qua nulla mihi carior , uxor abest .
 Vulgus adest Scythicum bracataque turba Getarum :
 Sic me , quae video non videoque , movent .
 Una tamen spes est , quae me soletur in istis ,
 50 Haec fore morte mea non diuturna mala .

VII.

- Bis me sol adiit gelidae post frigora brumae ,
 Bisque suum tacto Pisce peregit iter .
 Tempore tam longo cur non tua dextera versus
 Quamlibet in paucos officiosa fuit ?
 5 Cur tua cessavit pietas , scribingentibus illis ,
 Exiguus nobis cum quibus usus erat ?
 Cur , quotiens alicui chartae sua vincula dempsi ,
 Illam speravi nomen habere tuum ?
 Di faciant , ut saepe tua sit epistula dextra
 10 Scripta , sed e multis reddita nulla mihi !
 Quod precor , esse liquet . credam prius ora Medusae
 Gorgonis anguineis cincta fuisse comis ,
 Esse canes utero sub virginis , esse Chimaeram ,
 A truce quae flammis separet angue leam ,
 15 Quadrupesque hominis cum pectore pectora
 iunctos ,
 Tergeminumque virum tergeminumque canem ,
 Sphingaque et Harpyias serpentipedesque Gigantes ,
 Centimanumque Gyan semibovemque virum .

- Haec ego cuncta prius , quam te , carissime , credam
 20 Mutatum curam deposuisse mei.
 Innumeri montes inter me teque viaeque
 Fluminaque et campi nec freta pauca iacent .
 Mille potest causis , a te quae littera saepe
 Missa sit , in nostras rara venire manus ;
 25 Mille tamen causas scribendo vince frequenter ,
 Excusem ne te semper , amice , mihi !

VIII.

- Iam mea cycneas imitantur tempora plumas ,
 Inficit et nigras alba senecta comas .
 Iam subeunt anni fragiles et inertior aetas ,
 Iamque parum firmo me mihi ferre grave est .
 5 Nunc erat , ut posito deberem fine laborum
 Vivere , me nullo sollicitante metu ,
 Quaeque meae semper placuerunt otia menti
 Carpere et in studiis molliter esse meis ,
 Et parvam celebrare domum veteresque Penates
 10 Et quae nunc domino rura paterna carent ,
 Inque sinu dominae carisque sodalibus inque
 Securus patria consenuisse mea .
 Haec mea sic quondam peragi speraverat aetas ,
 Hos ego sic annos ponere dignus eram .
 15 Non ita dis visum , qui me terraque marique
 Actum Sarmaticis exposuere locis .
 In cava ducuntur quassae navalia puppes ,
 Ne temere in mediis destituantur aquis .
 Ne cadat et multas palmas inhonestet adeptus ,
 20 Languidus in pratis gramina carpit equus .
 Miles ubi emeritis non est satis utilis annis ,
 Ponit ad antiquos , quae tulit , arma Lares .
 Sic igitur , tarda vires minuente senecta ,
 Me quoque donari iam rude tempus erat .
 25 Tempus erat nec me peregrinum ducere caelum ,
 Nec siccam Getico fonte levare sitim ,

- Sed modo , quos habui , vacuos secedere in hortos ,
 Nunc hominum visu rursus et Urbe frui .
 Sic animo quondam non divinante futura
- 30 Optabam placide vivere posse senex .
 Fata repugnarunt , quae cum mihi tempora prima
 Mollia praebuerint , posteriora gravant .
 Iamque decem lustris omni sine labe peractis
 Parte premor vitae deteriore meae ;
- 35 Nec procul a metis , quas paene tenere videbar ,
 Curriculo gravis est facta ruina meo .
 Ergo illum demens in me saevire coegi ,
 Mitius inmensus quo nihil orbis habet ?
 Ipsaque delictis victa est clementia nostris ,
- 40 Nec tamen errori vita negata meo est ?
 Vita procul patria peragenda sub axe boreo ,
 Qua maris Euxini terra sinistra iacet ?
 Hoc mihi si Delphi Dodonaque diceret ipsa ,
 Esse videretur vanus uterque locus .
- 45 Nil adeo validum est , adamas licet alliget illud ,
 Ut maneat rapido firminus igne Iovis ;
 Nil ita sublime est supraque pericula tendit ,
 Non sit ut inferius suppositumque deo .
 Nam quamquam vitio pars est contracta malorum ,
- 50 Plus tamen exitii numinis ira dedit .
 At vos admoniti nostris quoque casibus este ,
 Aequantem superos emeruisse virum !

VIII.

- Si licet et pateris , nomen facinusque tacebo ,
 Et tua Lethaeis acta dabuntur aquis ,
 Nostraque vincetur lacrimis clementia seris :
 Fac modo , te pateat paenituisse tui .
- 5 Fac modo , te damnes cupiasque eradere vitae
 Tempora , si possis , Tisiphonea tuae .
 Sin minus , et flagrant odio tua pectora nostro ,
 Induet infelix arma coacta dolor .

- Sim licet extremum , sicut sum , missus in orbem ,
 10 Nostra suas istuc porriget ira manus .
 Omnia , si nescis , Caesar mihi iura reliquit ,
 Et sola est patria poena carere mea .
 Et patriam , modo sit sospes , speramus ab illo :
 Saepe Iovis telo quercus adusta viret .
 15 Denique vindictae si sit mihi nulla facultas ,
 Pierides vires et sua tela dabunt .
 Quod Scythicis habitem longe summotus in oris ,
 Siccaque sint oculis proxima signa meis :
 Nostra per immensas ibunt praeconia gentes ,
 20 Quodque querar , notum , qua patet orbis , erit .
 Ibit ad occasum , quicquid dicemus , ab ortu ,
 Testis et hesperiae vocis eous erit .
 Trans ego tellurem , trans altas audiar undas ,
 Et gemitus vox est magna futura mei ,
 25 Nec tua te sontem tantummodo saecula norint :
 Perpetuae crimen posteritatis eris .
 Iam feror in pugnas , et nondum cornua sumpsi ,
 Nec mihi sumendi causa sit ulla , velim .
 Circus adhuc cessat ; spargit tamen acer arenam
 30 Taurus et infesto iam pede pulsat humum .
 Hoc quoque , quam volui , plus est . cane , Musa ,
 receptus ,
 Dum licet huic nomen dissimulare suum !

X.

- Ille ego qui fuerim , tenerorum lusor amorum ,
 Quem legis , ut noris , accipe posteritas .
 Sulmo mihi patria est , gelidis uberrimus undis ,
 Milia qui novies distat ab Urbe decem .
 5 Editus hic ego sum ; nec non ut tempora noris ,
 Cum cecidit fato consul uterque pari .
 Siquid id est , usque a proavis vetus ordinis heres ,
 Non modo fortunae munere factus eques .
 Nec stirps prima fui ; genito sum fratre creatus ,

- 10 Qui tribus ante quater mensibus ortus erat.
 Lucifer amborum natalibus affuit idem;
 Una celebrata est per duo liba dies:
 Haec est armiferae festis de quinque Minervae,
 Quae fieri pugna prima cruenta solet.
- 15 Protinus excolimur teneri, curaque parentis
 Imus ad insignes Urbis ab arte viros.
 Frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo,
 Fortia verbosi natus ad arma fori;
 At mihi iam puero caelestia sacra placebant,
- 20 Inque suum furtim Musa trahebat opus.
 Saepe pater dixit 'Studium quid inutile temptas?
 Maeonides nullas ipse reliquit opes.'
 Motus eram dictis, totoque Helicone relicto
 Scribere temptabam verba soluta modis.
- 25 Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos,
 Et quod temptabam scribere, versus erat.
 Interea tacito passu labentibus annis
 Liberior fratri sumpta mihiq̄ue toga est,
 Induiturque umeris cum lato purpura clavo,
- 30 Et studium nobis, quod fuit ante, manet.
 Iamque decem vitae frater geminaverat annos,
 Cum perit, et coepi parte carere mei.
 Cepimus et tenerae primos aetatis honores,
 Eque viris quondam pars tribus una fui.
- 35 Curia restabat. clavi mensura coacta est:
 Maius erat nostris viribus illud onus.
 Nec patiens corpus, nec mens fuit apta labori,
 Sollicitaeque fugax ambitionis eram,
 Et petere Aoniae suadebant tuta sorores
- 40 Otia, iudicio semper amata meo.
 Temporis illius colui fovique poetas,
 Quotque aderant vates, rebar adesse deos.
 Saepe suas volucres legit mihi grandior aevo,
 Quaeque nocet serpens, quae iuvat herba, Macer.
- 45 Saepe suos solitus recitare Propertius ignes
 Iure sodalitiū, quo mihi iunctus erat.

- Ponticus heroo , Bassus quoque clarus iambis
 Dulcia convictus membra fuere mei ;
 Et tenuit nostras numerosus Horatius aures ,
 50 Dum ferit Ausonia carmina culta lyra .
 Vergilium vidi tantum ; nec amara Tibullo
 Tempus amicitiae fata dedere meae .
 Successor fuit hic tibi , Galle , Propertius illi ;
 Quartus ab his serie temporis ipse fui .
 55 Utque ego maiores , sic me coluere minores ,
 Notaque non tarde facta Thalia mea est .
 Carmina cum primum populo iuvenalia legi ,
 Barba resecta mihi bisve semelve fuit .
 Moverat ingenium totam cantata per Urbem
 60 Nomine non vero dicta Corinna mihi .
 Multa quidem scripsi , sed quae vitiosa putavi ,
 Emendaturis ignibus ipse dedi .
 Tunc quoque , cum fugerem , quaedam placitura
   cremavi ,
 Iratus studio carminibusque meis .
 65 Molle Cupidineis nec inexpugnabile telis
 Cor mihi , quodque levis causa moveret , erat .
 Cum tamen hic essem , minimoque accenderer igni ,
 Nomine sub nostro fabula nulla fuit .
 Paene mihi puero nec digna nec utilis uxor
 70 Est data , quae tempus per breve nupta fuit .
 Illi successit , quamvis sine crimine coniunx ,
 Non tamen in nostro firma futura toro .
 Ultima , quae mecum seros permansit in annos ,
 Sustinuit coniunx exulis esse viri .
 75 Filia me mea bis prima fecunda iuventa ,
 Sed non ex uno coniuge , fecit avum .
 Et iam completrat genitor sua fata , novemque
 Addiderat lustris altera lustra novem .
 Non aliter flevi , quam me fleturus ademptum
 80 Ille fuit . matri proxima iusta tuli .
 Felices ambo tempestituteque sepulti ,
 Ante diem poenae quod periere meae !

Me quoque felicem, quod non viventibus illis
Sum miser, et de me quod doluere nihil!

85 Si tamen extinctis aliquid nisi nomina restant,
Et gracilis structos effugit umbra rogos:
Fama, parentales, si vos mea contigit, umbrae,
Et sunt in Stygio crimina nostra foro:
Scite, precor, causam — nec vos mihi fallere
fas est —

90 Errorem iussae, non scelus, esse fugae.
Manibus hoc satis est. ad vos, studiosa, revertor,
Pectora, quae vitae quaeritis acta meae.
Iam mihi canities pulsus melioribus annis
Venerat, antiquas miscueratque comas,
95 Postque meos ortus Pisaea vinctus oliva
Abstulerat decies praemia victor eques,
Cum maris Euxini positos ad laeva Tomitas
Quaerere me laesi principis ira iubet.
Causa meae cunctis nimium quoque nota ruinae

100 Indicio non est testificanda meo.
Quid referam comitumque nefas famulosque nocentes?
Ipsa multa tuli non leviora fuga.
Indignata malis mens est succumbere, seque
Praestitit invictam, viribus usa suis;

105 Oblitusque mei ductaeque per otia vitae
Insolita cepi temporis arma manu.
Totque tuli casus pelago terraque, quot inter
Occultum stellae conspicuumque polum.
Tacta mihi tandem longis erroribus acto

110 Iuncta pharetratis Sarmatis ora Getis.
Hic ego finitimis quamvis circumsoner armis,
Tristia, quo possum, carmine fata levo.
Quod quamvis nemo est, cuius referatur ad aures,
Sic tamen absumo decipioque diem.

115 Ergo quod vivo, durisque laboribus obsto,
Nec me sollicitae taedia lucis habent,
Gratia, Musa, tibi! nam tu solacia praebes,
Tu curae requies, tu medicina venis.

- Tu dux et comes es ; tu nos abducis ab Histro ,
 120 In medioque mihi das Helicone locum ;
 Tu mihi , quod rarum est , vivo sublime dedisti
 Nomen , ab exequis quod dare fama solet .
 Nec , qui detrectat praesentia , Livor iniquo
 Ullum de nostris dente momordit opus .
 125 Nam tulerint magnos cum saecula nostra poetas ,
 Non fuit ingenio fama maligna meo ,
 Cumque ego praeponam multos mihi , non minor illis
 Dicor et in toto plurimus orbe legor .
 Siquid habent igitur vatum praesagia veri ,
 130 Protinus ut moriar , non ero , terra , tuus .
 Sive favore tuli , sive hanc ego carmine famam ,
 Iure tibi grates , candide lector , ago .

LIBER QUINTUS.

I.

- Hunc quoque de Getico , nostri studiose , libellum
 Litore praemissis quattuor adde meis .
 Hic quoque talis erit , qualis fortuna poetae :
 Invenies toto carmine dulce nihil .
 5 Flebilis ut noster status est , ita flebile carmen ,
 Materiae scripto conveniente suae .
 Integer et laetus laeta et iuvenalia lusi :
 Illa tamen nunc me composuisse piget .
 Ut cecidi , subiti perago praeconia casus ,
 10 Sumque argumenti conditor ipse mei .
 Utque iacens ripa deflere Caystrius ales
 Dicitur ore suam deficiente necem ,
 Sic ego , Sarmaticas longe proiectus in oras ,
 Efficio , tacitum ne mihi funus eat .
 15 Delicias siquis lascivaque carmina quaerit ,
 Praemoneo : non est , scripta quod ista legat !
 Aptior huic Gallus blandique Propertius oris ,

Aptior, ingenium mite, Tibullus erit.

Atque utinam numero non nos essemus in isto!

20 Ei mihi, cur umquam Musa iocata mea est!

Sed dedimus poenas, Scythicique in finibus Histri
Ille pharetrati lusor Amoris abest.

Quod superest, numeros ad publica carmina flexi,
Et memores iussi nominis esse sui.

25 Si tamen e vobis aliquis, tam multa, requiret,
Unde dolenda canam: multa dolenda tuli.

Non haec ingenio, non haec componimus arte:
Materia est propriis ingeniosa malis.

Et quota fortunae pars est in carmine nostrae?

30 Felix, qui patitur quae numerare potest!

Quot frutices silvae, quot flavas Thybris harenas,
Mollia quot Martis gramina campus habet,
Tot mala pertulimus, quorum medicina quiesque
Nulla nisi in studio est Pieridumque mora.

35 'Quis tibi, Naso, modus lacrimosi carminis?' inquis:
Idem, fortunae qui modus huius erit.

Quod querar, illa mihi pleno de fonte ministrat,
Nec mea sunt, fati verba sed ista mei.

At mihi si cara patriam cum coniuge reddas,

40 Sint vultus hilares, simque quod ante fui.

Lenior invicti si sit mihi Caesaris ira,

Carmina laetitiae iam tibi plena dabo.

Nec tamen ut lusit, rursus mea littera ludet:

Sit semel illa ioco luxuriata meo!

45 Quod probet ipse, canam, poenae modo parte levata
Barbariam rigidos effugiamque Getas.

Interea nostri quid agant, nisi triste, libelli?

Tibia funeribus convenit ista meis.

'At poteras' inquis 'melius mala ferre silendo,

50 Et tacitus casus dissimulare tuos.'

Exigis, ut nulli gemitus tormenta sequantur,

Acceptoque gravi vulnere flere vetas?

Ipse Perilleo Phalaris permisit in aere

Edere mugitus et bovis ore queri.

- 55 Cum Priami lacrimis offensus non sit Achilles,
 Tu fletus inhibes, durior hoste, meos?
 Cum faceret Nioben orbam Latonia proles,
 Non tamen et siccas iussit habere genas.
 Est aliquid, fatale malum per verba levare:
- 60 Hoc querulam Procnem Alcyonenque facit.
 Hoc erat, in gelido quare Poeantius antro
 Voce fatigaret Lemnia saxa sua.
 Strangulat inclusus dolor atque exaestuat intus,
 Cogitur et vires multiplicare suas.
- 65 Da veniam potius, vel totos tolle libellos,
 Si mihi quod prodest, hoc tibi, lector, obest.
 Sed neque obesse potest, ulli nec scripta fuerunt
 Nostra nisi auctori perniciosa suo.
 'At mala sunt.' fateor. quis te mala sumere cogit?
- 70 Aut quis deceptum ponere sumpta vetat?
 Ipse nec hoc mando; sed, ut hic deducta, le-
 gantur:
 Non sunt illa suo barbariora loco.
 Nec me Roma suis debet conferre poetis:
 Inter Sauromatas ingeniosus eram.
- 75 Denique nulla mihi captatur gloria quaeque
 Ingenio stimulos subdere fama solet.
 Nolumus assiduis animum tabescere curis,
 Quae tamen inrumpunt quoque vetantur eunt.
 Cur scribam, docui; cur mittam, quaeritis, isto?
- 80 Vobiscum cupio quolibet esse modo.

II.

- Ecquid, ubi e Ponto nova venit epistula, palles,
 Et tibi sollicita solvitur illa manu?
 Pone metum, valeo; corpusque, quod ante laborum
 Inpatiens nobis invalidumque fuit,
 5 Sufficit, atque ipso vexatum induruit usu.
 Au magis infirmo non vacat esse mihi?
 Mens tamen aegra iacet, nec tempore roborata sumpsit,

- Affectusque animi qui fuit ante, manet.
 Quaeque mora spatique suo coitura putavi
 10 Vulnera, non aliter, quam modo facta dolent.
 Scilicet exiguis prodest annosa vetustas;
 Grandibus accedunt tempore damna malis.
 Paene decem totis aluit Poentius annis
 Pestiferum tumido vulnus ab angue datum.
 15 Telephus aeterna consumptus tabe perisset,
 Si non quae nocuit, dextra tulisset opem.
 Et mea, si facinus nullum commisimus, opto,
 Vulnera qui fecit, facta levare velit;
 Contentusque mei iam tandem parte doloris
 20 Exiguum pleno de mare demat aquae.
 Detrahat ut multum, multum restabit acerbi,
 Parsque meae poenae totius instar erit.
 Litora quot conchas, quot amoena rosaria flores,
 Quotve soporiferum grana papaver habet;
 25 Silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur,
 Quot tenerum pennis aëra pulsat avis,
 Tot premor adversis: quae si comprehendere coner,
 Icariae numerum dicere coner aquae.
 Utque viae casus, ut amara pericula ponti,
 30 Ut taceam strictas in mea fata manus:
 Barbara me tellus orbisque novissima magni
 Sustinet et saevo cinctus ab hoste locus.
 Hinc ego traicerem, — neque enim mea culpa
 cruenta est —
 Esset, quae debet, si tibi cura mei.
 35 Ille deus, bene quo Romana potentia nixa est,
 Saepe suo victor lenis in hoste fuit.
 Quid dubitas et tuta times? accede rogaque:
 Caesare nil ingens mitius orbis habet.
 Me miserum! quid agam, si proxima quaeque relin-
 quunt?
 40 Subtrahis effracto tu quoque colla iugo?
 Quo ferar? unde petam lassis solacia rebus?
 Ancora iam nostram non tenet ulla ratem.

Videris ! ipse sacram , quamvis invisus , ad aram
Confugiam : nullas summovet ara manus .

- 45 Adloquor en absens absentia numina supplex ,
Si fas est homini cum Iove posse loqui .
Arbiter imperii , quo certum est sospite cunctos
Ausoniae curam gentis habere deos ,
O decus , o patriae per te florentis imago ,
50 O vir non ipso , quem regis , orbe minor —
Sic habites terras et te desideret aether ,
Sic ad pacta tibi sidera tardus eas —
Parce , precor , minimamque tuo de fulmine partem
Deme ! satis poenae quod superabit , erit .
55 Ira quidem moderata tua est , vitamque dedisti ,
Nec mihi ius civis nec mihi nomen abest ,
Nec mea concessa est aliis fortuna , nec exul
Edicti verbis nominor ipse tui .
Omniaque haec timui , quia me meruisse videbam ;
60 Sed tua peccato lenior ira meo est .
Arva relegatum iussisti visere Ponti ,
Et Scythicum profuga scindere puppe fretum .
Iussu ad Euxini deformia litora veni
Aequoris — haec gelido terra sub axe iacet —
65 Nec me tam cruciat numquam sine frigore caelum ,
Glebaque canenti semper obusta gelu ,
Nesciaque est vocis quod barbara lingua Latinae ,
Graecaque quod Getico victa loquella sono est ;
Quam quod finitimo cinctus premor undique Marte ,
70 Vixque brevis tutos murus ab hoste facit .
Pax tamen interdum est , pacis fiducia numquam .
Sic hic nunc patitur , nunc timet arma locus .
Hinc ego dum muter , vel me Zanclaea Charybdis
Devoret atque suis ad Styga mittat aquis ,
75 Vel rapidae flammis urar patienter in Aetnae ,
Vel freta Leucadii mittar in alta dei .
Quod petimus , poena est . neque enim miser esse recuso ,
Sed precor , ut possim tutius esse miser .

III.

- Illa dies haec est , qua te celebrare poetae ,
 Si modo non fallunt tempora , Bacche , solent ,
 Festaque odoratis innectunt tempora sertis ,
 Et dicunt laudes ad tua vina tuas .
 5 Inter quos , memini , dum me mea fata sinebant ,
 Non invisata tibi pars ego saepe fui ,
 Quem nunc suppositum stellis Cynosuridos Ursae
 Iuncta tenet crudis Sarmatis ora Getis .
 Quique prius mollem vacuumque laboribus egi
 10 In studiis vitam Pieridumque choro ,
 Nunc procul a patria Geticis circumsonor armis ,
 Multa prius pelago multaque passus humo .
 Sive mihi casus sive hoc dedit ira deorum ,
 Nubila nascenti seu mihi Parca fuit ,
 15 Tu tamen e sacris hederæ cultoribus unum
 Numine debueras sustinuisse tuo .
 An dominae fati quicquid cecinere sorores ,
 Omne sub arbitrio desinit esse dei ?
 Ipse quoque aetherias meritis invectus es arces ,
 20 Quo non exiguo facta labore via est .
 Nec patria est habitata tibi , sed adusque nivosum
 Strymona venisti Marticolamque Geten
 Persidaque et lato spatiantem flumine Gangen ,
 Et quascumque bibit decolor Indus aquas .
 25 Scilicet hanc legem nentes fatalia Parcae
 Stamina bis genito bis cecinere tibi .
 Me quoque , si fas est exemplis ire deorum ,
 Ferrea sors vitae difficilisque premit .
 Illo nec levius cecidi , quem magna locutum
 30 Reppulit a Thebis Iuppiter igne suo .
 Ut tamen audisti percussus fulmine vatem ,
 Admonitu matris condoluisse potes ,
 Et potes , aspiciens circum tua sacra poetas ,
 'Nescio quis nostri' dicere 'cultor abest.'
 35 Fer , bone Liber , opem : sic altera degravet ulmum

- Vitis , et incluso plena sit uva mero ;
 Sic tibi cum bacchis satyrorum gnava iuventus
 Assit , et attonito non taceare sono ;
 Ossa bipenniferi sic sint male pressa Lycurgi ,
 40 Impia nec poena Pentheos umbra vacet ;
 Sic micet aeternum vicinaque sidera vincat
 Coniugis in caelo clara corona tuae !
 Huc ades et casus releves , pulcherrime , nostros ,
 Unum de numero me memor esse tuo !
 45 Sunt dis inter se commercia . flectere tempta
 Caesareum numen numine , Bacche , tuo !
 Vos quoque , consortes studii , pia turba , poetae ,
 Haec eadem sumpto quisque rogare mero !
 Atque aliquis vestrum , Nasonis nomine dicto ,
 50 † Apponat lacrimis pocula mixta suis ,
 Admonitusque mei , cum circumspexerit omnes ,
 Dicat 'Ubi est nostri pars modo Naso chori ?'
 Idque ita , si vestrum merui candore favorem ,
 Nullaque iudicio littera laesa meo est ,
 55 Si , veterum digne veneror cum scripta virorum ,
 Proxima non illis esse minora reor .
 Sic igitur dextro faciatis Apolline carmen !
 Quod licet , inter vos nomen habete meum !

IV.

- Litore ab Euxino Nasonis epistula veni ,
 Lassaque facta mari lassaque facta via ,
 Qui mihi flens dixit 'Tu , cui licet , aspice Romam !
 Heu quanto melior sors tua sorte mea est !'
 5 Flens quoque me scripsit . nec qua signabar , ad
 os est
 Ante , sed ad madidas gemma relata genas .
 Tristitiae causam siquis cognoscere quaerit ,
 Ostendi solem postulat ille sibi ,
 Nec frondem in silvis , nec aperto mollia prato
 10 Gramina , nec pleno flumine cernit aquam ;

- Quid Priamus doleat , mirabitur , Hectore raptō ,
 Quidve Philoctetes ictus ab angue gemat .
 Di facerent utinam , talis status esset in illo ,
 Ut non tristitiae causa dolenda foret !
 15 Fert tamen , ut debet , casus patienter amarus ,
 More nec indomiti frena recusat equi .
 Nec fore perpetuam sperat sibi numinis iram ,
 Consciū , in culpa non scelus esse sua .
 Saepe refert , sit quanta dei clementia , cuius
 20 Se quoque in exemplis adnumerare solet :
 Nam , quod opes teneat patrias , quod nomina civis ,
 Denique quod vivat , munus habere dei .
 Te tamen , o , siquid credis mihi , carior illi
 Omnibus , in toto pectore semper habet :
 25 Teque Menoetiaden , te , qui comitatus Orestem ,
 Te vocat Aegiden Euryalumque suum .
 Nec patriam magis ille suam desiderat et quae
 Plurima cum patria sentit abesse sibi ,
 Quam vultus oculosque tuos , o dulcior illo
 30 Melle , quod in ceris Attica ponit apis .
 Saepe etiam maerens tempus reminiscitur illud ,
 Quod non praeventum morte fuisse dolet ;
 Cumque alii fugerent subitae contagia cladis ,
 Nec vellent ictae limen adire domus ,
 35 Te sibi cum paucis meminit mansisse fidelem ,
 Si paucos aliquis tresve duosve vocat .
 Quamvis attonitus , sensit tamen omnia , nec te
 Se minus adversis indoluisse suis .
 Verba solet vultumque tuum gemitusque referre ,
 40 Et te flente suos emaduisse sinus :
 Quam sibi praestiteris , qua consolatus amicum
 Sis ope , solandus cum simul ipse fores .
 Pro quibus affirmat fore se memoremque piūque ,
 Sive diem videat , sive tegatur humo ,
 45 Per caput ipse suum solitus iurare tuūque ,
 Quod scio non illi vilius esse suo .
 Plena tot ac tantis referetur gratia factis ,

Nec sinet ille tuos litus arare boves.

Fac modo, constanter profugum tueare! quod ille,
50 Qui bene te novit, non rogat, ipsa rogo.

V.

Annuus adsuetum dominae natalis honorem

Exigit: ite manus ad pia sacra meae!

Sic quondam festum Laërtius egerat heros

Forsan in extremo coniugis orbe diem.

- 5 Lingua favens assit, nostrorum oblita malorum,
Quae, puto, dedit iam bona verba loqui;
Quaeque semel toto vestis mihi sumitur anno,
Sumatur fatis discolor alba meis;
Araque gramineo viridis de caespite fiat,
10 Et velet tepidos nexa corona focos.
Da mihi tura, puer, pingues facientia flammæ,
Quodque pio fusum stridat in igne, merum.
Optime Natalis, quamvis procul absumus, opto
Candidus huc venias dissimilisque meo;
15 Si quod et instabat dominae miserabile vulnus,
Sit perfuncta meis tempus in omne malis;
Quaeque gravi nuper plus quam quassata procella est,
Quod superest, tutum per mare navis eat!
Illa domo nataque sua patriaque fruatur —
20 Erepta haec uni sit satis esse mihi —
Quatenus et non est in caro coniuge felix,
Pars vitae tristi cetera nube vacet.
Vivat ametque virum, quoniam sic cogitur, absens,
Consumatque annos, sed diuturna, suos.
25 Adicerem, et nostros. sed ne contagia fati
Corrumpant timeo, quos agit ipsa, mei.
Nil homini certum est. fieri quis posse putaret,
Ut facerem in mediis haec ego sacra Getis?
Aspice, ut aura tamen fumos e ture coortos
30 In partes Italas et loca dextra ferat!
Sensus inest igitur nebulis, quas exigit ignis:

- Consilio fugiunt aethera , Ponte , tuum .
 Consilio , commune sacrum cum fiat in ara
 Fratibus , alterna qui periere manu ,
 35 Ipsa sibi discors , tamquam mandetur ab illis ,
 Scinditur in partes atra favilla duas .
 Hoc , memini , quondam fieri non posse loquebar ,
 Et me Battiades iudice falsus erat :
 Omnia nunc credo , cum tu non stultus ab arcto
 40 Terga , vapor , dederis Ausoniamque petas .
 Haec ergo lux est , quae si non orta fuisset ,
 Nulla fuit misero festa videnda mihi .
 Edidit haec mores illis heroisin aequos ,
 Quis erat Eëtion Icariusque pater .
 45 Nata pudicitia est † moris probitasque fidesque :
 At non sunt ista gaudia nata die ,
 Sed labor et curae fortunaque moribus impar ,
 Iustaque de viduo paene querella toro .
 Scilicet adversis probitas exercita rebus
 50 Tristi materiam tempore laudis habet .
 Si nihil infesti durus vidisset Ulixes ,
 Penelope felix , sed sine laude foret .
 Victor Echionias si vir penetrasset in arces ,
 Forsitan Euadnen vix sua nosset humus .
 55 Cum Pelia genitae tot sint , cur nobilis una est ?
 Nempe fuit misero nupta quod una viro .
 Effice , ut Iliacas tangat prior alter harenas :
 Laodamia nihil cur referatur , erit .
 Et tua , quod malles , pietas ignota maneret ,
 60 Implerent venti si mea vela sui .
 Di tamen et Caesar dis accessure , sed olim ,
 Aequarint Pylios cum tua fata dies ,
 Non mihi , qui poenam fateor meruisse , sed illi
 Parcite , quae nullo digna dolore dolet !

VI.

- Tu quoque , nostrarum quondam fiducia rerum ,
 Qui mihi confugium , qui mihi portus eras ,
 Tu quoque suscepti curam dimittis amici ,
 Officiiue pium tam cito ponis onus ?
 5 Sarcina sum , fateor , quam si tu tempore duro
 Depositurus eras , non subeunda fuit .
 Fluctibus in mediis navem , Palinure , relinquis ?
 Ne fuge , neve tua sit minor arte fides !
 Numquid Achilleos inter fera proelia fidi
 10 Deseruit levitas Automedontis equos ?
 Quem semel exceptit , numquam Podalirius aegro
 Promissam medicae non tulit artis opem .
 Turpius eicitur , quam non admittitur hospes ;
 Quae patuit , dextrae firma sit ara meae .
 15 Nil nisi me solum primo tutatus es ; at nunc
 Me pariter serva iudiciumque tuum ,
 Si modo non aliqua est in me nova culpa , tuamque
 Mutarunt subito crimina nostra fidem .
 Spiritus hic , Scythica quem non bene ducimus aura ,
 20 Quod cupio , membris exeat ante meis ,
 Quam tua delicto stringantur pectora nostro ,
 Et videar merito vilior esse tibi .
 Non adeo toti fatis urguemur iniquis ,
 Ut mea sit longis mens quoque mota malis .
 25 Finge tamen motam , quotiens Agamemnone natum
 Dixisse in Pyladen improba verba putas ?
 Nec procul a vero est , quin et pulsarit amicum :
 Mansit in officiis non minus ille suis .
 Hoc est cum miseris solum commune beatis ,
 30 Ambobus tribui quod solet obsequium :
 Ceditur et caecis et quos praetexta verendos
 Virgaque cum verbis imperiosa facit .
 Si mihi non parcis , fortunae parcere debes :
 Non habet in nobis ullius ira locum .
 35 Elige nostrorum minimum minimumque malorum :

- Isto , quod reris , grandius illud erit .
 Quam multa madidae celebrantur arundine fossae ,
 Florida quam multas Hybla tuetur apes ,
 Quam multae gracili terrena sub horrea ferre
 40 Limite formicae grana reperta solent ,
 Tam me circumstant densorum turba malorum .
 Crede mihi , vero est nostra querella minor .
 His qui contentus non est , in litus harenas ,
 In segetem spicas , in mare fundat aquas .
 45 Intempestivos igitur compesce tumores ,
 Vela neque in medio desere nostra mari !

VII.

- Quam legis , ex illa tibi venit epistula terra ,
 Latus ubi aequoreis additur Hister aquis .
 Si tibi contingit cum dulci vita salute ,
 Candida fortunae pars manet una meae .
 5 Scilicet , ut semper , quid agam , carissime , quaeris ,
 Quamvis hoc vel me scire tacente potes :
 Sum miser ; haec brevis est nostrorum summa
 malorum ,
 Quisquis et offenso Caesare vivit , erit .
 Turba Tomitanae quae sit regionis et inter
 10 Quos habitem mores , discere cura tibi est ?
 Mixta sit haec quamvis inter Graecosque Getasque ,
 A male pacatis plus trahit ora Getis .
 Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis
 Per medias in equis itque reditque vias .
 15 In quibus est nemo , qui non coryton et arcum
 Telaque vipereo lurida felle gerat .
 Vox fera , trux vultus , verissima Martis imago ;
 Non coma , non ulla barba resecta manu ,
 Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro ,
 20 Quem iunctum lateri barbarus omnis habet .
 Vivit in his heu ! nunc , lusorum oblitus amorum ,
 Hos videt , hos vates audit , amice , tuus !

- Atque utinam vivat et non moriatur in illis,
Absit ab invisis et tamen umbra locis!
- 25 Carmina quod pleno saltari nostra theatro
Versibus et plaudi scribis, amice, meis:
Nil equidem feci — tu scis hoc ipse — theatris,
Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Non tamen ingratum est, quodcumque oblivia nostri
- 30 Impedit et profugi nomen in ora refert.
Quamvis interdum, quae me laesisse recordor
Carmina devoveo Pieridasque meas,
Cum bene devovi, nequeo tamen esse sine illis,
Vulneribusque meis tela cruenta sequor;
- 35 Quaeque modo Euboicis lacerata est fluctibus, audet
Graia Capheream currere puppis aquam.
Nec tamen, ut lauder, vigilo curamque futuri
Nominis, utilius quod latuisset, ago.
Detineo studiis animum falloque dolores,
- 40 Experior curis et dare verba meis.
Quid potius faciam desertis solus in oris,
Quamve malis aliam quaerere coner opem?
Sive locum specto, locus est inamabilis, et quo
Esse nihil toto tristius orbe potest,
- 45 Sive homines, vix sunt homines hoc nomine digni,
Quamque lupi saevae plus feritatis habent.
Non metuunt leges, sed cedit viribus aequum,
Victaque pugnaci iura sub ense iacent.
Pellibus et laxis arcent mala frigora braxis,
- 50 Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis extant Graecae vestigia linguae,
Haec quoque iam Getico barbara facta sono.
Unus in hoc nemo est populo, qui forte Latine
Quaelibet e medio reddere verba queat.
- 55 Ille ego Romanus vates — ignoscite, Musae! —
Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet et fateor, iam desuetudine longa
Vix subeunt ipsi verba Latina mihi.
Nec dubito, quin sint et in hoc non pauca libello

- 60 Barbara : non hominis culpa sed ista loci.
 Ne tamen Ausoniae perdam commercia linguae,
 Et fiat patrio vox mea muta sono,
 Ipse loquor mecum desuetaque verba retracto,
 Et studii repeto signa sinistra mei.
- 65 Sic animum tempusque traho, sic meque reduco
 A contemplatu summoveoque mali.
 Carminibus quaero miserarum obliviam rerum:
 Praemia si studio consequar ista, sat est.

VIII.

- Non adeo cecidi, quamvis abiectus, ut infra
 Te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.
 Quae tibi res animos in me facit, improbe, curve
 Casibus insultas, quos potes ipse pati?
- 5 Nec mala te reddunt mitem placidumque iacenti
 Nostra, quibus possint inlacrimare ferae,
 Nec metuis dubio Fortunae stantis in orbe
 Numen et exosae verba superba deae.
 Exigit a dignis ultrix Rhamnusia poenas!
- 10 Inposito calcas quid mea fata pede?
 Vidi ego, naufragium qui risit, in aequore mergi,
 Et 'Numquam' dixi 'iustior unda fuit.'
 Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
 Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
- 15 Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat
 Et manet in nullo certa tenaxque loco,
 Sed modo laeta venit, vultus modo sumit acerbos.
 Et tantum constans in levitate sua est.
 Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus,
- 20 Flammaque de stipula nostra brevisque fuit.
 Neve tamen tota capias fera gaudia mente:
 Non est placandi spes mihi nulla dei,
 Vel quia peccavi citra scelus, utque pudore
 Non caret, invidia sic mea culpa caret,
- 25 Vel quia nil ingens ad finem solis ab ortu

- Illo , cui paret , mitius orbis habet .
 Scilicet ut non est per vim superabilis ulli ,
 Molle cor ad timidas sic habet ille preces ,
 Exemploque deum , quibus accessurus et ipse est ,
 30 † Cum poenae venia plura roganda petam .
 Si numeres anno soles et nubila toto ,
 Invenies nitidum saepius esse diem .
 Ergo ne nimium nostra laetere ruina ,
 Restitui quondam me quoque posse puta .
 35 Posse puta fieri , lenito principe vultus
 Ut videas media tristis in Urbe meos ,
 Utque ego te videam causa graviore fugatum .
 Haec sunt a primis proxima vota meis .

VIII.

- O tua si sineres in nostris nomina poni
 Carminibus , positus quam mihi saepe fores !
 Te canerem solum , meriti memor , inque libellis
 Crevisset sine te pagina nulla meis .
 5 Quid tibi deberem , tota sciretur in Urbe ,
 Exul in amissa si tamen Urbe legor .
 Te praesens mitem nosset , te serior aetas ,
 Scripta vetustatem si modo nostra ferunt ,
 Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector .
 10 Hic te servato vate maneret honor .
 Caesaris est primum munus , quod ducimus auras ;
 Gratia post magnos est tibi habenda deos .
 Ille dedit vitam ; tu , quam dedit ille , tueris ,
 Et facis accepto munere posse frui .
 15 Cumque perhorruerit casus pars maxima nostros ,
 Pars etiam credi pertimuisse velit ,
 Naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto ,
 Nec dederit nanti per freta saeva manum ,
 Seminecem Stygia revocasti solus ab unda .
 20 Hoc quoque , quod memores possumus esse , tuum est .
 Di tibi se tribuant cum Caesare semper amicos :

- Non potuit votum plenius esse meum.
 Haec meus argutis, si tu paterere, libellis
 Poneret in multa luce videnda labor;
 25 Nunc quoque se, quamvis est iussa quiescere, quin te
 Nominet invitum, vix mea Musa tenet.
 Utque canem pavidae nactum vestigia cervae
 Latrantem frustra copula dura tenet;
 Utque fores nondum reserati carceris acer
 30 Nunc pede, nunc ipsa fronte lacessit equus,
 Sic mea lege data vincta atque inclusa Thalia
 Per titulum vetiti nominis ire cupit.
 Ne tamen officio memoris laedaris amici,
 Parebo iussis — parce timere — tuis.
 35 At non parerem, si non meminisse putares.
 Hoc quod non prohibet vox tua, gratus ero.
 Dumque — quod o breve sit! — lumen vitale videbo,
 Serviet officio spiritus iste tuo.

X.

- Ut sumus in Ponto, ter frigore constitit Hister,
 Facta est Euxini dura ter unda maris.
 At mihi iam videor patria procul esse tot annis,
 Dardana quot Graio Troia sub hoste fuit.
 5 Stare putes, adeo procedunt tempora tarde,
 Et peragit lentis passibus annus iter.
 Nec mihi solstitium quicquam de noctibus aufert,
 Efficit angustos nec mihi bruma dies.
 Scilicet in nobis rerum natura novata est,
 10 Cumque meis curis omnia longa facit.
 An peragunt solitos communia tempora motus,
 Suntque magis vitae tempora dura meae,
 Quem tenet Euxini mendax cognomine litus,
 Et Scythici vere terra sinistra freti?
 15 Innumerae circa gentes fera bella minantur,
 Quae sibi non raptò vivere turpe putant.
 Nil extra tutum est: tumulus defenditur ipse

- Moenibus exiguis ingenioque loci.
 Cum minime credas, ut avis, densissimus hostis
 20 Advolat et praedam vix bene visus agit.
 Saepe intra muros clausis venientia portis
 Per medias legimus noxia tela vias.
 Est igitur rarus, rus qui colere audeat, isque
 Hac arat infelix, hac tenet arma manu.
- 25 Sub galea pastor iunctis pice cantat avenis,
 Proque lupo pavidae bella verentur oves.
 Vix ope castelli defendimur. et tamen intus
 Mixta facit Graecis barbara turba metum.
 Quippe simul nobis habitat discrimine nullo
 30 Barbarus et tecti plus quoque parte tenet.
 Quos ut non timeas, possis odisse videndo
 Pellibus et longa corpora tecta coma.
 Hos quoque, qui geniti Graia creduntur ab urbe,
 Pro patrio cultu Persica braca tegit.
- 35 Exercent illi sociae commercia linguae:
 Per gestum res est significanda mihi.
 Barbarus hic ego sum, qui non intellegor ulli,
 Et rident stolidi verba Latina Getae;
 Meque palam de me tuto male saepe loquuntur
 40 Forsitan obiciunt exiliumque mihi,
 † Utque fit, in me aliquid, si quid dicentibus illis
 Abnuerim quotiens adnuerimque, putant.
 Adde, quod iniustum rigido ius dicitur ense,
 Dantur et in medio vulnera saepe foro.
- 45 O duram Lachesin, quae tam grave sidus habenti
 Fila dedit vitae non breviora meae!
 Quod patriae vultu vestroque caremus, amici,
 Atque hic in Scythicis gentibus esse queror:
 Utraque poena gravis. merui tamen Urbe carere,
 50 Non merui tali forsitan esse loco.
 Quid loquor a! demens? ipsam quoque perdere
 vitam,
 Caesaris offenso numine, dignus eram.

XI.

- Quod te nescio quis per iurgia dixerit esse
 Exulis uxorem, littera questa tua est.
 Indolui, non tam mea quod fortuna male audit,
 Qui iam consuevi fortiter esse miser,
 5 Quam quod, cui minime vellem, sum causa pudoris,
 Teque reor nostris erubuisse malis.
 Perfer et obdura! multo graviora tulisti,
 Eripuit cum me principis ira tibi.
 Fallitur iste tamen, quo iudice nominor exul:
 10 Mollior est culpam poena secuta meam.
 Maxima poena mihi est, Ipsum offendisse, priusque
 Venisset mallet funeris hora mihi.
 Quassa tamen nostra est, non mersa nec obruta navis,
 Utque caret portu, sic tamen extat aquis.
 15 Nec vitam nec opes nec ius mihi civis ademit,
 Quae merui vitio perdere cuncta meo;
 Sed quia peccato facinus non affuit illi,
 Nil nisi me patriis iussit abesse focis.
 Utque aliis, quorum numerum comprehendere non est,
 20 Caesareum numen sic mihi mite fuit.
 Ipse relegati, non exulis utitur in me
 Nomine: tuta suo iudice causa mea est.
 Iure igitur laudes, Caesar, pro parte virili
 Carmina nostra tuas qualiacumque canunt;
 25 Iure deos, ut adhuc caeli tibi limina claudant,
 Teque velint sine se, comprecor, esse deum.
 Optat idem populus; sed ut in mare flumina vastum,
 Sic solet exiguae currere rivus aquae.
 At tu fortunam, cuius vocor exul ab ore,
 30 Nomine mendaci parce gravare meam!

XII.

Scribis, ut oblectem studio lacrimabile tempus,
 Ne pereant turpi pectora nostra situ.

Difficile est, quod, amice, mones, quia carmina
laetum

Sunt opus et pacem mentis habere volunt.

5 Nostra per adversas agitur fortuna procellas,
Sorte nec ulla mea tristior esse potest.

Exigis, ut Priamus natorum funere ludat,
Et Niobe festos ducat ut orba choros?

Luctibus an studio videor debere teneri,

10 Solus in extremos iussus abire Getas?

Des licet in valido pectus mihi robore fultum,

Fama refert Anyti quale fuisse reo:

Fracta cadet tantae sapientia mole ruinae.

Plus valet humanis viribus ira dei.

15 Ille senex, dictus sapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hoc casu sustinisset opus.

Ut veniant patriae, veniant oblivia vestri,

Omnis et amissi sensus abesse queat:

At timor officio fungi vetat ipse quietum:

20 Cinctus ab innumero me tenet hoste locus!

Adde, quod ingenium longa robigine laesum

Torpet et est multo, quam fuit ante, minus.

Fertilis, assiduo si non renovatur aratro,

Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.

25 Tempore qui longo steterit, male curret et inter
Carceribus missos ultimus ibit equus.

Vertitur in teneram cariem rimisque dehiscit,

Siqua diu solitis cumba vacabit aquis.

Me quoque despera, fuerim cum parvus et ante,

30 Illi, qui fueram, posse redire parem.

Contudit ingenium patientia longa malorum,

Et pars antiqui nulla vigoris adest.

Siqua tamen nobis, ut nunc quoque, sumpta
tabella est,

Inque suos volui cogere verba pedes,

35 Carmina nulla mihi sunt scripta, aut qualia cernis,
Digna sui domini tempore, digna loco.

Denique non parvas animo dat gloria vires,

- Et fecunda facit pectora laudis amor.
 Nominis et famae quondam fulgore trahebar,
 40 Dum tulit antemnas aura secunda meas.
 Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curae:
 Si liceat, nulli cognitus esse velim.
 An quia cesserunt primo bene carmina, suades
 Scribere, successus ut sequar ipse meos?
 45 Pace, novem, vestra liceat dixisse, sorores:
 Vos estis nostrae maxima causa fugae.
 Utque dedit iustas tauri fabricator aëni,
 Sic ego do poenas artibus ipse meis.
 Nil mihi debebat cum versibus amplius esse,
 50 Cum fugerem, merito naufragus, omne fretum.
 At, puto, si demens studium fatale retemptem,
 Hic mihi praebebit carminis arma locus.
 Non liber hic ullus, non, qui mihi commodet aurem,
 Verbaque significant quid mea, norit, adest.
 55 Omnia barbariae loca sunt vocisque ferinae,
 Omniaque hostilis plena timore soni.
 Ipse mihi videor iam dedidicisse Latine:
 Nam didici Getice Sarmaticeque loqui.
 Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
 60 A componendo carmine Musa potest.
 Scribimus et scriptos absumimus igne libellos:
 Exitus est studii parva favilla mei.
 Nec possum et cupio non nullos ducere versus:
 Ponitur idcirco noster in igne labor,
 65 Nec nisi pars casu flammis erepta dolove
 Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
 Sic utinam, quae nil metuentem tale magistrum
 Perdidit, in cineres Ars mea versa foret!

XIII.

Hanc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem,
 Mittere si quisquam, quo caret ipse, potest.
 Aeger enim traxi contagia corpore mentis,

- Libera tormento pars mihi ne qua vacet,
 5 Perque dies multos lateris cruciatibus uror,
 Seu me non modico frigore laesit hiems.
 Si tamen ipse vales, aliqua nos parte valemus:
 Quippe mea est umeris fulta ruina tuis,
 Qui, mihi cum dederis ingentia pignora cumque
 10 Per numeros omnes hoc tueare caput,
 Quod tua me raro solatur epistola, peccas.
 Remne piam praestas, si mihi verba negas?
 Hoc, precor, emenda! quod si correxeris unum,
 Nullus in egregio corpore naevus erit.
 15 Pluribus accusem, fieri nisi possit, ut ad me
 Littera non veniat, missa sit illa tamen.
 Di faciant, ut sit temeraria nostra querella,
 Teque putem falso non meminisse mei!
 Quod precor, esse liquet. neque enim mutabile robur
 20 Credere me fas est pectoris esse tui.
 Cana prius gelido desint absinthia Ponto,
 Et careat dulci Trinacris Hybla thymo,
 Inmemorem quam te quisquam convincat amici.
 Non ita sunt fati stamina nigra mei!
 25 Tu tamen, ut possis falsae quoque pellere culpae
 Crimina, quod non es, ne videre, cave!
 Utque solebamus consumere longa loquendo
 Tempora, sermonem deficiente die,
 Sic ferat ac referat tacitas nunc littera voces,
 30 Et peragant linguae charta manusque vices.
 Quod fore ne nimium videar diffidere, sitque
 Versibus hoc paucis admonuisse satis,
 Accipe, quo semper finitur epistula verbo,
 Atque, meis distent ut tua fata, vale!

XIV.

Quanta tibi dederim nostris monumenta libellis,
 O mihi me coniunx carior, ipsa vides.
 Detrahat auctori multum fortuna, licebit:

- Tu tamen ingenio clara ferere meo;
 5 Dumque legar, pariter mecum tua fama legetur,
 Nec potes in maestos omnis abire rogos;
 Cumque viri casu possis miseranda videri,
 Invenies aliquas, quae, quod es, esse velint,
 Quae te, nostrorum cum sis in parte malorum,
 10 Felicem dicant invideantque tibi.
 Non ego divitias dando tibi plura dedissem:
 Nil feret ad manes divitis umbra suos.
 Perpetui fructum donavi nominis idque,
 Quo dare nil potui munere maius, habes.
 15 Adde, quod, ut rerum sola es tutela mearum,
 Ad te non parvi venit honoris onus,
 Quod numquam vox est de te mea muta tuique
 Indiciis debes esse superba viri.
 Quae ne quis possit temeraria dicere, persta,
 20 Et pariter serva meque piamque fidem!
 Nam tua, dum stetimus, turpi sine crimine mansit
 Et tantum probitas inreprehensa fuit.
 Area de nostra nunc est tibi facta ruina;
 Conspicuum virtus hic tua ponat opus!
 25 Esse bonam facile est, ubi, quod vetet esse,
 remotum est,
 Et nihil officio nupta quod obstat habet:
 Cum deus intonuit, non se subducere nimbo,
 Id demum est pietas, id socialis amor.
 Rara quidem virtus, quam non Fortuna gubernet,
 30 Quae maneat stabili, cum fugit illa, pede.
 Siqua tamen † pretium sibi merces ipsa petitur,
 Inque parum laetis ardua rebus adest,
 Ut tempus numeres, per saecula nulla tacetur,
 Et loca mirantur, qua patet orbis iter.
 35 Aspicias, ut longo teneat laudabilis aevo
 Nomen inextinctum Penelopea fides?
 Cernis, ut Admeti cantetur et Hectoris uxor
 Ausaque in accensos Iphias ire rogos;
 Ut vivat fama coniunx Phylaceia, cuius

40 Iliacam celeri vir pede pressit humum?

Morte nihil opus est pro me, sed amore fideque:

Non ex difficili fama petenda tibi est.

Nec te credideris, quia non facis, ista moneri!

Vela damus, quamvis remige puppis eat.

45 Qui monet, ut facias, quod iam facis, ille monendo

Laudat et hortatu comprobat acta suo.

I B I S.

- Tempus ad hoc, lustris bis iam mihi quinque
 peractis,
 Omne fuit Musae carmen inerme meae;
 Nullaque, quae possit, scriptis tot milibus, extat
 Littera Nasonis sanguinolenta legi:
 5 Nec quemquam nostri nisi me laesere libelli,
 Artificis periit cum caput Arte sua.
 Unus — et hoc ipsum est iniuria magna — perennem
 Candoris titulum non sinit esse mei.
 Quisquis is est, — nam nomen adhuc utcumque
 tacebo —
 10 Cogit inassuetas sumere tela manus.
 Ille relegatum gelidos aquilonis ad ortus
 Non sinit exilio delituisse meo;
 Vulneraque inmitis requiem quaerentia vexat,
 lactat et in toto nomina nostra foro;
 15 Perpetuoque mihi sociatam foedere lecti
 Non patitur vivi funera flere viri.
 Cumque ego quassa meae complectar membra
 carinae,
 Naufragii tabulas pugnat habere mei:
 Et qui debuerat subitas extinguere flammam,
 20 Hic praedam medio raptor ab igne petit.
 Nititur, ut profugae desint alimenta senectae. (2)
 Heu! quanto est nostris dignior ipse malis!

- Di melius ; quorum longe mihi maximus ille est,
 Qui nostras inopes noluit esse vias.
- 25 Huic igitur meritas grates , ubicumque licebit,
 Pro tam mansucto pectore semper agam.
 Audiat hoc Pontus . faciet quoque forsitan idem,
 Terra sit ut propior testificanda mihi.
- At tibi , calcasti qui me , violente , iacentem ,
- 30 Qua licet ei ! misero , debitus hostis ero.
 Desinet esse prius contrarius ignibus umor,
 Iunctaque cum luna lumina solis erunt ;
 Parsque eadem caeli zephyros emittet et euros ,
 Et tepidus gelido flabit ab axe notus ;
- 35 Et nova fraterno veniet concordia fumo ,
 Quem vetus accensa separat ira pyra ;
 Et ver autumno , brumae miscebitur aestas ,
 Atque eadem regio vesper et ortus erit :
 Quam mihi sit tecum positis , quae sumpsimus ,
 armis
- 40 Gratia , commissis , improbe , rupta tuis.
- 43 Pax erit haec nobis , donec mihi vita manebit , (3)
 Cum pecore infirmo quae solet esse lupis .
- 45 Prima quidem coepto committam proelia versu ,
 Non soleant quamvis hoc pede bella geri :
 Utque petit primo plenum flaventis harenae
 Nondum calfacti militis hasta solum ,
 Sic ego te nondum ferro iaculabor acuto ,
- 50 Protinus invisum nec petet hasta caput ;
 Et neque nomen in hoc , nec dicam facta libello ,
 Teque brevi , qui sis , dissimulare sinam .
 Postmodo , si perges , in te mihi liber iambus
 Tincta Lycambeo sanguine tela dabit .
- 55 Nunc quo Battiades inimicum devovet Ibin ,
 Hoc ego devoveo teque tuosque modo .
 Utque ille , historiis involvam carmina caecis :
 Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi .
 Illius ambages imitatus in Ibide dicar
- 60 Oblitus moris iudiciiue mei .

Et quoniam , qui sis , nondum quaerentibus edo ,
 Ibidis interea tu quoque nomen habe ;
 Utque mei versus aliquantum noctis habebunt ,
 Sic vitae series tota sit atra tuae .

65 Haec tibi natali facito , Ianique kalendis (4)

Non mentituro quilibet ore legat .

Di maris et terrae , quique his meliora tenetis

Inter diversos cum Iove regna polos ,

Huc , precor , huc vestras omnes advertite mentes ,

70 Et sinite optatis pondus inesse meis :

Ipsaque tu Tellus , ipsum cum fluctibus aequor ,

Ipsae meas aether accipe summe preces ;

Sideraque et radiis circumdata solis imago ,

Lunaque , quae numquam quo prius , orbe micat ,

75 Noxque tenebrarum specie reverenda tuarum ;

Quaeque ratum triplici pollice netis opus ,

Quique per infernas horrendo murmure valles

Inperiuratae laberis amnis aquae ,

Quasque ferunt torto vittatis angue capillis

80 Carceris obscuras ante sedere fores ;

Vos quoque , plebs superum , fauni satyrique la-
 resque

Fluminaque et nymphae semideumque genus :

Denique ab antiquo divi veteresque novique

In nostrum cuncti tempus , adeste , chao ,

85 Carmina dum capiti male fido dira canuntur

Et peragunt partes ira dolorque suas .

Adnite optatis omnes ex ordine nostris , (5)

Et pars sit voti nulla caduca mei .

Quaeque precor , fiant : ut non mea dicta , sed illa

90 Pasiphaë's generi verba fuisse putet .

Quasque ego transiero poenas , patiatur et illas ;

Plenius ingenio sit miser ille meo !

Neve minus noceant fictum execrantia nomen

Vota , minus magnos commoveantve deos :

95 Illum ego devoveo , quem mens intellegit , Ibin ,

Qui scit se factis has meruisse preces .

- Nulla mora est in me : peragam rata vota sacerdos .
 Quisquis ades sacris , ore favete , meis ;
 Quisquis ades sacris , lugubria dicite verba ,
 100 Et fletu madidis Ibin adite genis :
 Ominibusque malis pedibusque occurrite laevis ,
 Et nigrae vestes corpora vestra tegant !
 Tu quoque , quid dubitas ferales sumere vittas ?
 Iam stat , ut ipse vides , funeris ara tui .
 105 Pompa parata tibi est . votis mora tristibus absit :
 Da iugulum cultris , hostia dira , meis .
 Terra tibi fruges , amnis tibi denegat undas .
 Deneget afflatus ventus et aura suos .
 Nec tibi sol calidus , nec sit tibi lucida Phoebe , (6)
 110 Destituant oculos sidera clara tuos .
 Nec se Vulcanus , nec se tibi praebat aër ,
 Nec tibi det tellus nec tibi pontus iter .
 Exul , inops erres , alienaque limina lustres ,
 Exiguumque petas ore tremente cibum .
 115 Nec corpus querulo , nec mens vacet aegra dolore ,
 Noxque die gravior sit tibi , nocte dies .
 Sisque miser semper , nec sis miserabilis ulli :
 Gaudeat adversis femina virque tuis .
 Accedat lacrimis odium , dignusque puteris ,
 120 Qui mala cum tuleris plurima , plura feras .
 Sitque , quod est rarum , solito defecta favore
 Fortunae facies invidiosa tuae .
 Causaque non desit , desit tibi copia mortis :
 Optatam fugiat vita coacta necem :
 125 Luctatusque diu cruciatos spiritus artus
 Deserat , et longa torqueat ante mora .
 Evenient . dedit ipse mihi modo signa futuri
 Phoebus , et a laeva maesta volavit avis .
 Certe ego , quae voveo , superos motura putabo ,
 130 [Speque tuae mortis , perfide , semper alar .
 Et prius hanc animam , nimium tibi saepe petitam ,
 Auferet illa dies , quae mihi sera venit ,]
 Quam dolor hic umquam spatio evanescere possit , (7)

Leniat aut odium tempus et hora meum.

- 135 Pugnabunt arcu dum Thraces, Iazyges hasta,
 Dum tepidus Ganges, frigidus Hister erit;
 Robora dum montes, dum mollia pabula campi,
 Dum Tiberis liquidas Tuscus habebit aquas,
 Tecum bella geram. nec mors mihi finiet iras,
 140 Saeva sed innocuis manibus arma dabit.
 Tunc quoque, cum fuero vacuas dilapsus in auras,
 Exanimis mores oderit umbra tuos,
 Tunc quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
 Insequar et vultus ossea forma tuos.
- 145 Sive ego, quod nollem, longis consumptus ab annis,
 Sive manu facta morte solutus ero:
 Sive per immensas iactabor naufragus undas,
 Nostraque longinquus viscera piscis edet:
 Sive peregrinae carpent mea membra volucres:
 150 Sive meo tinguent sanguine rostra lupi:
 Sive aliquis dignatus erit subponere terrae
 Et dare plebeio corpus inane rogo:
 Quidquid ero, Stygiis erumpere nitar ab oris,
 Et tendam gelidas ultor in ora manus.
- 155 Me vigilans cernes, tacitis ego noctis in umbris ⁽⁸⁾
 Excutiam somnos visus adesse tuos.
 Denique quidquid ages, ante os oculosque volabo
 Et querar, et nulla sede quietus eris.
 Verbera torta dabunt sonitum nexaeque colubrae,
 160 Conscia fumabunt semper ad ora faces.
 His vivus furiis agitabere, mortuus isdem,
 Et brevior poena vita futura tua est.
 Nec tibi continget funus lacrimaeque tuorum;
 Indeploratum proiciere caput;
- 165 Carnificisque manu, populo plaudente, traheris,
 Infixusque tuis ossibus uncus erit.
 Ipsae te fugient, quae carpunt omnia, flammae;
 Respuet invisum iusta cadaver humus.
 Unguibus et rostro crudus trahet ilia vultur
 170 Et scindent avidi perfida corda canes.

- Deque tuo fiet — licet hac sis laude superbus —
 Insatiabilibus corpore rixa lupis.
 In loca ab Elysiis diversa vocabere campis,
 Quasque tenet sedes noxia turba, coles.
- 175 Sisyphus est illic saxum volvensque petensque,
 Quique agitur rapidae vinctus ab orbe rotae,
 Quaeque gerunt umeris perituras Belides undas, (9)
 Exulis Aegypti, turba cruenta, nurus.
 Poma pater Pelopis praesentia quaerit, et idem
- 180 Semper eget, liquidis semper abundat aquis;
 Iugeribusque novem summus qui distat ab imo,
 Visceraque assiduae debita praebet avi.
 Hic tibi de Furiis scindet latus una flagello,
 Ut sceleris numeros confiteare tui:
- 185 Altera Tartareis sectos dabit anguibus artus:
 Tertia fumantes incoquet igne genas.
 Noxia mille modis lacerabitur umbra, tuasque
 Aeacus in poenas ingeniosus erit.
 In te transcribet veterum tormenta reorum:
- 190 Omnibus antiquis causa quietis eris.
 Sisyphus, cui tradas revolubile pondus, habebis:
 Versabunt celeres nunc nova membra rotae:
 Hic et erit, ramos frustra qui captet et undas:
 Hic inconsumpto viscere pascet aves.
- 195 Nec mortis poenas mors altera finiet huius,
 Horaque erit tantis ultima nulla malis.
 Inde ego pauca canam, frondes ut siquis ab Ida
 Aut summam Libyco de mare carpat aquam.
 Nam neque quot flores Sicula nascantur in Hybla, (10)
- 200 Quotve ferat, dicam, terra Cilissa crocos,
 Nec cum tristis hiems Aquilonis inhorruit alis,
 Quam multa fiat grandine canus Athos;
 Nec mala voce mea poterunt tua cuncta referri,
 Ora licet tribuas multiplicata mihi.
- 205 Tot tibi vae! misero venient talesque ruinae,
 Ut cogi in lacrimas me quoque posse putem.
 Illae me lacrimae facient sine fine beatum:

- Dulcior hic risu tunc mihi fletus erit.
 Natus es infelix, — ita di voluere — nec ulla
 210 Comoda nascenti stella levisve fuit.
 Non Venus affulsit, non illa Iuppiter hora,
 Lunaque non apto solque fuere loco,
 Nec satis utiliter positos tibi praebuit ignes
 Quem peperit magno lucida Maia Iovi.
 215 Te fera nec quicquam placidum spondentia Martis
 Sidera presserunt falciferique senis.
 Lux quoque natalis, ne quid nisi triste videres,
 Turpis et inductis nubibus atra fuit.
 Haec est, in fastis cui dat gravis Allia nomen,
 220 Quaeque dies Ibin, publica damna, tulit.
 Qui simul impurae matris prolapsus ab alvo (11)
 Cinyphiam foedo corpore pressit humum,
 Sedit in adverso nocturnus culmine bubo,
 Funereoque graves edidit ore sonos.
 225 Protinus Eumenides lavere palustribus undis,
 Qua cava de Stygiis fluxerat unda vadis,
 Pectoraque unxerunt Erebeae felle colubrae,
 Terque cruentatas increpuere manus.
 Gutturaque imbuerant infantia lacte canino:
 230 Hic primus pueri venit in ora cibus:
 Perbibit inde suae rabiem nutricis alumnus,
 Latrat et in toto verba canina foro.
 Membraque vinxerunt tinctis ferrugine pannis,
 A male deserto quos rapuere rogo:
 235 Et ne non fultum nuda tellure iaceret,
 Molle super silices inposuere caput.
 Iamque recessurae viridi de stipite factas
 Admorunt oculos usque sub ora faces.
 Flebat, ut est infans fumis contactus amaris,
 240 De tribus est cum sic una locuta soror:
 ‘Tempus in inmensum lacrimas tibi movimus istas,
 Quae semper causa sufficiente cadent.’
 Dixerat. at Clotho iussit promissa valere, (12)
 Nevit et infesta stamina pulla manu;

- 245 Et ne longa suo praesagia diceret ore,
     'Fata canet vates qui tua', dixit 'erit.'
 Ille ego sum vates. ex me tua vulnera disces,
     Dent modo di vires in mea verba suas,
     Carminibusque meis accedant pondera rerum,
 250 Quae rata per luctus experiare tuos.
 Neve sine exemplis aevi cruciere prioris,
     Sint tua Troianis non leviora malis.
     Quantaque clavigeri Poeantius Herculis heres,
     Tanta venenato vulnera crure geras.
 255 Nec levius doleas, quam qui bibit ubera cervae,
     Armatique tulit vulnus, inermis opem.
     Quique ab equo praeceps in Aleïa decidit arva,
     Exitio facies cui sua paene fuit.
     Id, quod Amyntorides, videas, trepidumque ministro
 260 Praetemptes baculo luminis orbis iter.
     Nec plus aspicias, quam quem sua filia rexit,
     Expertus scelus est cuius uterque parens:
     Qualis erat, postquam est iudex de lite iocosa
     Sumptus, Apollinea clarus in arte senex:
 265 Qualis et ille fuit, quo praecipiente columba (13)
     Est data Palladiae praevia duxque rati:
     Quique oculis caruit, per quos male viderat aurum,
     Inferias nato quos dedit orba parens:
     Pastor ut Aetnaeus, cui casus ante futuros
 270 Telemus Eurymides vaticinatus erat:
     Ut duo Phinidae, quibus idem lumen ademit,
     Qui dedit: ut Thamyrae Demodocique caput.
     Sic aliquis tua membra secet, Saturnus ut illas
     Subsecuit partes, unde creatus erat.
 275 Nec tibi sit melior tumidis Neptunus in undis,
     Quam cui sunt subitae frater et uxor aves;
     Sollertique viro, lacerae quem fracta tenentem
     Membra ratis Semeles est miserata soror.
     Vel tua, ne poenae genus hoc cognoverit unus,
 280 Viscera diversis scissa ferantur equis:
     Vel quae qui redemi Romano turpe putavit,

- A duce Puniceo pertulit, ipse feras.
 Nec tibi subsidio praesens sit numen, ut illi,
 Cui nil Rhoetei profuit ara Iovis.
- 285 Utque dedit saltus de summa Thessalus Ossa,
 Tu quoque saxoso praecipitere iugo.
 — Aut velut Eurylochi, qui sceptrum cepit ab illo, (14)
 Sint artus avidis anguibus esca tui.
 Vel tua maturet, sicut Minoïa fata,
- 290 Per caput infusae fervidus umor aquae.
 Utque operum mitis, sed non impune, Prometheus,
 Aërias volucres compede fixus alas.
 — Aut velut Etracides, magno ter ab Hercule quintus,
 Caesus in inensum proiciare fretum.
- 295 Aut ut Amyntiaden, turpi dilectus amore
 Oderit, et saevo vulneret ense puer.
 Nec tibi fida magis misceri pocula possint,
 Quam qui cornigero de Iove natus erat.
 More vel intereas capti suspensus Achaei,
- 300 Qui miser aurifera teste pependit aqua.
 Aut ut Achilliden, cognato nomine clarum,
 Opprimat hostili tegula iacta manu.
 Nec tua quam Pyrrhi felicius ossa quiescant,
 Sparsa per Ambracias quae iacuerunt vias.
- 305 Nataque ut Aeacidae iaculis moriaris adactis;
 Non licet hoc Cereri dissimulare sacrum.
 Utque nepos dicti nostro modo carmine regis,
 Cantharidum sucos dante parente bibas.
 Aut pia te caeso dicatur adultera, sicut (15)
- 310 Qua cecidit Leucon vindice, dicta pia est.
 Inque pyram tecum carissima corpora mittas,
 Quem finem vitae Sardanapallus habet.
 Utque Iovis Libyci templum violare parantes,
 Acta noto vultus condant harena tuos.
- 315 Utque necatorum Darei fraude secundi,
 Sic tua subsidens devoret ora cinis.
 Aut ut olivifera quondam Sicyone profecto,
 Sit frigus mortis causa famesque tuae.

- Aut ut Atarnites , insutus pelle iuenci
 320 Turpiter ad dominum praeda ferare tuum .
 Inque tuo thalamo ritu iugulere Pheraei ,
 Qui datus est leto coniugis ense suae .
 Quosque putas fidos , ut Larisaeus Aleuas
 324 Vulnere non fidos experiare tuo .
 — Utque Milo , sub quo cruciata est Pisa tyranno ,
 Vivus in occultas praecipiteris aquas .
 Quaeque in Aphidantium Phylaceia regna tenentem
 A Iove venerunt , te quoque tela petant .
 — Aut ut Amastriacis quondam Lenaeus ab oris ,
 330 Nudus Achillea destituaris humo .
 Utque vel Eurydamas ter circum busta Thrasylli (16)
 Est Larisaeis raptus ab hoste rotis ,
 Vel qui , quae fuerat tutatus moenia saepe ,
 Corpore lustravit non diuturna suo ,
 335 Utque novum passa genus Hippomeneide poenae
 Tractus in Actaea fertur adulter humo ,
 Sic , ubi vita tuos invisā reliquerit artus ,
 Ultiores rapiant turpe cadaver equi .
 Viscera sic aliquis scopulus tua figat , ut olim
 340 Fixa sub Euboico Graia fuere sinu ;
 Utque ferox periit et fulmine et aequore raptor ,
 Sic te mersuras adiuvet ignis aquas .
 Meus quoque sic furiis vecors agitetur , ut illi ,
 Unum qui toto corpore vulnus habet ;
 345 Utque Dryantiadae Rhodopeia regna tenenti ,
 In gemino dispar cui pede cultus erat ,
 Ut fuit Oetaeo quondam generoque draconum
 Tisamenique patri Callirhoesque viro .
 Nec tibi contingat matrona pudicior illa ,
 350 Qua potuit Tydeus erubuisse nuru :
 Quaeque sui Venerem iunxit cum fratre mariti ,
 Locris in ancillae dissimulata nece .
 Tam quoque , di faciant , possis gaudere fideli (17)
 Coniuge , quam Talai Tyndareique gener :
 355 Quaeque parare suis letum patruelibus ausae

Belides assidua colla premuntur aqua.

Byblidos et Canaces, si cui facis, ardeat igne,
Nec nisi per crimen sit tibi fida soror.

Filia si fuerit, sit quod Pelopea Thyesti,

360 Myrrha suo patri, Nyctimeneque suo.

Neve magis pia sit capitique parentis amica,

Quam sua vel Pterelae, vel tibi, Nise, fuit:

Infamemque locum sceleris quae nomine fecit,

Pressit et inductis membra paterna rotis.

365 Ut iuvenes pereas, proiecta cadavera quorum,

Oraque Pisaeae sustinere fores:

Ut qui perfusam miserorum saepe procorum

Ipsae suo melius sanguine tinxit humum:

Proditor ut saevi periit auriga tyranni,

370 Qui nova Myrtoae nomina fecit aquae:

Ut qui velocem frustra petiere puellam,

Dum facta est pomis tardior illa tribus:

Ut qui tecta novi formam celantia monstri

[Intrarunt caecae non redeunda domus.]

375 Ut quorum Aeacides misit violentus in altum (18)

Corpora cum senis altera sena rogam.

Ut quos, obscuro victos ambagibus oris,

Legimus infandae Sphinga dedisse neci:

Ut qui Bistoniae templo cecidere Minervae,

380 Propter quod facies nunc quoque tecta deaest:

Ut qui Threïcii quondam praesepia regis

Fecerunt dapibus sanguinolenta suis:

— Therodamanteos ut qui sensere leones,

Quique Thoanteae Taurica sacra deae:

385 Ut quos Scylla vorax Scyllaeque adversa Charybdis

Dulichiae pavidos eripuerunt rati:

Ut quos demisit vastam Polyphemus in alvum:

Ut Laestrygonias qui subiere manus:

Ut quos dux Poenus mersit putealibus undis

390 Et iacto canas pulvere fecit aquas.

Sex bis ut Icaridos famulae periere procique,

Inque caput domini qui dabat arma procis:

- Ut iacet Aonio luctator ab hospite fusus,
 Qui, mirum, victor, cum cecidisset, erat:
 395 Ut quos Antaei fortes pressere lacerti:
 [Quosque ferae morti Lemnia turba dedit:]
 Ut qui post longum, sacri monstrator iniqui, (19)
 Elicuit pluvias victima caesus aquas:
 Frater ut Antaei quo sanguine debuit, aras
 400 Tinxit, et exemplis occidit ipse suis:
 Ut qui terribiles pro gramen habentibus herbis
 Impius humano viscere pavit equos:
 Ut duo diversis sub eodem vindice caesi
 Vulneribus, Nessus Dexamenique gener:
 405 Ut pronepos, Saturne, tuus, quem reddere vitam
 Urbe Coronides vidit ab ipse sua:
 Ut Sinis et Sciron et cum Polypemone natus:
 Quique homo parte sui, parte iuventus erat:
 Quique trabes pressas in humum mittebat in auras,
 410 Aequoris aspiciens huius et huius aquas:
 Quaeque Ceres laeto vidit pereuntia vultu
 Corpora Thesea Cercyonea manu.
 Haec tibi, quem meritis precibus mea devovet ira,
 Eveniant, aut his non leviora malis:
 415 Qualis Achaemenides Sicula desertus in Aetna,
 Troica cum vidit vela venire, fuit:
 Qualis erat nec non fortuna binominis Iri,
 [Quique tenent pontem, quae tibi maior erit.]
 Filius et Cereris frustra tibi semper ametur, (20)
 420 Destituatque tuas usque petitus opes:
 Utque per alternos unda labente recursus
 Subtrahitur presso mollis harena pedi,
 Sic tua nescio qua semper fortuna liquescat,
 Lapsaque per medias effluat usque manus.
 425 Utque pater solitae varias mutare figuras,
 Plenus inextincta destituare fame.
 Nec dapis humanae tibi sint fastidia. quaque
 Parte potes, Tydeus temporis huius eris.
 Atque aliquid facias, a vespere Solis ad ortus

- 430 Cur externati rursus agantur equi.
 Foeda Lycaoniae repetes convivia mensae,
 Temptabisque cibi fallere fraude Iovem.
 Teque aliquis posito temptet vim numinis opto,
 Tantalides ut sis tu Celeique puer.
- 435 Et tua sic latos spargantur membra per agros,
 Tamquam quae patrias detinuere vias.
 Aere Perilleo veros imitere iuencos,
 Ad formam tauri conveniente sono.
 Utque ferox Phalaris, lingua prius ense resecta
- 440 More bovis Paphio clausus in aere gemas.
 Dumque redire voles aevi melioris in annos, (21)
 Ut vetus Admeti decipiare socer.
 Aut eques in medii mergare voragine caeni,
 Dummodo sint fati nomina nulla tui.
- 445 Atque utinam pereas, veluti de dentibus orti
 Sidonia iactis Graia per arva manu.
 Et quae Pitthides fecit, pariterque Molinae
 Eveniant capiti vota sinistra tuo:
 Et quibus exiguo est volucris devota libello,
- 450 Corpora proiecta quae sua purgat aqua.
 Vulnere totque feras, quot dicitur ille tulisse,
 Cuius ab inferiis culter abesse solet.
 Attonitusque seces, ut quos Cybeleia mater
 Incitat, ad Phrygios vilia membra modos.
- 455 Deque viro fias nec femina nec vir, ut Attis,
 Et quatiens molli tympana rauca manu.
 Inque pecus subito Magnae vertare parentis,
 Victor ut est celeri victaque versa pede.
 Solaque Limone poenam ne senserit illam,
- 460 Et tua dente fero viscera carpat equus.
 Aut ut CassandreuS, domino non mitior illo
 Saucius ingesta contumuleris humo.
 Aut ut Abantiades, aut ut Cygneius heros, (22)
 Clausus in aequoreas praecipiteris aquas.
- 465 Victima vel Phoebosacras macteris ad aras,
 Quam tulit a saevo Theudotus hoste necem.

- Aut te devoveat certis Abdera diebus,
 Saxaque devotum grandine plura petant.
 Aut Iovis infesti telo feriare trisulco,
 470 Ut satus Hipponoo, Dexionesque pater,
 Ut soror Autonoes, ut cui matertera Maia,
 Ut temere optatos qui male rexit equos;
 Ut ferus Aeolides, ut sanguine sexus eodem,
 474 Quo genita est liquidis quae caret Arctos aquis,
 — Ut Macelo rapidis icta est cum coniuge flammis,
 Sic, precor, aetherii vindicis igne cadas.
 Praedaque sis illis, quibus est Latonia Delos
 Ante diem raptō non adeunda Thaso:
 Quique verecundae speculantem labra Dianae,
 480 Quique Crotopiaden diripuere Linum.
 Neve venenato levius feriaris ab angue,
 Quam senis Oeagri Calliopesque nurus:
 Quam puer Hypsipyles, quam qui cava primus acuta
 Cuspide suspecti robora fixit equi.
 485 Neve gradus adeas Elpenore cautius altos, (23)
 Vimque feras vini quo tulit ille modo.
 Tamque cadas domitus, quam quisquis ad arma
 vocantem
 Inuit inhumanum Thiodamanta Dryops:
 [Quam ferus ipse suo periit mactatus in antro
 490 Proditus inclusae Cacus ab ore bovis:]
 Quam qui dona tulit Nesseo tincta veneno,
 Euboicasque suo nomine saepit aquas.
 Nec de praecipiti venias in Tartara saxo,
 Ut qui Socraticum de nece legit opus;
 495 Ut qui Theseae fallacia vela carinae
 Vidit, ut Iliaca missus ab arce puer,
 Ut teneri nutrix, eadem matertera, Bacchi,
 Ut cui causa necis serra reperta fuit;
 — Lydia se scopulis ut virgo misit ab altis,
 500 Dixerat invito quae mala verba deo.
 Feta tibi occurrat patrio popularis in arvo,
 Sitque Phalaeceae causa leaena necis.

- Quique Lycurgiden letavit , et arbore natum ,
 Idmonaque audacem , te quoque rumpat aper .
 505 Isque vel exanimis faciat tibi vulnus , ut illi ,
 Ora super fixi quem cecidere suis .
 Sive idem , simili pinus quem morte peremit ,
 [Phryx et venator sis Berecyntiades .]
 Si tua contigerit Minoas puppis harenas , (24)
 510 Te Corcyraeum Cressia turba putet .
 Lapsuramque domum subeas , ut sanguis Aleuae ,
 Sella Leoprepidae cum ruit absque viro .
 Utque vel Euenus , torrenti flumine mersus
 514 Nomina des rapidae , vel Tiberinus , aquae .
 — Astacidaeque modo defixa cadavera trunco ,
 Digna feris , hominis sit caput esca tuum ,
 — Quodque ferunt Brotean fecisse cupidine mortis ,
 Des tua succensae membra cremanda pyrae .
 Inclususque necem cavea patiaris , ut ille
 520 Non profecturae conditor historiae .
 Utque repertori nocuit pugnacis iambi ,
 Sic sit in exitium lingua proterva tuum .
 Utque parum stabili qui carmine laesit Athenas ,
 Invisus pereas deficiente cibo .
 525 Utque Iyrae vates fertur periisse severae ,
 Causa sit exitii dextera laesa tui .
 Utque Agamemnonio vulnus dedit anguis Oresti ,
 Tu quoque de morsu virus habente cadas .
 Sit tibi coniugii nox prima novissima vitae :
 530 Eupolis hoc periit et nova nupta modo .
 Utque cothurnatum cecidisse Lycophrona narrant , (25)
 Haereat in fibris fixa sagitta tuis .
 Aut lacer in silva manibus spargare tuorum ,
 Sparsus ut est Thebis angue creatus avo .
 535 Perque feros montes tauro rapiente traharis ,
 Ut tracta est coniunx imperiosa Lyci .
 Quodque suae passa est paelex invita sororis ,
 Excidat ante pedes lingua resecta tuos .
 [Conditor ut tardae , Blaesus cognomine , Cyrae ,

- 540 Orbis in innumeris inveniare locis.]
 Inque tuis opifex, vati quod fecit Achaeo,
 Noxia luminibus spicula condat apis.
 [Fixus et in duris carparis viscera saxis,
 Ut cui Pyrrha sui filia fratris erat.]
- 545 Ut puer Harpagides referas exempla Thyestae,
 Inque tui caesus viscera patris eas.
 Trunca geras saevo mutilatis partibus ense,
 — Qualia Mamertae membra fuisse ferunt.
 Utque Syracosio praestricta fauce poetae,
 550 Sic animae laqueo sit via clausa tuae.
 Nudave derepta pateant tua viscera pelle,
 Ut Phrygium cuius nomina flumen habet.
 Saxificae videas infelix ora Medusae,
 Cephenum multos quae dedit una neci.
- 555 Potniadum morsus subeas, ut Glaucus, equarum,
 [Inque maris salias, Glaucus ut alter, aquas.]
 [Utque duobus idem dictis modo nomen habenti, ⁽²⁶⁾
 Praefocent animae noxia mella viam.]
 Sollicitoque bibas, Anyti doctissimus olim
- 560 Inperturbato quod bibit ore reus.
 Nec tibi, siquid amas, felicius Haemone cedit:
 Utque sua Macareus, sic potiare tua.
 Vel videas, quod iam cum flammae cuncta tenerent,
 Hectoreus patria vidit ab arce puer.
- 565 Sanguine probra luas, ut avo genitore creatus,
 Per facinus soror est cui sua facta parens.
 Ossibus inque tuis teli genus haereat illud,
 Traditur Icarii quo cecidisse gener.
 Utque loquax in equo est elisum guttur acerno,
- 570 Sic tibi claudatur pollice vocis iter.
 Aut ut Anaxarchus, pila minuaris in alta,
 Ictaque pro solitis frugibus ossa sonent.
 Utque patrem Psamathes, condat te Phoebus in ima
 Tartara, quod natae fecerat ille suae.
- 575 Inque tuos ea pestis eat, quam dextra Coroebi
 Vicit, opem miseris Argolisinque tulit.

- Utque nepos Aethrae, Veneris moriturus ob iram,
 Exul ab attonitis excutiaris equis.
- Propter opes magnas ut perdidit hospes alumnum,
 580 Perdat ob exiguas te tuus hospes opes.
- Utque ferunt caesos sex cum Damasichthone
 fratres, (27)
- Intereat tecum sic genus omne tuum.
 Addidit ut fidicen miseris sua funera natis,
 Sic tibi sint vitae taedia iusta tuae.
- 585 Utve soror Pelopis, saxo dureris oborto,
 Et laesus lingua Battus ab ipse sua.
 Aëra si misso liquidum iaculabere disco,
 Quo puer Oeбалides, ictus ab orbe cadas.
- Siqua per alternos pulsabitur unda lacertos,
 590 Omnis Abydena sit tibi peior aqua.
- Comicus ut mediis periit, dum nabat, in undis,
 Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.
- Aut ubi ventosum superaris naufragus aequor,
 Contacta pereas, ut Palinurus, humo.
- 595 Utque colurnatum vatem tutela Dianae,
 Dilaniet vigilum te quoque turba canum.
- Aut ut Trinacrius, salias super ora gigantis,
 Plurima qua flammis Sicanis Aetna vomit.
- Diripiantque tuos insanis unguibus artus
 600 Strymoniae matres, Orpheos esse ratae.
- Natus ut Althaeae flammis absentibus arsit,
 Sic tuus ardescat stipitis igne rokus.
- Ut nova Phasiaca comprehensa est nupta corona, (28)
- Utque pater nuptae, cumque parente domus;
- 605 Ut cruor Herculeos abiit diffusus in artus;
 Corpora pestiferum sic tua virus edat.
- Qua sua Penthaliden proles est ulta Lycurgum,
 Haec maneat teli te quoque plaga novi.
- Utque Milo robur diducere fissile temptes,
 610 Nec possis captas inde referre manus.
- Muneribusque tuis laedaris, ut Icarus, in quem
 Intulit armatas ebria turba manus.

- Quodque dolore necis patriae pia filia fecit,
 Vincula per laquei fac tibi guttur eat.
 615 Obstructoque famem patiaris limine tecti,
 Ut legem poenae cui dedit ipsa parens.
 Illius exemplo vires simulacra Minervae,
 Aulidis a portu qui leve vertit iter.
 Naupliadaeve modo poenas pro crimine falso
 620 Morte luas, nec te non meruisse iuvet.
 — Aethalon ut vita spoliavit Isindius hospes,
 Quem memor a sacris nunc quoque pellit Ion:
 Utque Melanthea tenebris a caede latentem
 Prodidit officio luminis ipsa parens:
 625 Sic tua coniectis fodiantur pectora telis, (29)
 Sic precor auxiliis impediare tuis.
 Qualis equos pacto, quos fortis agebat Achilles,
 Acta Phrygi timido, nox tibi talis eat.
 Nec tu quam Rhesus somno meliore quiescas,
 630 Quam comites Rhesi tum necis, ante viae;
 Quam quos cum Rutulo morti Ramnete dederunt
 Impiger Hyrtacides Hyrtacidaeque comes.
 Cliniadaeve modo circumdatus ignibus atris
 Membra feras Stygiae semicremata neci.
 635 Utque Remo muros auso transire recentes,
 Noxia sint capiti rustica tela tuo.
 Denique Sarmaticas inter Geticasque sagittas
 Illis precor ut vivas et moriari locis.
 Haec tibi tantisper subito sint missa libello,
 640 Inmemores ne nos esse querare tui.
 Pauca quidem, fateor: sed di dent plura rogatis,
 Multiplicentque suo vota favore mea.
 Postmodo plura leges et nomen habentia verum,
 Et pede quo debent acria bella geri.
-

EX PONTO LIBER PRIMUS.

I.

- Naso Tomitanae iam non novus incola terrae (1)
 Hoc tibi de Getico litore mittit opus.
 Si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
 Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
 5 Publica non audent intra monumenta venire,
 Ne suus hoc illis clausurit auctor iter.
 A! quotiens dixi 'certe nil turpe docetis:
 Ite, patet castis versibus ille locus!'
 Non tamen accedunt, sed, ut aspicias ipse, latere
 10 Sub lare privato tutius esse putant.
 Quaeris, ubi hos possis nullo componere laeso?
 Qua steterant Artes, pars vacat illa tibi.
 Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa.
 Accipe, quodcumque est; dummodo non sit amor.
 15 Invenies, quamvis non est miserabilis index,
 Non minus hoc illo triste, quod ante dedi.
 Rebus idem, titulo differt; et epistola, cui sit
 Non occultato nomine missa, docet.
 Nec vos hoc vultis: sed nec prohibere potestis,
 20 Musaque ad invitos officiosa venit.
 Quidquid id est, adiunge meis. nihil impedit ortos (2)
 Exule servatis legibus Urbe frui.
 Quod metuas non est. Antoni scripta leguntur,
 Doctus et in promptu scrinia Brutus habet.
 25 Nec me nominibus furiosus confero tantis:
 Saeva deos contra non tamen arma tuli.
 Denique Caesareo, quod non desiderat ipse,
 Non caret e nostris ullus honore liber.
 Si dubitas de me, laudes admitte deorum,
 30 Et carmen dempto nomine sume meum.
 Adiuvat in bello pacatae ramus olivae:
 Proderit auctorem pacis habere nihil?

- Cum foret Aeneae cervix subiecta parenti,
 Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam:
 35 Fert liber Aeneaden, et non iter omne patebit?
 At patriae pater hic, ipsius ille fuit.
 Ecquis ita est audax, ut limine cogat abire
 Iactantem Pharia tinnula sinistra manu?
 Ante deum Matrem cornu tibicen adunco
 40 Cum canit, exiguae quis stipis aera negat?
 [Scimus ab imperio fieri nil tale Dianae:
 Unde tamen vivat, vaticinator habet.]
 [Ipsa movent animos superiorum numina nostros,
 Turpe nec est tali credulitate capi.]
 45 En, ego pro sistro Phrygiique foramine buxi (3)
 Gentis Iuleae nomina sancta fero.
 Vaticinor moneoque: locum date sacra ferenti!
 Non mihi, sed magno poscitur ille deo.
 Nec quia vel merui, vel sensi principis iram,
 50 A nobis ipsum nolle putate coli.
 Vidi ego Iuigerae numen violasse fatentem
 Isidis Isiacos ante sedere focos.
 Alter, ob huic similem privatus lumine culpam,
 Clamabat media se meruisse via.
 55 Talia caelestes fieri praeconia gaudent,
 Ut sua quid valeant numina, teste probent.
 Saepe levant poenas ereptaque lumina reddunt,
 Cum bene peccati paenituisse vident.
 Paenitet, o! si quid miserorum creditur ulli,
 60 Paenitet, et facto torqueor ipse meo.
 Cumque sit exilium, magis est mihi culpa dolori:
 Estque pati poenam, quam meruisse, minus.
 Ut mihi di favcant, quibus est manifestior ipse:
 Poena potest demi, culpa perennis erit.
 65 [Mors faciet certe, ne sim, cum venerit, exul:
 Ne non peccarim, mors quoque non faciet.]
 [Non igitur mirum, si mens mea tabida facta
 De nive manantis more liquescit aquae.]
 Estur ut occulta vitata teredine navis, (4)

- 70 Aequorei scopulos ut cavat unda salis;
 Roditur ut scabra positum robigine ferrum,
 Conditus ut tineae carpitur ore liber:
 Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
 Fine quibus nullo conficiantur, habent.
- 75 Nec prius hi mentem stimuli, quam vita relinquet;
 Quique dolet, citius quam dolor ipse cadet.
 Hoc mihi si superi, quorum sumus omnia, credent,
 Forsitan exigua dignus habebor ope,
 Inque locum Scythico vacuum mutabor ab arcu.
- 80 Plus isto, duri, si precer, oris ero.

II.

- Maxime, qui tanti mensuram nominis imples
 Et geminas animi nobilitate genus:
 Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
 Non omnis Fabios abstulit una dies:
- 5 Forsitan haec a quo mittatur epistola, quaeras,
 Quisque loquar tecum, certior esse velis.
 Ei mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
 8 Durus et aversa cetera mente legas.
- 11 Videris: audebo tibi me scripsisse fateri
 . . . . .
 Qui, cum me poena dignum graviore fuisse (5)
 Confitear, possum vix graviora pati.
- 15 Hostibus in mediis interque pericula versor,
 Tamquam cum patria pax sit adempta mihi:
 Qui, mortis saevo geminent ut vulnere causas,
 Omnia vipereo spicula felle linunt.
 His eques instructus perterrita moenia lustrat
- 20 More lupi clausas circueuntis oves:
 At simul intentus nervo levis arcus equino,
 Vincula semper habens inresoluta, canet,
 Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
 Portaue vix firma summovet arma sera.
- 25 Adde loci faciem nec fronde nec arbore laeti,

- Et quod iners hiemi continuatur hiemps.
 Hic me pugnans cum frigore cumque sagittis
 Cumque meo fato quarta fatigat hiemps.
 Fine carent lacrimae, nisi cum stupor obstitit illis,
 30 Et similis morti pectora torpor habet.
 Felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,
 Quae posuit sensum, saxea facta, mali!
 Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
 Cortice velavit populus ora novo.
 35 Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum: (6)
 Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
 [Ipsa Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
 Amittet vires ipsa Medusa suas.]
 Vivimus, ut numquam sensu careamus amaro,
 40 Et gravior longa fit mea poena mora.
 Sic inconsumptum Tityi semperque renascens
 Non perit, ut possit saepe perire, iecur.
 At, puto, cum requies medicinaque publica curae
 Somnus adest, solitis nox venit orba malis.
 45 Somnia me terrent veros imitantia casus,
 Et vigilant sensus in mea damna mei.
 Aut ego Sarmaticas videor vitare sagittas,
 Aut dare captivas ad fera vincla manus.
 Aut ubi decipior melioris imagine somni,
 50 Aspicio patriae tecta relicta meae.
 Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
 Et modo cum cara coniuge multa loquor.
 Sic ubi percepta est brevis et non vera voluptas,
 Peior ab admonitu fit status iste boni.
 55 Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
 Sive pruinosi Noctis aguntur equi,
 Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
 Ignibus admotis ut nova cera solet.
 Saepe precor mortem, mortem quoque deprecor
 idem, (7)
 60 Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.
 Cum subit, Augusti quae sit clementia, credo

- Mollia naufragiis litora posse dari.
 Cum video, quam sint mea fata tenacia, frangor;
 Spesque levis magno victa timore cadit.
- 65 Nec tamen ulterius quicquam sperove precorve,
 Quam male mutato posse carere loco.
 Aut hoc, aut nihil est, pro me temptare modeste
 Gratia quod salvo vestra pudore queat.
 Suscipe, Romanae facundia, Maxime, linguae
- 70 Difficilis causae mite patrocinium.
 Est mala, confiteor: sed te bona fiet agente:
 Lenia pro misera fac modo verba fuga.
 Nescit enim Caesar, quamvis deus omnia norit,
 Ultimus hic qua sit condicione locus.
- 75 Magna tenent illud numen molimina rerum;
 Haec est caelesti pectore cura minor.
 Nec vacat, in qua sint positi regione Tomitae,
 Quaerere, finitimo vix loca nota Getae:
 Aut quid Sauromatae faciant, quid Iazyges acres,
- 80 Cultaque Oresteae Taurica terra deae:
 Quaeque aliae gentes, ubi frigore constitit Hister, (8)
 Dura meant celeri terga per amnis equo.
 Maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curat,
 Roma, nec Ausonii militis arma timet.
- 85 Dant illis animos arcus plenaeque pharetrae
 Quamque libet longis cursibus aptus equus,
 Quodque sitim didicere diu tolerare famemque,
 Quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
 Ira viri mitis non me misisset in istam,
- 90 Si satis haec illi nota fuisset humus.
 Nec me, nec quemquam Romanum gaudet ab hoste,
 Meque minus, vitam cui dabat ipse, capi.
 Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu.
 Nil opus est ullis in mea fata Getis.
- 95 Sed neque, cur morerer, quicquam mihi comperit
 actum,
 Et minus infestus, quam fuit, esse potest.
 Tunc quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coegi:

- Paene etiam merito parcius ira meo est.
 Di faciant igitur, quorum iustissimus ipse est,
 100 Alma nihil maius Caesare terra ferat:
 [Utque diu sub eo sic sit sub Caesare terra,
 Perque manus huius tradita gentis eat.]
 At tu tam placido, quam nos quoque sensimus
 illum, (9)
 Iudice pro lacrimis ora resolve meis.
 105 Non petito, ut bene sit; sed uti male tutius, utque
 Exilium saevo distet ab hoste meum:
 Quamque dedere mihi praesentia numina vitam,
 Non adimat stricto squalidus ense Getes:
 Denique, si moriar, subeam pacatius arvum,
 110 Ossa nec a Scythica nostra premantur humo,
 Nec male compositos, ut scilicet exsule dignum,
 Bistonii cineres ungula pulset equi:
 Et ne, si superest aliquis post funera sensus,
 Terreat et manes Sarmatis umbra meos.
 115 Caesaris haec animum poterant audita movere,
 Maxime, movissent si tamen ante tuum.
 Vox, precor, Augustas pro me tua molliat aures,
 Auxilio trepidis quae solet esse reis:
 Adsuetaque tibi doctae dulcedine linguae
 120 Aequandi superis pectora flecte viri.
 Non tibi Theromedon crudusque rogabitur Atreus,
 Quique suis homines pabula fecit equis:
 Sed piger ad poenas princeps, ad praemia velox,
 Quique dolet, quotiens cogitur esse ferox.
 125 Qui vicit semper, victis ut parcere posset, (10)
 Clausit et aeterna civica bella sera:
 Multa metu poenae, poena qui pauca coerces,
 Et iacit invita fulmina rara manu.
 Ergo tam placidas orator missus ad aures,
 130 Ut propior patriae sit fuga nostra, roga.
 Ille ego sum, qui te colui, quem festa solebat
 Inter convivas mensa videre tuos:
 Ille ego, qui duxi vestros Hymenaeon ad ignes,

- Et cecini fausto carmina digna toro:
 135 Cuius te solitum memini laudare libellos
 Exceptis, domino qui nocuere suo:
 Cui tua nonnumquam miranti scripta legebas:
 Ille ego, de vestra cui data nupta domo est.
 Hanc probat et primo dilectam semper ab aevo
 140 Est inter comites Marcia censa suas,
 Inque suis habuit matertera Caesaris ante:
 Quarum iudicio siqua probata, proba est.
 Ipsa sua melior fama, laudantibus istis,
 Claudia divina non eguisset ope.
 145 Nos quoque praeteritos sine labe peregimus annos:
 Proxima pars vitae transilienda meae.
 Sed de me ut sileam, coniunx mea sarcina vestra
est: (11)
 Non potes hanc salva dissimulare fide.
 Confugit haec ad vos, vestras amplectitur aras —
 150 Iure venit cultos ad sibi quisque deos —
 Flensque rogat, precibus lenito Caesare vestris,
 Busta sui fiant ut propiora viri.

III.

- Hanc tibi Naso tuus mittit, Rufine, salutem:
 Qui miser est, ulli si suus esse potest.
 Reddita confusae nuper solacia menti
 Auxilium nostris spemque tulere malis.
 5 Utque Machaoniis Poeantius artibus heros
 Lenito medicam vulnere sensit opem,
 Sic ego mente iacens et acerbo saucius ictu
 Admonitu coepi fortior esse tuo:
 Et iam deficiens sic ad tua verba revixi,
 10 Ut solet infuso vena redire mero.
 Non tamen exhibuit tantas facundia vires,
 Ut mea sint dictis pectora sana tuis.
 Ut multum demas nostrae de gurgite curae,
 Non minus exhausto quod superabit, erit.

- 15 Tempore ducetur longo fortasse cicatrix ;
     Horrent admotas vulnera cruda manus .
 Non est in medico semper , relevetur ut aeger . (12)
     Interdum docta plus valet arte malum .
 Cernis , ut e molli sanguis pulmone remissus
 20 Ad Stygias certo limite ducat aquas .
 Afferat ipse licet sacras Epidaurius herbas .
     Sanabit nulla vulnera cordis ope .
 Tollere nodosam nescit medicina podagram ,
     Nec formidatis auxiliatur aquis .
 25 Cura quoque interdum nulla medicabilis arte , —
     Aut , ut sit , longa est extenuanda mora .
 Cum bene firmarunt animum praecepta iacentem ,
     Sumptaque sunt nobis pectoris arma tui ,
 Rursus amor patriae ratione valentior omni
 30 Quod tua fecerunt scripta , retexit opus .
 Sive pium vis hoc , sive hoc muliebri vocari ,
     Confiteor misero molle cor esse mihi .
 Non dubia est Ithaci prudentia : sed tamen optat
     Fumum de patriis posse videre focis .
 35 Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
     Ducit , et inmemores non sinit esse sui .
 Quid melius Roma ? Scythico quid frigore peius ?
     Huc tamen ex illa barbarus urbe fugit .
 Cum bene sit clausae cavea Pandione natae , (13)
 40 Nititur in silvas illa redire suas .
 Adsuetos tauri saltus , adsueta leones —
     Nec feritas illos impedit — antra petunt .
 Tu tamen exilii morsus e pectore nostro
     Fomentis speras cedere posse tuis .
 45 Effice , vos ipsi ne tam mihi sitis amandi ,
     Talibus ut levius sit caruisse malum .
 At , puto , qua fueram genitus , tellure carenti
     In tamen humano contigit esse loco .
 Orbis in extremi iaceo desertus harenis ,
 50 Fert ubi perpetuas obruta terra nives .
 Non ager hic pomum , non dulces educat herbas ,

- Non salices ripa , robora monte virent.
 Neve fretum laudes terra magis , aequora semper
 Ventorum rabie solibus orba tument.
- 55 Quocumque aspicias , campi cultore carentes
 Vastaque , quae nemo vindicet , arva iacent.
 Hostis adest dextra laevaue a parte timendus,
 Vicinoque metu terret utrumque latus.
 Altera Bistonias pars est sensura sarissas:
- 60 Altera Sarmatica spicula missa manu.
 I nunc et veterum nobis exempla virorum, (14)
 Qui forti casum mente tulere , refer,
 Et grave magnanimi robur mirare Rutili
 Non nisi redivit condicione dati.
- 65 Smyrna virum tenuit , non Pontus et hostica tellus,
 Paene minus nullo Smyrna petenda loco.
 Non doluit patria Cynicus procul esse Sinopeus;
 Legit enim sedes , Attica terra , tuas.
 Arma Neclides qui Persica contudit armis,
- 70 Argolica primam sensit in urbe fugam.
 Pulsus Aristides patria Lacedaemona fugit,
 Inter quas dubium , quae prior esset , erat.
 Caede puer facta Patroclus Opunta reliquit,
 Thessalicamque adiit hospes Achillis humum.
- 75 Exul ab Haemonia Pirenida cessit ad undam,
 Quo duce trabs Colcha sacra cucurrit aqua.
 Liquit Agenorides Sidonia moenia Cadmus,
 Poneret ut muros in meliore loco.
 Venit ad Adrastum Tydeus Calydone fugatus,
- 80 Et Teucrum Veneri grata recepit humus.
 Quid referam veteres Romanae gentis , apud quos
 Exulibus tellus ultima Tibur erat?
 Persequar ut cunctos , nulli datus omnibus aevis (15)
 Tam procul a patria est horridiorve locus.
- 85 Quo magis ignoscat sapientia vestra dolenti,
 Qui facit ex dictis non ita multa tuis. —
 Nec tamen infitior , si possint nostra coire
 Vulnura , praeceptis posse coire tuis.

Sed vereor, ne me frustra servare labores,
 90 Neu iuver admota perditus aeger ope.
 Nec loquor haec, quia sit maior prudentia nobis;
 Sed sum quam medico notior ipse mihi.
 Ut tamen hoc ita sit, munus tua grande voluntas
 Ad me pervenit, consuliturque boni.

III.

Iam mihi deterior canis aspergitur aetas,
 Iamque meos vultus ruga senilis arat:
 Iam vigor et quasso languent in corpore vires;
 Nec, iuveni lusus qui placuere, iuvant.
 5 Nec, si me subito videas, agnoscere possis:
 Aetatis facta est tanta ruina meae.
 Confiteor facere hoc annos: sed et altera causa est
 Anxietas animi continuusque labor.
 Nam mea per longos siquis mala digerat annos,
 10 Crede mihi, Pyllo Nestore maior ero.
 Cernis, ut in duris — et quid bove firmius? —
 arvis (16)
 Fortia taurorum corpora frangat opus.
 Quae numquam vacuo solita est cessare novali,
 Fructibus assiduis lassa senescit humus.
 15 Occidet, ad circi siquis certamina semper
 Non intermissis cursibus ibit equus.
 Firma sit illa licet, solvetur in aequore navis,
 Quae numquam liquidis sicca carebit aquis.
 Me quoque debilitat series immensa malorum,
 20 Ante meum tempus cogit et esse senem.
 Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis:
 Inmodicus contra carpit utrumque labor.
 Aspice, in has partis quod venerit Aesone natus,
 Quam laudem a sera posteritate ferat.
 25 At labor illius nostro leviorque minorque est,
 Si modo non verum nomina magna premunt.
 Ille est in Pontum Pelia mittente profectus,

- In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
Nescius exilii ne videre mei.
- 5 Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus,
Ut careant vitio, si moveantur, aquae.
Et mihi siquis erat ducendi carminis usus,
Deficit, estque minor factus inerte situ.
Haec quoque, quae legitis, siquid mihi, Maxime,
credis,
- 10 Scribimus invita vixque coacta manu.
Non libet in talis animum contendere curas,
Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum:
Sed non fit fato mollior ille meo.
- 15 Cum relego, scripsisse pudet, quia plurima cerno
Me quoque, qui feci, iudice digna lini.
Nec tamen emendo. labor hic quam scribere maior,
Mensque pati durum sustinet aegra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius uti,
- 20 Et sub iudicium singula verba vocem?
Torquet enim fortuna parum, nisi Lissus in
Hebrum (19)
Confluat, et frondes saltibus addat Atho?
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti.
Subducunt oneri colla perusta boves.
- 25 At, puto, fructus adest, iustissima causa laborum,
Et sata cum multo fenore reddit ager?
Tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum
Profuit — atque utinam non nocuisset! — opus.
Cur igitur scribam, miraris? miror et ipse,
- 30 Et tecum quaero saepe, quid inde petam.
An populus vere sanos negat esse poetas?
Sumque fides huius maxima vocis ego?
Qui, sterili totiens cum sim deceptus ab arvo,
Damnosa persto condere semen humo.
- 35 Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum,
Tempus et adsueta ponere in arte iuvat.
Saucius eiurat pugnam gladiator, et idem

- Inmemor antiqui vulneris arma capit.
 Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis,
 40 Et ducit remos qua modo navit aqua.
 Sic ego constanter studium non utile servo,
 Et repeto, nollem quas coluisse deas.
 Quid potius faciam? non sum, qui segnia ducam
 Otia. mors nobis tempus habetur iners. (20)
- 45 Nec iuvat in lucem nimio marcescere vino:
 Nec tenet incertas alea blanda manus.
 Cum dedimus somno quas corpus postulat horas,
 Quo ponam vigilans tempora longa modo?
 Moris an oblitus patrii contendere discam
 50 Sarmaticos arcus, et trahar arte loci?
 Hoc quoque me studium prohibent adsumere vires,
 Mensque magis gracili corpore nostra valet.
 Cum bene quaesieris, quid agam, magis utile nil est
 Artibus his, quae nil utilitatis habent.
- 55 Consequor ex illis casus obliviae nostri:
 Hanc messem satis est si mea reddit humus.
 Gloria vos acuat; vos, ut recitata probentur
 Carmina, Pieriis invigilate choris.
 Quod venit ex facili, satis est componere nobis,
 60 Et nimis intenti causa laboris abest.
 Cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
 An verear, ne non approbet illa Getes?
 Forsitan audacter faciam, sed gloriior Histrum
 Ingenio nullum maius habere meo.
- 65 Hoc, ubi vivendum est, satis est, si consequor arvo,
 Inter inhumanos esse poeta Getas.
 Quo mihi, diversum fama contendere in orbem? (21)
 Quem fortuna dedit, Roma sit ille locus.
 Hoc mea contenta est infelix Musa theatro:
 70 Sic merui, magni sic voluere dei.
 Nec reor hinc istuc nostris iter esse libellis,
 Quo boreas pinna deficiente venit.
 Dividimur caelo; quaeque est procul urbe Quirini,
 Aspicit hirsutos comminus Ursa Getas.

- 75 Per tantum terrae, tot aquas vix credere possum
 Indicium studii transiluisse mei.
 Finge legi, quodque est mirabile, finge placere:
 Auctorem certe res iuvat ista nihil.
 Quid tibi, si calida, prosit, laudare Syene,
 80 Aut ubi Taprobanen Indica cingit aqua?
 [Altius ire libet? si te distantia longe
 Pleiadam laudent signa, quid inde feras?]
 Sed neque pervenio scriptis mediocribus istuc,
 Famaque cum domino fugit ab Urbe suo.
 85 Vosque, quibus perii, tunc cum mea fama sepulta est,
 Nunc quoque de nostra morte tacere reor.

VI.

- Ecquid, ut audisti — nam te diversa tenebat
 Terra — meos casus, cor tibi triste fuit?
 Dissimules metuasque licet, Graecine, fateri;
 Si bene te novi, triste fuisse liquet.
 5 Non cadit in mores feritas inamabilis istos,
 Nec minus a studiis dissidet illa tuis. 22)
 Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est,
 Pectora mollescunt asperitasque fugit.
 Nec quisquam meliore fide complectitur illas,
 10 Qua sinit officium militiaeque labor.
 Certe ego cum primum potui sentire quid essem, —
 Nam fuit attonito mens mihi nulla diu —
 Hoc quoque fortunae sensi, quod amicus abesses,
 Qui mihi praesidium grande futurus eras.
 15 Tecum tunc aberant aegrae solacia mentis,
 Magnaque pars animi consiliique mei.
 At nunc, quod superest, fer opem, precor, eminus
 unam,
 Alloquioque iuva pectora nostra tuo,
 Quae, non mendaci si quicquam credis amico,
 20 Stulta magis dici, quam scelerata, decet.
 Nec breve, nec tutum, peccati quae sit origo,

Scribere . tractari vulnera nostra timent .

Qualicumque modo mihi sint ea facta , rogare

Desine . non agites , siqua coire velis .

25 Quidquid id est , ut non facinus , sic culpa vocanda
est .

Omnis an in magnos culpa deos scelus est ?

Spes igitur menti poenae , Graecine , levandae

Non est ex toto nulla relicta meae .

Haec dea , cum fugerent sceleratas numina terras , (23)

30 In dis invisā sola remansit humo .

Haec facit , ut vivat fossor quoque compede vinctus ,
Liberaque a ferro crura futura putet .

Haec facit , ut , videat cum terras undique nullas ,
Naufragus in mediis brachia iacet aquis .

35 Saepe aliquem sollers medicorum cura reliquit ,
Nec spes huic vena deficiente cadit .

Carcere dicuntur clausi sperare salutem ,

Atque aliquis pendens in cruce vota facit .

Haec dea quam multos laqueo sua colla ligantis

40 Non est proposita passa perire nece !

Me quoque conantem gladio finire dolorem

Arguit , iniecta continuitque manu ,

'Quid'que 'facis ? lacrimis opus est , non sanguine ,'
dixit

'Saepe per has flecti principis ira solet .'

45 Quamvis est igitur meritis indebita nostris ,

Magna tamen spes est in bonitate dei .

Qui ne difficilis mihi sit , Graecine , precare ,

Confer et in votum tu quoque verba meum .

Inque Tomitana iaceam tumulatus harena ,

50 Si te non nobis ista vovere liquet .

Nam prius incipient turris vitare columbae ,

Antra ferae , pecudes gramina , mergus aquas , (24)

Quam male se praestet veteri Graecinus amico .

Non ita sunt fatis omnia versa meis !

VII.

- Littera pro verbis tibi , Messaline , salutem
 Quam legis , a saevis attulit usque Getis .
 Indicat auctorem locus ? an , nisi nomine lecto ,
 Haec me Nasonem scribere verba latet ?
- 5 Ecquis in extremo positus iacet orbe tuorum ,
 Me tamen excepto , qui precor esse tuus ?
 Di procul a cunctis , qui te venerantur amantque ,
 Huius notitiam gentis habere velint .
 Nos satis est inter glaciem Scythicasque sagittas
- 10 Vivere : si vita est mortis habenda genus .
 Nos premat aut bello tellus , aut frigore caelum ,
 Truxque Getes armis , grandine pungat hiems :
 Nos habeat regio nec pomo feta nec uvis ,
 Et cuius nullum cesset ab hoste latus .
- 15 Cetera sit sospes cultorum turba tuorum ,
 In quibus , ut populo , pars ego parva fui .
 Me miserum , si tu verbis offenderis istis ,
 Nosque negas ulla parte fuisse tuos !
 [Idque sit ut verum , mentito ignoscere debes .
- 20 Nil demit laudi gloria nostra tuae .
 Quis se Caesaribus notus non fingit amicum ?
 Da veniam fasso , tu mihi Caesar eras .]
 Nec tamen inrumpo , quo non licet ire : satisque
 est , (25)
- Atria si nobis non patuisse negas .
- 25 Utque tibi fuerit mecum nihil amplius , uno
 Nempe salutaris , quam prius , ore minus ,
 Nec tuus est genitor nos infitatus amicos ,
 Hortator studii causaque faxque mei :
 Cui nos et lacrimas , supremum in funere munus ,
- 30 Et dedimus medio scripta canenda foro .
 Adde quod est frater , tanto tibi iunctus amore ,
 Quantus in Atridis Tyndaridisque fuit :
 Is me nec comitem nec dedignatus amicum est :
 Si tamen haec illi non nocitura putas .

- 35 Si minus, hac quoque me mendacem parte fatebor.
 Clausa mihi potius tota sit ista domus.
 Sed neque claudenda est, et nulla potentia vires
 Praestandi, nequid peccet amicus, habet.
 Et tamen ut cuperem culpam quoque posse negari,
 40 Sic facinus nemo nescit abesse mihi.
 Quod nisi delicti pars excusabilis esset,
 Parva relegari poena futura fuit.
 Ipse sed hoc vidit, qui pervidet omnia, Caesar,
 Stultitiam dici crimina posse mea:
- 45 Quaque ego permisi, quaque est res passa,
 pepercit, (26)
 Usus et est modice fulminis igne sui.
 Nec vitam, nec opes, nec ademit posse reverti,
 Si sua per vestras victa sit ira preces.
 At graviter cecidi. quid enim mirabile, siquis
 50 A Iove percussus non leve vulnus habet?
 Ipse suas etiam vires inhiberet Achilles,
 Missa gravis ictus Pelias hasta dabat.
 Iudicium nobis igitur cum vindicis adsit,
 Non est cur tua me ianua nosse neget.
- 55 Culta quidem, fateor, citra, quam debuit, illa est:
 Sed fuit in fatis hoc quoque, credo, meis.
 Ni claudum officium sensit domus altera nostrum,
 Hic, illic, vestro sub lare semper eram;
 Quaeque tua est pietas, ut te non excolat ipsum,
 60 Ius aliquod tecum fratris amicus habet.
 Quid quod, ut emeritis referenda est gratia semper,
 Sic est fortunae promeruisse tuae.
 [Quod si permittis nobis suadere, quid optes,
 Ut des, quam reddas, plura, precare deos!]
- 65 Idque facis, quantumque licet meminisse, solebas
 Officii causam pluribus esse pati.
 Quo libet in numero me, Messaline, repone,
 Sim modo pars vestrae non aliena domus:
 Et mala Nasonem, quoniam meruisse videtur, (27)
 70 Si non ferre doles, at meruisse dole.

VIII.

- A tibi dilecto missam Nasone salutem
 Accipe, pars animae magna, Severe, meae.
 Neve roga, quid agam. si persequar omnia, flebis:
 Summa satis nostri si tibi nota mali.
- 5 Vivimus assiduis expertes pacis in armis,
 Dura pharetrato bella movente Geta.
 Deque tot expulsis sum miles in exule solus:
 Tuta, neque invidéo, cetera turba latet.
 Quoque magis nostros venia dignere libellos,
- 10 Haec in procinctu carmina facta leges.
 Stat vetus urbs, ripae vicina binominis Histri,
 Moenibus et positu vix adeunda loci.
 Caspíos Aegisos, de se si credimus ipsis,
 Condídit, et proprio nomine dixit opus.
- 15 Hanc ferus, Odrysiis inopino Marte peremptis,
 Cepit, et in regem sustulit arma Getes.
 Ille memor magni generis, virtute quod auget,
 Protinus innumero milite cinctus adest.
 Nec prius abscessit, merita quam caede nocentum
- 20 . . . . . (28)
 At tibi, rex aevo, detur, fortissime nostro,
 Semper honorata scepra tenere manu.
 Teque, quod et praesto est — quid enim tibi plenius
 optem? —
- Martia cum magno Caesare Roma probet.
- 25 Sed memor unde abii, queror, o iocunde sodalis,
 Accedant nostris saeva quod arma malis.
 Ut careo vobis, Scythicas detrusus in oras,
 Quattuor autumnos Pleias orta facit.
 Nec tu credideris urbanae commoda vitae
- 30 Quaerere Nasonem: quaerit et illa tamen.
 Nam modo vos animo dulces reminiscor amici,
 Nunc mihi cum cara coniuge nata subit:
 Aque domo rursus pulchrae loca vertor ad Urbis,
 Cunctaque mens oculis pervidet usa suis.

- 35 Nunc fora, nunc aedes, nunc marmore tecta theatra,
 Nunc subit aequata porticus omnis humo.
 Gramina nunc Campi pulchros spectantis in hortos,
 Stagnaue et euripi, Virgineusque liquor.
 At, puto, sic Urbis misero est erepta voluptas,
- 40 Quolibet ut saltem rure frui liceat?
 Non meus amissos animus desiderat agros,
 Ruraque Paeligno conspicienda solo,
 Nec quos piniferis positos in collibus hortos (29)
 Spectat Flaminiae Clodia iuncta viae,
- 45 Quos ego nescio cui colui, quibus ipse solebam
 Ad sata fontanas, nec pudet, addere aquas:
 Sunt ubi, si vivunt, nostra quoque consita quaedam,
 Sed non et nostra poma legenda manu.
 Pro quibus amissis utinam contingere possit
- 50 Illic saltem profugo glaeba colenda mihi!
 Ipse ego pendentis, liceat modo, rupe capellas,
 Ipse velim baculo pascere nixus oves.
 Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
 Ducam ruricolae sub iuga curva boves,
- 55 Et discam Getici quae norunt verba iuveni,
 Adsuetas illis adiciamque minas.
 Ipse manu capulum pressi moderatus aratri
 Experiar mota spargere semen humo.
 Nec dubitem longis purgare ligonibus herbas,
- 60 Et dare iam sitiens quas bibit hortus, aquas. —
 Unde sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem
 Discrimen murus clausaque porta facit?
 At tibi nascenti, quod toto pectore laetor,
 Nerunt fatales fortia fila deae.
- 65 Te modo campus habet, densa modo porticus
 umbra: (30)
 Nunc, in quo ponis tempora rara, forum.
 Umbria nunc revocat, nec non Albana potentem
 Appia ferventi ducit in arva rota.
 Forsitan hic optes, ut iustam supprimat iram
- 70 Caesar, et hospitium sit tua villa meum.

A! nimium est, quod, amice, petis. moderatius opta,
 Et voti quaeso contrahe vela tui.
 Terra velim propior nullique obnoxia bello
 Detur; erat nostris pars bona dempta malis.

VIII.

Quae mihi de rapto tua venit epistola Celso,
 Protinus est lacrimis umida facta meis.
 Quodque nefas dictu, fieri nec posse putavi,
 Invitis oculis littera lecta tua est.
 5 Nec quicquam ad nostras pervenit acerbius aures
 Ut sumus in Ponto, perveniatque, precor.
 Ante meos oculos tamquam praesentis imago
 Haeret, et extinctum vivere fingit amor.
 Saepe refert animus lusus gravitate carentes,
 10 Seria cum liquida saepe peracta fide.
 Nulla tamen subeunt mihi tempora densius illis,
 Quae vellem vitae summa fuisse meae,
 Cum domus ingenti subito mea lapsa ruina (31)
 Concidit in domini procubuitque caput.
 15 Affuit ille mihi, cum me pars magna reliquit,
 Maxime! fortunae nec fuit ipse comes.
 Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
 Ponendus quam si frater in igne foret.
 Haesit in amplexu consolatusque iacentem est,
 20 Cumque meis lacrimis miscuit usque suas.
 O! quotiens vitae custos invisus amarae
 Continuit promptas in mea fata manus!
 O! quotiens dixit 'placabilis ira deorum est:
 Vive, nec ignosci tu tibi posse nega.'
 25 Vox tamen illa fuit celeberrima, 'respice, quantum
 Debeat auxilium Maximus esse tibi.
 Maximus incumbet, quaque est pietate, rogabit,
 Ne sit ad extremum Caesaris ira tenax:
 Cumque suis fratris vires adhibebit, et omnem,
 30 Quo levius doleas, experietur opem.'

- Haec mihi verba malae minuerunt taedia vitae.
 Quae tu ne fuerint, Maxime, vana, cave.
 Huc quoque venturum mihi se iurare volebat,
 Non nisi te longae ius sibi dante viae.
- 35 Nam tua non alio coluit penetrabilia ritu, (32)
 Terrarum dominos quam colis ipse deos.
 Crede mihi, multos habeas cum dignus amicos,
 Non fuit e multis quolibet ille minor.
 Si modo non census nec clarum nomen avorum,
 40 Sed probitas magnos ingeniumque facit.
 Iure igitur lacrimas Celso libamus adempto,
 Cum fugerem, vivo quas dedit ille mihi:
 Carmina iure damus raros testantia mores,
 Ut tua venturi nomina, Celse, legant.
- 45 Hoc est, quod possim Geticis tibi mittere ab arvis:
 Hoc solum est, istic quod liquet esse meum.
 Funera non potui comitare, nec ungere corpus:
 Aque tuis toto dividor orbe rogis.
 Qui potuit, quem tu pro numine vivus habebas,
 50 Praestitit officium Maximus omne tibi.
 Ille tibi exequias et magni funus honoris
 Fecit, et in gelidos versit amoma sinus,
 Diluit et lacrimis maerens unguenta profusis,
 Ossaque vicina condita textit humo.
- 55 Qui quoniam extinctis quae debet, praestat amicis,
 Et nos extinctis adnumerare potest.

X.

- Naso suo profugus mittit tibi, Flacce, salutem: (33)
 Mittere rem si quis, qua caret ipse, potest.
 Longus enim curis vitiatum corpus amaris
 Non patitur vires languor habere suas.
- 5 Nec dolor ullus adest, nec febribus uror anhelis,
 Et peragit soliti vena tenoris iter.
 Os hebes est, positaeque movent fastidia mensae,
 Et queror, invisi cum venit hora cibi.

- Quod mare , quod tellus , appone , quod educat aer ,
 10 Nil ibi , quod nobis esuriatur , erit .
 Nectar et ambrosiam , latices epulasque deorum ,
 Det mihi formosa nava Iuventa manu ,
 Non tamen exacuet torpens sapor ille palatum ,
 Stabit et in stomacho pondus inerte diu .
 15 Haec ego non ausim , cum sint verissima , cuivis
 Scribere , delicias ne mala nostra vocet .
 Scilicet is status est , ea rerum forma mearum ,
 Deliciis etiam possit ut esse locus !
 Delicias illi precor has contingere , siquis
 20 Ne mihi sit levior Caesaris ira , timet .
 Is quoque , qui gracili cibus est in corpore , somnus ,
 Non alit officio corpus inane suo .
 Sed vigilo , vigilantque mei sine fine dolores , (34)
 Quorum materiam dat locus ipse mihi .
 25 Vix igitur possis visos agnoscere vultus ,
 Quoque ierit , quaeras , qui fuit ante color .
 Parvus in exiles sucus mihi pervenit artus ,
 Membraque sunt cera pallidiora nova .
 Non haec inmodico contraxi damna Lyaeo :
 30 Scis , mihi quam solae paene bibantur aquae .
 Non epulis oneror : quarum si tangar amore ,
 Est tamen in Geticis copia nulla locis .
 Nec vires adimit Veneris damnosa voluptas :
 Non solet in maestos illa venire toros .
 35 Unda locusque nocent et causa valentior istis ,
 Anxietas animi , quae mihi semper adest .
 Hanc nisi tu pariter simili cum fratre lebares ,
 Vix mens tristitiae nostra tulisset onus .
 Vos estis fracto tellus non dura phaselò :
 40 Quamque negant multi , vos mihi fertis opem .
 Ferte , precor , semper , quia semper egebimus illa ,
 Caesaris offensum dum mihi numen erit .
 Qui meritam nobis minuat , non finiat iram ,
 Suppliciter vestros quisque rogare deos .

LIBER SECUNDUS.

(35)

I.

Huc quoque Caesarei pervenit fama triumphi,
 Languida quo fessi vix venit aura noti.
 Nil fore dulce mihi Scythica regione putavi:
 Iam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.
 5 Tandem aliquid pulsa curarum nube serenum
 Vidi, fortunae verba dedique meae.
 Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Caesar,
 Velle potest cuivis haec tamen una dari.
 Di quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,
 10 Tristitiam poni per sua festa iubent.
 Denique, quod certus furor est audere fateri,
 Hac ego laetitia, si vetet ipse, fruam.
 Iuppiter utilibus quotiens iuvat imbribus agros,
 Mixta tenax segeti crescere lappa solet.
 15 Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
 Numen, et invita saepe iuvamur ope.
 Gaudia Caesareae mentis pro parte virili
 Sunt mea: privati nil habet illa domus.
 Gratia, fama, tibi! per quam spectata triumphi
 20 Incluso mediis est mihi pompa Getis.
 Indice te didici, nuper visenda coisse (36)
 Innumeras gentes ad ducis ora sui:
 Quaeque capit vastis inmensum moenibus orbem,
 Hospitiis Romam vix habuisse locum.
 25 Tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
 Fuderit assiduas nubilus auster aquas,
 Numine caelesti solem fulsisse serenum,
 Cum populi vultu conveniente die.
 Atque ita victorem cum magnae vocis honore
 30 Bellica laudatis dona dedisse viris,
 Claraque sumpturum pictas insignia vestes
 Tura prius sanctis inposuisse focis,
 Iustitiamque sui caste placasse parentis

- Illo , quo templum pectore semper habet .
 35 Quaque ierit , felix adiectum plausibus omen ,
     Saxaque roratis erubuisse rosis .
 Protinus argento versos imitantia muros
     Barbara cum pictis oppida lata viris ,
     Fluminaque et montes et in altis proelia silvis
 40 Armaque cum telis in strue mixta sua ,
     Deque tropaeorum , quod sol incenderit , auro
     Aurea Romani tecta fuisse fori .
 Totque tulisse duces captivis addita collis (37)
     Vincula , paene hostis quot satis esse fuit .
 45 Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt ,
     In quibus et belli summa caputque Bato .
 Cur ego posse negem minui mihi numinis iram ,
     Cum videam mitis hostibus esse deos ?
 Pertulit hic idem nobis , Germanice , rumor ,
 50 Oppida sub titulo nominis isse tui ,
     Atque ea te contra nec muri mole , nec armis ,
     Nec satis ingenio tuta fuisse loci .
 Di tibi dent annos ! a te nam cetera sumes ,
     Sint modo virtuti tempora longa tuae .
 55 Quod precor , eveniet . sunt quiddam oracula vatum :
     Nam deus optanti prospera signa dedit .
 Te quoque victorem Tarpeias scandere in arces
     Laeta coronatis Roma videbit equis .
 Maturosque pater nati spectabit honores ,
 60 Gaudia percipiens , quae dedit ipse suis .
 Iam nunc haec a me , iuvenum belloque togaque
     Maxime , dicta tibi vaticinante nota .
 Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum ,
     Sufficiet nostris si modo vita malis ;
 65 Imbuero Scythicas si non prius ipse sagittas , (38)
     Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes .
 Quae si me salvo dabitur tua laurea templis ,
     Omina bis dices vera fuisse mea .

II.

- Ille domus vestrae primis venerator ab annis,
 Pulsus ad Euxini Naso sinistra freti,
 Mittit ab indomitis hanc, Messaline, salutem,
 Quam solitus praesens est tibi ferre, Getis.
- 5 Ei mihi! quid lecto vultus tibi nomine non est
 Qui fuit, et dubitas cetera perlegere?
 Perlege, nec mecum pariter mea verba relega:
 Urbe licet vestra versibus esse meis.
 Non ego concepi, si Pelion Ossa tulisset,
- 10 Clara mea tangi sidera posse manu;
 Nec nos Enceladi dementia castra secuti
 In rerum dominos movimus arma deos:
 Nec, quod Tydidæ temeraria dextera fecit,
 Numina sunt telis ulla petita meis.
- 15 Est mea culpa gravis, sed quae me perdere solum
 Ausa sit, et nullum maius adorta nefas.
 Nil nisi non sapiens possum timidusque vocari:
 Haec duo sunt animi nomina vera mei.
 Esse quidem fateor meritam post Caesaris iram (39)
- 20 Difficilem precibus te quoque iure meis;
 Quaeque tua est pietas in totum nomen Iuli,
 Te laedi, cum quis laeditur inde, putas.
 Sed licet arma feras et vulnera saeva mineris,
 Non tamen efficies, ut timeare mihi.
- 25 Puppis Achaemeniden Graium Troiana recepit:
 Profuit et Myso Pelias hasta duci.
 Confugit interdum templi violator ad aram,
 Nec petere offensi numinis horret opem.
 Dixerit hoc aliquis tutum non esse. fatemur.
- 30 Sed non per placidas it mea puppis aquas.
 Tuta petant alii. fortuna miserrima tuta est
- 32 Nam timor eventus deterioris abest.
- 35 Qui rapitur
 Porrigit spinas duraquae saxa
 [Accipitremque timens pennis trepidantibus ales

Nec vigor est Drusi nobilitate minor .

75 Adde nurus neptesque pias natosque nepotum
Ceteraque Augustae membra valere domus ;
Adde triumphatos modo Paeonas , adde quieti
Subdita montanae brachia Dalmatiae .

Nec dedignata est abiectis Illyris armis (42)

80 Caesareum famulo vertice ferre pedem .

Ipse super currum placido spectabilis ore
Tempora Phoebea virgine nexa tulit .

Quem pia vobiscum proles comitavit euntem ,
Digna parente sue nominibusque datis ;

85 Fratribus adsimilis , quos proxima templa tenentis
Divus ab excelsa Iulius aede videt .

His Messalinus , quibus omnia cedere debent ,
Primum laetitiae non negat esse locum .

Quidquid ab his superest , venit in certamen amoris :

90 Hac hominum nulli parte secundus erit .

Hanc colet ante diem , nova qua decreta merenti
Venit honoratis laurea digna comis .

Felices , quibus o ! licuit spectare triumphos
Et ducis ore deos aequiperante frui .

95 At mihi Sauromatae pro Caesaris ore videndi
Terraque pacis inops undaque iuncta gelu .

Si tamen haec audis et vox mea pervenit istac ,
Sit tua mutando gratia blanda loco .

Hoc pater ille tuus primo mihi cultus ab aevo ,

100 Siquid habet sensus umbra diserta , petit .

Hoc petit et frater . quamvis fortasse veretur , (43)
Servandi noceat ne tibi cura mei .

Tota domus rogat hoc . nec tu potes ipse negare
Et nos in turbae parte fuisse tuae .

105 Ingenii certe , quo nos male sensimus usos ,
Artibus exceptis , saepe probator eras .

Nec mea , si tantum peccata novissima demas ,
Esse potest domui vita pudenda tuae .

Sic igitur vestrae vigeant penetralia gentis ,

110 Curaque sit superis Caesaribusque tui :

- Mite, sed iratum merito mihi, numen adora,
 Eximat ut Scythici me feritate loci.
 Difficile est, fateor. sed tendit in ardua virtus,
 Et talis meriti gratia maior erit.
- 115 Nec tamen Aetnaeus vasto Polyphemus in antro
 Accipiet voces Antiphatesve tuas:
 Sed placidus facilisque parens veniaequae paratus,
 Et qui fulmineo saepe sine igne tonat.
 Qui cum triste aliquid statuit, fit tristis et ipse,
 120 Cuique fere poenam sumere poena sua est.
 Victa tamen vitio est huius clementia nostro,
 Venit et ad vires ira coacta suas.
 Qui quoniam patria toto sumus orbe remoti, (44)
 Nec licet ante ipsos procubuisse deos,
 125 Quos colis, ad superos haec fer mandata sacerdos:
 Adde sed et proprias ad mea verba preces.
 Sic tamen haec tempta, si non nocitura putabis.
 Ignosces. timeo naufragus omne fretum.

III.

- Maxime, qui claris nomen virtutibus aequas,
 Nec sinis ingenium nobilitate premi,
 Culte mihi — quid enim status hic a funere
 differt? —
 Supremum vitae tempus adusque meae:
 5 Rem facis, afflictum non aversatus amicum,
 Qua non est aevo rarior ulla tuo.
 Turpe quidem dictu, sed — si modo vera fatemur —
 Vulgus amicitias utilitate probat.
 Cura, quid expediat, prius est, quam quid sit
 honestum,
 10 Et cum fortuna statque caditque fides.
 Nec facile invenias multis in milibus unum,
 Virtutem pretium qui putet esse sui.
 Ipse decor, recte facti si praemia desint,
 Non movet, et gratis paenitet esse probum.

- 15 [Nec nisi quod prodest, carum est, et, detrahe menti
Spem fructus avidae, nemo petendus erit.]
At reditus iam quisque suos amat, et sibi quid sit (45)
Utile, sollicitis supputat articulis.
Illud amicitiae quondam venerabile numen
- 20 Prostat et in quaestu pro meretrice sedet.
Quo magis admiror, non, ut torrentibus undis,
Communis vitii te quoque labe trahi.
Diligitur nemo, nisi cui fortuna secunda est:
Quae simul intonuit, proxima quaeque fugat.
- 25 En ego, non paucis quondam munitus amicis,
Dum flavit velis aura secunda meis,
Ut fera nimbo tumuerunt aequora vento,
In mediis lacera nave relinquer aquis.
Cumque alii nolint etiam me nosse videri,
- 30 Vix duo proiecero tresve tulistis opem.
Quorum tu princeps. neque enim comes esse, sed
auctor,
Nec petere exemplum, sed dare dignus eras.
Te, nihil ex acto, nisi non peccasse petentem,
Sponte sua probitas officiumque iuvat.
- 35 Iudice te mercede caret per seque petenda est
Externis virtus incommutata bonis.
Turpe putas abigi, quia sit miserandus, amicum,
Quodque sit infelix, desinere esse tuum.
Mitius est lasso digitum supponere mento, (46)
- 40 Mergere quam liquidis ora natantis aquis.
Cerne, quid Aeacides post mortem praestet amico:
Instar et hanc vitam mortis habere puta.
Pirithoum Theseus Stygias comitavit ad undas:
A Stygia quantum sors mea distat aqua?
- 45 Aduit insano iuuenis Phoeus Orestae:
Et mea non minimum culpa furoris habet.
Tu quoque magnorum laudes admitte virorum,
Utque facis, lapso quam potes, affer opem.
Si bene te novi, si quod prius esse solebas,
- 50 Nunc quoque es, atque animi non cecidere tui,

- Quo fortuna magis saevit, magis ipse resistis,
 Utque decet, ne te vicerit illa, caves,
 Et bene uti pugnes, bene pugnans efficit hostis.
 Sic eadem prodest causa nocetque mihi.
 55 Scilicet indignum, iuvenis rarissime, ducis
 Te fieri comitem stantis in orbe deae.
 Firmus es, et quoniam non sunt ea, qualia velles,
 Vela regis quassae qualiacumque ratis.
 Quaeque ita concussa est, ut iam casura putetur,
 60 Restat adhuc umeris fulta ruina tuis.
 Ira quidem primo fuerat tua iusta, nec ipso (47)
 Lenior, offensus qui mihi iure fuit.
 Quique dolor pectus tetigisset Caesaris alti,
 Illum iurabas protinus esse tuum.
 65 Ut tamen audita est nostrae tibi cladis origo,
 Diceris erratis ingemuisse meis.
 Tum tua me primum solari littera coepit
 Et laesum flecti spem dare posse deum.
 Movit amicitiae tum te constantia longae,
 70 Ante tuos ortus quae mihi coepta fuit,
 Et quod eras aliis factus, mihi natus amicus,
 Quodque tibi in cunis oscula prima dedi.
 Quod cum vestra domus teneris mihi semper ab
 annis
 Culta sit, esse vetus me tibi cogit onus.
 75 Me tuus ille pater, Latiae facundia linguae,
 Quae non inferior nobilitate fuit,
 Primus, ut auderem committere carmina famae,
 Impulit. ingenii dux fuit ille mei.
 Nec, quo sit primum nobis a tempore cultus,
 80 Contendo fratrem posse referre tuum.
 Te tamen ante omnis ita sum complexus, ut unus
 Quolibet in casu gratia nostra fores.
 Ultima me tecum vidit maestisque cadentes (48)
 Exceptit lacrimas Aethalis Ilva genis:
 85 Cum tibi quaerenti, num verus nuntius esset,
 Attulerat culpaem quem mala fama meae,

Inter confessum dubie dubieque negantem
 Haerebam, pavidas dante timore notas,
 Exemploque nivis, quam mollit aquaticus auster,
 90 Gutta per attonitas ibat oborta genas.
 Haec igitur referens et quod mea crimina primi
 Erroris venia posse latere vides,
 Respicis antiquum lassis in rebus amicum,
 Fomentisque iuvas vulnera nostra tuis.
 95 Pro quibus optandi si nobis copia fiat,
 Tam bene promerito commoda mille precor.
 Sed si sola mihi dentur tua vota, precabor,
 Ut tibi sit salvo Caesare salva parens.
 Haec ego, cum faceres altaria pingua ture,
 100 Te solitum memini prima rogare deos.

III.

Accipe conloquium gelido Nasonis ab Histro,
 Attice, iudicio non dubitande meo.
 Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici,
 Descriit an partis languida cura suas?
 5 Non ita di mihi sunt tristes, ut credere possim ⁽⁴⁹⁾
 Fasque putem iam te non meminisse mei.
 Ante oculos nostros tua nunc, tua semper imago,
 Et videor vultus mente videre tuos.
 Seria multa mihi tecum conlata recordor,
 10 Nec data iocundis tempora pauca iocis.
 Saepe citae longis visae sermonibus horae,
 Saepe fuit brevior, quam mea verba, dies.
 Saepe tuas venit factum modo carmen ad auris
 Et nova iudicio subdita Musa tuo est.
 15 Quod tu laudaras, populo placuisse putabam.
 Hoc pretium curae dulce recentis erat.
 Utque meus lima rarus liber esset amici,
 Non semel admonitu facta litura tuo est.
 Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
 20 Nos via, nos iunctis curva theatra locis.

Denique tantus amor nobis , carissime , semper ,
 Quantus in Aeacide Nestorideque fuit .
 Non ego , si biberes securae pocula Lethes ,
 Excidere haec credam pectore posse tuo .
 25 Longa dies citius brumali sidere , noxque
 Tardior hiberna solstitialis erit ,
 Nec Babylon aestum , nec frigora Pontus habebit , (50)
 Calthaque Paestanas vincet odore rosas ,
 Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum .
 30 Non ita pars fati candida nulla mei est .
 Ne tamen haec dici possit fiducia mendax
 Stultaque credulitas nostra fuisse , cave ,
 Constantique fide veterem tutare sodalem ,
 Qua licet et quantum non onerosus ero .

V.

Condita disparibus numeris ego Naso Salano
 Praeposita misi verba salute meo ;
 Quae rata sit cupio , rebusque ut competat omen ,
 Te precor a salvo possit , amice , legi .
 5 Candor , in hoc aevo res intermorta paene ,
 Exigit , ut faciam talia vota , tuus .
 Nam fuerim quamvis modico tibi iunctus ab usu ,
 Diceris exiliis indoluisse meis :
 Missaque ab Euxino legeres cum carmina Ponto ,
 10 Illa tuus iuvit qualiacumque favor :
 Optastique brevem salvi mihi Caesaris iram ,
 Quod tamen optari , si sciat , ipse sinat .
 Moribus ista tuis tam mitia vota dedisti ,
 Nec minus idcirco sunt ea grata mihi .
 15 Quoque magis moveare malis , doctissime , nostris , (51)
 Credibile est fieri condicione loci .
 Vix hac invenies totum , mihi crede , per orbem ,
 Quae minus Augusta pace fruatur humus .
 Tu tamen hic structos inter fera proelia versus
 20 Et legis et lectos ore favente probas ,

- Ingenioque meo , vena quod paupere manat ,
 Plaudis , et e rivo flumina magna facis .
 Grata quidem sunt haec animo suffragia nostro ,
 Vix sibi cum miseros posse placere putas .
- 25 Dum tamen in rebus temptamus carmina parvis ,
 Materiae gracili sufficit ingenium :
 Nuper , ut huc magni pervenit fama triumphi ,
 Ausus sum tantae sumere molis opus .
 Obruit audentem rerum gravitasque nitorque ,
- 30 Nec potui coepti pondera ferre mei .
 Illic quam laudes , erit officiosa voluntas :
 Cetera materia debilitata iacent .
 Qui si forte liber vestras pervenit ad aures ,
 Tutelam , mando , sentiat ille tuam .
- 35 Hoc tibi facturo , vel si non ipse rogarem ,
 Accedat cumulus gratia nostra levis .
 Non ego laudandus , sed sunt tua pectora , lacte (54)
 Et non calcata candidiora nive :
 Mirarisque alios , cum sis mirabilis ipse ,
- 40 Nec lateant artes eloquiumque tuum .
 Te iuvenum princeps , cui dat Germania nomen ,
 Participem studii Caesar habere solet .
 Tu comes antiquus , tu primis iunctus ab annis
 Ingenio mores aequiperante places .
- 45 Te dicente prius fit protinus impetus illi :
 Teque habet , elicias qui sua verba tuis .
 Cum tu desisti mortaliaque ora quierunt ,
 Tectaque non longa conticuere mora ,
 Surgit luleo iuvenis cognomine dignus ,
- 50 Qualis ab eois lucifer ortus aquis .
 Dumque silens adstat , status est vultusque disertis ,
 Spemque decens doctae vocis amictus habet .
 Mox , ubi pulsa mora est atque os caeleste solutum ,
 Hoc superos iures more solere loqui ,
- 55 Atque 'haec est' dicas 'facundia principe digna':
 Eloquio tantum nobilitatis inest .
 Huic tu cum placeas et vertice sidera tangas ,

- Scripta tamen profugi vatis habenda putas .
 Scilicet ingeniis aliqua est concordia iunctis, (55)
 60 Et servat studii foedera quisque sui:
 Rusticus agricolam , miles fera bella gerentem ,
 Rectorem dubiae navita puppis amat .
 Tu quoque Pieridum studio , studiose , teneris ,
 Ingenioque faves , ingeniose , meo .
 65 Distat opus nostrum , sed fontibus exit ab isdem :
 Artis et ingenuae cultor uterque sumus .
 [Thyrsus enim vobis , gestata est laurea nobis :
 Sed tamen ambobus debet inesse calor .]
 Utque meis numeris tua dat facundia nervos ,
 70 Sic venit a nobis in tua verba nitor .
 Iure igitur studio confinia carmina vestro
 Et commilitii sacra tuenda putas .
 Pro quibus ut maneat , de quo censeris , amicus ,
 Comprecor ad vitae tempora summa tuae ,
 75 Succedatque tuis orbis moderator habenis :
 Quod mecum populi vota precantur idem .

VI.

- Carminē Graecinum , qui praesens voce solebat ,
 Tristis ab Euxinis Naso salutatur aquis .
 Exulis haec vox est . praebet mihi littera linguam ,
 Et si non liceat scribere , mutus ero .
 5 Corripis , ut debes , stulti peccata sodalis ,
 Et mala me meritis ferre minora doces .
 Vera facis , sed sera , meae convicia culpaē . (56)
 Aspera confesso verba remitte reo .
 Cum poteram recto transire Ceraunia velo ,
 10 Ut fera vitarem saxa , monendus eram .
 Nunc mihi naufragio quid prodest discere facto ,
 Qua mea debuerit currere cumba via ?
 Brachia da lasso potius prendenda natanti :
 Nec pigeat mento supposuisse manum .
 15 Idque facis , faciasque precor . sic mater et uxor ,

- Sic tibi sint fratres totaque salva domus:
 Quodque soles animo semper, quod voce precari,
 Omnia Caesaribus sic tua facta probes.
 Turpe erit in miseris veteri tibi rebus amico
 20 Auxilium nulla parte tulisse tuum:
 Turpe referre pedem, nec passu stare tenaci:
 Turpe laborantem deseruisse ratem.
 [Turpe sequi casum et fortunae cedere amicum.
 Et nisi sit felix, esse negare suum.]
 25 Non ita vixerunt Strophio atque Agamemnone nati,
 Non haec Aegidae Pirithoique fides:
 Quos prior est mirata, sequens mirabitur aetas,
 In quorum plausus tota theatra sonant.
 Tu quoque per durum servato tempus amico
 30 Dignus es in tantis nomen habere viris.
 Dignus es, et, quoniam laudem pietate mereris, (57)
 Non erit officii gratia surda tui.
 Crede mihi, nostrum si non mortale futurum est
 Carmen, in ore frequens posteritatis eris.
 35 Fac modo permaneas lasso, Graecine, fidelis,
 Duret et in longas impetus iste moras.
 Quae tu cum praestes, remo tamen utor in aura,
 Nec nocet admisso subdere calcar equo.

VII.

- Esse salutatum vult te mea littera primum
 A male pacatis, Attice, missa Getis.
 Proxima subsequitur, quid agas, audire voluptas,
 Et si, quidquid agis, sit tibi cura mei.
 5 Nec dubito quin sit. sed me tumor ipse malorum
 Saepe supervacuos cogit habere metus.
 Da veniam, quaeso, nimioque ignosce timori.
 Tranquillas etiam naufragus horret aquas.
 Qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo,
 10 Omnibus unca cibus aera subesse putat.
 Saepe canem longe visum fugit agna, lupumque

- Credit, et ipsa suam nescia vitat opem.
 Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
 Vanaque sollicitis incutit umbra metum.
- 15 Sic ego fortunae telis confixus iniquis (58)
 Pectore concipio nil nisi triste meo.
 Iam mihi fata liquet coeptos servantia cursus
 Per sibi consuetas semper itura vias:
 Observare deos, nequid mihi cedat amice:
- 20 Verbaque Fortunae vix puto posse dari.
 Est illi curae me perdere. quaeque solebat
 Esse levis, constans et bene certa nocet.
 Crede mihi, si sum veri tibi cognitus oris,
 Nec planus in nostris casibus esse puter,
- 25 Cinyphiae segetis citius numerabis aristas,
 Altaque quam multis floreat Hybla thymis:
 Et quot aves motis nitantur in aëre pennis,
 Quotque natent pisces aequore, certus eris,
 Quam tibi nostrorum statuatur summa laborum,
- 30 Quos ego sum terra, quos ego passus aqua.
 Nulla Getis toto gens est truculentior orbe:
 Sed tamen hi nostris ingemuere malis.
 Quae tibi si memori coner perscribere versu,
 Ilias est fati longa futura mei.
- 35 Non igitur vereor, quia te rear esse verendum,
 Cuius amor nobis pignora mille dedit:
 Sed quia res timida est omnis miser, et quia
 longo est (59)
 Tempore laetitiae ianua clausa meae.
 Iam dolor in morem venit meus. utque caducis
- 40 Percussu crebro saxa cavantur aquis,
 Sic ego continuo fortunae vulneror ictu,
 Vixque habet in nobis iam nova plaga locum.
 Nec magis assiduo vomer tenuatur ab usu,
 Nec magis est curvis Appia trita rotis,
- 45 Pectora quam mea sunt serie caecata malorum:
 Et nihil inveni, quod mihi ferret opem.
 Artibus ingenuis quaesita est gloria multis:

- Infelix perii dotibus ipse meis.
 Vita prior vitio caret et sine labe peracta:
 50 Auxilii misero nil tulit illa mihi.
 Culpa gravis precibus donatur saepe suorum:
 Omnis pro nobis gratia muta fuit.
 Adiuvat in duris aliqua praesentia rebus:
 Obruit hoc absens vasta procella caput.
 55 Quis non horruerit tacitam quoque Caesaris iram?
 Addita sunt poenis aspera verba meis.
 Fit fuga temporibus levior: proiectus in aequor
 Arcturum subii Pleiadamque minas.
 Saepe solent hiemem placidam sentire carinae: (60)
 60 Non Ithacae puppi saevior unda fuit.
 Recta fides comitum poterat mala nostra levare:
 Ditata est spoliis perfida turba meis.
 Mitius exilium faciunt loca: tristior ista
 Terra sub ambobus non iacet ulla polis.
 65 Est aliquid, patriis vicinum finibus esse:
 Ultima me tellus, ultimus orbis habet.
 Praestat et exulibus pacem tua laurea, Caesar:
 Pontica finitimo terra sub hoste iacet.
 Tempus in agrorum cultu consumere dulce est:
 70 Non patitur verti barbarus hostis humum.
 Temperie caeli corpusque animusque iuvantur:
 Frigore perpetuo Sarmatis ora riget.
 Est in aqua dulci non invidiosa voluptas:
 Aequoreo bibitur cum sale mixta palus.
 75 Omnia deficiunt. animus tamen omnia vincit:
 Ille etiam vires corpus habere facit.
 Sustineas ut onus, nitendum vertice pleno est,
 Aut flecti nervos si patiere, cades.
 Spes quoque, posse mora mitescere principis iram,
 80 Vivere ne nolim deficiamque, cavet.
 Nec vos parva datis pauci solacia nobis, (61)
 Quorum spectata est per mala nostra fides.
 Coepta tene, quaeso, neque in aequore desere navem,
 Meque simul serva iudiciumque tuum.

VIII.

- Redditus est nobis Caesar cum Caesare nuper,
 Quos mihi misisti, Maxime Cotta, deos.
 Utque tuum munus numerum, quem debet, haberet,
 Est ibi Caesaribus Livia iuncta suis.
- 5 Argentum felix omnique beatius auro,
 Quod, fuerit pretium cum rude, numen habet.
 Non mihi divitias dando maiora dedisses,
 Caelitibus missis nostra sub ora tribus.
 Est aliquid, spectare deos et adesse putare,
- 10 Et quasi cum vero numine posse loqui.
 Quantum aveo, redii, nec me tenet ultima tellus,
 Utque prius, media sospes in Urbe moror.
 Caesareos video vultus, velut ante videbam:
 Vix huius voti spes fuit ulla mihi.
- 15 Utque salutabam numen caeleste, saluto.
 Quod reduci tribuas, nil, puto, maius habes.
 Quid nostris oculis nisi sola Palatia desunt?
 Qui locus, ablato Caesare, vilis erit.
 Hunc ego cum spectem, videor mihi cernere
- Romam; (62)
- 20 Nam patriae faciem sustinet ille suae.
 Fallor, an irati mihi sunt in imagine vultus,
 Torvaque nescio quid forma minantis habet?
 Parce, vir inmenso maior virtutibus orbe,
 Iustaque vindictae supprime frena tuae.
- 25 Parce, precor, saeculi decus indelebile nostri,
 Terrarum dominum quem sua cura facit.
 Per patriae nomen, quae te tibi carior ipso est,
 Per numquam surdos in tua vota deos,
 Perque tori sociam, quae par tibi sola reperta est,
- 30 Et cui maiestas non onerosa tua est:
 Perque tibi similem virtutis imagine natum,
 Moribus adgnosci qui tuus esse potest,
 Perque tuos vel avo dignos, vel patre nepotes,
 Qui veniunt magno per tua iussa gradu:

- 35 Parte leva minima nostras et contrahe poenas,
 Daque, procul Scythico qui sit ab hoste, locum.
 Et tua, si fas est, a Caesare proxime Caesar,
 Numina sint precibus non inimica meis.
 Sic fera quamprimum pavido Germania vultu
 40 Ante triumphantis serva feratur equos:
 Sic pater in Pylios, Cumaeos mater in annos (63)
 Vivant, et possis filius esse diu.
 Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
 Accipe non dura supplicis aure preces.
 45 Sic tibi vir sospes, sic sint cum prole nepotes,
 Cumque bonis nuribus quod peperere nurus.
 Sic quem dira tibi rapuit Germania Drusum,
 Pars fuerit partus sola caduca tui.
 Sic tibi mature fraterni funeris ultor
 50 Purpureus niveis filius instet equis.
 Adnite o! timidis, mitissima numina, votis.
 Praesentis aliquid prosit habere deos.
 Caesaris adventu tacta gladiator arena
 Exit, et auxilium non leve vulnus habet.
 55 Nos quoque vestra, iuvet, quod, qua licet, ora
 videmus:
 Intrata est superis quod domus una tribus.
 Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
 Quique deum coram corpora vera vident.
 Quod quoniam nobis invidit inutile fatum,
 60 Quos dedit ars, vultus effigiemque colo.
 Sic homines novere deos, quos arduus aether
 Occulit, et colitur pro Iove forma Iovis.
 Denique, quae mecum est et erit sine fine,
 cavete, (64)
 Ne sit in invisio vestra figura loco.
 65 Nam caput e nostra citius cervice recedet,
 Et patiar fossis lumen abire genis,
 Quam caream raptis, o publica numina! vobis.
 Vos eritis nostrae portus et ara fugae.
 Vos ego complectar, Geticis si cingar ab armis,

- 70 Utque meas aquilas , vos mea signa sequar .
 Aut ego me fallo , nimiaque cupidine ludor ,
 Aut spes exilii commodioris adest .
 Nam minus et minus est facies in imagine tristis ,
 Visaque sunt dictis adnuere ora meis .
- 75 Vera precor fiant timidæ praesagia mentis :
 Iustaque quamvis est , sit minor ira dei .

VIII.

- Regia progenies , cui nobilitatis origo
 Nomen in Eumolpi pervenit usque , Coty !
 Fama loquax vestras si iam pervenit ad aures ,
 Me tibi finitimi parte iacere soli :
- 5 Supplicis exaudi , iuvenum mitissime , vocem ,
 Quamque potes , profugo — nam potes — adfer
 opem .
- Me fortuna tibi — de qua quod non querar , hoc est —
 Tradidit , hoc uno non inimica mihi .
- Excipe naufragium non duro litore nostrum , (65)
 10 Ne fuerit terra tutior unda tua .
- Regia , crede mihi , res est succurrere lapsis ,
 Convenit et tanto , quantus es ipse , viro .
 Fortunam decet hoc istam . quæ maxima cum sit ,
 Esse potest animo vix tamen aequa tuo .
- 15 Conspicitur numquam meliore potentia causa ,
 Quam quotiens vanas non sinit esse preces .
 Hoc nitor iste tui generis desiderat . hoc est
 A superis ortæ nobilitatis opus .
- Hoc tibi et Eumolpus , generis clarissimus auctor ,
 20 Et prior Eumolpo suadet Erichthonius .
 Hoc tecum commune deo , quod uterque rogati
 Supplicibus vestris ferre soletis opem .
 Numquid erit , quare solito dignemur honore
 Numina , si demas velle iuvare deos ?
- 25 Iuppiter oranti surdas si praebeat auris ,
 Victima pro templo cur cadat icta Iovis ?

- Si pacem nullam pontus mihi praestet eunti,
 Irrita Neptuno cur ego tura feram?
 Vana laborantis si fallat vota coloni,
 30 Accipiat gravidæ cur suis exta Ceres?
 Nec dabit intonso iugulum caper hostia Baccho, ⁽⁶⁶⁾
 Musta sub adducto si pede nulla fluent.
 Caesar ut imperii moderetur frena precamur,
 Tam bene quod patriæ consulit ille suæ.
- 35 Utilitas igitur magnos hominesque deosque
 Efficit, auxiliis quoque favente suis.
 Tu quoque fac profugo prosint tua castra iacenti,
 O Coty, progenies digna parente tuo.
 Conveniens homini est hominem servare voluptas,
 40 Et melius nulla quaeritur arte favor.
 Quis non Antiphaten Laestrygona devovet? aut quis
 Munifici mores improbat Alcinoi?
 Non tibi Casandreuſ pater est gentisve Pheraeae,
 Quive repertorem torruit arte sua:
- 45 Sed quam Marte ferox et vinci nescius armis,
 Tam numquam, facta pace, cruoris amans.
 Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes
 Emollit mores, nec sinit esse feros.
 Nec regum quisquam magis est instructus ab illis,
 50 Mitibus aut studiis tempora plura dedit.
 Carmina testantur; quae, si tua nomina demas,
 Threïcium iuvenem composuisse negem.
 Neve sub hoc tractu vates foret unicus Orpheus, ⁽⁶⁷⁾
 Bistonis ingenio terra superba tuo est.
- 55 Utque tibi est animus, cum res ita postulat, arma
 Sumere et hostili tingere caede manum,
 Atque ut es excusso iaculum torquere lacerto
 Collaque velocis flectere doctus equi,
 Tempora sic data sunt studiis ubi iusta paternis,
 60 Atque suis numeris forte quievit opus,
 Ne tua marcescant per inertis otia somnos,
 Lucida Pieria tendis in astra via.
 Haec quoque res aliquid tecum mihi foederis affert.

- Eiusdem sacri cultor uterque sumus.
 65 Ad vatem vates orantia brachia tendo,
     Terra sit exiliis ut tua fida meis.
 Non ego caede nocens in Ponti litora veni,
     Mixtae sunt nostra dira venena manu:
 Nec mea subiecta convicta est gemma tabella
 70 Mendacem linis imposuisse notam.
 Nec quicquam, quod lege vetor committere, feci:
     Est tamen his gravior noxa fatenda mihi.
 Neve roges, quae sit. stultam quam scripsimus Artem,
     Innocuas nobis haec vetat esse manus.
 75 Ecquid praeterea peccarim, quaerere noli, (68)
     Ut lateat sola culpa sub Arte mea.
 Quidquid id est, habuit moderatam vindicis iram,
     Qui nisi natalem nil mihi dempsit humum.
 Hac quoniam careo, tua nunc vicinia praestet,
 80 Inviso possim tutus ut esse loco.

X.

- Ecquid ab impressae cognoscis imagine cerae
     Haec tibi Nasonem scribere verba, Macer?
 Auctorisque sui si non est anulus index,
     Cognitane est nostra littera facta manu?
 5 An tibi notitiam mora temporis eripit horum,
     Nec repetunt oculi signa vetusta tui?
 Sis licet oblitus pariter gemmaeque manusque,
     Exciderit tantum ne tibi cura mei.
 Quam tu vel longi debes convictibus aevi,
 10 Vel mea quod coniunx non aliena tibi,
 Vel studiis, quibus es, quam nos, sapientius usus,
     Utque decet, nulla factus es Arte nocens.
 Tu canis aeterno quidquid restabat Homero,
     Ne careant summa Troica bella manu.
 15 Naso parum prudens, artem dum tradit amandi,
     Doctrinae pretium triste magister habet.
 Sunt tamen inter se communia sacra poetis, (69)

Diversum quamvis quisque sequamur iter:
 Quorum te memorem, quamquam procul absumus,
 esse

- 20 Suspikor, et casus velle levare meos.
 Te duce magnificas Asiae perspeximus urbes:
 Trinacris est oculis te duce nota meis.
 Vidimus Aetnaea caelum splendere flamma,
 Subpositus monti quam vomit ore gigans:
- 25 Hennaesosque lacus et olentis stagna Palici,
 Quaque suis Cyanen miscet Anapus aquis.
 Nec procul hinc nymp̄ha est, quae, dum fugit
 Elidis amnem,
 Tecta sub aequorea nunc quoque currit aqua.
 Hic mihi labentis pars anni magna peracta est.
- 30 Eheu! quam dispar est locus ille Getis!
 Et quota pars haec sunt rerum, quas vidimus ambo,
 Te mihi iucundas efficiente vias!
 Seu rate caeruleas picta sulcavimus undas,
 Esseda nos agili sive tulere rota:
- 35 Saepe brevis nobis vicibus via visa loquendi:
 Pluraque, si numeres, verba fuere gradu.
 Saepe dies sermone minor fuit; inque loquendum
 Tarda per aestivos defuit hora dies.
 Est aliquid, casus pariter timuisse marinos, (70)
- 40 Iunctaque ad aequoreos vota tulisse deos:
 Et modo res egisse simul, modo rursus ab illis
 Quorum non pudeat, posse referre iocos.
 Haec tibi cum subeant, absim licet, omnibus annis
 Ante tuos oculos, ut modo visus, ero.
- 45 Ipse equidem certe cum sim sub cardine mundi,
 Qui semper liquidis altior extat aquis,
 Te tamen intueor quo solo pectore possum,
 Et tecum gelido saepe sub axe loquor.
 Hic es, et ignoras; et ades celeberrimus absens:
- 50 Inque Getas media iussus ab Urbe venis.
 Redde vicem, et, quoniam regio felicior ista est,
 Istic me memori pectore semper habe.

XI.

- Hoc tibi , Rufe , brevi properatum tempore mittit
 Naso , parum faustae conditor Artis , opus :
 Ut , quamquam longe toto sumus orbe remoti ,
 Scire tamen possis nos meminisse tui .
- 5 Nominis ante mei venient oblivia nobis ,
 Pectore quam pietas sit tua pulsa meo .
 Et prius hanc animam vacuas reddemus in auras ,
 Quam fiat meriti gratia vana tui .
 Grande voco lacrimas meritum , quibus ora
 rigabas , (71)
- 10 Cum mea concreto sicca dolore forent .
 Grande voco meritum maestae solacia mentis ,
 Cum pariter nobis illa tibi que dares .
 Sponte quidem per seque mea est laudabilis uxor :
 Admonitu melior fit tamen illa tuo .
- 15 Namque quod Hermiones Castor fuit , Hector Iuli ,
 Hoc ego te laetor coniugis esse meae .
 Quae , ne dissimilis tibi sit probitate , laborat ,
 Seque tui vita sanguinis esse probat .
 Ergo quod fuerat stimulis factura sine ullis ,
- 20 Plenius auctorem te quoque nancta facit .
 Acer et ad palmae per se cursurus honores ,
 Si tamen hortaris , fortius ibit equus .
 Adde , quod absentis cura mandata fideli
 Perficis , et nullum ferre gravaris onus .
- 25 O ! referant grates , quoniam non possumus ipsi ,
 Di tibi . qui referent , si pia facta vident .
 Sufficiatque diu corpus quoque moribus istis ,
 Maxima Fundani gloria , Rufe , soli .

LIBER TERTIUS.

I.

Aequor Iasonio pulsatum remige primum, (72)
 Quaeque nec hoste fero nec nive, terra, cares,
 Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
 In minus hostili iussus abesse loco?

5 An mihi barbaria vivendum semper in ista,
 Inque Tomitana condar oportet humo?

Pace tua, si pax ulla est tua, Pontica tellus,
 Finitimus rapido quam terit hostis equo;

Pace tua dixisse velim: tu pessima duro

10 Pars es in exilio, tu mala nostra gravas.

Tu neque ver sentis cinctum florente corona,

Tu neque messorum corpora nuda vides,

Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas:

Cuncta sed inmodicum tempora frigus habent.

15 Tu glacie freta vincta tenes, et in aequore piscis

Inclusus tecta saepe natavit aqua.

Nec tibi sunt fontes, laticis nisi paene marini,

Qui potus dubium sistat alatne sitim.

Rara, neque haec felix, in apertis eminent arvis

20 Arbor, et in terra est altera forma maris.

Non avis obloquitur [nisi silvis siqua remotis

Aequoreas rauco gutture potat aquas.]

Tristia per vacuos horrent absinthia campos, (73)

Conveniensque suo messis amara loco.

25 Adde metus, et quod murus pulsatur ab hoste,

Tinctaque mortifera tabe sagitta madet;

Quod procul haec regio est et ab omni devia cursu,

Nec pede quo quisquam nec rate tutus eat.

Non igitur mirum, finem quaerentibus horum

30 Altera si nobis usque rogatur humus.

Te magis est mirum non hoc evincere, coniunx,

Inque meis lacrimas posse tenere malis.

- Quid facias, quaeris? quaeras hoc scilicet ipsum,
 Invenies, vere si reperire voles.
- 35 Velle parum est: cupias, ut re potiaris, oportet,
 Et faciat somnos haec tibi cura breves.
 Velle reor multos. quis enim mihi tam sit iniquus,
 Optet ut exilium pace carere meum?
- Pectore te toto cunctisque incumbere nervis
 40 Et niti pro me nocte dieque decet.
 Utque iuvent alii, tu debes vincere amicos,
 Uxor et ad partis prima venire tuas.
 Magna tibi imposita est nostris persona libellis:
 Coniugis exemplum diceris esse bonae.
- 45 Hanc cave degeneres, ut sint praeconia nostra (74)
 Vera; vide, famae quod tuearis opus.
 Ut nihil ipse querar, tacito me fama queretur,
 Quae debet, fuerit ni tibi cura mei.
 Exposuit mea me populo fortuna videndum,
 50 Et plus notitiae, quam fuit ante, dedit.
 Notior est factus Capaneus a fulminis ictu:
 Notus humo mersis Amphiarus equis.
 Si minus errasset, notus minus esset Ulixes:
 Magna Philoctetae vulnere fama suo est.
- 55 Si locus est aliquis tanta inter nomina parvis,
 Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
 Nec te nesciri patitur mea pagina, qua non
 Inferius Coa Bittide nomen habes.
 Quidquid ages igitur, scaena spectabere magna,
 60 Et pia non parvis testibus uxor eris.
 Crede mihi, quotiens laudaris carmine nostro,
 Qui legit has laudes, an mereare, rogat.
 Utque favere reor plures virtutibus istis,
 Sic tua non paucae carpere facta volent:
- 65 Quarum tu praesta, ne livor dicere possit
 'Haec est pro miseri lenta salute viri.'
 Cumque ego deficiam, nec possim ducere currum, (75)
 Fac tu sustineas debile sola iugum.
 Ad medicum specto venis fugientibus aeger:

- 70 Ultima pars animae dum mihi restat, ades.
 Quodque ego praestarem, si te magis ipse valerem,
 Id mihi, cum valeas fortius ipsa, refer.
 Exigit hoc socialis amor foedusque maritum:
 Moribus hoc, coniunx, exigit ipsa tuis.
- 75 Hoc domui debes, de qua censeris, ut illam
 Non magis officiis quam probitate colas.
 Cuncta licet facias, nisi eris laudabilis uxor,
 Non poterit credi Marcia culta tibi.
 Nec sumus indigni: nec, si vis vera fateri,
- 80 Debetur meritis gratia nulla meis.
 Redditur illa quidem grandi cum fenore nobis,
 Nec te, si cupiat, laedere rumor habet:
 Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
 Pro nostris ut sis ambitiosa malis.
- 85 Ut minus infesta iaceam regione, labora,
 Clauda nec officii pars erit ulla tui.
 Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti:
 Utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
 Nec mihi succense, totiens si carmine nostro (76)
- 90 Quod facis, ut facias, teque imitere, rogo.
 Fortibus assuevit tubicen prodesse; suoque
 Dux bene pugnantis incitat ore viros.
 Nota tua est probitas testataque tempus in omne:
 Sit virtus etiam non probitate minor.
- 95 Non tibi Amazonia est pro me sumenda securis,
 Aut excisa levi pelta gerenda manu.
 Numen adorandum est: non ut mihi fiat amicum,
 Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
 Gratia si nulla est, lacrimae tibi gratia fient.
- 100 Hac potes aut nulla parte movere deos.
 Quae tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur;
 Meque viro flendi copia dives adest.
 Utque meae res sunt, omni, puto, tempore flebis.
 Has fortuna tibi nostra ministret opes.
- 105 Si mea mors redimenda tua, quod abominor, esset,
 Admeti coniunx, quam sequereris, erat.

- Aemula Penelopes fieres , si fraude pudica
 Instantis velles fallere nupta procos .
 [Si comes extincti manes sequerere mariti ,
 110 *Esset dux facti Laodamia tui .*
Iphias ante oculos tibi erat ponenda , volenti
Corpus in accensos mittere forte rogos .]
Morte nihil opus est , nihil Icarotide tela .
Caesaris est coniunx ore precanda tuo ,
 115 [*Quae praestat virtute sua , ne prisca vetustas*
Laude pudicitiae saecula nostra premat .
Quae Veneris formam , mores Iunonis habendo
Sola est caelesti digna reperta toro .]
Quid trepidas et adire times ? non impia Procne (77)
 120 *Filiave Aetae voce movenda tua est ;*
Nec nurus Aegypti , nec saeva Agamemnonis uxor ,
Scyllaque , quae Siculas inguine terret aquas ;
Telegonive parens vertendis nata figuris ,
Nexaque nodosas angue Medusa comas :
 125 *Femina sed princeps , in qua fortuna videre*
Se probat et caecae crimina falsa luit :
Qua nihil in terris ad finem solis ab ortu
Clarius , excepto Caesare , mundus habet .
Eligito tempus captatum saepe rogandi ,
 130 *Exeat adversa ne tua navis aqua .*
Non semper sacras reddunt oracula sortis ,
Ipsaque non omni tempore fana patent .
Cum status Urbis erit , qualem nunc auguror esse ,
Et nullus populi contrahet ora dolor :
 135 *Cum domus Augusti , Capitoli more colenda ,*
Laeta , quod est et sit , plenaque pacis erit :
Tum tibi , di faciant , adeundi copia fiat ,
Profectura aliquid tum tua verba putes .
Siquid aget maius , differ tua coepta . caveque
 140 *Spem festinando praecipitare meam .*
Nec rursus iubeo , dum sit vacuissima , quaeras : (78)
Corporis ad curam vix vacat illa sui .
 [*Curia cum patribus fuerit stipata verendis ,*

Per rerum turbam tu quoque oportet eas.]
 145 Cum tibi contigerit vultum Iunonis adire,
 Fac sis personae, quam tueare, memor.
 Nec factum defende meum. mala causa silenda est.
 Nil nisi sollicitae sint tua verba preces.
 Tum lacrimis demenda mora est, summissaque terra
 150 Ad non mortalis brachia tende pedes.
 Tum pete nil aliud, saevo nisi ab hoste recedam:
 Hostem fortunam sit satis esse mihi.
 Plura quidem subeunt: sed disturbata timore
 Haec quoque vix poteris voce tremente loqui.
 155 Suspitor hoc damno fore non tibi. sentiet illa
 Te maiestatem pertimuisse suam.
 Nec tua si fletu scindentur verba, nocebit.
 Interdum lacrimae pondera vocis habent.
 Lux etiam coeptis facito bona talibus adsit,
 160 Horaque conveniens auspiciumque favens.
 Sed prius imposito sanctis altaribus igni
 Tura fer ad magnos vinaque pura deos.
 [E quibus ante omnis Augustum numen adora,
 Progeniemque piam, participemque tori.]
 165 Sint utinam mites solito tibi more, tuasque (79)
 Non duris lacrimas vultibus aspiciant!

II.

Quam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
 Missa sit ut vere pervigatque, precor.
 Namque meis sospes multum cruciatibus aufers,
 Utque sit in nobis pars bona salva, facis.
 5 Cumque labent aliqui, iactataque vela relinquunt,
 Tu lacerae remanes ancora sola rati.
 Grata tua est igitur pietas. ignoscimus illis,
 Qui cum fortuna terga dedere fugae.
 Cum feriant unum, non unum fulmina terrent,
 10 Iunctaque percusso turba pavere solet.
 Cumque dedit paries venturae signa ruinae,

- Sollicito vacuus fit locus ille metu .
 Quis non e timidis aegri contagia vitat ,
 Vicinum metuens ne trahat inde malum ?
 15 Me quoque amicorum nimio terrore metuque ,
 Non odio quidam destituere mei .
 Non illis pietas , non officiosa voluntas
 Defuit : adversos extimere deos .
 [Utque magis cauti possunt timidique videri ,
 20 Sic appellari non meruere mali .]
 Aut meus excusat caros ita candor amicos , (80)
 Utque habeant de me crimina nulla , favet .
 Sint hi contenti venia , sperentve licebit ,
 Purgari factum me quoque teste suum .
 25 Pars estis pauci melior , qui rebus in artis
 Ferre mihi nullam turpe putastis opem .
 Tunc igitur meriti morietur gratia vestri ,
 Cum cinis absumpto corpore factus ero .
 Fallor ? et illa meae superabit tempora vitae ,
 30 Si tamen a memori posteritate legar .
 Corpora debentur maestis exsanguia bustis :
 Effugiunt structos nomen honorque rogos .
 Occidit et Theseus et qui comitavit Oresten :
 Sed tamen in laudes vivit uterque suas .
 35 Vos etiam seri laudabunt saepe nepotes ,
 Claraque erit scriptis gloria vestra meis .
 Hic quoque Sauromatae iam vos novere Getaeque .
 Et tales animos barbara turba probat .
 Cumque ego de vestra nuper probitate referrem —
 40 Nam didici Getice Sarmaticeque loqui —
 Forte senex quidam , coetu cum staret in illo ,
 Reddidit ad nostros talia verba sonos :
 'Nos quoque amicitiae nomen , bone , novimus ,
 hospes , (81)
 Quos procul a vobis Pontus et Hister habet .
 45 Est locus in Scythia , Tauros dixere priores ,
 Qui Getica longe non ita distat humo .
 Hac ego sum terra — patriae nec paenitet — ortus :

- Consortem Phoebi gens colit illa deam.
 Tempa manent hodie vastis innixa columnis,
 50 Perque quater denos itur in illa gradus.
 Fama refert illic signum caeleste fuisse:
 Quoque minus dubites, stat basis orba dea:
 Araque, quae fuerat natura candida saxi,
 Decolor adfuso tincta cruore rubet.
 55 Femina sacra facit taedae non nota iugali,
 Quae superat Scythicas nobilitate nurus.
 Sacrifici genus est, sic instituere priores,
 Advena virgineo caesus ut ense cadat.
 Regna Thoans habuit Maeotide clarus in ora,
 60 Nec fuit Euxinis notior alter aquis.
 Sceptra tenente illo liquidas fecisse per auras
 Nescio quam dicunt Iphigenian iter,
 Quam levibus ventis sub nube per aëra vectam
 Creditur his Phoebe deposuisse locis.
 65 Praefuerat templo multos ea rite per annos, (82)
 Invita peragens tristia sacra manu:
 Cum duo velifera iuvenes venere carina,
 Presseruntque suo litora nostra pede.
 Par fuit his aetas et amor, quorum alter Orestes,
 70 Ast Pylades alter. nomina fama tenet.
 Protinus inमितem Triviae ducuntur ad aram,
 Evincti geminas ad sua terga manus.
 Spargit aqua captos lustrali Graia sacerdos,
 Ambiat ut fulvas infula longa comas.
 75 Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
 Dum tardae causas invenit ipsa morae,
 "Non ego crudelis, iuvenes: ignoscite!" dixit
 "Sacra suo facio barbariora loco.
 Ritus is est gentis. qua vos tamen urbe venitis?
 80 Quodve parum fausta puppe petistis iter?"
 Dixit: et audito patriae pia nomine virgo
 Consortes urbis comperit esse suae.
 "Alteruter nostris" inquit "cadat hostia sacris:
 Ad patrias sedes nuntius alter eat."

- 85 Ire iubet Pylades carum periturus Oresten:
 Hic negat: inque vices pugnat uterque mori.
 Extitit hoc unum, quo non convenerit illis: (83)
 Cetera par concors et sine lite fuit.
 Dum peragunt iuvenes pulchri certamen amoris,
 90 Ad fratrem scriptas exarat illa notas.
 Ad fratrem mandata dabat: cuique illa dabantur,
 Humanos casus aspice! frater erat.
 Nec mora, de templo rapiunt simulacra Dianae,
 Clamque per immensas puppe feruntur aquas.
 95 Mirus amor iuvenum, quamvis abiere tot anni,
 In Scythia magnum nunc quoque nomen habet.[?]
 Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo,
 Laudarunt omnes facta piamque fidem.
 Scilicet hac etiam, qua nulla ferocior ora est,
 100 Nomen amicitiae barbara corda movet.
 Quid facere Ausonia geniti debetis in Urbe,
 Cum tangant diros talia facta Getas?
 Adde, quod est animus semper tibi mitis, et altae
 Indicium mores nobilitatis habent,
 105 Quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor,
 Quos Numa maternus non neget esse suos,
 Adiectique probent genetiva ad nomina Cottae,
 Si tu non esses, interitura domus.
 Digne vir hac serie, lapso succurrere amico (84)
 110 Conveniens istis moribus esse puta!

III.

- Si vacat exiguum profugo dare tempus amico,
 O sidus Fabiae, Maxime, gentis, ades,
 Dum tibi quae vidi, refero: seu corporis umbra,
 Seu veri species, seu fuit ille sopor.
 5 Nox erat et bifores intrabat luna fenestras,
 Mense fere medio quanta nitere solet.
 Publica me requies curarum somnus habebat,
 Fusaque erant toto languida membra toro:

- Cum subito pinnis agitatus inhorruit aer,
 10 Et gemuit parvo mota fenestra sono.
 Territus in cubitum relevo mea membra sinistrum,
 Pulsus et e trepido pectore somnus abit.
 Stabat Amor, vultu non quo prius esse solebat,
 Fulcra tenens laeva tristis acerna manu,
 15 Nec torquem collo, nec habens crinale capillo,
 Nec bene dispositas comptus, ut ante, comas.
 Horrida pendebant molles super ora capilli,
 Et visa est oculis horrida pinna meis:
 Qualis in aerae tergo solet esse columbae,
 20 Tractantum multae quam tetigere manus.
 Hunc simul agnovi, neque enim mihi notior alter, ⁽⁸⁵⁾
 Talibus adfata est libera lingua sonis:
 'O puer, exilii decepto causa magistro,
 Quem fuit utilius non docuisse mihi!
 25 Huc quoque venisti, pax est ubi tempore nullo,
 Et coit astrictis barbarus Hister aquis?
 Quae tibi causa viae? nisi uti mala nostra videres?
 Quae sunt, si nescis, invidiosa tibi.
 Tu mihi dictasti iuvenalia carmina primus:
 30 Apposui senis te duce quinque pedes.
 Nec me Maeonio consurgere carmine, nec me
 Dicere magnorum passus es acta ducum.
 Forsitan exiguas, aliquas tamen, arcus et ignis
 Ingenii vires comminuere mei.
 35 Namque ego dum canto tua regna tuaeque parentis,
 In nullum mea mens grande vacavit opus.
 Nec satis hoc fuerat. stulto quoque carmine feci,
 Artibus ut posses non rudis esse meis.
 Pro quibus exilium misero mihi reddita merces,
 40 Id quoque in extremis et sine pace locis.
 At non Chionides Eumolpus in Orphea talis,
 In Phryga nec Satyrum talis Olympus erat.
 Praemia nec Chiron ab Achille talia cepit; ⁽⁸⁶⁾
 Pythagoraeque ferunt non nocuisse Numam.
 45 Nomina neu referam longum collecta per aevum,

- Discipulo perii solus ab ipse meo.
 Dum damus arma tibi, dum te, lascive, docemus,
 Haec te discipulo dona magister habet.
 Scis tamen, ut liquido iuratus dicere possis,
 50 Non me legitimos sollicitasse toros.
 Scripsimus haec illis, quarum nec vitta pudicos
 Contingit crines, nec stola longa pedes.
 Dic, precor, ecquando didicisti fallere nuptas
 Et facere incertum per mea iussa genus?
 55 An sit ab his omnis rigide summota libellis,
 Quam lex furtivos arcet habere viros?
 Quid tamen hoc prodest, vetiti si lege severa
 Credor adulterii composuisse notas?
 At tu: sic habeas ferientes cuncta sagittas,
 60 Sic numquam rapido lampades igne vacent:
 Sic regat imperium terrasque coerceat omnes
 Caesar, ab Aenea est qui tibi fratre tuus:
 Effice, sit nobis non inplacabilis ira,
 Meque loco plecti commodiore velit?
 65 Haec ego visus eram puero dixisse volucris. (87)
 Hos visus nobis ille dedisse sonos:
 'Per mea tela, faces et per mea tela, sagittas,
 Per matrem iuro Caesareumque caput,
 Nil nisi concessum nos te didicisse magistro,
 70 Artibus et nullum crimen inesse tuis.
 Utque hoc, sic utinam defendere cetera posses!
 Scis aliud, quod te laeserit, esse, magis.
 Quidquid id est, neque enim debet dolor ipse referri,
 Non potes a culpa dicere abesse tua.
 75 Tu licet erroris sub imagine crimen obumbres,
 Non gravior merito vindicis ira fuit.
 Ut tamen aspicerem consolarerque iacentem,
 Lapsa per immensas est mea pinna vias.
 Haec loca tunc primum vidi, cum matre rogante
 80 Phasias est telis fixa puella meis.
 Quae cur nunc iterum post saecula longa revisam,
 Tu facis, o castris miles amice meis.

- Pone metus igitur : mitescet Caesaris ira,
 Et veniet votis mollior hora tuis.
- 85 Neve moram timeas , tempus , quod quaerimus,
 instat,
 Cunctaque laetitiae plena triumphus habet.
 Dum domus et nati , dum mater Livia gaudet , (88)
 Dum gaudes , patriae magne ducisque pater :
 Dum sibi gratatur populus , totamque per Urbem
 90 Omnis odoratis ignibus ara calet,
 Dum faciles aditus praebet venerabile templum,
 Sperandum est nostras posse valere preces.
 Dixit , et aut ille est tenues dilapsus in auras,
 Coeperunt sensus aut vigilare mei.
- 95 Si dubitem , faveas quin his , o Maxime , dictis ,
 Memnonio cygnos esse colore putem.
 Sed neque mutatur nigra pice lacteus umor ,
 Nec , quod erat candens , fit terebinthus ebur.
 Conveniens animo genus est tibi . nobile namque
 100 Pectus et Herculeae simplicitatis habes .
 Livor , iners vitium , mores non exit in altos ,
 Utque latens ima vipera serpit humo .
 Mens tua sublimis supra genus eminet ipsum ,
 Grandius ingenio nec tibi nomen inest .
 105 Ergo alii noceant miseris , optentque timeri ,
 Tinctaque mordaci spicula felle gerant .
 At tua supplicibus domus est adsueta iuvandis ,
 In quorum numero me , precor , esse velis .

IIII.

- Haec tibi non vanam portantia verba salutem (89)
 Naso Tomitana mittit ab urbe tuus ;
 Utque suo faveas mandat , Rufine , Triumpho :
 In vestras venit si tamen ille manus .
 5 Est opus exiguum vestrisque paratibus impar :
 Quale tamen cumque est , ut tueare , rogo .
 Firma valent per se , nullumque Machaona quaerunt .

- Ad medicam dubius confugit aeger opem.
 Non opus est magnis placido lectore poetis;
 10 Quamlibet invitum difficilemque tenent.
 Nos, quibus ingenium longi minuere labores,
 Aut etiam nullum forsitan ante fuit,
 Viribus infirmi, vestro candore valemus:
 Quem mihi si demas, omnia rapta putem.
 15 Cunctaque cum mea sint propenso nixa favore,
 Praecipuum veniae ius habet ille liber.
 Spectatum vates alii scripsere triumphum.
 Est aliquid memori visa notare manu.
 Nos ea vix avidam vulgo captata per aurem
 20 Scripsimus, atque oculi fama fuere mei.
 Scilicet affectus similes, aut impetus idem
 Rebus ab auditis conspiciisque venit?
 Nec nitor argenti, quem vos vidistis, et auri (90)
 Quod mihi defuerit, purpuraque illa, queror:
 25 Sed loca, sed gentes formatae mille figuris
 Nutrissent carmen proeliaque ipsa meum,
 Et regum vultus, certissima pignora mentis,
 Iuvisent aliqua forsitan illud opus.
 Plausibus ex ipsis populi laetoque favore
 30 Ingenium quodvis incaluisse potest.
 Tamque ego sumpsissem tali clamore vigorem,
 Quam rudis audita miles ad arma tuba.
 Pectora sint nobis nivibus glacieque licebit
 Atque hoc, quem patior, frigidiora loco:
 35 Illa ducis facies in curru stantis eburno
 Excuteret frigus sensibus omne meis.
 His ego defectus, dubiisque auctoribus usus,
 Ad vestri venio iure favoris opem.
 Nec mihi nota ducum, nec sunt mihi nota locorum
 40 Nomina. materiam non habuere manus.
 Pars quota de tantis rebus, quam fama referre,
 Aut aliquis nobis scribere posset, erat?
 Quo magis, o lector, debes ignoscere, siquid
 Erratum est illic praeteritumve mihi.

- 45 Adde quod assidue domini meditata querellas (91)
 Ad laetum carmen vix mea versa lyra est.
 Vix bona post tanto quaerenti verba subibant:
 Et gaudere aliquid res mihi visa nova est.
 Utque reformidant insuetum lumina solem,
- 50 Sic ad laetitiam mens mea segnis erat.
 Est quoque cunctarum novitas carissima rerum:
 Gratiaque officio, quod mora tardat, abest.
 Cetera certatim de magno scripta triumpho
 Iam pridem populi suspicor ore legi.
- 55 Illa bibit sitiens lector, mea pocula plenus:
 Illa recens pota est, nostra tepebit aqua.
 Non ego cessavi, nec fecit inertia serum.
 Ultima me vasti sustinet ora freti.
 Dum venit huc rumor, properataque carmina fiunt,
- 60 Factaque eunt ad vos, annus abisse potest.
 Nec minimum refert, intacta rosaria primus,
 An sera carpas paene relicta manu.
 Quid mirum, lectis exhausto floribus horto,
 Si vice non facta est digna corona sua?
- 65 Deprecor, haec vatium contra sua carmina ne quis
 Dicta putet. pro se Musa locuta mea est.
 Sunt mihi vobiscum communia sacra, poetae, (92)
 In vestro miseris si licet esse choro.
 Magnaque pars animae mecum vixistis, amici:
- 70 Hac ego vos absens nunc quoque parte colo.
 Sint igitur vestro mea commendata favori
 Carmina, non possum pro quibus ipse loqui.
 Scripta placent a morte fere; quia laedere vivos
 Livor et iniusto carpere dente solet.
- 75 Si genus est mortis male vivere, terra moratur,
 Et desunt fati sola sepulchra meis.
 Denique opus nostrae culpatur ut undique curae,
 Officium nemo qui reprehendat, erit.
 Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.
- 80 Hac ego contentos auguror esse deos.
 Haec facit, ut veniat pauper quoque gratus ad aras,

- Et placeat caeso non minus agna bove .
 Res quoque tanta fuit , quantae subsistere summo
 Aeneïdos vati grande fuisset onus .
- 85 Ferre etiam molles elegi tam vasta triumphis
 Pondera disparibus non potuere rotis .
 Quo pede nunc utar , dubia est sententia nobis :
 Alter enim de te , Rhene , triumphus adest .
 Inrita motorum non sunt praesagia vatum : (93)
- 90 Danda Iovi laurus , dum prior illa viret .
 Nec mea verba legis , qui sum summotus ad
 Hiistrum ,
 Non bene pacatis flumina pota Getis :
 Ista dei vox est . deus est in pectore nostro .
 Haec duce praedico vaticinorque deo .
- 95 Quid cessas currum pompamque parare triumphis ,
 Livia ? iam nullas dant tibi bella moras .
 Perfida damnatas Germania proicit hastas .
 Iam pondus dices omen habere meum .
 Crede , brevique fides aderit . geminabit honorem
- 100 Filius , et iunctis ut prius ibit equis .
 Prome , quod incias umeris victoribus , ostrum :
 Ipsa potest solitum nosse corona caput :
 Scuta , sed et galeae gemmis radientur et auro ,
 Stentque super victos trunca tropaea viros :
- 105 Oppida turritis cingantur eburnea muris ,
 Fictaque res vero more putetur agi .
 Squalidus inmissos fracta sub harundine crines
 Rhenus et infectas sanguine porgat aquas .
 Barbara iam capti poscunt insignia reges ,
- 110 Textaque fortuna divitiora sua :
 Et quae praeterea virtus invicta tuorum (94)
 Saepe parata tibi , saepe paranda facit .
 Di , quorum monitu sumus eventura locuti ,
 Verba , precor , celeri nostra probate fide !

V.

- Quam legis , unde tibi mittatur epistula , quaeris ?
 Hinc , ubi caeruleis iungitur Hister aquis .
 Ut regio dicta est , succurrere debet et auctor ,
 Laesus ab ingenio Naso poeta suo .
 5 Qui tibi , quam mallet praesens afferre salutem ,
 Mittit ab hirsutis , Maxime Cotta , Getis .
 Legimus , o iuvenis patrii non degener oris ,
 Dicta tibi pleno verba diserta foro .
 Quae quamquam lingua mihi sunt properante per
 horas —
 10 Lecta satis multas , pauca fuisse queror .
 Plura sed haec feci relegendo saepe ; nec umquam
 Non mihi , quam primo , grata fuere magis .
 Cumque nihil totiens lecta e dulcedine perdant ,
 Viribus illa suis , non novitate , placent .
 15 Felices , quibus haec ipso cognoscere in actu ,
 Et tam facundo contigit ore frui !
 Nam quamquam sapor est adlata dulcis in unda ,
 Gratius ex ipso fonte bibuntur aquae .
 Et magis adducto pomum decerpere ramo , (95)
 20 Quam de caelata sumere lance iuvat .
 At nisi peccassem , nisi me mea Musa fugasset ,
 Quod legi , tua vox exhibuisset opus .
 Utque fui solitus , sedissem forsitan unus
 De centum iudex in tua verba viris :
 25 Maior et implet praecordia nostra voluptas ,
 Cum traheret dictis adnueremque tuis .
 Quem quoniam fatum vobis patriaque relictis
 Inter inhumanos maluit esse Getas ,
 Quod licet , ut videar tecum magis esse , legenda
 30 Saepe , precor , studii pignora mitte tui :
 Exemploque meo , nisi dedignaris id ipsum ,
 Utere , quod nobis rectius ipse dares .
 Namque ego , qui perii iam pridem , Maxime , vobis ,
 Ingenio nitor non periisse meo .

- 35 Redde vicem , nec rara tui monumenta laboris
 Accipiant nostrae , grata futura , manus.
 Dic tamen , o iuvenis studiorum plene meorum ,
 Ecquid ab his ipsis admoneare mei.
 Ecquid , ubi aut recitas factum modo carmen
 amicis ,
- 40 Aut , quod saepe soles , exigis ut recitent ,
 Quaeror , ut interdum pia mens , oblita quid
 absit , (96)
 Nescio quid certe sentit abesse sui ?
 Utve loqui multum de me praesente solebas ,
 Nunc quoque Nasonis nomen in ore tuo est ?
- 45 Ipse quidem Getico peream violatus ab arcu , —
 Et sit periuri quam prope poena , vides —
 Te nisi momentis video paene omnibus absens .
 Gratia dis , menti quolibet ire licet .
 Hac ubi perveni , nulli cernendus , in Urbem ,
- 50 Saepe loquor tecum , saepe loquente fruor .
 Tum mihi , difficile est , quam sit bene , dicere ,
 quamque
 Candida iudiciis illa sit hora meis .
 Tum me , siqua fides , caelesti sede receptum
 Cum fortunatis suspicor esse deis .
- 55 Rursus ubi huc redii , caelum superosque relinquo ,
 A Styge nec longe Pontica distat humus .
 Unde ego si fato nitor prohibente reverti ,
 Spem sine profectu , Maxime , tolle mihi .

VI.

- Naso suo , posuit nomen cui paene , sodali
 Mittit ab Euxinis hoc breve carmen aquis .
 At si cauta parum scripsisset dextra , quis esses ,
 Forsitan officio parta querella foret .
- 5 Cur tamen , hoc aliis tutum credentibus , unus , (97)
 Appellent ne te carmina nostra , rogas ?
 Quanta sit in media clementia Caesaris ira ,

- Ex me , si nescis , certior esse potes .
 Huic ego , quam patior , nil possem demere poenae ,
 10 Si iudex meriti cogerer esse mei .
 Non vetat ille sui quemquam meminisse sodalis ,
 Nec prohibet tibi me scribere , teque mihi .
 Nec scelus admittas , si consoleris amicum ,
 Mollibus et verbis aspera fata leves .
 15 Cur , dum tuta times , facis ut reverentia talis
 Fiat in Augustos invidiosa deos ?
 Fulminis adflatos interdum vivere telis
 Vidimus et refici , non prohibente Iove .
 Nec , quia Neptunus navem lacerarat Ulixis ,
 20 Leucothea nanti ferre negavit opem .
 Crede mihi , miseris caelestia numina parcunt ,
 Nec semper laesos et sine fine premunt .
 Principe nec nostro deus est moderatior ullus :
 Iustitia vires temperat ille suas .
 25 Nuper eam Caesar facto de marmore templo ,
 Iampridem posuit mentis in aede suae .
 Iuppiter in multos temeraria fulmina torquet , (98)
 Qui poenam culpa non meruere pati .
 Obruerit cum tot saevis deus aequoris undis ,
 30 Ex illis mergi pars quota digna fuit ?
 Cum pereant acie fortissima quaeque , vel ipso
 Iudice delectus Martis iniquus erit .
 At si forte velis in nos inquirere , nemo est ,
 Qui se , quod patitur , commeruisse neget .
 35 Adde , quod extinctos vel aqua , vel Marte , vel igni
 Nulla potest iterum restituuisse dies .
 Restituit multos , aut poenae parte levavit
 Caesar . et in multis me , precor , esse velit !
 At tu , cum tali populus sub principe simus ,
 40 Adloquio profugi credis inesse metum ?
 Forsitan haec domino Busiride iure timeres ,
 Aut solito clausos urere in acre viros .
 Desine mitem animum vano infamare timore .
 Saeva quid in placidis saxa vereris aquis ?

- 45 Ipse ego quod primo scripsi sine nomine vobis,
 Vix excusari posse mihi videor.
 Sed pavor attonito rationis ademerat usum,
 Cesserat omne novis consiliumque malis.
 Fortunamque meam metuens, non vindicis iram, ⁽⁹⁹⁾
 50 Terrebar titulo nominis ipse mei.
 Hactenus admonitus memori concede poetae,
 Ponat ut in chartis nomina cara suis.
 Turpe erit ambobus, longo mihi proximus usu
 Si nulla libri parte legere mei.
 55 Ne tamen iste metus somnos tibi rumpere possit,
 Non ultra, quam vis, officiosus ero;
 Teque tegam, qui sis. nisi cum permiserit ipse,
 Cogetur nemo munus habere meum.
 Tu modo, quem poteras vel aperte tutus amare,
 60 Si res est anceps ista, latenter ama.

VII.

- Verba mihi desunt eadem tam saepe roganti,
 Iamque pudet vanas sine fine carere preces.
 Taedia consimili fieri de carmine vobis,
 Quidque petam, cunctos edidicisse reor.
 5 Nostraque quid portet iam nostis epistula, quamvis
 Charta sit a vinculis non labefacta suis.
 Ergo mutetur scripti sententia nostri,
 Ne totiens contra, quam rapit amnis, eam.
 Quod bene de vobis speravi, ignoscite, amici:
 10 Talia peccandi iam mihi finis erit.
 Nec gravis uxori dicar. quae scilicet in me ⁽¹⁰⁰⁾
 Quam proba, tam timida est, experiensque
 parum.
 Hoc quoque, Naso, feres; et enim peiora tulisti.
 Iam tibi sentiri sarcina nulla potest.
 15 Ductus ab armento taurus detrectat aratrum,
 Subtrahit et duro colla novella iugo.
 Nos, quibus adsuevit fatum crudeliter uti,

- Ad mala iam pridem non sumus ulla rudes.
 Venimus in Geticos fines. moriamur in illis!
- 20 Parcaque ad extremum qua mea coepit, eat.
 Spem iuvat amplecti, quae non iuuet inrita semper:
 Et fieri cupias siqua futura putes.
 Proximus huic gradus est bene desperare salutem,
 Seque semel vera scire perisse fide.
- 25 Curando fieri quaedam maiora videmus
 Vulnera, quae melius non tetigisse fuit.
 Mitius ille perit, subita qui mergitur unda,
 Quam sua qui tumidis brachia lassat aquis.
 Cur ego concepi Scythicis me posse carere
- 30 Finibus, et terra prosperiore frui?
 Cur aliquid de me speravi lenius umquam?
 An fortuna mihi sic mea nota fuit?
 Torqueor en gravius. repetitaque forma locorum (101)
 Exilium renovat triste, recensque facit.
- 35 Est tamen utilius, studium cessasse meorum,
 Quam, quas admorint, non valuisse preces.
 Magna quidem res est, quam non audetis, amici,
 Sed siquis peteret, qui dare vellet, erat.
 Dummodo non nobis hoc Caesaris ira negarit,
- 40 Fortiter Euxinis inmoriemur aquis.

VIII.

- Quae tibi, quaerebam, memorem testantia curam
 Dona Tomitanus mittere posset ager.
 Dignus es argento, fulvo quoque dignior auro:
 Sed te, cum donas, ista iuvare solent.
- 5 Nec tamen haec loca sunt ullo pretiosa metallo:
 Hostis ab agricola vix sinit illa fodi.
 Purpura saepe tuos fulgens praetexit amictus.
 Sed non Sarmatico tingitur illa mari.
 Vellera dura ferunt pecudes, et Palladis uti
- 10 Arte Tomitanae non didicere nurus.
 Femina pro lana Cerialia munera frangit,

- Suppositoque gravem vertice portat aquam.
 Non hic pampineis amicitur vitibus ulmus,
 Nulla premunt ramos pondere poma suo.
 15 Tristia deformes pariunt absinthia campi, (102)
 Terraque de fructu quam sit amara, docet.
 Nil igitur tota Ponti regione sinistri,
 Quod mea sedulitas mittere posset, erat.
 Clausa tamen misi Scythica tibi tela pharetra:
 20 Hoste precor fiant illa cruenta tuo.
 Hos habet haec calamos, hos haec habet ora
 libellos.
 Haec viget in nostris, Maxime, Musa locis!
 Quae quamquam misisse pudet, quia parva videntur,
 Tu tamen haec, quaeso, consule missa boni.

VIII.

- Quod sit in his eadem sententia, Brute, libellis,
 Carmina nescio quem carpere nostra refers:
 Nil nisi me terra fruar ut propiore rogare,
 Et quam sim denso cinctus ab hoste, loqui.
 5 O! quam de multis vitium reprehenditur unum!
 Hoc peccat solum si mea Musa, bene est.
 Ipse ego librorum video delicta meorum,
 Cum sua plus iusto carmina quisque probet.
 [Auctor opus laudat. sic forsitan Agrius olim
 10 Thersiten facie dixerit esse bona.
 Iudicium tamen hic nostrum non decipit error:
 Nec, quidquid genui, protinus illud amo.]
 Cur igitur, si me video delinquere, peccem, (103)
 Et patiar scripto crimen inesse, rogas?
 15 Non eadem ratio est, sentire et demere morbos.
 Sensus inest cunctis, tollitur arte malum.
 Saepe aliquod verbum cupiens mutare reliqui,
 Iudicium vires destituuntque meum.
 Saepe piget — quid enim dubitem tibi vera fateri? —
 20 Corrigere et longi ferre laboris onus.

- Scribentem iuvat ipse calor minuitque laborem,
 Cum quasso crescens pectore fervet opus.
 Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
 Magnus Aristarcho maior Homerus erat;
 25 Sic animum lento curarum frigore laedit,
 Ut cupidi census frena retentat equi.
 Atque ita di mites minuant mihi Caesaris iram,
 Ossaque pacata nostra tegantur humo,
 Ut mihi conanti nonnumquam intendere curas
 30 Fortunae species obstat acerba meae,
 Vixque mihi videor, faciam quod carmina, sanus,
 Inque feris curem corrigere illa Getis!
 Nil tamen est scriptis magis excusabile nostris,
 Quam sensus cunctis paene quod unus inest.
 35 Laeta fere laetus cecini. cano tristia tristis. (104)
 Conveniens operi tempus utrumque suo est.
 Quid, nisi de vitio scribam regionis amarae,
 Utque loco moriar commodiore, precer?
 Cum totiens eadem dicam, vix audior ulli:
 40 Verbaque profectu dissimulata carent.
 Et tamen haec eadem cum sint, non scribimus
 isdem;
 Unaque per plures vox mea temptat opem.
 An, ne bis sensum lector reperiret eundem,
 Unus amicorum, Brute, rogandus erat?
 45 Non fuit hoc tanti. confesso ignoscite, docti:
 Vilior est operis fama salute mea.
 Denique materiam cum quis sibi finxerit ipse,
 Arbitrio variat multa poeta suo:
 Musa mea est index nimium quoque vera malorum,
 50 Atque incorrupti pondera testis habet.
 Nec liber ut fieret, sed uti sua cuique daretur
 Littera, propositum curaue nostra fuit.
 Postmodo collectas, utcumque sine ordine, iunxi:
 Hoc opus electum ne mihi forte putes.
 55 Da veniam scriptis, quorum non gloria nobis
 Causa, sed utilitas officiumque fuit.

LIBER QUARTUS.

(105)

I.

Accipe , Pompei , deductum carmen ab illo ,
 Debitor est vitae qui tibi , Sexte , suae .
 Qui seu non prohibes a me tua nomina poni ,
 Accedet meritis haec quoque summa tuis :
 5 Sive trahis vultus , equidem peccasse fatebor ,
 Delicti tamen est causa probanda mei .
 Non potuit mea mens , quin esset grata , teneri .
 Sit precor officio non gravis ira pio .
 O ! quotiens ego sum libris mihi visus in istis
 10 Impius , in nullo quod legerere loco :
 O ! quotiens , alii cum vellem scribere , nomen
 Rettulit in ceras inscia dextra tuum !
 Ipse mihi placuit mendis in talibus error ,
 Et vix invita facta litura manu est .
 15 'Viderit' ad summum dixi . 'licet ipse queratur ,
 Hanc pudet offensam non meruisse prius .'
 Da mihi , siquid ea est , hebetantem pectora Lethen ,
 Oblitus potero non tamen esse tui .
 Idque sinas oro , nec fastidita repellas
 20 Verba , nec officio crimen inesse putes ,
 Et levis haec meritis referatur gratia tantis : (106)
 Si minus , invito te quoque gratus ero .
 Numquam pigra fuit nostris tua gratia rebus ,
 Nec mihi munificas arca negavit opes .
 25 Nunc quoque nil subitis clementia territa fatis
 Auxilium vitae fertque feretque meae .
 Unde , roges forsitan , fiducia tanta futuri
 Sit mihi ? quod fecit , quisque tuetur opus .
 Ut Venus artificis labor est et gloria Coi ,
 30 Aequoreo madidas quae premit imbre comas :
 Arcis ut Actaeae vel eburna vel aerea custos
 Bellica Phidiaca stat dea facta manu :

Vindicat ut Calamis laudem , quos fecit , equorum :

Ut similis verae vacca Myronis opus :

35 Sic ego sum rerum non ultima , Sexte , tuarum ,
Tutelaque feror munus opusque tuae .

II.

Quod legis , o vates magnorum maxime regum ,

Venit ab intonsis usque , Severe , Getis :

Cuius adhuc nomen nostros tacuisse libellos ,

Si modo permittis dicere vera , pudet .

5 Orba tamen numeris cessavit epistula numquam
Ire per alternas officiosa vices .

Carmina sola tibi memorem testantia curam (107)

Non data sunt . quid enim , quae facis ipse ,
darem ?

Quis mel Aristaeo , quis Baccho vina Falerno ,

10 Triptolemo fruges , poma det Alcinoo ?

Fertile pectus habes , interque Helicona colentes

Uberius nulli provenit ista seges .

Mittere ad hunc carmen , frondes erat addere silvis

Haec mihi cunctandi causa , Severe , fuit .

15 Nec tamen ingenium nobis respondet , ut ante ,

Sed siccum sterili vomere litus aro .

Scilicet ut limus venas excaecat in undis ,

Lapsaque subpresso fonte resistit aqua ,

Pectora sic mea sunt limo vitata malorum ,

20 Et carmen vena pauperiore fluit .

Siquis in hac ipsum terra posuisset Homerum ,

Esset , crede mihi , factus et ille Getes .

Da veniam fasso , studiis quoque frena remisi ,

Ducitur et digitis littera rara meis .

25 Impetus ille sacer , qui vatum pectora nutrit ,

Qui prius in nobis esse solebat , abest .

Vix venit ad partes , vix sumptae Musa tabellae

Inponit pigras paene coacta manus .

30 Parvaeque , ne dicam scribendi nulla voluptas (105)

- 30 Est mihi; nec numeris nectere verba iuvat.
 Sive quod hinc fructus adeo non cepimus ullos,
 Principium nostri res sit ut ista mali:
 Sive quod in tenebris numerosos ponere gressus,
 Quodque legas nulli scribere carmen, idem est.
- 35 Excitat auditor studium, laudataque virtus
 Crescit, et immensum gloria calcar habet.
 Hic mea cui recitem nisi flavis scripta Corallis,
 Quasque alias gentes barbarus Hister habet?
 Sed quid solus agam, quaque infelicia perdam
- 40 Otia materia, surripiamque diem?
 Nam quia nec vinum, nec me tenet alea fallax,
 Per quae clam tacitum tempus abire solet,
 Nec me — quod cuperem, si per fera bella liceret —
 Oblectat cultu terra novata suo,
- 45 Quid, nisi Pierides, solacia frigida, restant,
 Non bene de nobis quae meruere deae?
 At tu, cui bibitur felicius Aonius fons,
 Utiliter studium quod tibi cedit, ama,
 Sacraque Musarum merito cole. quodque legamus,
- 50 Huc aliquod curae mitte recentis opus.

III.

- Conquerar, an taceam? ponam sine nomine
 crimen, (10^a)
 An notum, qui sis, omnibus esse velim?
 Nomine non utar, ne commendere querella,
 Quaeraturque tibi carmine fama meo.
- 5 Dum mea puppis erat valida fundata carina,
 Qui mecum velles currere, primus eras.
 Nunc, quia contraxit vultum Fortuna, recedis,
 Auxilio postquam scis opus esse tuo.
 Dissimulas etiam, nec me vis nosse videri,
- 10 Quisque sit, audito nomine, Naso, rogas.
 Ille ego sum, quamquam non vis audire, vetusta
 Paene puer puero iunctus amicitia!

- Ille ego , qui primus tua seria nosse solebam
 Et tibi iucundis primus adesse iocis :
 15 Ille ego convictor densoque domesticus usu ,
 Ille ego iudiciis unica Musa tuis !
 Ille ego sum , qui nunc an vivam , perfide , nescis ,
 Cura tibi de quo quaerere nulla fuit .
 Sive fui numquam carus , simulasse fateris :
 20 Seu non fingebas , inveniere levis .
 Aut age , dic aliquam , quae te mutaverit , iram :
 Nam nisi iusta tua est , iusta querella mea est .
 Quod te nunc crimen similem vetat esse priori ? (110)
 An crimen , coepi quod miser esse , vocas ?
 25 Si mihi rebus opem nullam factisque ferebas ,
 Venisset verbis charta notata tribus .
 Vix equidem credo , sed et insultare iacenti
 Te mihi , nec verbis parcere fama refert .
 Quid facis , a ! demens ? cur , si fortuna recedat ,
 30 Naufragio lacrimas eripis ipse tuo ?
 Haec dea non stabili , quam sit levis , orbe fatetur ,
 Quem summum dubio sub pede semper habet .
 Quolibet est folio , quavis incertior aura :
 Par illi levitas , improbe , sola tua est .
 35 Omnia sunt hominum tenui pendentia filo ,
 Et subito casu quae valuere , ruunt .
 Divitis audita est cui non opulentia Croesi ?
 Nempe tamen vitam captus ab hoste tulit .
 Ille Syracosia modo formidatus in urbe
 40 Vix humili duram reppulit arte famem .
 Quid fuerat Magno maius ? tamen ille rogavit
 Summissa fugiens voce clientis opem .
 Cuique viro totus terrarum paruit orbis ,
 [Indigus effectus omnibus ipse magis .]
 45 Ille Iugurthino clarus Cimbroque triumpho , (111)
 Quo victrix totiens consule Roma fuit ,
 In caeno Marius iacuit cannaque palustri ,
 Pertulit et tanto multa pudenda viro .
 Ludit in humanis divina potentia rebus ,

- 50 Et certam praesens vix habet hora fidem.
 'Litus ad Euxinum' siquis mihi diceret 'ibis,
 Et metues, arcu ne feriare Getae,'
 'I, bibe' dixissem 'purgantes pectora sucos,
 Quidquid et in tota nascitur Anticyra.'
 55 Sum tamen haec passus. nec, si mortalia possim,
 Et summi poteram tela cavere dei.
 Tu quoque fac timeas, et quae tibi laeta videntur,
 Dum loqueris, fieri tristia posse puta.

III.

- Nulla dies adeo est australibus umida nimbis,
 Non intermissis ut fluat imber aquis.
 Nec sterilis locus ullus ita est, ut non sit in illo
 Mixta fere duris utilis herba rubis.
 5 Nil adeo fortuna gravis miserabile fecit,
 Ut minuant nulla gaudia parte malum.
 Ecce domo patriaque carens oculisque meorum,
 Naufragus in Getici litoris actus aquas,
 Qua tamen inveni vultum diffundere causa (112)
 10 Possim, fortunae nec meminisse meae.
 Nam mihi cum solus spatiarer tristis harena,
 Visa est a tergo pinna dedisse sonum.
 Respicio: nec erat corpus, quod cernere possem,
 Verba tamen sunt haec aure recepta mea:
 15 'En ego laetarum venio tibi nuntia rerum,
 Fama, per immensas aëre lapsa vias.
 Consule Pompeio, quo non tibi carior alter,
 Candidus et felix proximus annus erit.'
 Dixit, et ut laeto Pontum rumore replevit,
 20 Ad gentes alias hinc dea vertit iter.
 At mihi dilapsis inter nova gaudia curis
 Excidit asperitas huius iniqua loci.
 Ergo ubi, Iane biceps, longum reseraveris annum,
 Pulsus et a sacro mense December erit,
 25 Purpura Pompeium summi velabit honoris,

Ne titulis quicquam debeat ille suis.
 Cernere iam videor rumpi paene atria turba,
 Et populum laedi deficiente loco,
 Templaque Tarpeiae primum tibi sedis adiri,
 30 Et fieri faciles in tua vota deos:
 Colla boves niveos certae praebere securi, (113)
 Quos aluit campis herba Falisca suis.
 Cumque deos omnes, tum quos impensius aequos
 Esse tibi cupias, cum Iove Caesar erunt.
 35 Curia te excipiet, patresque e more vocati
 Intendent aures ad tua verba suas.
 Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore,
 Utque solet, tulerit prospera verba dies,
 Egeris et meritas superis cum Caesare grates, —
 40 Qui causam, facias cur ita saepe, dabit —
 Inde domum repetes toto comitante senatu,
 Officium populi vix capiente domo.
 Me miserum, turba quod non ego cernar in illa,
 Nec poterunt istis lumina nostra frui!
 45 Quamlibet absentem, qua possum, mente videbo:
 Aspiciet vultus consulis illa sui.
 Di faciant, aliquo subeat tibi tempore nostrum
 Nomen, et 'heu!' dicas 'quid miser ille facit?'
 Haec tua pertulerit siquis mihi verba, fatebor
 50 Protinus exilium mollius esse meum.

V.

Ite, leves elegi, doctas ad consulis aures,
 Verbaque honorato ferte legenda viro.
 Longa via est, nec vos pedibus proceditis aequis (114)
 Tectaque brumali sub nive terra latet.
 5 Cum gelidam Thracen et opertum nubibus Haemum
 Et maris Ionii transieritis aquas,
 Luce minus decima dominam venietis in Urbem,
 Ut festinatum non faciatis iter.
 Protinus inde domus vobis Pompeia petatur:

- 10 Non est Augusto iunctor ulla foro.
 Siquis, ut in populo, qui sitis et unde, requiret,
 Nomina decepta quaelibet aure ferat.
 Ut sit enim tutum, sicut reor esse, fateri,
 Verba minus certe ficta timoris habent.
- 15 Copia nec vobis nullo prohibente videndi
 Consulis, ut limen contigeritis, erit.
 Aut reget ille suos dicendo iura Quirites,
 Conspicuum signis cum premet altus ebur:
 Aut populi reditus positam componet ad hastam,
- 20 Et minui magnae non sinet Urbis opes:
 Aut, ubi erunt patres in Iulia templa vocati,
 De tanto dignis consule rebus aget:
 Aut feret Augusto solitam natoque salutem,
 Deque parum noto consulet officio.
- 25 Tempus ab his vacuum Caesar Germanicus omne (115)
 Auferet. a magnis hunc colit ille deis.
 Cum tamen a turba rerum requieverit harum,
 Ad vos mansuetas porriget ille manus,
 Quidque parens ego vester agam, fortasse requiret.
- 30 Talia vos illi reddere verba volo:
 'Vivit adhuc vitamque tibi debere fatetur,
 Quam prius a miti Caesare munus habet:
 Te sibi, cum fugeret, memori solet ore referre
 Barbariae tutas exhibuisse vias:
- 35 Sanguine Bistonium quod non tepefecerit ensem,
 Effectum cura pectoris esse tui:
 Addita praeterea vitae quoque multa tuendae
 Munera, ne proprias attenuaret opes.
 Pro quibus ut meritis referatur gratia, iurat
- 40 Se fore mancipii tempus in omne tui.
 Nam prius umbrosa carituros arbore montes,
 Et freta velivolas non habitura rates,
 Fluminaque in fontes cursu reditura supino,
 Gratia quam meriti possit abire tui.'
- 45 Haec ubi dixeritis, serset sua dona, rogate.
 Sic fuerit vestrae causa peracta viae.

VI.

- Quam legis, ex illis tibi venit epistula, Brute, (116)
 Nasonem nolles in quibus esse locis.
 Sed tu quod nolles, voluit miserabile fatum.
 Ei mihi! plus illud, quam tua vota, valet.
 5 In Scythia nobis quinquennis olympias acta est:
 Iam tempus lustris transit in alterius.
 Perstat enim fortuna tenax, votisque malignum
 Opponit nostris insidiosa pedem.
 Certus eras pro me, Fabiae lux, Maxime, gentis,
 10 Numen ad Augustum supplice voce loqui.
 Occidis ante preces. causamque ego, Maxime,
 mortis —
 Nec fuero tanti — me reor esse tuae.
 Iam timeo nostram cuiquam mandare salutem:
 Ipsum morte tua concidit auxilium.
 15 Coeperat Augustus deceptae ignoscere culpae:
 Spem nostram terras deseruitque simul.
 Quale tamen potui, de caelitate, Brute, recenti
 Vestra procul positus carmen in ora dedi.
 Quae prosit pietas utinam mihi, sitque malorum
 20 Iam modus et sacrae mitior ira domus!
 Te quoque idem liquido possum iurare precari,
 O mihi non dubia cognite Brute nota.
 Nam cum praestiteris verum mihi semper
 amorem, (117)
 Hic tamen adverso tempore crevit amor.
 25 Quique tuas pariter lacrimas nostrasque videret,
 Passuros poenam crederet esse duos.
 Lenem te miseris genuit natura, nec ulli
 Mitius ingenium, quam tibi, Brute, dedit:
 Ut qui, quid valeas, ignoret, Marte forensi,
 30 Posse tuo peragi vix putet ore reos.
 Scilicet eiusdem est, quamvis pugnare videntur,
 Supplicibus facilem, sontibus esse trucem.
 Cum tibi suscepta est legis vindicta severae,

- Verba , velut tinguat singula , virus habent .
 35 Hostibus eveniat , quam sis violentus in armis ,
     Sentire et linguae tela subire tuae .
     Quae tibi tam tenui cura limantur , ut omnes
     Istius ingenium corporis esse negent .
     At siquem laedi fortuna cernis iniqua ,
 40 Mollior est animo femina nulla tuo .
     Hoc ego praecipue sensi , cum magna meorum
     Notitiam pars est infitiata mei .
     Inmemor illorum , vestri non inmemor umquam ,
     Qui mala solliciti nostra levatis , ero .
 45 Et prius hic nimium nobis conterminus Hister (118)
     In caput Euxino de mare vertet iter ,
     Utque Thyestae redeant si tempora mensae ,
     Solis ad eoas currus agetur aquas ,
     Quam quisquam vestrum , qui me doluistis ademptum ,
 50 Arguat ingratum non meminisse sui .

VII.

- Missus es Euxinas quoniam , Vestalis , ad undas ,
     Ut positis reddas iura sub axe locis ,
     Aspicias en praesens , quali iaceamus in arvo ,
     Nec me testis eris falsa solere queri .
 5 Accedet voci per te non irrita nostrae ,
     Alpinis iuvenis regibus orte , fides .
     Ipse vides certe glacie concreescere Pontum ,
     Ipse vides rigido stantia vina gelu ;
     Ipse vides , onerata ferox ut ducat Iazyx
 10 Per medias Histri plaustra bubulcus aquas .
     Aspicias et mitti sub adunco toxica ferro ,
     Et telum causas mortis habere duas .
     Atque utinam pars haec tantum spectata fuisset ,
     Non etiam proprio cognita Marte tibi !
 15 Tendisti ad primum per densa pericula pilum ,
     Contigit ex merito qui tibi nuper honor .
     Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens , (119)

- Ipsa tamen virtus ordine maior erit.
 Non negat hoc Hister, cuius tua dextera quondam
 20 Punicam Getico sanguine fecit aquam.
 Non negat Aegisos, quae te subeunte recepta
 Sensit in ingenio nil opis esse loci.
 Nam, dubium, positu melius defensa manune,
 Urbs erat in summo nubibus aequa iugo.
- 25 Sithonio regi ferus interceperat illam
 Hostis et ereptas victor habebat opes;
 Donec fluminea devecta Vitellius unda
 Intulit, exposito milite, signa Getis.
 At tibi, progenies alti fortissima Donni,
 30 Venit in adversos impetus ire viros.
 Nec mora, conspicuus longe fulgentibus armis,
 Fortia ne possint facta latere, caves,
 Ingentique gradu contra ferrumque locumque
 Saxaque brumali grandine plura subis.
- 35 Nec te missa super iaculorum turba moratur,
 Nec quae vipereo tela cruore madent.
 Spicula cum pictis haerent in casside pinnis,
 Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.
 Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus: (120)
- 40 Sed minor est acri laudis amore dolor.
 Talis apud Troiam Danais pro navibus Ajax
 Dicitur Hectoreas sustinuisse faces.
 Ut propius ventum est, admotaque dextera dextrae,
 Resque fero potuit comminus ense geri,
- 45 Dicere difficile est, quid Mars tuus egerit illic,
 Quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
 Ense tuo factos calcabas victor acervos,
 Inpositoque Getes sub pede multus erat.
 Pugnat ad exemplum primi minor ordine pili,
- 50 Multaque fert miles vulnere, multa facit.
 Sed tantum virtus alios tua praeterit omnes,
 Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
 Vincitur Aegisos. testataque tempus in omne
 Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

VIII.

- Littera sera quidem , studiis exulte Suilli,
 Huc tua pervenit , sed mihi grata tamen,
 Qua , pia si possit superos lenire rogando
 Gratia , laturum te mihi dicis opem .
- 5 Ut iam nil praestes , animi sum factus amici
 Debitor , et meritum velle iuvare voco .
 Impetus iste tuus longum modo duret in aevum , (121)
 Neve malis pietas sit tua lassa meis .
 Ius aliquod faciunt adfinia vincula nobis ,
- 10 Quae semper maneant inlabefacta , precor .
 Nam tibi quae coniunx , eadem mihi filia paene ;
 Et quae te generum , me vocat illa virum .
 Ei mihi , si lectis vultum tu versibus istis
 Ducis et adfinem te pudet esse meum !
- 15 At nihil hic dignum poteris reperire pudore
 Praeter fortunam , quae mihi caeca fuit .
 Seu genus excutias , equites ab origine prima
 Usque per innumeros inveniatur avos :
 Sive velis , qui sint mores inquirere nostri ,
- 20 Errorem misero detrahe , labe carent .
 Tu modo siquid agi sperabis posse precando ,
 Quos colis , exora supplice voce deos .
 Di tibi sint Caesar iuvenis . tua numina placa .
 Hac certe nulla est notior ara tibi .
- 25 Non sinit illa sui vanas antistitis umquam
 Esse preces . nostris hinc pete rebus opem .
 Quamlibet exigua si nos ea iuverit aura ,
 Obruta de mediis cumba resurget aquis .
 Tunc ego tura feram rapidis sollempnia flammis , (122)
- 30 Et valeant quantum numina , testis ero .
 Nec tibi de Pario statuam , Germanice , templum
 Marmore . carpsit opes illa ruina meas .
 Templata domus facient vobis urbesque beatae .
 Naso suis opibus , carmine gratus erit .
- 35 Parva quidem fateor pro magnis munera reddi ,

Cum pro concessa verba salute damus.

Sed qui, quam potuit, dat maxima, gratus
abunde est,

Et finem pietas contigit illa suum.

Nec, quae de parva pauper dis libat acerra,

40 Tura minus, grandi quam data lance, valent.

Agnaque tam lactens, quam gramine pasta Falisco

Victima Tarpeios inficit icta focos.

Nec tamen officio vatum per carmina facto

Principibus res est aptior ulla viris.

45 Carmina vestrarum peragunt praeconia laudum,

Neve sit actorum fama caduca, cavent.

Carmine fit vivax virtus, expersque sepulchri

Notitiam serae posteritatis habet.

Tabida consumit ferrum lapidemque vetustas,

50 Nullaque res maius tempore robur habet.

Scripta ferunt annos. scriptis Agamemnona

nosti, (123)

Et quisquis contra vel simul arma tulit.

Quis Thebas septemque duces sine carmine nosset,

Et quidquid post haec, quidquid et ante fuit?

55 Di quoque carminibus, si fas est dicere, fiunt,

Tantaque maiestas ore canentis eget.

Sic Chaos ex illa naturae mole prioris

Digestum partes scimus habere suas:

Sic adfectantes caelestia regna Gigantes

60 Ad Styga nimbifero vindicis igne datos:

Sic victor laudem superatis Liber ab Indis,

Alcides capta traxit ab Oechalia.

Et modo, Caesar, avum, quem virtus addidit

astris,

Sacrarunt aliqua carmina parte tuum.

65 Siquid adhuc igitur vivi, Germanice, nostro

Restat in ingenio, serviet omne tibi.

Non potes officium vatis contemnere vates:

Iudicio pretium res habet ista tuo.

Quod nisi te nomen tantum ad maiora vocasset,

- Lingua salutandi munere functa tui:
 Gratatusque darem cum dulcibus oscula verbis,
 Nec minus ille meus, quam tuus, esset honor.
- 15 Illa, confiteor, sic essem luce superbus,
 Ut caperet fastus vix domus ulla meos;
 Dumque latus sancti cingit tibi turba senatus,
 Consulis ante pedes ire iuberer eques:
 Et quamquam cuperem semper tibi proximus esse,
 20 Gauderem lateris non habuisse locum.
 Nec querulus, turba quamvis eliderer, essem:
 Sed foret a populo tunc mihi dulce premi.
 Prospicerem gaudens, quantus foret agminis ordo,
 Densaque quam longum turba teneret iter.
- 25 [Quoque magis noris, quam me vulgaria tangant,
 Spectarem, qualis purpura te tegeter.]
 [Signa quoque in sella nossem formata curuli,
 Et totum Numidae sculptile dentis opus.]
 At cum Tarpeias esses deductus in arces, (126)
 30 Dum caderet iussu victima sacra tuo,
 Me quoque secreto grates sibi magnus agentem
 Audisset media qui sedet aede deus.
 Turaque mente magis plena, quam lance, dedissem
 Ter quater, imperii laetus honore tui.
- 35 Hinc ego praesentes inter numerarer amicos,
 Mitia ius Urbis si modo fata darent:
 Quaeque mihi sola capitur nunc mente voluptas,
 Tunc oculis etiam percipienda foret.
 Non ita caelitibus visum est, et forsitan aequis.
- 40 Nam quid me poenae causa negata iuuet?
 Mente tamen, quae sola loco non exulat, utar,
 Praetextam, fascas aspiciamque tuos.
 Haec modo te populo reddentem iura videbit,
 Et se secretis finget adesse locis:
- 45 Nunc longi reditus hastae supponere lustrum
 Credet, et exacta cuncta locare fide:
 Nunc facere in medio facundum verba senatu,
 Publica quaerentem quid petat utilitas:

- [Nunc pro Caesaribus superis decernere grates,
 50 Albave opimorum colla ferire boum.]
 Atque utinam, cum iam fueris potiora precatus, (127)
 Ut mihi placetur principis ira, roges!
 Surgat ad hanc vocem plena pius ignis ab ara,
 Detque bonum voto lucidus omen apex.
 55 Interea, qua parte licet, ne cuncta queramur,
 Hic quoque te festum consule tempus agam.
 Altera laetitiae, nec cedens causa priori,
 Successor tanti frater honoris erit.
 Nam tibi finitum summo, Graecine, Decembri
 60 Imperium Iani suscipit ille die.
 Quaeque est in vobis pietas, alterna feretis
 Gaudia, tu fratris fascibus, ille tuis.
 Sic tu bis fueris consul, bis consul et ille,
 Inque domo bimus conspicietur honor.
 65 Qui quamquam est ingens, et nullum Martia summo
 Altius imperium consule Roma videt,
 Multiplicat tamen hunc gravitas auctoris honorem,
 Et maiestatem res data dantis habet.
 Iudiciis igitur liceat Flaccoque tibi que
 70 Talibus Augusti tempus in omne frui.
 Quod tamen a rerum cura propiore vacabit,
 Vota precor votis addite vestra meis.
 Et siquem dabit aura sinum, iactate rudentes, (128)
 Exeat e Stygiis ut mea navis aquis.
 75 Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus; et illo
 Ripa ferox Histri sub duce tuta fuit.
 Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
 Hic arcu fisos terruit ense Getas.
 Hic raptam Trosmin celeri virtute recepit,
 80 Infecitque fero sanguine Danuvium.
 Quaere loci faciem Scythicique incommoda caeli,
 Et quam vicino terrear hoste, roga:
 Sintne litae tenues serpentis felle sagittae,
 Fiat an humanum victima dira caput:
 85 Mentiar, an coeat duratus frigore Pontus,

Et teneat glacies iugera multa freti.

Haec ubi narrarit, quae sit mea fama, require,
Quoque modo peragam tempora dura, roga.

Non sumus hic odio, nec scilicet esse meremur,
90 Nec cum fortuna mens quoque versa mea est.

Illa quies animi, quam tu laudare solebas,

Ille vetus solito perstat in ore pudor.

[Sic ego sum longe, sic hic, ubi barbarus hostis,
Ut fera plus valeant legibus arma, facit,]

95 Rem queat ut nullam tot iam, Graecine, per
annos

(129)

Femina de nobis virve puerve queri.

Hoc facit, ut misero faveant adsintque Tomitae:

Haec quoniam tellus testificanda mihi est.

Illi me, quia velle vident, discedere malunt;

100 Respectu cupiunt hic tamen esse sui.

Nec mihi credideris: extant decreta, quibus nos

Laudat et immunes publica cera facit.

Conueniens miseris et quamquam gloria non sit,

Proxima dant nobis oppida munus idem.

105 Nec pietas ignota mea est. videt hospita terra

In nostra sacrum Caesaris esse domo.

Stant pariter natusque pius coniunxque sacerdos,

Numina iam facto non leviora deo.

Neu desit pars ulla domus, stat uterque nepotum,

110 Hic aviae lateri proximus, ille patris.

His ego do totiens cum ture precantia verba,

Eoo quotiens surgit ab orbe dies.

Tota — licet quaeras — hoc me non fingere dicet

Officii testis Pontica terra mei.

115 Pontica me tellus, quantis hac possumus ora,

Natalem ludis scit celebrare dei.

Nec minus hospitibus pietas est cognita talis, (130)

Misit in has siquos longa Propontis aquas.

Is quoque, quo laevus fuerat sub praeside Pontus,

120 Audierit frater forsitan ista tuus.

Fortuna est impar animo, talique libenter

- Exiguas carpo munere pauper opes.
 Nec vestris damus haec oculis , procul Urbe remoti :
 Contenti tacita sed pietate sumus .
 125 Et tamen haec tangent aliquando Caesaris aures .
 Nil illi , toto quod fit in orbe , latet .
 Tu certe scis hoc , superis ascite , videsque ,
 Caesar , ut est oculis subdita terra tuis .
 Tu nostras audis inter convexa locatus
 130 Sidera , sollicito quas damus ore , preces .
 [Perveniant istuc et carmina forsitan illa ,
 Quae de te misi caelitate facta novo .]
 Auguror his igitur flecti tua numina . nec tu
 Inmerito nomen mite parentis habes .

X.

- Haec mihi Cimmerico bis tertia ducitur aestas
 Litore pellitos inter agenda Getas .
 Ecquos tu silices , ecquod , carissime , ferrum
 Duritiae confers , Albinovane , meae ?
 5 Gutta cavat lapidem : consumitur anulus usu :
 Atteritur pressa vomer aduncus humo .
 Tempus edax igitur praeter nos omnia perdit : (131)
 Cessat duritia mors quoque victa mea .
 Exemplum est animi nimium patientis Ulixes ,
 10 Iactatus dubio per duo lustra mari .
 Tempora solliciti sed non tamen omnia fati
 Pertulit , et placidae saepe fuere morae .
 An grave sex annis pulchram fovisse Calypso ,
 Aeaetaeque fuit concubuisse deae ?
 15 Excipit Hippotades , qui dat pro munere ventos ,
 Curvet ut impulsos utilis aura sinus .
 Nec bene cantantis labor est audire puellas :
 Nec degustanti lotos amara fuit .
 Hos ego , qui patriae faciant obliviam , sucos
 20 Parte meae vitae , si modo dentur , emam !
 [Nec tu contuleris urbem Laestrygonis umquam

- Gentibus, obliqua quas obit Hister aqua.
 Nec vincet Cyclops saevum feritate Phyacen:
 Qui quota terroris pars solet esse mei?
- 25 Scylla feris trunco quod latret ab inguine monstribus,
 Heniochae nautis plus nocuere rates.
 Nec potes infestis conferre Charybdin Achaeis,
 Ter licet epotum ter vomat illa fretum.
 Qui quamquam dextra regione licentius errant,
 30 Securum latus hoc non tamen esse sinunt.]
 Hic agri infrondes, hic spicula tincta venenis:
 Hic freta vel pediti pervia reddit hiems,
 Ut, qua remus iter pulsus modo fecerat undis,
 Siccus contempta nave viator eat.
- 35 Qui veniunt istinc, vix vos ea credere dicunt.
 Quam miser est, qui fert asperiora fide!
 Crede tamen: nec te causas nescire sinemus,
 Horrida Sarmaticum cur mare duret hiems.
 Proxima sunt nobis plaustri praebentia formam (132)
 40 Et quae praecipuum sidera frigus habent.
 Hinc oritur boreas oraeque domesticus huic est,
 Et sumit mores a propiore locus.
 At notus, adverso tepidum qui spirat ab axe,
 Est procul, et rarus languidiorque venit.
- 45 Adde quod hic clauso miscentur flumina Ponto,
 Vimque fretum multo perdit ab amne suam.
 Huc Lycus, huc Sagaris Peniusque Hypanisque
 Calesque
 Influit et crebro vertice tortus Halys,
 Partheniusque rapax, et volvens saxa Cynapses
 50 Labitur, et nullo tardior amne Tyras:
 Et tu, femineae Thermodon cognite turmae,
 Et quondam Graiis Phasi petite viris:
 Cumque Borysthenio liquidissimus amne Dyrapses
 Et tacite peragens lene Melanthus iter:
- 55 Quique duas terras, Asiam Cadmique sororem
 Separat et cursus inter utramque facit:
 Innumerique alii, quos inter maximus omnes

- Cedere Danuvius se tibi , Nile , negat .
 Copia tot laticum , quas auget , adulterat undas ,
 60 Nec patitur vires aequor habere suas .
 Quin etiam , stagno similis pigraeque paludi , (133)
     Caeruleus vix est diluiturque color .
 Innatat unda freto dulcis , leviorque marina est ,
     Quae proprium mixto de sale pondus habet .
 65 Si roget haec aliquis cur sint narrata Pedoni ,
     Quidve loqui certis iuverit ista modis ?
 Detinui , dicam , tempus curasque fefelli .
     Hunc fructum praesens attulit hora mihi .
 Afuimus solito , dum scribimus ista , dolore ,
 70 In mediis nec nos sensimus esse Getis .
 At tu , non dubito , cum Thesea carmine laudes ,
     Materiae titulos quin tueare tuae ,
 Quemque refers , imitere virum . vetat ille profecto
     Tranquilli comitem temporis esse fidem .
 75 Qui quamquam est factis ingens et conditur a te
     Vir tanto , quanto debuit ore cani ,
 Est tamen ex illo nobis imitabile quiddam :
     Inque fide Theseus quilibet esse potest .
 Non tibi sunt hostes ferro clavaque domandi ,
 80 Per quos vix ulli pervius Isthmos erat :
 Sed praestandus amor , res non operosa volenti .
     Quis labor est puram non temerasse fidem ?
 Haec tibi , qui perstas indeclinatus amico , (134)
     Non est quod lingua dicta querente putes .

XI.

- Gallio , crimen erit vix excusabile nobis ,
     Carmine te nomen non habuisse meo .
 Tu quoque enim — memini — caelesti cuspide facta
     Fovisti lacrimis vulnera nostra tuis .
 5 Atque utinam rapti iactura laesus amici
     Sensisses ultra , quod quererere , nihil !
 Non ita dis placuit , qui te spoliare pudica

Coniuge crudeles non habuere nefas.
 Nuntia nam luctus mihi nuper epistula venit;
 10 Lectaque cum lacrimis sunt tua damna meis.
 Sed neque solari prudentem stultior ausim,
 Verbaque doctorum nota referre tibi:
 Finitumque tuum, si non ratione, dolorem
 Ipsa iam pridem suspicor esse mora.
 15 Dum tua pervenit, dum littera nostra recurrens
 Tot maria ac terras permeat, annus abit.
 Temporis officium est solacia dicere certi,
 Dum dolor in cursu est et petit aeger opem.
 At cum longa dies sedavit vulnera mentis,
 20 Intempestive qui movet illa, novat.
 Adde quod — atque utinam verum mihi venerit
 omen! — (135)
 Coniugio felix iam potes esse novo.

XII.

Quo minus in nostris ponaris, amice, libellis,
 Nominis efficitur condicione tui.
 Ast ego non alium prius hoc dignarer honore,
 Est aliquis nostrum si modo carmen honor.
 5 Lex pedis officio fortunaque nominis obstat,
 Quaque meos adeas, est via nulla, modos.
 Nam pudet in geminos ita nomen scindere versus,
 Desinat ut prior hoc, incipiatque minor.
 Et pudeat, si te, qua syllaba parte moratur,
 10 Artius adpellem Tuticanumque vocem:
 Nec potes in versum Tuticani more venire,
 Fiat ut e longa syllaba prima brevis:
 Aut producat, quae nunc correptius exit,
 Et sit porrecta longa secunda mora.
 15 His ego si vitiis ausim corrumpere nomen,
 Ridear et merito pectus habere neger.
 Haec mihi causa fuit dilati muneris huius,
 Quod meus adiecto fenore reddet amor,

Teque canam quacumque nota . tibi carmina mittam
 20 Paene mihi puero cognite paene puer,
 Perque tot annorum seriem , quot habemus
 uterque , (136)

Non mihi , quam fratri frater , amate minus .
 Tu bonus hortator , tu duxque comesque fuisti ,
 Cum regerem tenera frena novella manu .
 25 Saepe ego correxi sub te censore libellos :
 Saepe tibi admonitu facta litura meo est ,
 Dignam Maeoniis Phaeacida condere chartis
 Cum te Pierides perdocuere tuae .

Hic tenor , haec viridi concordia coepta iuventa
 30 Venit ad albentes inlabefacta comas .
 Quae nisi te moveant , duro tibi pectora ferro
 Esse , vel invicto clausa adamante putem .
 Sed prius huic desint et bellum et frigora terrae ,
 Invisus nobis quae duo Pontus habet ;

35 Et tepidus boreas et sit praefrigidus auster ,
 Et possit fatum mollius esse meum ;
 Quam tua sint lapsa praecordia dura sodali .
 Hic cumulus nostris absit abestque malis .

Tu modo per superos , quorum certissimus ille est ,
 40 Quo tuus assidue principe crevit honor ,
 Effice constanti profugum pietate tuendo ,
 Ne sperata meam deserat aura ratem .
 Quid mandem , quaeris ? peream , nisi dicere
 vix est — (137)

Si modo , qui periit , ille perire potest .
 45 Nec , quid agam , invenio , nec quid nolimve velimve ,
 Nec satis utilitas est mihi nota mea .
 Crede mihi , miseros prudentia prima relinquit ,
 Et sensus cum re consiliumque fugit .
 Ipse , precor , quaeras , qua sim tibi parte iuvandus ,
 50 Quoque viam facias ad mea vota vado .

XIII.

- O mihi non dubios inter memorande sodales,
 Qui quod es, id vere, Care, vocaris, ave.
 Unde saluteris, color hic tibi protinus index
 Et structura mei carminis esse potest.
- 5 Non quia mirifica est, sed quod nec publica certe:
 Qualis enim cumque est, non latet esse meam.
 Ipse quoque, ut titulum chartae de fronte revellas,
 Quod sit opus, videor dicere posse, tuum.
 Quamlibet in multis positus noscere libellis,
- 10 Perque observatas inveniere notas.
 Prodent auctorem vires, quas Hercule dignas
 Novimus atque illi, quem canis, esse pares.
 Et mea Musa potest proprio deprensa colore,
 Insignis vitiis forsitan esse suis.
- 15 Tam mala Thersiten prohibebat forma latere, (138)
 Quam pulchra Nireus conspiciendus erat.
 Nec te mirari, si sint vitiosa, decebit
 Carmina, quae faciam paene poeta Getes.
 A! pudet, et Getico scripsi sermone libellum,
- 20 Structaque sunt nostris barbara verba modis.
 Et placui, — gratare mihi — coepique poetae
 Inter inhumanos nomen habere Getas.
 Materiam quaeris? laudes de Caesare dixi.
 Adiuta est novitas numine nostra dei.
- 25 Nam patris Augusti docui mortale fuisse
 Corpus, in aetherias numen abisse domos:
 Esse parem virtute patri, qui frena rogatus
 Saepe recusati ceperit imperii.
 Esse pudicarum te Vestam, Livia, matrum,
- 30 Ambiguum, nato dignior, anne viro.
 Esse duos iuvenes, firma adiumenta parentis,
 Qui dederint animi pignora certa sui.
 Haec ubi non patria perlegi scripta Camena,
 Venit et ad digitos ultima charta meos,
- 35 Et caput et plenas omnes movere pharetras,

Et longum Getico murmur in ore fuit.
 Atque aliquis 'scribas haec cum de Caesare',
 dixit (139)
 'Caesaris imperio restituendus eras.'
 Ille quidem dixit. sed me iam, Care, nivali
 40 Sexta relegatum bruma sub axe videt.
 Carmina nil prosunt. nocuerunt carmina quondam,
 Primaque tam miserae causa fuere fugae.
 At tu, per studii communia foedera sacri,
 Per non vile tibi nomen amicitiae;
 45 Sic capto Latiis Germanicus hoste catenis
 Materiam vestris adferat ingeniis:
 Sic valeant pueri, votum commune deorum,
 Quos laus formandos est tibi magna datos:
 Quanta potes, praebe nostrae momenta saluti,
 50 Quae nisi mutato nulla futura loco est.

XIII.

Haec tibi mittuntur, quem sum modo carmine
 questus
 Non aptum numeris nomen habere meis:
 In quibus, excepto quod adhuc utcumque valemus,
 Nil, me praeterea quod iuvet, invenies.
 5 Ipsa quoque est invisata salus, suntque ultima vota,
 Quolibet ex istis scilicet ire locis.
 Nulla mihi cura est, terra quo muter ab ista,
 Hac quia, quam video, gratior omnis erit.
 In medias Syrtes, mediam mea vela Charybdin (140)
 10 Mittite, praesenti dum careamus humo.
 Styx quoque, siquid ea est, bene commutabitur
 Histro;
 Siquid et inferius, quam Styga, mundus habet.
 Gramina cultus ager, frigus minus odit hirundo,
 Proxima Marticolis quam loca Naso Getis.
 15 Talia succensent propter mihi verba Tomitae,
 Iraque carminibus publica mota meis.

- Ergo ego cessabo numquam per carmina laedi,
 Plectar et incauto semper ab ingenio?
- Ergo ego, ne scribam, digitos incidere cunctor,
 20 Telaque adhuc demens, quae nocuere, sequor?
 Ad veteres scopulos iterum devertor et illas,
 In quibus offendit naufraga puppis, aquas?
 Sed nihil admisi: nulla est mea culpa, Tomitae,
 Quos ego, cum loca sim vestra perosus, amo.
- 25 Quilibet excutiat nostri monimenta laboris:
 Littera de vobis est mea quæsta nihil.
 Frigus et incursus omni de parte timendos
 Et quod pulsetur murus ab hoste, queror.
 In loca, non homines, verissima crimina dixi.
- 30 Culpatis vestrum vos quoque sæpe solum.
 Esset perpetuo sua quam vitabilis Ascre, (141)
 Ausa est agricolae Musa docere senis,
 Et fuerat genitus terra, qui scripsit, in illa:
 Intumuit vati nec tamen Ascra suo.
- 35 Quis patriam sollerte magis dilexit Ulixæ?
 Hoc tamen asperitas indice nota loci est.
 Non loca, sed mores scriptis vexavit amaris
 Scepsius Ausonios, actaque Roma rea est:
 Falsa tamen passa est æqua convicia mente,
- 40 Obfuit auctori nec fera lingua suo.
 At malus interpres populi mihi concitat iram,
 Inque novum crimen carmina nostra vocat.
 Tam felix utinam, quam pectore candidus essem!
 Extat adhuc nemo saucius ore meo.
- 45 Adde, quod Illyrica si iam pice nigrior essem,
 Non mordenda mihi turba fidelis erat.
 Molliter a vobis mea sors excepta, Tomitae,
 Tam mites Graios indicat esse viros.
 Gens mea Paeligni regioque domestica Sulmo
- 50 Non potuit nostris lenior esse malis.
 Quem vix incolumi cuiquam salvoque daretis,
 Is datus a vobis est mihi nuper honor.
 Solus adhuc ego cum vestris immunis in oris, (142)

Exceptis , siqui munera legis habent .
 55 Tempora sacrata mea sunt velata corona ,
     Publicus invito quam favor inposuit .
 Quam grata est igitur Latonae Delia tellus ,
     Erranti tutum quae dedit una locum ,
 Tam mihi cara Tomis , patria quae sede fugatis
 60 Tempus ad hoc nobis hospita fida manet :
 Di modo fecissent , placidae spem posset habere
     Pacis , et a gelido longius axe foret .

XV.

Siquis adhuc usquam nostri non inmemor extat ,
     Quidve relegatus Naso , requirit , agam :
 Caesaribus vitam , Sexto debere salutem
     Me sciat . a superis hic mihi primus erit .
 5 Tempora nam miserae complectar ut omnia vitae ,
     A meritis eius pars mihi nulla vacat .
 Quae numero tot sunt , quot in horto fertilis arvi
     Punica sub lento cortice grana rubent ;
 Africa quot segetes , quot Tmolia terra racemos ,
 10 Quot Sicyon bacas , quot parit Hybla favos .
 Confiteor : testere licet , signate Quirites ; —
     Nil opus est legum viribus , ipse loquor .
 Inter opes et me , parvam rem , pone paternas : (143)
     Pars ego sim census quantulacumque tui .
 15 Quam tua Trinacria est regnataque terra Philippo ,
     Quam domus Augusto continuata foro ,
 Quam tua , rus oculis domini , Campania , gratum ,
     Quaeque relicta tibi , Sexte , vel empta tenes :
 Tam tuus en ego sum , cuius te munere tristi
 20 Non potes in Ponto dicere habere nihil .
 Atque utinam possis , et detur amicus arvum ,
     Remque tuam ponas in meliore loco !
 Quod quoniam in dis est , tempta lenire precando
     Numina , perpetua quae pietate cois .
 25 Maeroris nam tu , vix est discernere , nostri

Sis argumentum maius, an auxilium.
 Nec dubitans oro: sed flumine saepe secundo
 Augetur remis cursus euntis aquae.
 Et pudet et metuo semperque eademque precari,
 30 Ne subeant animo taedia iusta tuo.
 Verum quid faciam? res inmoderata cupido est.
 Da veniam vitio, mitis amice, meo.
 Scribere saepe aliud cupiens delabor eodem:
 [Ipsa locum per se littera nostra rogat.]
 35 Seu tamen effectus habitura est gratia, seu me (144)
 Dura iubet gelido Parca sub axe mori:
 Semper inoblita repetam tua munera mente,
 Et mea me tellus audiet esse tuum.
 Audiet et caelo posita est quaecumque sub ullo,
 40 Transit nostra feros si modo Musa Getas,
 Teque meae causam servatoremque salutis,
 Meque tuum libra norit et aere minus.

XVI.

Invide, quid laceras Nasonis carmina rapti?
 Non solet ingeniis summa nocere dies,
 Famaque post cineres maior venit. et mihi nomen
 Tunc quoque, cum vivis adnumerarer, erat:
 5 Cum foret et Marsus magnique Rabirius oris
 Iliacusque Macer sidereusque Pedito:
 Et, qui Innonem laesisset in Hercule, Carus,
 Innonis si iam non gener ille foret:
 Quique dedit Latio carmen regale Severus,
 10 Et cum subtili Priscus uterque Numa:
 Quique vel imparibus numeris, Montane, vel aequis
 Sufficis, et gemino carmine nomen habes:
 Et qui Penelopae rescribere iussit Ulixen
 Errantem saevo per duo lustra mari,
 15 Quique suam Trisemem imperfectumque
 dierum — (145)
 Deseruit celeri morte Sabinus opus:

- Ingeniique sui dictus cognomine Largus,
 Gallica qui Phrygium duxit in arva senem:
 Quique canit domitam Camerinus ab Hercule Troiam:
 20 Quique sua nomen Phyllide Tuscus habet:
 Velivolique maris nomen, cui credere possis
 Carmina caeruleos composuisse deos:
 Quique acies Libycas Romanaque proelia dixit:
 Et Marius, scripti dexter in omne genus:
 25 Trinacriusque suae Perseidos auctor, et auctor
 Tantalidae reducis Tyndaridosque Lupus:
 Et qui Maeoniam Phaeacida vertit, et una
 Pindaricae fidicen tu quoque, Rufe, lyrae:
 Musaque Turrani tragicis innixa cothurnis,
 30 Et tua cum socco Musa, Melisse, levi.
 Cum Varus Gracchusque darent fera dicta tyrannis,
 Callimachi Proculus molle teneret iter:
 Tityron antiquas passerque rediret ad herbas, —
 Aptaque venanti Gratius arma daret: =
 35 Naidas a satyris caneret Fontanus amatas,
 Clauderet imparibus verba Capella modis.
 Cumque forent alii, quorum mihi cuncta referre (146)
 Nomina longa mora est, carmina vulgus habet;
 Essent et iuvenes, quorum quod inedita cura est,
 40 Adpellandorum nil mihi iuris adest.
 Te tamen in turba non ausim, Cotta, silere,
 Pieridum lumen praesidiumque fori,
 Maternos Cottas cui Messallasque paternos
 Maxima nobilitas ingeminata dedit.
 45 Dicere si fas est, claro mea nomine Musa
 Atque inter tantos quae legeretur, erat.
 Ergo summotum patria proscindere, Livor,
 Desine, neu cineres sparge, cruenta, meos.
 Omnia perdidimus: tantummodo vita relicta est,
 50 Praebeat ut sensum materiamque mali.
 Quid iuvat extinctos ferrum demittere in artus?
 Non habet in nobis iam nova plaga locum.

FASTORUM LIBER PRIMUS

AD C. CLAUDIUM CAESAREM GERMANICUM.

- Tempora cum causis Latium digesta per annum
Lapsaque sub terras orta que signa canam .
Excipe pacato , Caesar Germanice , voltu
Hoc opus et timidæ dirige navis iter ;
5 Officioque , levem non aversatus honorem ,
Huic tibi devoto numine dexter ades .
Sacra recognosces annalibus eruta priscis ,
Et quo sit merito quaeque notata dies .
Invenies illic et festa domestica vobis :
10 Saepe tibi pater est , saepe legendus avus .
Quaeque ferunt illi pictos signantia fastos ,
Tu quoque cum Druso praemia fratre feres .
Caesaris arma canant alii : nos Caesaris aras ,
Et quoscumque sacris addidit ille dies .
15 Annue conanti per laudes ire tuorum ,
Deque meo pavidos excute corde metus .
Da mihi te placidum , dederis in carmina viris :
Ingenium voltu statque caditque tuo .
Pagina iudicium docti subitura movetur
20 Principis , ut Clario missa legenda deo .
Quae sit enim culti facundia sensimus oris ,
Civica pro trepidis cum tulit arma reis .
Scimus et , ad nostras cum se tulit impetus artes ,
Ingenii currant flumina quanta tui .
25 Si licet et fas est , vates rege vatis habenas ,
Auspicio felix totus ut annus eat .
Tempora digereret cum conditor Urbis , in anno
Constituit menses quinque bis esse suo .
Scilicet arma magis quam sidera , Romule , noras ,
30 Curaque finitimos vincere maior erat .
Est tamen et ratio , Caesar , quae moverit illum :
Erroremque suum quo tueatur , habet .

- Quod satis est , utero matris dum prodeat infans ,
 Hoc anno statuit temporis esse satis .
 35 Per totidem menses a funere coniugis uxor
 Sustinet in vidua tristia signa domo .
 Haec igitur vidit trabeati cura Quirini ,
 Cum rudibus populis annua iura daret .
 Martis erat primus mensis , Venerisque secundus :
 40 Haec generis princeps , ipsius ille pater :
 Tertius a senibus , iuvenum de nomine quartus ,
 Quae sequitur , numero turba notata fuit .
 At Numa nec Ianum nec avitas praeterit umbras ,
 Mensibus antiquis praeposuitque duos .
 45 Ne tamen ignores variorum iura dierum ,
 Non habet officii lucifer omnis idem .
 Ille nefastus erit , per quem tria verba silentur :
 Fastus erit , per quem lege licebit agi .
 Nec toto perstare die sua iura putaris :
 50 Qui iam fastus erit , mane nefastus erat .
 Nam simul exta deo data sunt , licet omnia fari ,
 Verbaque honoratus libera praetor habet .
 Est quoque , quo populum ius est includere saeptis :
 Est quoque , qui nono semper ab orbe redit .
 55 Vindicat Ausonias Iunonis cura Kalendas ,
 Idibus alba Iovi grandior agna cadit ;
 Nonarum tutela deo caret . omnibus istis —
 Ne fallare cave — proximus ater erit .
 Omen ab eventu est : illis nam Roma diebus
 60 Damna sub averso tristia Marte tulit .
 Haec mihi dicta semel , totis haerentia fastis ,
 Ne seriem rerum scindere cogar , erunt .

1. A · K · IAN · F

- Ecce tibi faustum , Germanice , nuntiat annum ,
 Inque meo primus carmine Ianus adest .
 65 Iane biceps , anni tacite labentis origo ,
 Solus de superis qui tua terga vides ,
 Dexter ades ducibus , quorum secura labore

- Otia terra ferax , otia pontus habet :
 Dexter ades patribusque tuis populoque Quirini ,
 70 Et resera nutu candida templa tuo .
 Prospera lux oritur . linguis animisque favete !
 Nunc dicenda bona sunt bona verba die .
 Lite vacent aures , insanaque protinus absint
 Iurgia ; differ opus , livida turba , tuum .
 75 Cernis , odoratis ut luceat ignibus aether ,
 Et sonet accensis spica Cilissa focus ?
 Flamma nitore suo templorum verberat aurum ,
 Et tremulum summa spargit in aede iubar .
 Vestibus intactis Tarpeias itur in arces ,
 80 Et populus festo concolor ipse suo est .
 Iamque novi praeceunt fascēs , nova purpura fulget ,
 Et nova conspicuum pondera sentit ebur .
 Colla rudes operum praebent ferienda iuvenci ,
 Quos aluit campis herba Falisca suis .
 85 Iuppiter arce sua totum cum spectet in orbem ,
 Nil nisi Romanum , quod tueatur , habet .
 Salve , laeta dies , meliorque revertere semper ,
 A populo rerum digna potente coli .
 Quem tamen esse deum te dicam , Iane biformis ?
 90 Nam tibi par nullum Graecia numen habet .
 Ede simul causam , cur de caelestibus unus
 Sitque quod a tergo , sitque quod ante , vides ?
 Haec ego cum sumptis agitarem mente tabellis ,
 Lucidior visa est , quam fuit ante , domus .
 95 Tunc sacer ancipiti mirandus imagine Ianus
 Bina repens oculis obtulit ora meis .
 Extimui sensique metu riguisse capillos ,
 Et gelidum subito frigore pectus erat .
 Ille tenens baculum dextra clavemque sinistra
 100 Edidit hos nobis ore priore sonos :
 ‘ Disce metu posito , vates operose dierum ,
 Quod petis , et voces percipe mente meas .
 Me Chaos antiqui — nam sum res prisca — vocabant .
 Aspice , quam longi temporis acta canam .

- 105 Lucidus hic aer et quae tria corpora restant,
    Ignis , aquae , tellus , unus acervus erat .
    Ut semel haec rerum secessit lite suarum ,
    Inque novas abiit massa soluta domos ,
    Flamma petit altum , propior locus aëra cepit ,
110 Sederunt medio terra fretumque solo .
    Tunc ego , qui fueram globus et sine imagine moles ,
    In faciem redii dignaque membra deo .
    Nunc quoque , confusae quondam nota parva figurae ,
    Ante quæd est in me postque , videtur idem .
115 Accipe , quaesitae quae causa sit altera formae ,
    Hanc simul ut noris officiumque meum .
    Quidquid ubique vides , caelum , mare , nubila ,
  terras ,
    Omnia sunt nostra clausa patentque manu .
    Me penes est unum vasti custodia mundi ,
120 Et ius vertendi cardinis omne meum est .
    Cum libuit Pacem placidis emittere tectis ,
    Libera perpetuas ambulat illa vias .
    Sanguine letifero totus miscebitur orbis ,
    Ni teneant rigidae condita bella serae .
125 Praesideo foribus caeli cum mitibus Horis :
    It , redit officio Iuppiter ipse meo .
    Inde vocor Ianus . cui cum Ceriale sacerdos
    Imponit libum farraque mixta sale ,
    Nomina ridebis : modo namque Patulcius idem
130 Et modo sacrificio Clusius ore vocor .
    Scilicet alterno voluit rudis illa vetustas
    Nomine diversas significare vices .
    Vis mea narrata est . causam nunc disce figurae :
    Iam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides .
135 Omnis habet geminas , hinc atque hinc , ianua
  frontis ,
    E quibus haec populum spectat , at illa larem .
    Utque sedens primi vester prope limina tecti
    Ianitor egressus introitusque videt ,
    Sic ego perspicio caelestis ianitor aulae

- 140 Eoas partes hesperiasque simul.
 Ora vides Hecates in tres vertentia partes,
 Servet ut in ternas compita secta vias.
 Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
 Cernere non moto corpore bina licet.’
- 145 Dixerat: et voltu, si plura requirere vellem,
 Difficilem mihi se non fore fassus erat.
 Sumpsi animum, gratesque deo non territus egi,
 Verbaque sum spectans pacta locutus humum:
 ‘Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus,
 150 Qui melius per ver incipiendus erat?’
 Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas:
 Et nova de gravido palmite gemma tumet,
 Et modo formatis operitur frondibus arbor,
 Prodit et in summum seminis herba solum:
- 155 Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent,
 Ludit et in pratis luxuriatque pecus.
 Tum blandi soles, ignotaque prodit hirundo
 Et luteum celsa sub trabe figit opus:
 Tum patitur cultus ager et renovatur aratro.
- 160 Haec anni novitas iure vocanda fuit.’
 Quaesieram multis: non multis ille moratus
 Contulit in versus sic sua verba duos:
 ‘Bruma novi prima est, veterisque novissima solis:
 Principium capiunt Phoebus et annus idem.’
- 165 Post ea mirabar, cur non sine litibus esset
 Prima dies. ‘causam percipe!’ Ianus ait.
 ‘Tempora commisi nascentia rebus agendis,
 Totus ab auspicio ne foret annus iners.
 Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
 170 Nec plus quam solitum testificatur opus.’
 Mox ego, ‘cur, quamvis aliorum numina placem,
 Iane, tibi primum tura merumque fero?’
 ‘Ut possis aditum per me, qui limina servo,
 Ad quoscumque voles’ inquit ‘habere deos.’
- 175 ‘At cur laeta tuis dicuntur verba Kalendis,
 Et damus alternas accipimusque preces?’

- Tum deus incumbens baculo, quem dextra gerebat,
 'Omina principiis' inquit 'inesse solent.
 Ad primam vocem timidas advertitis aures,
 180 Et visam primum consulit augur avem.
 Tempora patent auresque deum, nec lingua caducas
 Concipit ulla preces, dictaque pondus habent.'
 Desierat Ianus. nec longa silentia feci,
 Sed tetigi verbis ultima verba meis:
 185 'Quid volt palma sibi rugosaque carica' dixi
 'Et data sub niveo condita mella cado?'
 'Omen' ait 'causa est; ut res sapor ille sequatur,
 Et peragat coeptum dulcis ut annus iter.'
 'Dulcia cur dentur, video. stipis adice causam,
 190 Pars mihi de festo ne labet ulla tuo.'
 Risit, et 'o quam te fallunt tua saecula,' dixit
 'Qui stipe mel sumpta dulcius esse putas!
 Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
 Cuius non animo dulcia lucra forent.
 195 Tempore crevit amor, qui nunc est summus,
 habendi.
 Vix ultra, quo iam progrediatur, habet.
 Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
 Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
 Dum casa Martigenam capiebat parva Quirinum,
 200 Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
 Iuppiter angusta vix totus stabat in aede,
 Inque Iovis dextra fictile fulmen erat.
 Frondibus ornabant, quae nunc Capitolia gemmis,
 Pascebatque suas ipse senator oves:
 205 Nec pudor, in stipula placidam cepisse quietem
 Et faenum capiti supposuisse fuit.
 Iura dabat populis posito modo praetor aratro,
 Et levis argenti lammina crimen erat.
 At postquam fortuna loci caput extulit huius,
 210 Et tetigit summo vertice Roma deos,
 Creverunt et opes et opum furiosa cupido,
 Et, cum possideant plurima, plura petunt.

- Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat:
 250 Ultima de superis illa reliquit humum:
 Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat,
 Nullus erat iustis reddere iura labor.
 Nil mihi cum bello: pacem postesque tuebar
 Et,' clavem ostendens, 'haec' ait 'arma gero.'
 255 Presserat ora deus. tunc sic ego nostra resolvi,
 Voce mea voces elicente dei:
 'Cum tot sint Iani, cur stas sacratus in uno,
 Hic ubi iuncta foris templa duobus habes?'
 Ille manu mulcens propexam ad pectora barbam,
 260 Protinus Oebalii rettulit arma Tati,
 Utque levis custos, armillis capta, Sabinos
 Ad summae tacitos duxerit arcis iter.
 'Inde, velut nunc est, per quem descenditis,'
 inquit
 'Arduus in valles per fora clivus erat.
 265 Et iam contigerat portam, Saturnia cuius
 Dempserat oppositas insidiosa seras.
 Cum tanto veritus committere numine pugnam,
 Ipse meae movi callidus artis opus,
 Oraque, qua pollens ope sum, fontana reclusi,
 270 Sumque repentinas eiaculatus aquas.
 Ante tamen madidis subieci sulphura venis,
 Clauderet ut Tatio fervidus umor iter.
 Cuius ut utilitas pulsis percepta Sabinis,
 Quae fuerat, tuto reddita forma loco est.
 275 Ara mihi posita est parvo coniuncta sacello:
 Haec adolet flammis cum strue farra suis.'
 'At cur pace lates, motisque recluderis armis?'
 Nec mora, quaesiti reddita causa mihi est.
 'Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
 280 Tota patet dempta ianua nostra sera.
 Pace fores obdo, ne qua discedere possit:
 Caesareoque diu nomine clusus ero.'
 Dixit, et attollens oculos diversa tuentes,
 Aspexit toto quidquid in orbe fuit.

285 Pax erat, et vestri, Germanice, causa triumphi,
 Tradiderat famulas iam tibi Rhenus aquas.
 Iane, fac aeternos pacem pacisque ministros,
 Neve suum, praesta, deserat auctor opus.
 Quod tamen ex ipsis licuit mihi discere fastis,
 290 Sacravere patres hac duo templa die.
 Accepit Phoebō nymphaque Coronide natum
 Insula, dividua quam premit amnis aqua:
 Iuppiter in parte est. cepit locus unus utrumque
 Iunctaque sunt magno templa nepotis avo.

2. BF 3. CC 4. DC

295 Quis vetat et stellas, ut quaeque oriturque caditque,
 Dicere? promissi pars stet et ipsa mei.
 Felices animae, quibus haec cognoscere primis
 Inque domus superas scandere cura fuit!
 Credibile est illos pariter vitiisque locisque
 300 Altius humanis exeruisse caput.
 Non Venus et vinum sublimia pectora fregit,
 Officiumve fori, militiaeve labor;
 Nec levis ambitio perfusaque gloria fūco
 Magnarumque fames sollicitavit opum.
 305 Admovere oculis distantia sidera nostris,
 Aetheraque ingenio supposuere suo.
 Sic petitur caelum: non ut ferat Ossan Olympus,
 Ipsaque Peliacus sidera tangat apex.
 Nos quoque sub ducibus caelum metabimur illis,
 310 Ponemusque suos ad vaga signa dies.
 Ergo ubi nox aderit venturis tertia Nonis,
 Sparsaque caelesti rore madebit humus,
 Octipedis frustra quaerentur brachia Cancri:
 Praeceptis occiduas ille subivit aquas.
 315 Institerint Nonae, missi tibi nubibus atris
 Signa dabunt imbres, exoriente Lyra.

5. E NON·F 6. FF 7. GC 8. HC 9. A AGON

Quattuor adde dies ductis ex ordine Nonis,
 Ianus Agonali luce piandus erit.

Nominis esse potest succinctus causa minister,
 320 Hostia caelitibus quo feriente cadit,
 Qui calido strictos tincturus sanguine cultros,
 Semper agatne, rogat, nec nisi iussus agit.
 [Pars, quia non veniant pecudes, sed agantur
 ab actu,

Nomen Agonalem credit habere diem.
 325 Pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum,
 Una sit ut proprio littera dempta loco.]
 An, quia praevisos in aqua timet hostia cultros,
 A pecoris lux est ipsa notata metu?

Fas etiam, fieri solitis aetate priorum
 330 Nomina de ludis Graeca tulisse diem.
 Et pecus antiquus dicebat Agonia sermo;
 Veraque iudicio est ultima causa meo.
 Utque ea non certa est, ita rex placare sacrorum
 Numina lanigerae coniuge debet ovis.

335 Victima, quae cecidit dextra victrice, vocatur;
 Hostibus a domitis hostia nomen habet.

Ante, deos homini quod conciliare valeret,
 Far erat et puri lucida mica salis.

Nondum pertulerat lacrimatas cortice murras
 340 Acta per aequoreas hospita navis aquas;
 Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
 Nec fuerant rubri cognita fila croci.

Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
 Et non exiguo laurus adusta sono.

345 Siquis erat, factis prati de flore coronis
 Qui posset violas addere, dives erat.

Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
 In sacris nullum culter habebat opus.

Prima Ceres avidae gavisa est sanguine porcae,
 350 Ulta suas merita caede nocentis opes.

- Nam sata vere novo teneris lactentia sucis
Eruta saetigeræ comperit ore suis.
Sus dederat poenas : exemplo territus huius
Palmitē debueras abstinuisse , caper .
355 Quem spectans aliquis dentes in vite prementem ,
Talia non tacito dicta dolore dedit :
'Rode , caper , vitem ! tamen hinc , cum stabis
ad aram ,
In tua quod spargi cornua possit , erit .'
Verba fides sequitur : noxæ tibi deditus hostis
360 Spargitur adfuso cornua , Bacche , mero .
Culpa sui nocuit , nocuit quoque culpa capellæ :
Quid bos , quid placidæ commeruistis oves ?
Flebat Aristæus , quod apes cum stirpe necatas
Viderat inceptos destituisse favos .
365 Caerula quem genetrix aegre solata dolentem ,
Addidit hæc dictis ultima verba suis :
'Siste , puer , lacrimas ! Proteus tua damna levabit ,
Quoque modo repares quæ periere , dabit .
Decipiat ne te versis tamen ille figuris ,
370 Impediant geminas vincula firma manus .'
Pervenit ad vatē iuvenis , resolutaque somno
Alligat æquorei brachia capta senis .
Ille sua faciem transformis adulterat arte :
Mox domitus vinclis in sua membra redit ,
375 Oraque caerulea tollens rorantia barba ,
'Qua' dixit 'repara arte , requiris , apes ?
Obrue mactati corpus tellure iuveni :
Quod petis a nobis , obrutus ille dabit .'
Iussa facit pastor . fervent examina putri
380 De bove : mille animas una necata dedit .
Poscit ovem fatum : verbenas improba carpsit ,
Quas pia dis ruris ferre solebat anus .
Quid tuti superest , animam cum ponat in aris
Lanigerumque pecus ruricolæque boves ?
385 Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum ,
Ne detur celeri victima tarda deo .

- Quae semel est triplici pro virgine caesa Dianae ,
 Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit .
 Exta canum vidi Triviae libare Sapaeos ,
 390 Et quicumque tuas accolit , Haeme , nives .
 Caeditur et rigido custodi ruris asellus ;
 Causa pudenda quidem , sed tamen apta deo .
 Festa corymbiferi celebrabas Graecia Bacchi ,
 Tertia quae solito tempore bruma refert .
 395 Di quoque cultores in idem venere Lyaci ,
 Et quicumque iocis non alienus erat :
 Panes et in Venerem satyrorum prona iuventus ,
 Quaeque colunt amnes solaque rura deae .
 Venerat et senior pando Silenus asello ,
 400 Quique ruber pavidas inguine terret aves .
 Duleia qui dignum nemus in convivia nacti
 Gramine vestitis accubuere toris .
 Vina dabat Liber , tulerat sibi quisque coronam ,
 Miscendas large rivus agebat aquas .
 405 Naïdes effusis aliae sine pectinis usu ,
 Pars aderant positis arte manuque comis .
 Illa super suras tunicam collecta ministrat ,
 Altera dissuto pectus aperta sinu .
 Exerit haec umerum , vestem trahit illa per herbas ,
 410 Impediunt teneros vincula nulla pedes .
 Hinc aliae satyris incendia mitia praebent ;
 Pars tibi , qui pinu tempora nexa geris .
 Te quoque , inextinctae Silene libidinis , urunt :
 Nequitia est , quae te non sinit esse senem .
 415 At ruber , hortorum decus et tutela , Priapus
 Omnibus ex illis Lotide captus erat .
 Hanc cupit , hanc optat , sola suspirat in illa ,
 Signaque dat nutu , sollicitatque notis .
 Fastus inest pulchris , sequiturque superbia formam :
 420 Irrisum voltu despicit illa suo .
 Nox erat , et vino somnum faciente iacebant
 Corpora diversis victa sopore locis .
 Lotis in herbosa sub acernis ultima ramis ,

Sicut erat lusu fessa , quievit humo .

425 Surgit amans , animamque tenens vestigia furtim
Suspensio digitis fert taciturna gradu .

Ut tetigit niveae secreta cubilia nymphae ,
Ipsa sui flatus ne sonet aura , cavet .

Et iam finitima corpus librabat in herba :
440 Illa tamen multi plena soporis erat .

Gaudet , et a pedibus tracto velamine vota
Ad sua felici coeperat ire via .

Ecce rudens rauco Sileni vector asellus
Intempestivos edidit ore sonos .

435 Territa consurgit nymphe , manibusque Priapum
Reicit , et fugiens concitat omne nemus .

At deus , obscena nimium quoque parte paratus ,
Omnibus ad lunae lumina risus erat .

Morte dedit poenas auctor clamoris : et haec est
440 Hellespontiaco victima grata deo .

Intactae fueratis aves , solacia ruris ,
Adsuetum silvis innocuumque genus ,

Quae facitis nidos , quae plumis ova fovetis ,
Et facili dulces editis ore modos .

445 Sed nil ista iuvant , quia linguae crimen habetis ,
Dique putant mentes vos aperire suas .

Nec tamen hoc falsum : nam , dis ut proxima
quaeque ,

Nunc pinna veras , nunc datis ore notas .

Tuta diu volucrum proles tum denique caesa est ,
450 Iuveruntque deos indicis exta sui .

Ergo saepe suo coniunx abducta marito
Uritur Idaliis alba columba focis .

Nec defensa iuvant Capitolia , quo minus anser
Det iecur in lances , Inachi lauta , tuas .

455 Nocte deae Nocti cristatus caeditur ales ,
Quod tepidum vigili provocet ore diem .

Interea Delphin clarum super aequora sidus
Tollitur , et patriis exerit ora vadis .

10. B EN

Postera lux hiemem medio discrimine signat,
 460 Aequaque praeteritae quae superabit, erit.

11. C CAR·N° 12. DC

Proxima prospiciet Tithono Aurora relicto
 Arcadiae sacrum pontificale deae.
 Te quoque lux eadem, Turni soror, aede recepit,
 Hic ubi Virginea Campus obitur aqua.
 465 Unde petam causas horum moremque sacrorum,
 Diriget in medio quis mea vela freto?
 Ipsa mone, quae nomen habes a carmine ductum,
 Propositoque fave, ne tuus erret honor.
 Orta prior luna — de se si creditur ipsi —
 470 A magno tellus Arcade nomen habet.
 Illic fuit Evander, qui quamquam clarus utroque,
 Nobilior sacrae sanguine matris erat.
 Quae simul aetherios animo conceperat ignes,
 Ore dabat pleno carmina vera dei.
 475 Dixerat haec nato motus instare sibi que,
 Multaque praeterea; tempore nacta fidem.
 Nam iuvenis nimium vera cum matre fugatus
 Deserit Arcadium Parrhasiumque larem.
 Cui genetrix flenti 'fortuna viriliter' inquit —
 480 'Siste, precor, lacrimas! — ista ferenda tibi est.
 Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit,
 Sed deus: offenso pulsus es urbe deo.
 Non meriti poenam pateris, sed numinis iram.
 Est aliquid magnis crimen abesse malis.
 485 Conscia mens ut cuique sua est, ita concipit intra
 Pectora pro facto spemque metumque suo.
 Nec tamen ut primus maere mala talia passus:
 Obruit ingentes ista procella viros.
 Passus idem est, Tyriis qui quondam pulsus ab oris
 490 Cadmus in Aonia constitit exul humo:
 Passus idem Tydeus et idem Pagaseus Iason,

- Et quos praeterea longa referre mora est.
 Omne solum forti patria est, ut piscibus aequor,
 Ut volucris vacuo quidquid in orbe patet.
- 495 Nec fera tempestas toto tamen horret in anno.
 Et tibi — crede mihi! — tempora veris erunt.²
 Vocibus Evander firmata mente parentis
 Nave secat fluctus, Hesperiamque tenet.
 Iamque ratem doctae monitu Carmentis in amnem
- 500 Egerat, et Tuscis obvius ibat aquis.
 Fluminis illa latus, cui sunt vada iuncta Tarenti,
 Aspicit et sparsas per loca sola casas;
 Utque erat, immissis puppem stetit ante capillis,
 Continuitque manum torva regentis iter.
- 505 Et procul in dextram tendens sua bracchia ripam
 Pineam non sano ter pede texta ferit;
 Neve daret saltum properans insistere terrae,
 Vix est Evandri vixque retenta manu.
 ‘Di’que ‘petitorum’ dixit ‘salvete locorum,
- 510 Tuque novos caelo terra datura deos,
 Fluminaque et fontes, quibus utitur hospita tellus,
 Et nemorum nymphae naiadumque chori!
 Este bonis avibus visi natoque mihi que,
 Ripaque felici tacta sit ista pede!
- 515 Fallor, an hi fient ingentia moenia colles,
 Iuraque ab hac terra cetera terra petet?
 Montibus his olim totus promittitur orbis.
 Quis tantum fati credat habere locum?
 Et iam Dardaniae tangent haec litora pinus.
- 520 Hic quoque causa novi femina martis erit.
 Care nepos, Palla, funesta quid induis arma?
 Indue! non humili vindice caesus eris.
 Victa tamen vinces, eversa que Troia resurges:
 Obruit hostiles ista ruina domos.
- 525 Urite victrices Neptunia Pergama flammae!
 Num minus hic toto est altior orbe cinis?
 Iam pius Aeneas sacra et, sacra altera, patrem
 Adferet: Iliacos accipe, Vesta, deos.

- Tempus erit, cum vos orbemque tuebitur idem,
 530 Et fient ipso sacra colente deo:
 Et penes Augustos patriae tutela manebit.
 Hanc fas imperii frena tenere domum.
 Inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
 Pondera caelesti mente paterna feret.
 535 Utque ego perpetuis olim sacrabor in aris,
 Sic Augusta novum Iulia numen erit.
 Talibus ut dictis nostros descendit in annos,
 Substitit in medios praescia lingua sonos.
 Puppibus egressus Latia stetit exul in herba.
 540 Felix, exilium cui locus ille fuit!
 Nec mora longa fuit, stabant nova tecta, neque alter
 Montibus Ausoniis Arcade maior erat.
 Ecce boves illuc Erytheïdas applicat heros
 Emensus longi claviger orbis iter.
 545 Dumque huic hospitium domus est Tegeaea, vagantur
 Incustoditae laeta per arva boves.
 Mane erat: excussus somno Tiryntius actor
 De numero tauros sentit abesse duos.
 Nulla videt quaerens taciti vestigia furti:
 550 Traxerat aversos Cacus in antra feros:
 Cacus, Aventinae timor atque infamia silvae,
 Non leve finitimis hospitibusque malum.
 Dira viro facies, vires pro corpore, corpus
 Grande: pater monstri Mulciber huius erat:
 555 Proque domo longis spelunca recessibus ingens
 Abdita, vix ipsis invenienda feris.
 Ora super postes affixaque brachia pendent,
 Squalidaque humanis ossibus albet humus.
 Servata male parte boum Iove natus abibas:
 560 Mugitum rauco furta dedere sono.
 'Accipio revocamen' ait, vocemque secutus
 Impia per silvas victor ad antra venit.
 Ille aditum fracti praestruxerat obice montis,
 Vix iuga movissent quinque bis illud opus.
 565 Nititur hic umeris, — caelum quoque sederat illis —

Et vastum motu conlabefactat onus.

Quod simul eversum est, fragor aethera terruit
ipsum,

Ictaque subsedit pondere molis humus.

Prima movet Cacus collata proelia dextra,

570 Remque ferox saxis stipitibusque gerit.

Quis ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
Confugit, et flammam ore sonante vomit.

Quas quotiens proflat, spirare Typhoëa credas

Et rapidum Aetnaeo fulgur ab igne iaci.

575 Occupat Alcides, adductaque clava trinodis

Ter quater adversi sedit in ore viri.

Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos,

Et lato moriens pectore plangit humum.

Immolat ex illis taurum tibi, Iuppiter, unum

580 Victor, et Evandrum ruricolamque vocat.

Constituitque sibi, quae Maxima dicitur, aram,

Hic ubi pars Urbis de bove nomen habet.

Nec tacet Evandri mater, prope tempus adesse,

Hercule quo tellus sit satis usa suo.

585 At felix vates, ut dis gratissima vixit,

Possidet hunc Iani sic dea mense diem.

13. E EID·N° 14. F EN·DIES·VITIOS·EX·S·C

Idibus in magni castus Iovis aede sacerdos

Semimaris flammis viscera libat ovis:

Redditaque est oneris populo provincia vestri,

590 Et tuus Augusto nomine dictus avus.

Perlege dispositas generosa per atria ceras:

Contigerunt nulli nomina tanta viro.

Africa victorem de se vocat, alter Isauras

Aut Cretum domitas testificatur opes;

595 Hunc Numidae faciunt, illum Messana superbum:

Ille Numantina traxit ab urbe notam:

Et mortem et nomen Druso Germania fecit;

Me miserum, virtus quam brevis illa fuit!

Si petat a victis, tot sumat nomina Caesar,

- 600 Quot numero gentes maximus orbis habet .
 Ex uno quidam celebres aut torquis adempti,
 Aut corvi titulos auxiliaris habent .
 Magne , tuum nomen rerum est mensura tuarum :
 Sed qui te vicit , nomine maior erat .
- 605 Nec gradus est ultra Fabios cognominis ullus :
 Illa domus meritis Maxima dicta suis .
 Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes ,
 Hic socium summo cum Iove nomen habet .
 Sancta vocant augusta patres : augusta vocantur
- 610 Templâ sacerdotum rite dicata manu .
 Huius et augurium dependet origine verbi ,
 Et quodcumque sua Iuppiter auget ope .
 Augeat imperium nostri ducis , augeat annos ,
 Protegat et vestras querna corona fores :
- 615 Auspiciisque deis tanti cognominis heres
 Omine suscipiat quo pater , orbis onus .

15. G CAR

- Respiciet Titan actas ubi tertius Idus ,
 Fient Parrhasiae sacra relata deae .
 Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant :
- 620 Haec quoque ab Evandri dicta parente reor .
 Mox honor eripitur , matronaque destinat omnis
 Ingratos nulla prole novare viros :
 Neve daret partus , ictu temeraria caeco
 Visceribus crescens excutiebat onus .
- 625 Corripuisse patres ausas immitia nuptas ,
 Ius tamen exemptum restituisse ferunt :
 Binaque nunc pariter Tegeaeae sacra parenti
 Pro pueris fieri virginibusque iubent .
 Scorteâ non illi fas est inferre sacello ,
- 630 Ne violent puros exanimata focos .
 Siquis amas veteres ritus , adsiste precanti :
 Nomina percipies non tibi nota prius .
 Porrîma placatur Postvertaque , sive sorores ,
 Sive fugae comites , Maenali diva , tuae .

635 Altera quod porro fuerat, cecinisse putatur,
 Altera, versurum postmodo quidquid erat.

16. HC

Candida, te niveo posuit lux proxima templo,
 Qua fert sublimes alta Moneta gradus;
 Nunc bene prospicies Latiam, Concordia, turbam:
 640 Nunc te sacratae constituere manus.
 Furius antiquam, populi superator Etrusci,
 Voverat, et voti solverat ille fidem.
 Causa, quod a patribus sumptis secesserat armis
 Volgus, et ipsa suas Roma timebat opes.
 645 Causa recens melior: passos Germania crines
 Corrigit auspiciis, dux venerande, tuis.
 Inde triumphatae libasti munera gentis,
 Templaque fecisti, quam colis ipse, deae.
 Haec tua constituit genetrix et rebus et ara,
 550 Sola toro magni digna reperta Iovis.

17. AC 18. BC 19. CC 20. DC

21. EC 22. FC 23. GC

Haec ubi transierint, Capricorno, Phoebe, relicto
 Per iuvenis cures signa gerentis aquam.
 Septimus hinc oriens cum se demiserit undis,
 Fulgebit toto iam Lyra nulla polo.
 655 Sidere ab hoc ignis venienti nocte Leonis
 Qui micat in medio pectore, mersus erit.

24. HC 25. AC 26. BC

Ter quater evolvi signantes tempora fastos,
 Nec Sementina est ulla reperta dies:
 Cum mihi — sensit enim — 'lux haec indicitur,'
 inquit
 660 Musa 'quid a fastis non stata sacra petis?'
 Utque dies incerta sacro, sic tempora certa,
 Seminibus iactis est ubi fetus ager.
 State coronati plenum ad praesaepe iuveni:

- Cum tepido vestrum vere redibit opus.
 665 Rusticus emeritum palo suspendat aratrum:
     Omne reformidat frigida volnus humus.
     Vilice, da requiem terrae, semente peracta;
     Da requiem terram qui coluere, viris.
     Pagus agat festum: pagum lustrate, coloni,
 670 Et date paganis annua liba focis.
     Placentur frugum matres, Tellusque Ceresque,
     Farre suo gravidæ visceribusque suis.
     Officium commune Ceres et Terra tuentur:
     Haec praebet causam frugibus, illa locum.
 675 Consortes operis, per quas correcta vetustas,
     Quernaque glans victa est utiliore cibo,
     Frugibus immensis avidos satiate colonos,
     Ut capiant cultus praemia digna sui.
     Vos date perpetuos teneris sementibus auctus,
 680 Nec nova per gelidas herba sit usta nives.
     Cum serimus, caelum ventis aperite serenis;
     Cum latet, aetheria spargite semen aqua.
     Neve graves cultis Cerialia dona, cavete,
     Agmine laesuro depopulentur aves.
 685 Vos quoque, formicae, subiectis parcite granis:
     Post messem praedae copia maior erit.
     Interea crescat scabrae robiginis experts,
     Nec vitio caeli palleat aegra seges.
     Et neque deficiat macie, neque pinguior aequo
 690 Divitiis pereat luxuriosa suis.
     Et careant loliis oculos vitiantibus agri,
     Nec sterilis culto surgat avena solo.
     Triticeos fetus passuraque farra bis ignem
     Hordeaque ingenti fenore reddat ager!
 695 Haec ego pro vobis, haec vos optate coloni,
     Efficiatque ratas utraque diva preces.
     Bella diu tenuere viros: erat aptior ensis
     Vomere, cedebat taurus arator equo:
     Sarcula cessabant, versique in pila ligones,
 700 Factaque de rastro pondere cassis erat.

Gratia dis domique tuae, religata catenis
 Iampridem vestro sub pede bella iacent.
 Sub iuga bos veniat, sub terras semen aratas.
 Pax Cererem nutrit, pacis alumna Ceres.

27. CC 28. DC 29. EC

705 At quae venturas praecedet sexta Kalendas,
 Haec sunt Ledaicis templa dicata deis.
 Fratribus illa deis fratres de gente deorum
 Circa Iuturnae composuere lacus.

30. FN² 31. GC

Ipsum nos carmen deduxit Pacis ad aram.
 710 Haec erit a mensis fine secunda dies.
 Frondibus Actiacis comptos redimita capillos
 Pax ades, et toto mitis in orbe mane.
 Dum desint hostes, desit quoque causa triumphii:
 Tu ducibus bello gloria maior eris.
 715 Sola gerat miles quibus arma coerceat, arma,
 Canteturque fera nil nisi pompa tuba.
 Horreat Aeneadas et primus et ultimus orbis:
 Siqua parum Romam terra timebat, amet.
 Tura, sacerdotes, Pacalibus addite flammis,
 720 Albaque perfusa victima fronte cadat.
 Utque domus, quae praestat eam, cum pace
 perennet,
 Ad pia propensos vota rogate deos.
 Sed iam prima mei pars est exacta laboris,
 Cumque suo finem mense libellus habet.

LIBER SECUNDUS.

(34)

Ianus habet finem. cum carmine crescit et annus:
 Alter ut hic mensis, sic liber alter eat.
 Nunc primum velis, elegi, maioribus itis:
 Exiguum, memini, nuper eratis opus.

- 5 Ipse ego vos habui faciles in amore ministros,
 Cum lusit numeris prima iuventa suis.
 Idem sacra cano signataque tempora fastis:
 Ecquis ad haec illinc crederet esse viam?
 Haec mea militia est. ferimus quae possumus,
 arma,
- 10 Dextraque non omni munere nostra vacat.
 Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
 Nec bellatoris terga premuntur equi,
 Nec galea tegimur, nec acuto cingimur ense, —
 His habilis telis quilibet esse potest —
- 15 At tua prosequimur studioso pectore, Caesar,
 Nomina, per titulos ingredimurque tuos.
 Ergo ades et placido paulum mea munera voltu
 Respice, pacando siquid ab hoste vacas.
 Februa Romani dixere piamina patres:
- 20 Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem.
 Pontifices ab rege petunt et flamine lanas,
 Quis veterum lingua februa nomen erat.
 Quaeque capit lictor domibus purgamina ternus,
 Torrida cum mica farra, vocantur idem.
- 25 Nomen idem ramo, qui caesus ab arbore pura
 Casta sacerdotum tempora fronde tegit.
 Ipse ego flaminicam poscentem februa vidi,
 Februa poscenti pinea virga data est.
 Denique quodcumque est, quo corpora nostra
 piantur,
- 30 Hoc apud intonsos nomen habebat avos.
 Mensis ab his dictus, secta quia pelle luperci
 Omne solum lustrant, idque piamen habent:
 Aut quia placatis sunt tempora pura sepulchris,
 Tunc cum ferales praeteriere dies.
- 35 Omne nefas omnemque mali purgamina causam
 Credebant nostri tollere posse senes.
 Graecia principium moris fuit. illa nocentis
 Impia lustratos ponere facta putat.
 Actoriden Peleus, ipsum quoque Pelea Phoci

- 40 Caede per Haemonias solvit Acastus aquas.
 Vectam frenatis per inane draconibus Aegeus
 Credulus inmerita Phasida iuvit ope.
 Amphiareiades Naupactoo Acheloo
 'Solve nefas' dixit, solvit et ille nefas.
- 45 A! nimium faciles, qui tristia crimina caedis
 Fluminea tolli posse putatis aqua!
 Sed tamen — antiqui ne nescius ordinis erres —
 Primus, ut est, Iani mensis et ante fuit.
 Qui sequitur Ianum, veteris fuit ultimus anni:
- 50 Tu quoque sacrorum, Termine, finis eras.
 Primus enim Iani mensis, quia ianua prima est:
 Qui sacer est imis manibus, imus erat.
 Postmodo creduntur spatio distantia longo
 Tempora bis quini continuasse viri.

1. H·K·FEB·N

- 55 Principio mensis Phrygiae contermina Matri
 Sospita delubris dicitur aucta novis.
 'Nunc ubi sunt, illis quae sunt sacrata Kalendis
 Tempa deae?' longa procubuere die.
 Cetera ne simili caderent labefacta ruina,
- 60 Cavit sacrati provida cura ducis,
 Sub quo delubris sentitur nulla senectus;
 Nec satis est homines, obligat ille deos.
 Templorum positor, templorum sancte repostor,
 Sit superis, opto, mutua cura tui.
- 65 Dent tibi caelestes, quos tu caelestibus, annos,
 Proque tua maneant in statione domo.
 Tunc quoque vicini lucus celebratur Helerni
 Qua petit aequoreas advena Thybris aquas.
 Ad penetrale Numae, Capitolinumque Tonantem,
- 70 Inque Iovis summa caeditur arce bidens.
 Saepe graves pluvias adopertus nubibus auster
 Concitat, aut posita sub nive terra latet.

2. AN 3. BN

Proximus hesperias Titan abiturus in undas
 Gemmea purpureis cum iuga demet equis,
 75 Illa nocte aliquis, tollens ad sidera voltum,
 Dicet 'ubi est hodie quae Lyra fulsit heri?'
 Dumque Lyram quaeret, medii quoque terga Leonis
 In liquidas subito mersa notabit aquas.

4. CN

Quem modo caelatum stellis Delphina videbas,
 80 Is fugiet visus nocte sequente tuos:
 Seu fuit occultis felix in amoribus index,
 Lesbida cum domino seu tulit ille lyram.
 Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
 Carmine currentes ille tenebat aquas.
 85 Saepe sequens agnam lupus est a voce retentus,
 Saepe avidum fugiens restitit agna lupum:
 Saepe canes leporesque umbra cubuere sub una,
 Et stetit in saxo proxima cerva leae:
 Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix (38)
 90 Sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
 Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
 Tamquam fraternis obstipuisse modis.
 Nomen Arionium Siculas impleverat urbes,
 Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
 95 Inde domum repetens puppem conscendit Arion,
 Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
 Forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
 At tibi nave tua tutius aequor erat.
 Namque gubernator destricto constitit ense
 100 Ceteraque armata conscia turba manu.
 Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita,
 puppem!
 Non haec sunt digitis arma tenenda tuis.
 Ille, metu viduus, 'mortem non deprecor' inquit,
 'Sed liceat sumpta pauca referre lyra.'

- 105 Dant veniam, ridentque moram. capit ille coronam,
 Quae possit crines, Phoebe, decere tuos:
 Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
 Reddidit icta suos pollice chorda sonos:
 [Flebilibus numeris veluti canentia dura
 110 Traiectus pinna tempora cantat olor.]
 Protinus in medias ornatus desilit undas,
 Spargitur impulsa caerulea puppis aqua.
 Inde — fide maius — tergo delphina recurvo (39)
 Se memorant oneri subposuisse novo.
 115 Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi,
 Cantat et aequoreas carmine mulcet aquas.
 Di pia facta vident: astris delphina recepit
 Iuppiter et stellas iussit habere novem.

5. D NON

- Nunc mihi mille sonos, quoque est memoratus
 Achilles,
 120 Vellem, Maeonide, pectus inesse tuum,
 Dum canimus sacras alterno pectine Nonas.
 Maximus hic fastis accumulatur honos.
 Deficit ingenium, maioraque viribus urgent.
 Haec mihi praecipuo est ore canenda dies.
 125 Quid volui demens elegis imponere tantum
 Ponderis? heroi res erat ista pedis.
 Sancte Pater patriae, tibi plebs, tibi curia nomen
 Hoc dedit; hoc dedimus nos tibi nomen, eques.
 Res tamen ante dedit. sero quoque vera tulisti
 130 Nomina, iam pridem tu pater orbis eras.
 Hoc tu per terras, quod in aethere Iuppiter alto,
 Nomen habes: hominum tu pater, ille deum.
 Romule, concedes: facit hic tua magna tuendo
 Moenia; tu dederas transilienda Remo.
 135 Te Tatius parvique Cures Caeninaque sensit:
 Hoc duce Romanum est solis utrumque latus.
 Tu breve nescio quid victae telluris habebas:
 Quodcumque est alto sub fove, Caesar habet.

Tu rapis, hic castas duce se iubet esse maritas:
 140 Tu recipis luco, reppulit ille nefas.
 Vis tibi grata fuit: florent sub Caesare leges.
 Tu domini nomen, principis ille tenet.
 Te Remus incusat: veniam dedit hostibus ille.
 Caelestem fecit te pater, ille patrem.
 145 Iam puer Idaeus media tenus eminent alvo,
 Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
 En etiam, siquis borean horrere solebat,
 Gaudeat: a zephyris mollior aura venit.

6. EN 7. FN 8. GN 9. HN 10. AN

Quintus ab aequoreis nitidum iubar extulit undis
 150 Lucifer, et primi tempora veris eunt.
 Ne fallare tamen, restant tibi frigora, restant;
 Magnaque discedens signa reliquit hiems.

11. BN 12. CN

Tertia nox veniat, Custodem protinus Ursae
 Aspicias geminos exeruisse pedes.
 155 Inter hamadryadas iaculatricemque Dianam
 Callisto sacri pars fuit una chori.
 Illa deae tangens arcus 'quos tangimus arcus,
 Este meae testes virginitatis' ait.
 Cynthia laudavit, 'promissa'que 'foedera serva,
 160 Et comitum princeps tu mihi' dixit 'eris.'
 Foedera servasset, si non formosa fuisset.
 Cavet mortales, de Iove crimen habet.
 Mille feras Phoebe silvis venata redibat
 Aut plus aut medium sole tenente diem.
 165 Ut tetigit lucum, — densa niger ilice lucus,
 In medio gelidae fons erat altus aquae —
 'Iiac' ait 'in silva, virgo Tegeaea, lavemur!'
 Erubuit falso virginis illa sono.
 Dixerat et nymphis. nymphae velamina ponunt,
 170 Hanc pudet, et tardae dat mala signa morae.
 Exuerat tunicas, uteri manifesta tumore

Proditur indicio ponderis ipsa sui.

Cui dea 'virgineos, periura Lycaoni, coetus
Desere, nec castas pollue' dixit 'aquas.'

175 Luna novum decies implebat cornibus orbem:

Quae fuerat virgo credita, mater erat.

Laesa furit Iuno, formam mutatque puellae.

Quid facis? invito est pectore passa Iovem.

Utque ferae vidit turpes in paelice voltus, (42)

180 'Huius in amplexus Iuppiter' inquit 'eat.'

Ursa per incultos errabat squalida montes,

Quae fuerat summo nuper amata Iovi.

Iam tria lustra puer furto conceptus agebat,

Cum mater nato est obvia facta suo.

185 Illa quidem, tamquam cognosceret, adstitit amens,

Et gemuit: gemitus verba parentis erant.

Hanc puer ignarus iaculo fixisset acuto,

Ni foret in superas raptus uterque domos.

Signa propinqua micant: prior est, quam dicimus

Arcton,

190 Arctophylax formam terga sequentis habet.

Saevit adhuc, canamque rogat Saturnia Tethyn,

Maenaliam tactis ne lavet Arcton aquis.

13. D EID · N^o

Idibus agrestis fumant altaria Fauni

Hic, ubi discretas insula rumpit aquas.

195 Haec fuit illa dies, in qua Veientibus armis

[Ter centum Fabii ter cecidere duo.]

198 Sumunt gentiles arma professa manus.

197 Una domus vires et onus susceperat Urbis,

[Egreditur castris miles generosus ab isdem,]

200 E quis dux fieri quilibet aptus erat.

Carmentis portae dextra est via proxima Iano:

[Ire per hanc noli, quisquis es, omen habet.]

Illam fama refert Fabios exisse trecentos:

Porta vacat culpa, sed tamen omen habet.]

205 Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem, — (43)

- Turbidus hibernis ille fluebat aquis —
 Castra loco ponunt: dstrictis ensibus ipsi
 Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt;
 Non aliter, quam cum Libyca de rupe leones
 210 Invadunt sparsos lata per arva greges.
 Diffugiunt hostes, inhonestaque volnera tergo
 Accipiunt: Tusco sanguine terra rubet.
 Sic iterum, sic saepe cadunt. ubi vincere aperte
 Non datur, insidias armaque tecta parant.
 215 Campus erat, campi claudebant ultima colles
 Silvaque montanas occulere apta feras.
 In medio paucos armentaue rara relinquunt,
 Cetera virgultis abdita turba latet.
 Ecce velut torrens undis pluvialibus auctus
 220 Aut nive, quae zephyro victa tepente fluit,
 Per sata perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
 Riparum clausas margine finit aquas:
 Sic Fabii vallem latis discursibus implent,
 Quodque vident, sternunt: nec metus alter inest.
 225 Quo ruitis, generosa domus? male creditis hosti.
 Simplex nobilitas, perfida tela cave!
 Fraude perit virtus. in apertos undique campos
 Prosiliunt hostes et latus omne tenent.
 Quid faciant pauci contra tot milia fortes?
 230 Quidve, quod in misero tempore restet, adest?
 Sicut aper longe silvis Laurentibus actus
 Fulmineo celeres dissipat ore canes,
 Mox tamen ipse perit, sic non moriuntur inulti,
 Volneraque alterna dantque feruntque manu.
 235 Una dies Fabios ad bellum miserat omnes,
 Ad bellum missos perdidit una dies.
 Ut tamen Herculeae superessent semina gentis,
 Credibile est ipsos consuluisse deos.
 Nam puer impubes et adhuc non utilis armis
 240 Unus de Fabia gente relictus erat:
 Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci,
 Cui res cunctando restituenda foret.

14. EN

- Continuata loco tria sidera , Corvus et Anguis
 Et medius Crater inter utrumque iacet.
 245 Idibus illa latent , oriuntur nocte sequenti.
 Quae sibi cur tria sint consociata , canam.
 Forte Iovi Phoebus festum sollemne parabat —
 Non faciet longas fabula nostra moras : —
 ‘I, mea’ dixit ‘avis , ne quid pia sacra moretur ,
 250 Et tenuem vivis fontibus adfer aquam.’
 Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
 Tollit , et aërium pervolat altus iter.
 Stabat adhuc duris ficus densissima pomis :
 Temptat eam rostro ; non erat apta legi.
 255 Inmemor imperii sedisse sub arbore fertur ,
 Dum fierent tarda dulcia poma mora .
 Iamque satur nigris longum rapit unguibus hydram ,
 Ad dominumque redit , fictaque verba refert :
 ‘Hic mihi causa morae , vivarum obsessor aquarum :
 260 Hic tenuit fontes officiumque meum.’
 ‘Addis’ ait ‘culpae mendacia ,’ Phoebus ‘et audes
 Fatidicum verbis fallere velle deum ?
 At tibi , dum lactens haerebit in arbore ficus ,
 De nullo gelidae fonte bibentur aquae.’
 265 Dixit : et , antiqui monimenta perennia facti ,
 Anguis , Avis , Crater sidera iuncta micant .

15. F LVPER·N^o

- Tertia post Idus nudos aurora Iupercos
 Aspicit , et Fauni sacra bicornis eunt.
 Dicite , Pierides , sacrorum quae sit origo ,
 270 Attigerint Latias unde petita domos .
 Pana deum pecoris veteres coluisse feruntur
 Arcades : Arcadiis plurimus ille iugis .
 Testis erit Pholoë , testes Stymphalides undae ,
 Quique citis Ladon in mare currit aquis ,
 275 Cinctaque pinetis nemoris iuga Nonacrini ,

- Altaque Troezene Parrhasiaeque nives. —
 Pan erat armenti, Pan illic numen equarum,
 Munus ob incolumes ille ferebat oves.
 Transtulit Evander silvestria numina secum.
- 280 Hic, ubi nunc Urbs est, tum locus urbis erat.
 Inde deum colimus devectaque sacra Pelasgis:
 Flamen ad haec prisco more Dialis erat.
 Cur igitur currant, et cur — sic currere mos est —
 Nuda ferant posita corpora veste, rogas?
- 285 Ipse deus velox discurrere gaudet in altis
 Montibus, et subitas concipit ipse fugas; —
 Ipse deus nudus nudos iubet ire ministros;
 Nec satis ad cursus commoda vestis erat.
 Ante Iovem genitum terras habuisse feruntur
- 290 Arcades, et luna gens prior illa fuit.
 Vita feris similis, nullos agitata per usus:
 Artis adhuc expertus et rude vulgus erat.
 Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas,
 Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
- 295 Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus,
 Nulla sub imperio terra colentis erat:
 Nullus adhuc erat usus equi; se quisque ferebat:
 Ibat ovis lana corpus amicta sua.
 Sub Iove durabant et corpora nuda gerebant,
- 300 Docta graves imbres et tolerare notos.
 Nunc quoque detecti referunt monimenta vetusti
 Moris, et antiquas testificantur opes.
 Sed cur praecipue fugiat velamina Faunus,
 Traditur antiqui fabula plena ioci.
- 305 Forte comes dominae iuvenis Tirynthius ibat:
 Vidit ab excelso Faunus utrumque iugo.
 Vidit, et incaluit, 'montana'que 'numina,' dixit
 'Nil mihi vobiscum est: hic meus ardor erit.'
 Ibat odoratis umeros perfusa capillis
- 310 Maeonis, aurato conspicienda sinu:
 Aurea pellebant tepidos umbracula soles,
 Quae tamen Herculeae sustinuerunt manus.

- Iamque nemus Bacchi, Tmoli vineta, tenebat,
 Hesperos et fusco roscidus ibat equo.
- 315 Antra subit tofis laqueata et pumice vivo;
 Garrulus in primo limine rivus erat.
 Dumque parant epulas potandaque vina ministri,
 Cultibus Alciden instruit illa suis.
 Dat tenuis tunicas Gactulo murice tinctas,
 320 Dat teretem zonam, qua modo cincta fuit.
 Ventre minor zona est; tunicarum vincla relaxat,
 Ut posset vastas exeruisse manus.
 Fregerat armillas non illa ad brachia factas,
 Scindebant magni vincula parva pedes.
- 325 Ipsa capit clavamque gravem spoliisque leonis
 Conditaque in pharetra tela minora sua.
 Sic epulis functi sic dant sua corpora somno,
 Et positis iuxta secubuere toris.
 Causa, repertori vitis quia sacra parabant,
 330 Quae facerent pure, cum foret orta dies.
 Noctis erat medium. quid non amor improbus
 audet?
- Roscida per tenebras Faunus ad antra venit.
 Utque videt comites somno vinoque solutos,
 Spem capit in dominis esse soporis idem.
- 335 Intrat, et huc illuc temerarius errat adulter,
 Et praefert cautas subsequiturque manus.
 Venerat ad strati captata cubilia lecti, (49)
 Et felix prima forte futurus erat.
 Ut tetigit fulvi saetis hirsuta leonis
 340 Vellera, pertimuit sustinuitque manum.
 [Attonitusque metu rediit, ut saepe viator
 Turbatum viso rettulit angue pedem.]
 Inde tori, qui iunctus erat, velamina tangit
 Mollia, mendaci decipiturque nota.
- 345 Ascendit, spondaque sibi propiore recumbit,
 Et tumidum cornu durius inguen erat.
 Interea tunicas ora subducit ab ima:
 Horrebant densis aspera crura pilis.

- Cetera temptantem cubito Tirynthius heros
 350 Reppulit: e summo decidit ille toro.
 Fit sonus, inclamat comites et lumina poscit
 Maeonis: inlatis ignibus acta patent.
 Ille gemit lecto graviter deiectus ab alto,
 Membraque de dura vix sua tollit humo
 355 Ridet et Alcides et qui videre iacentem,
 Ridet amatorem Lyda puella suum.
 Veste deus lusus fallentes lumina vestes
 Non amat, et nudos ad sua sacra vocat.
 Adde peregrinis causas, mea Musa, Latinas, (50)
 360 Inque suo noster pulvere currat equus.
 Cornipedi Fauno caesa de more capella
 Venit ad exiguas turba vocata dapes.
 Dumque sacerdotes veribus transuta salignis
 Exta parant, medias sole tenente vias,
 365 Romulus et frater pastoralisque iuventus
 Solibus et campo corpora nuda dabant.
 [Caestibus et iaculis et misso pondere saxi
 Brachia per lusus experienda dabant:]
 Pastor ab excelso 'per devia rura iuencos
 370 Romule, praedones, et Reme!' dixit 'agunt.'
 Longum erat armari: diversis exit uterque
 Partibus, occursu praeda recepta Remi.
 Ut rediit, veribus stridentia detrahit exta,
 Atque ait 'haec certe non nisi victor edet.'
 375 Dicta facit, Fabiique simul. venit inritus illuc
 Romulus, et mensas ossaque nuda videt.
 Risit, et indoluit Fabios potuisse Remumque
 Vincere, Quintilios non potuisse suos.
 Fama manet facti. posito velamine currunt,
 380 Et memorem famam quod bene cessit, habet.
 Forsitan et quaeras, cur sit locus ille Lupercal,
 Quaeve diem tali nomine causa notet.
 Silvia Vestalis caelestia semina partu
 Ediderat, patruo regna tenente suo.
 385 Is iubet auferri parvos et in amne necari.

- Magna dati nutrix praemia lactis habet.
 [Quid vetat Arcadio dictos a monte Iupercos?
 Faunus in Arcadia templa Lycaeus habet.] (53)
- 425 Nupta, quid expectas? non tu pollentibus herbis,
 Nec prece, nec magico carmine mater eris.
 Excipe fecundae patienter verbera dextrae,
 Iam socer optatum nomen habebit avi.
 Nam fuit illa dies, dura cum sorte maritae
- 430 Reddebant uteri pignora rara sui.
 'Quid mihi' clamabat 'prodest rapuisse Sabinas,'
 Romulus — hoc illo sceptrata tenente fuit —
 Si mea non vires, sed bellum iniuria fecit?
 Ut ille fuerat non habuisse nurus.'
- 435 Monte sub Esquilio multis incaeduis annis
 Iunonis magnae nomine lucus erat.
 Huc ubi venerunt, pariter nuptaeque virique
 Suppliciter posito procubuere genu:
 Cum subito motae tremuere cacumina silvae,
- 440 Et dea per lucos mira locuta suos.
 'Italidas matres' inquit 'sacer hircus inito.'
 Obstipuit dubio territa turba sono.
 Augur erat, nomen longis intercidit annis:
 Nuper ab Etrusca venerat exul humo.
- 445 Ille caprum mactat: iussae sua terga puellae
 Pellibus exsectis percutienda dabant.
 Luna resumebat decimo nova cornua motu, (54)
 Virque pater subito nuptaeque mater erat.
 Gratia Lucinae. dedit haec tibi nomina lucus,
 450 Aut quia principium tu, dea, lucis habes.
 Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis,
 Maturumque utero molliter aufer onus.
 Orta dies fuerit, tu desine credere ventis;
 Perdidit illius temporis aura fidem.
- 455 Flamina non constant, et sex reserata diebus
 Carceris Aeolii ianua laxa patet.
 Iam Iovis obliqua subsedit aquarius urna:
 Proximus aetherios excipe, Piscis, equos.

- Te memorant fratremque tuum — nam iuncta micatis
 460 Signa — duos tergo sustinuisse deos.
 Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
 Tunc cum pro caelo Iuppiter arma tulit,
 Venit ad Euphraten comitata Cupidine parvo,
 Inque Palaestinae margine sedit aquae.
 465 Populus et cannae riparum summa tenebant,
 Spemque dabant salices, hos quoque posse tegi.
 Dum latet, insonuit vento nemus. illa timore
 Pallet, et hostiles credit adesse manus.
 Utque sinu tenuit natum, 'succurrite; nymphae,
 470 Et dis auxilium ferte duobus!' ait.
 Nec mora, prosiluit. pisces subiere gemelli:
 Pro quo nunc cerni sidera munus habent.
 Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
 Nec violant timidi piscibus ora Syri.

16. G EN 17. H QVIR·N³

- 475 Proxima lux vacua est. at tertia dicta Quirino.
 Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit:
 Sive quod hasta curis priscis est dicta Sabinis,
 Bellicus a telo venit in astra deus:
 Sive suo regi nomen posuere Quirites:
 480 Seu quia Romanis iunxerat ille Cures.
 Nam pater armipotens postquam nova moenia vidit,
 Multaque Romulea bella peracta manu,
 'Iuppiter,' inquit 'habet Romana potentia vires:
 Sanguinis officio non eget illa mei.
 485 Redde patri natum. quamvis intercidit alter,
 Pro se proque Remo qui mihi restat, erit.
 "Unus erit, quem tu tolles in caerula caeli"
 Tu mihi dixisti: sint rata dicta Iovis.'
 Iuppiter annuerat. nutu tremefactus uterque
 490 Est polus, et caeli pondera movit Atlas.
 Est locus, antiqui Capreae dixere paludem:
 Forte tuis illic, Romule, iura dabas.
 Sol fugit, et remonent subeuntia nubila caelum,

- Et gravis effusis decidit imber aquis.
 495 Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether.
 Fit fuga, rex patriis astra petebat equis.
 Luctus erat, falsaeque patres in crimine caedis:
 Haesissetque animis forsitan illa fides:
 Sed Proculus Longa veniebat Iulius Alba,
 500 Lunaque fulgebat, nec facis usus erat,
 Cum subito motu saepes tremuere sinistrae: —
 Rettulit ille gradus, horrueruntque comae: —
 Pulcher et humano maior trabeaque decorus
 Romulus in media visus adesse via
 505 Et dixisse simul 'prohibe lugere Quirites,
 Nec violent lacrimis numina nostra suis.
 Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum,
 Et patrias artes militiamque colant.'
 Iussit, et in tenues oculis evanuit auras.
 510 Convocat hic populos, iussaque verba refert.
 Templata deo fiunt. collis quoque dictus ab illo est,
 Et referunt certi sacra paterna dies.
 Lux quoque cur eadem Stultorum festa vocetur,
 Accipe. parva quidem causa, sed apta subest.
 515 Non habuit doctos tellus antiqua colonos:
 Lassabant agiles aspera bella viros.
 Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro:
 Neglectus domino pauca ferebat ager.
 Farra tamen veteres iaciebant, farra metebant,
 520 Primitias Cereri farra resecta dabant.
 Usibus admoniti flammis torrenda dederunt,
 Multaque peccato damna tulere suo.
 Nam modo verrebant nigras pro farre favillas,
 Nunc ipsas ignes corripuere casas.
 525 Facta dea est Fornax. laeti Fornace coloni
 Orant, ut fruges temperet illa suas.
 Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
 Maximus indicit, — nec stata sacra facit —
 Inque foro, multa circum pendente tabella,
 530 Signatur certa curia quaeque nota.

Stultaque pars populi, quae sit sua curia, nescit,
Sed facit extrema sacra relata die.

18. AC 19. BC 20. CC 21. D FERAL·F

Est honor et tumulis, animas placare paternas,
Parvaeque in extractas munera ferre pyras.

535 Parva petunt manes: pietas pro divite grata est
Munere: non avidos Styx habet ima deos.

Tegula porrectis satis est velata coronis
Et sparsae fruges parvaeque mica salis,
Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae:

540 Haec habeat media testa relicta via.

Nec maiora veto; sed et his placabilis umbra est:
Adde preces positis et sua verba focus.

Hunc morem Aeneas, pietatis idoneus auctor
Attulit in terras, iuste Latine, tuas.

545 Ille patris Genio sollempnia dona ferebat:

Hinc populi ritus edidicere pios.

At quondam, dum longa gerunt pugnacibus armis
Bella, Parentales deseruere dies.

Non impune fuit; nam dicitur omine ab isto

550 Roma suburbanis incaluisse rogis.

Vix equidem credo, bustis exisse feruntur

Et tacitae questi tempore noctis avi,

Perque vias urbis Latiosque ululasse per agros

Deformes animas, volgus inane, ferunt.

555 Post ea praeteriti tumulis redduntur honores,

Prodiigiisque venit funeribusque modus.

Dum tamen haec fient, viduae cessate puellae:

Expectet puros pinea taeda dies.

Nec tibi, quae cupidae matura videbere matri,

560 Comat virgineas hasta recurva comas.

Conde tuas, Hymenaeae, facis, et ab ignibus atris

Aufer! habent alias maesta sepulchra faces.

Di quoque templorum foribus celentur opertis,

Ture vacent arae stentque sine igne foci.

565 Nunc animae tenues et corpora functa sepulchris

- Errant , nunc posito pascitur umbra cibo .
 Nec tamen haec ultra , quam tot de mense supersint
 Luciferi , quot habent carmina nostra pedes .
 Hanc , quia iusta ferunt , dixere Feralia lucem ,
 570 Ultima placandis manibus illa dies .
 Ecce annus in mediis residens annosa puellis
 Sacra facit Tacitae : vix tamen ipsa tacet :
 Et digitis tria tura tribus sub limine ponit ,
 Qua brevis occultum mus sibi fecit iter .
 575 Tunc cantata ligat cum fusco licia rhombo ,
 Et septem nigras versat in ore fabas .
 Quodque pice adstrinxit , quod acu traiecit aëna ,
 Obsutum maenae torret in igne caput ;
 Vina quoque instillat . vini quodcumque relictum
 est ,
 580 Aut ipsa , aut comites , plus tamen ipsa , bibit .
 ‘Hostiles linguas inimicaque vinximus ora’
 Dicit discedens , ebriaque exit anus .
 Protinus a nobis , quae sit dea Muta , requires .
 Disce , per antiquos quae mihi nota senes .
 585 Iuppiter , indomito Iuturnae captus amore ,
 Multa tulit tanto non patienda deo .
 Illa modo in silvis inter coryleta latebat ,
 Nunc in cognatas desiliebat aquas .
 Convocat hic nymphas , Latium quaecumque
 tenebant ,
 590 Et iacit in medio talia verba choro :
 ‘Invidet ipsa sibi , vitatque quod expedit illi ,
 Vestra soror , summo iungere membra deo .
 Consulite ambobus ! nam quae mea magna voluptas ,
 Utilitas vestrae prima sororis erit .
 595 Vos illi in prima fugienti obsistite ripa ,
 Ne sua fluminea corpora mergat aqua .’
 Dixerat : adnuerant omnes Tiberiuides udae ,
 Quaeque colunt thalamos , Ilia diva , tuos .
 Forte fuit nais , Lara nomine . prima sed illi
 600 Dicta bis antiquum syllaba nomen erat ,

Ex vitio positum . saepe illi dixerat Almo
 'Nata , tene linguam ,' nec tamen illa tenet .
 Quae simul ac tetigit Iuturnae stagna sororis ,
 'Effuge' ait 'ripas !' dicta refertque Iovis .
 605 Illa etiam Iunonem adiit , miserataque nuptas ,
 'Naida Iuturnam vir tuus' inquit 'amat .'
 Iuppiter intumuit , quaque est non usa modeste ,
 Eripuit linguam , Mercuriumque vocat :
 'Duc hanc ad manes ; locus ille silentibus aptus .
 610 Nympha , sed infernae nympha paludis erit .'
 Iussa Iovis fiunt . accepit lucus euntes .
 Dicitur illa duci tunc placuisse deo .
 Vim parat hic , voltu pro verbis illa precatur ,
 Et frustra muto nititur ore loqui .
 515 Fitque gravis , geminosque parit , qui compita
 servant
 Et vigilant nostra semper in urbe , Lares .

22. EC

Proxima cognati dixere Caristia cari ,
 Et venit ad socios turba propinqua deos .
 Scilicet a tumulis et qui periere , propinquis
 620 Protinus ad vivos ora referre iuvat ,
 Postque tot amissos quidquid de sanguine restat ,
 Aspicere , et generis dinumerare gradus .
 Innocui veniant . procul hinc , procul impius esto
 Frater , et in partus mater acerba suos ;
 625 Cui pater est vivax , qui matris digerit annos ,
 Quae premit invisam socrus iniqua nurum .
 Tantalidae fratres absint , et Iasonis uxor ,
 Et quae ruricolis semina tosta dedit ,
 Et soror et Progne , Tereusque duabus iniquus ,
 630 Et quicumque suas per scelus auget opes .
 Dis generis date tura boni . Concordia fertur
 Illa praecipue mitis adesse die .
 Et libate dapes , ut , grati pignus honoris ,
 Nutriat incinctos missa patella Lares .

Terminus , ut veteres memorant , inventus in aede ,
 670 Restitit et magno cum Iove templa tenet.
 Nunc quoque , se supra ne quid nisi sidera cernat ,
 Exiguum templi tecta foramen habent.
 Termine , post illud levitas tibi libera non est :
 Qua positus fueris in statione , mane ;
 675 Nec tu vicino quicquam concede roganti ,
 Ne videre hominem praeposuisse Iovi :
 Et seu vomeribus , seu tu pulsabere rastris ,
 Clamato ‘suus est hic ager , ille tuus!’
 Est via , quae populum Laurentes ducit in agros ,
 680 Quondam Dardanio regna petita duci.
 Illa lanigeri pecoris tibi , Termine , fibris
 Sacra videt fieri sextus ab Urbe lapis .
 [Gentibus est aliis tellus data limite certo :
 Romanae spatium est Urbis et orbis idem.]

24. G REGIF·N

685 Nunc mihi dicenda est regis fuga . traxit ab illa
 Sextus ab extremo nomina mense dies
 Ultima Tarquinius Romanae gentis habebat
 Regna , vir iniustus , fortis ad arma tamen .
 Ceperat hic alias , alias everterat urbes , (65)
 690 Et Gabios turpi fecerat arte suos .
 Namque trium minimus , proles manifesta Superbi ,
 In medios hostes nocte silente venit .
 Nudarant gladios : ‘occidite’ dixit ‘inermem ,
 Hoc cupiant fratres Tarquiniusque pater ,
 695 Qui mea crudeli laceravit verberare terga .’
 Dicere ut hoc posset , verbera passus erat .
 Luna fuit : spectant iuvenem , gladiosque recondunt ,
 Tergaque , deducta veste , notata vident :
 Flent quoque , et ut secum tueatur bella , precantur .
 700 Callidus ignaris adnuit ille viris .
 Iamque potens , misso genitorem appellat amico ,
 Perdendi Gabios quod sibi monstret iter .
 Hortus odoratis suberat cultissimus herbis ,

- Sectus humum rivo lene sonantis aquae.
- 705 Illic Tarquinius mandata latentia nati
 Accipit, et virga lilia summa metit.
 Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit,
 Filius 'agnosco iussa parentis' ait.
 Nec mora, principibus caesis ex urbe Gabina,
- 710 Traduntur ducibus moenia nuda suis.
 Ecce, nefas visu, mediis altaribus anguis
 Exit, et extinctis ignibus exta rapit.
 Consulitur Phoebus. sors est ita reddita, 'matri
 Qui dederit princeps oscula, victor erit.'
- 715 Oscula quisque suae matri properata tulerunt,
 Non intellecto credula turba deo.
 Brutus erat stulti sapiens imitator, ut esset
 Tutus ab insidiis, dire Superbe, tuis.
 Ille iacens pronus matri dedit oscula Terrae,
- 720 Creditus offenso procubuisse pede.
 Cingitur interea Romanis Ardea signis,
 Et patitur lentas obsidione moras.
 Dum vacat, et metuunt hostes committere pugnam,
 Luditur in castris, otia miles agit.
- 725 Tarquinius iuvenis socios dapibusque meroque
 Accipit. ex illis rege creatus ait:
 'Dum nos difficilis pigro tenet Ardea bello,
 Nec sinit ad patrios arma referre deos,
 Ecquid in officio torus est socialis? et ecquid
- 730 Coniugibus nostris mutua cura sumus?'
- Quisque suam laudat. studiis certamina crescunt,
 Et fervent multo linguaque corque mero.
 Surgit, cui dederat clarum Collatia nomen:
 'Non opus est verbis, credite rebus!' ait.
- 735 'Nox superest. tollamur equis, Urbemque
 petamus!'
- Dicta placent, frenis inpediuntur equi.
 Pertulerant dominos. regalia protinus illi
 Tecta petunt: custos in fore nullus erat:
 Ecce nurus regis fuis per colla coronis

- 740 Inveniunt posito pervigilare mero.
 Inde cito passu petitur Lucretia: nebat,
 Ante torum calathi lanaque mollis erat.
 Lumen ad exiguum famulae data pensa trahebant:
 Inter quas tenui sic ait ipsa sono:
 745 'Mittenda est domino — nunc, nunc properate,
 puellae! —
 Quamprimum nostra facta lacerna manu.
 Quid tamen auditis? nam plura audire potestis:
 Quantum de bello dicitur esse super?
 Postmodo victa cades! melioribus, Ardea, restas!
 750 Inproba, quae nostros cogis abesse viros.
 Sint tantum reduces! sed enim temerarius ille
 Est meus, et stricto quolibet ense ruit.
 Mens abit et morior, quotiens pugnantis imago
 Me subit, et gelidum pectora frigus habet.'
 755 Desinit in lacrimas, intentaque filâ remittit,
 In gremio voltum deposuitque suum.
 Hoc ipsum decuit: lacrimae decuere pudicae,
 Et facies animo dignaque parque fuit.
 'Pone metum, venio!' coniunx ait. illa revixit,
 760 Deque viri collo dulce pependit onus.
 Interea iuvenis furiatos regis ignis
 Concipit, et caeco raptus amore furit.
 Forma placet, niveusque color, flavique capilli,
 Quique aderat nulla factus ab arte decor:
 765 Verba placent et vox, et quod corrumpere non est;
 Quoque minor spes est, hoc magis ille cupit.
 Iam dederat cantus lucis praenuntius ales,
 Cum referunt iuvenes in sua castra pedem.
 Carpitur attonitos absentis imagine sensus
 770 Ille. recordanti plura magisque placent.
 Sic sedit, sic culta fuit, sic stamina nevit,
 Neglectae collo sic iacuere comae,
 Hos habuit voltus, haec illi verba fuerunt,
 Hic color, haec facies, hic decor oris erat.
 775 Ut solet a magno fluctus languescere flatu,

- Sed tamen a vento , qui fuit , unda tumet ,
 Sic , quamvis aberat placitae praesentia formae ,
 Quem dederat praesens forma , manebat amor .
 Ardet , et iniusti stimulis agitur amoris .
- 780 Comparat indigno vimque dolumque toro .
 'Exitus in dubio est : audebimus ultima !' dixit
 'Viderit , audentes forsne deusne iuuet .
 Cepimus audendo Gabios quoque .' talia fatus
 Ense latus cinxit , tergaque pressit equi .
- 785 Accipit aerata iuvenem Collatia porta ,
 Condere iam voltus sole parante suos .
 Hostis , ut hospes , init penetrabilia Collatina :
 Comiter excipitur ; sanguine iunctus erat .
 Quantum animis erroris inest ! parat inscia rerum
- 790 Infelix epulas hostibus illa suis .
 Functus erat dapibus : poscunt sua tempora
 somnum ;
 Nox erat , et tota lumina nulla domo .
 Surgit , et auratum vagina liberat ensem ,
 Et venit in thalamos , nupta pudica , tuos .
- 795 Utque torum pressit , 'ferrum , Lucretia , mecum
 est !
 Natus' ait 'regis Tarquiniusque loquor .'
 Illa nihil : neque enim vocem viresque loquendi ,
 Aut aliquid toto pectore mentis habet :
 Sed tremit , ut quondam stabulis deprensa relictis
- 800 Parva sub infesto cum iacet agna lupo .
 Quid faciat ? pugnet ? vincetur femina pugnans .
 Clamet ? at in dextra , qui vetet , ensis erat .
 Effugiat ? positis urgentur pectora palmis ,
 Tunc primum externa pectora tacta manu .
- 805 Instat amans hostis precibus pretioque minisque :
 Nec prece , nec pretio , nec movet ille minis .
 'Nil agis ! eripiam' dixit 'per crimina vitam :
 Falsus adulterii testis adulter ero :
 Interimam famulum , cum quo deprensa fereris .'
 810 Succubuit famae victa puella meta .

Quid , victor , gaudes ? haec te victoria perdet .

Heu quanto regnis nox stetit una tuis !

Iamque erat orta dies . passis sedet illa capillis ,

Ut solet ad nati mater itura rogam :

815 Grandaeuumque patrem fido cum coniuge castris

Evocat . et posita venit uterque mora .

Utque vident habitum , quae luctus causa ,

requirunt ,

Cui paret exequias , quove sit icta malo ?

Illa diu reticet , pudibundaque celat amictu

820 Ora : fluunt lacrimae more perennis aquae .

Hinc pater , hinc coniunx lacrimas solantur , et

orant ,

Indicet , et caeco flentque paventque metu .

Ter conata loqui ter destitit : ausaque quarto ,

Non oculos ideo sustulit illa suos .

825 'Hoc quoque Tarquinio debebimus ? eloquar ,'

inquit ,

'Eloquar infelix dedecus ipsa meum ?'

Quaeque potest , narrat . restabant ultima : flevit ,

Et matronales erubere genae .

Dant veniam facto genitor coniunxque coactae :

830 'Quam' dixit 'veniam vos datis , ipsa nego .'

Nec mora , celato fixit sua pectora ferro ,

Et cadit in patrios sanguinolenta pedes .

Tunc quoque , iam moriens , ne non procumbat

honeste ,

Respicit . haec etiam cura cadentis erat .

835 Ecce super corpus , communia damna gementes ,

Obliti decoris , virque paterque iacent .

Brutus adest , tandemque animo sua nomina fallit ,

Fixaque semianimi corpore tela rapit ,

Stillantemque tenens generoso sanguine cultrum

840 Edidit impavidos ore minante sonos :

'Per tibi ego hunc iuro fortem castumque cruorem ,

Perque tuos manes , qui mihi numen erunt ,

Tarquinium profuga poenas cum stirpe daturum .

Iam satis est virtus dissimulata diu.⁷
 845 Illa iacens ad verba oculos sine lumine movit,
 Visaque concussa dicta probare coma.
 Fertur in exequias animi matrona virilis
 Et secum lacrimas invidiamque trahit.
 Volnus inane patet. Brutus clamore Quirites
 850 Concitat, et regis facta nefanda refert.
 Tarquinius cum prole fugit. capit annua consul
 Iura: dies regnis illa suprema fuit.

25. HC 26. A EN

Fallimur, an veris praenuntia venit hirundo
 Et metuit, ne qua versa recurrat hiems.
 855 Saepe tamen, Procne, nimium properasse quereris,
 Virque tuo Tereus frigore laetus erit.

27. B EQ·N° 28. CC

Iamque duae restant noctes de mense secundo,
 Marsque citos iunctis curribus urget equos.
 Ex vero positum permansit Equirria nomen,
 860 Quae deus in Campo prospicit ipse suo.
 Iure venis, Gradive: locum tua tempora poscunt,
 Signatusque tuo nomine mensis adest.
 Venimus in portum, libro cum mense peracto.
 Naviget hinc alia iam mihi linter aqua.

LIBER TERTIUS.

Bellice, depositis clipeo paulisper et hasta,
 Mars, ades et nitidas casside solve comas.
 Forsitan ipse roges, quid sit cum Marte poetae?
 A te, qui canitur, nomina mensis habet.
 5 Ipse vides manibus peragi fera bella Minervae:
 Num minus ingenuis artibus illa vacat?
 Palladis exemplo ponendae tempora sume
 Cuspidis. invenies et quod inermis agas.

- Tunc quoque inermis eras, cum te Romana sacerdos
 10 Cepit, ut huic Urbi semina digna dares.
 Silvia Vestalis — quid enim vetat inde moveri? —
 Sacra lavaturas mane petebat aquas.
 Ventum erat ad molli declivem tramite ripam:
 Ponitur e summa fictilis urna coma:
 15 Fessa resedit humo, ventosque accepit aperto
 Pectore, turbatas restituitque comas.
 Dum sedet, umbrosae salices volucresque canorae
 Fecerunt somnos et leve murmur aquae.
 Blanda quies furtim victis obrepsit ocellis,
 20 Et cadit a mento languida facta manus.
 Mars videt hanc, visamque cupit, potiturque cupita,
 Et sua divina furta fefellit ope.
 Somnus abit, iacet illa gravis. iam scilicet intra
 Viscera Romanae conditor Urbis erat.
 25 Languida consurgit, nec scit, cur languida surgat,
 Et peragit talis arbore nixa sonos:
 'Utile sit faustumque, precor, quod imagine somni
 Vidimus. an somno clarius illud erat?
 Ignibus Iliacis aderam, cum lapsa capillis
 30 Decidit ante sacros lanea vitta focos.
 Inde duae pariter, visu mirabile, palmae
 Surgunt. ex illis altera maior erat,
 Et gravibus ramis totum protexerat orbem,
 Contigeratque sua sidera summa coma.
 35 Ecce meus ferrum patruus molitur in illas.
 Terreor admonitu, corque timore micat.
 Martia, picus, avis gemino pro stipite pugnant
 Et lupa. tuta per hos utraque palma fuit.'
 Dixerat, et plenam non firmis viribus urnam
 40 Sustulit. implerat, dum sua visa refert.
 Interea crescente Remo, crescente Quirino,
 Caelesti tumidus pondere venter erat.
 Quo minus emeritis exiret cursibus annus,
 Restabant nitido iam duo signa deo.
 45 Silvia fit mater: Vestae simulacra feruntur

- Virgineas oculis opposuisse manus.
 Arâ deae certe tremuit pariente ministra,
 Et subiit cineres territa flamma suos.
 Hoc ubi cognovit contemptor Amulius aequi, —
 50 Nam raptas fratri victor habebat opes —
 Amne iubet mergi geminos. scelus unda refugit,
 In sicca pueri destituuntur humo.
 Lacte quis infantes nescit crevisse ferino,
 Et picum expositis saepe tulisse cibos?
 55 Non ego te, tantae nutrix Larentia gentis,
 Nec taceam vestras, Faustule pauper, opes.
 Vester honos veniet, cum Larentalia dicam:
 Acceptus geniis illa December habet.
 Martia ter senos proles adoleverat annos,
 60 Et suberat flavae iam nova barba comae:
 Omnibus agricolis armentorumque magistris
 Iliadae fratres iura petita dabant.
 Saepe domum veniunt praedonum sanguine laeti,
 Et redigunt actos in sua rura boves.
 65 Ut genus audierunt, animos pater editus auget,
 Et pudet in paucis nomen habere casis:
 Romuleoque cadit traiectus Amulius ense,
 Regnaque longaevo restituuntur avo.
 Moenia conduntur. quae quamvis parva fuerunt,
 70 Non tamen expedit transsiluisse Remo.
 Iam, modo qua fuerant silvae pecorumque recessus,
 Urbs erat; aeternae cum pater Urbis ait:
 'Arbiter armorum, de cuius sanguine natus
 Credor, et ut credar, pignora multa dabo,
 75 A te principium Romano dicimus anno:
 Primus de patrio nomine mensis erit.'
 Vox rata fit, patrioque vocat de nomine mensem.
 Dicitur haec pietas grata fuisse deo.
 Et tamen ante omnes Martem coluere priores.
 80 Hoc dederat studiis bellica turba suis.
 Pallada Cecropidae, Minoïa Creta Dianam,
 Vulcanum tellus Hypsipylea colit;

- Iunonem Sparte Pelopeïadesque Mycenae,
 Pinigerum Fauni Maenalis ora caput:
- 85 Mars Latio venerandus erat, quia praesidet armis.
 Arma ferae genti remque decusque dabant.
 Quod si forte vacas, peregrinos inspicite fastos:
 Mensis in his etiam nomine Martis erit.
 Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliscis;
- 90 Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
 Inter Aricinos Albanaque tempora constat —
 Factaque Telegoni moenia celsa manu.
 Quintum Laurentes, bis quintum Aequiculus acer,
 A tribus hunc primum turba Forensis habet.
- 95 Et tibi cum proavis, miles Paeligne, Sabinis
 Convenit; huic genti quartus utrique deus.
 Romulus hos omnes ut vinceret ordine saltem,
 Sanguinis auctori tempora prima dedit.
 Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas:
- 100 Ille minor geminis mensibus annus erat.
 Nondum tradiderat victas victoribus artes
 Graecia, facundum, sed male forte genus.
 Qui bene pugnabat, Romanam noverat artem:
 Mittere qui poterat pila, disertus erat.
- 105 Quis tunc aut Hyadas aut Pleiadas Atlanteas
 Senserat, aut geminos esse sub axe polos?
 Esse duas Arctos, quarum Cynosura petatur
 Sidoniis, Helicen Graia carina notet;
 Signaque quae longo frater percenseat anno,
- 110 Ire per haec uno mense sororis equos?
 Libera currebant et inobservata per annum
 Sidera. constabat sed tamen esse deos.
 Non illi caelo labentia signa tenebant,
 Sed sua, quae magnum perdere crimen erat.
- 115 Illa quidem feno; sed erat reverentia feno,
 Quantam nunc aquilas cernis habere tuas.
 Pertica suspensos portabat longa maniplos,
 Unde manipularis nomina miles habet.
 Ergo animi indociles et adhuc ratione carentes

- 120 Mensibus egerunt lustra minora decem.
 Annus erat, decimum cum luna receperat orbem:
 Hic numerus magno tunc in honore fuit;
 Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus,
 Seu quia bis quino femina mense parit,
 125 Seu quod adusque decem numero crescente venit,
 Principium spatiis sumitur inde novis.
 Inde patres centum denos secrevit in orbes
 Romulus, hastatos instituitque decem;
 Et totidem princeps, totidem pilanus habebat
 130 Corpora, legitimo quique merebat equo.
 Quin etiam partes totidem Titiensibus ille,
 Quosque vocant Ramnes, Luceribusque dedit.
 Adsuetos igitur numeros servavit in anno.
 Hoc luget spatio femina maesta virum.
 135 Neu dubites, primae fuerint quin ante Kalendae
 Martis, ad haec animum signa referre potes.
 Laurea flaminibus quae toto perstitit anno,
 Tollitur, et frondes sunt in honore novae.
 Ianua tunc regis posita viret arbore Phoebi:
 140 Ante tuas fit idem, curia prisca, fores.
 Vesta quoque ut folio niteat velata recenti,
 Cedit ab Iliacis laurea cana focus.
 Adde, quod arcana fieri novus ignis in aede
 Dicitur, et vires flamma resecta capit.
 145 Nec mihi parva fides, annos hinc isse priores,
 Anna quod hoc coepta est mense Perenna coli.
 Hinc etiam veteres initi memorantur honores
 Ad spatium belli, perfide Poene, tui.
 Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis, et inde
 150 Incipit, a numero nomina quisquis habet.
 Primus, oliviferis Romam deductus ab arvis,
 Pompilius menses sensit abesse duos:
 Sive hoc a Samio doctus, qui posse renasci
 Nos putat, Egeria sive monente sua.
 155 Sed tamen errabant etiam nunc tempora, donec
 Caesaris in multis haec quoque cura fuit.

Non haec ille deus tantaeque propaginis auctor
 Credidit officiis esse minora suis,
 Promissumque sibi voluit praenosceri caelum,
 160 Nec deus ignotas hospes inire domos.
 Ille moras solis, quibus in sua signa rediret,
 Traditur exactis disposuisse notis.
 Is decies senos tercentum et quinque diebus
 Iunxit, et e pleno tempora quinta die.
 165 Illic anni modus est: in lustrum accedere debet,
 Quae consummatur partibus, una dies.

1. D·K·MAR·N^o

‘Si licet occultos monitus audire deorum
 Vatibus, ut certe fama licere putat,
 Cum sis officiis, Gradive, virilibus aptus,
 170 Dic mihi, matronae cur tua festa colant.’
 Sic ego. sic posita dixit mihi casside Mavors,
 Sed tamen in dextra missilis hasta fuit:
 ‘Nunc primum studiis pacis, deus utilis armis,
 Advocor, et gressus in nova castra fero.
 175 Nec piget incepti. iuvat hac quoque parte morari,
 Hoc solam ne se posse Minerva putet.
 Disce, Latinorum vates operose dierum,
 Quod petis, et memori pectore dicta nota.
 Parva fuit, si prima velis elementa referre,
 180 Roma: sed in parva spes tamen huius erat.
 Moenia iam stabant, populis angusta futuris,
 Credita sed turbae tunc nimis ampla suae.
 Quae fuerit nostri, si quaeris, regia nati,
 Aspice de canna straminibusque domum.
 185 In stipula placidi carpebat munera somni,
 Et tamen ex illo venit in astra toro.
 Iamque loco maius nomen Romanus habebat,
 Nec coniunx illi, nec socer ullus erat.
 Spernebant generos inopes vicinia dives,
 190 Et male credebar sanguinis auctor ego.
 In stabulis habitasse et oves pavisse nocebat,

- Iugeraque inculti pauca tenere soli.
 Cum pare quaeque suo coeunt volucresque feraeque,
 Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
 195 Extremis dantur conubia gentibus: at quae
 Romano vellet nubere, nulla fuit.
 Indolui, patriamque dedi tibi, Romule, mentem.
 "Tolle preces," dixi "quod petis arma dabunt."
 Festa parat Conso. — Consus tibi cetera dicet,
 200 Illo facta die dum sua sacra canes.
 Intumuere Cures et quos dolor attigit idem.
 Tum primum generis intulit arma socer.
 Iamque fere raptae matrum quoque nomen
habebant,
 Tractaque erant longa bella propinqua mora.
 205 Conveniunt nuptae dictam Iunonis in aedem,
 Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
 "O pariter raptae, — quoniam hoc commune
tenemus —
 Non ultra lente possumus esse piae.
 Stant acies: sed utra di sint pro parte rogandi,
 210 Eligite: hinc coniunx, hinc pater arma tenet.
 Quaerendum est, viduae fieri malimus, an orbae.
 Consilium vobis forte piumque dabo."
 Consilium dederat. parent, crinesque resolvunt,
 Maestaque funerea corpora veste tegunt.
 215 Iam steterant acies ferro mortique paratae,
 Iam lituus pugnae signa daturus erat:
 Cum raptae veniunt inter patresque virosque,
 Inque sinu natos, pignora cara, tenent.
 Ut medium campi scissis tetigere capillis, (53)
 220 In terram posito procubuere genu:
 Et quasi sentirent, blando clamore nepotes
 Tendebant ad avos bracchia parva suos.
 Qui poterat, clamabat avum, tunc denique visum,
 Et qui vix poterat, posse coactus erat.
 225 Tela viris animique cadunt, gladiisque remotis
 Dant soceri generis accipiuntque manus;

- Vallis Aricinae silva praecinctus opaca
 Est lacus, antiqua religione sacer.
- 265 Illic latet Hippolytus furiis direptus equorum,
 Unde nemus nullis illud aditur equis.
 Licia dependent, longas velantia saepes,
 Et posita est merita multa tabella deae.
 Saepe potens voti, frontem redimita coronis,
 270 Femina lucentes portat ab Urbe faces.
 Regna tenent fortes manibus pedibusque fugaces,
 Et perit exemplo postmodo quisque suo.
 Desluit incerto lapidosus murmure rivus:
 Saepe, sed exiguis haustibus inde bibi.
- 275 Egeria est, quae praebet aquas, dea grata Camenis.
 Illa Numae coniunx consiliumque fuit.
 Principio nimium promptos ad bella Quiritis
 Molliri placuit iure deumque metu.
 Inde datae leges, ne firmior omnia posset;
 280 Coeptaque sunt pure tradita sacra coli.
 Exiit feritas, armisque potentius aequum est,
 Et cum cive pudet conseruisse manus.
 Atque aliquis, modo trux, visa iam vertitur ara,
 Vinaque dat tepidis salsaque farra focus.
- 285 Ecce deum genitor rutilas per nubila flammis
 Spargit, et effusis aethera siccat aquis.
 Non alias missi cecidere frequentius ignes.
 Rex pavet et volgi pectora terror habet.
 Cui dea 'ne nimium terrere! piabile fulmen
 290 Est,' ait 'et saevi flectitur ira Iovis.
 Sed poterunt ritum Picus Faunusque piandi
 Tradere, Romani numen utrumque soli.
 Nec sine vi tradent: adhibeto vincula captis;
 Atque ita, qua possint, erudit, arte capi.
- 295 Lucus Aventino suberat niger ilicis umbra,
 Quo posses viso dicere 'numen inest!'
 In medio gramen, muscoque adoperta virenti
 Manabat saxo vena perennis aquae.
 Inde fere soli Faunus Picusque bibebant.

- 300 Huc venit, et Fonti rex Numa mactat ovem:
 Plenaque odorati disponit pocula Bacchi,
 Cumque suis antro conditus ipse latet.
 Ad solitos veniunt silvestria numina fontes,
 Et relevant multo pectora sicca mero.
- 305 Vina quies sequitur. gelido Numa prodit ab antro,
 Vinclaque sopitas addit in arta manus.
 Somnus ut abscessit, pugnando vincula temptant
 Rumpere: pugnantes fortius illa tenent.
 Tunc Numa: 'di nemorum, factis ignoscite nostris,
 310 Si scelus ingenio scitis abesse meo;
 Quoque modo possit fulmen, monstrate, piari.'
 Sic Numa. sic quatiens cornua Faunus ait:
 'Magna petis, nec quae monitu tibi discere nostro
 Fas sit. habent finis numina nostra suos.
- 315 Di sumus agrestes et qui dominemur in altis
 Montibus. arbitrium est in sua tela Iovi.
 Hunc tu non poteris per te deducere caelo,
 At poteris nostra forsitan usus ope.'
- Dixerat haec Faunus. par est sententia Pici.
 320 'Deme' tamen 'nobis vincula,' Picus ait
 'Iuppiter huc veniet, valida perductus ab arte.
 Nubila promissi Styx mihi testis erit.'
 Emissi laqueis quid agant, quae carmina dicant,
 Quaque trahant superis sedibus arte Iovem,
- 325 Scire nefas homini. nobis concessa canentur
 Quaeque pio dici vatis ab ore licet.
 Eliciant caelo te, Iuppiter. unde minores
 Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
 Constat Aventinae tremuisse cacumina silvae,
 330 Terraque subsedit pondere pressa Iovis.
 Corda micant regis, totoque e corpore sanguis
 Fugit, et hirsutae deriguere comae.
 Ut rediit animus, 'da certa piamina' dixit
 Fulminis, aliorum rexque paterque deum,
- 335 Si tua contigimus manibus donaria puris,
 Hoc quoque, quod petitur, si pia lingua rogat.'

- Adnuit oranti, sed verum ambage remota
 'Abdidit, et dubio terruit ore virum.
 'Caede caput' dixit: cui rex 'parebimus,' inquit
 340 Caedenda est hortis eruta cepa meis:
 Addidit hic 'hominis,' 'summos' ait ille 'capillos.'
 Postulat hic animam; cui Numa 'piscis' ait.
 Risit, et 'his' inquit 'facito mea tela procures,
 O vir conloquio non abigende deum.
 345 Sed tibi, protulerit cum totum crastinus orbem
 Cynthus, imperii pignora certa dabo.'
 Dixit, et ingenti tonitru super aethera motum
 Fertur, adorantem destituitque Numam.
 Ille redit laetus, memoratque Quiritibus acta.
 350 Tarda venit dictis difficilisque fides.
 'At certe credemur,' ait 'si verba sequetur
 Exitus. en audi crastina, quisquis ades.
 Protulerit terris cum totum Cynthus orbem,
 Iuppiter imperii pignora certa dabit.'
 355 Discedunt dubii, promissaque tarda videntur,
 Dependetque fides a veniente die.
 Mollis erat tellus rorata mane pruina:
 Ante sui populus limina regis adest.
 Prodit, et in solio medius consedit acerno.
 360 Innumeri circa stantque silentque viri.
 Ortus erat summo tantummodo margine Phoebus:
 Sollicitae mentes speque metuque pavent.
 Constitit, atque caput niveo velatus amictu
 Iam bene dis notas sustulit ille manus,
 365 Atque ita 'tempus adest promissi muneris,' inquit
 'Pollicitam dictis, Iuppiter, adde fidem.'
 Dum loquitur, totum iam sol emoverat orbem,
 Et gravis aetherio venit ab axe fragor.
 Ter tonuit sine nube deus, tria fulgura misit.
 370 Credite dicenti: mira, sed acta, loquor:
 A media caelum regione dehiscere coepit, —
 Summisere oculos cum duce turba suo —
 Ecce levi scutum versatum leniter aura

Mergetur visus effugietque tuos.

At non effugiet Vindemitor . hoc quoque causam

Unde trahat sidus , parva docere mora est .

Ampelon intonsum satyro nymphaque creatum

410 Fertur in Ismariis Bacchus amasse iugis .

[Tradidit huic vitem pendentem frondibus ulmi,

Quae nunc de pueri nomine nomen habet.]

Dum legit in ramo pictas temerarius uvas ,

Decidit . amissum Liber in astra tulit .

6. AN^o HOC · DIE · CAESAR · PONTIF · MAXIM · FACT · EST

415 Sextus ubi Oceano clivosum scandit Olympum

Phoebus , et alatis aethera carpit equis ,

Quisquis ades castaeque colis penetralia Vestae ,

Gratare , Iliacis turaque pone focis .

Caesaris innumeris , quo maluit ille mereri ,

420 Accessit titulis pontificalis honor .

Ignibus aeternis aeterni numina praesunt

Caesaris : imperii pignora iuncta vides .

Di veteris Troiae , dignissima praeda ferenti ,

Qua gravis Aeneas tutus ab hoste fuit !

425 Ortus ab Aenea tangit cognata sacerdos

Numina : cognatum , Vesta , tuere caput .

Quos sancta fovet ille manu , bene vivitis ignes .

Vivite inextincti , flammaque duxque , precor .

7. B NON · F

Una nota est Marti Nonis : sacrata quod illis

430 Templam putant lucos Vediovis ante duos .

Romulus ut saxo lucum circumdedit alto ,

'Quilibet huc' inquit 'confuge , tutus eris.'

O quam de tenui Romanus origine crevit ,

Turba vetus quam non invidiosa fuit !

435 Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obstat ,

Disce , quis iste deus , curve vocetur ita .

iuppiter est iuvenis . iuvenalis aspice voltus :

Aspice deinde , manu fulmina nulla tenet .

- Fulmina post ausos caelum adfectare Gigantes (93)
 440 Sumpta Iovi . primo tempore inermis erat .
 [Ignibus Ossa novis et Pelion altius Ossa
 Arsit et in solida fixus Olympus humo .]
 Stat quoque capra simul . nymphae pavisse feruntur
 Cretides , infanti lac dedit illa Iovi .
- 445 Nunc vocor ad nomen . vegrandia farra colonae
 Quae male creverunt , vescaque parva vocant .
 Vis ea si verbi est , cur non ego Vediovis aedem
 Aedem non magni suspicer esse Iovis ?
 Iamque ubi caeruleum variabunt sidera caelum ,
- 450 Suspice : Gorgonei colla videbis equi .
 Creditur hic caesa gravidae cervice Medusae
 Sanguine respersis prosiluisse iubis .
 Huic supra nubes et subter sidera lapso
 Caelum pro terra , pro pede pinna fuit ,
- 455 Iamque indignanti nova frena receperat ore ,
 Cum levis Aonias ungula fodit aquas .
 Nunc fruitur caelo , quod pinnis ante petebat ,
 Et nitidus stellis quinque decemque micat .
 Protinus aspicias venienti nocte Coronam
- 460 Gnosida . Theseo crimine facta dea est .
 Iam bene periuro mutarat coniuge Bacchum , (94)
 Quae dedit ingrato fila legenda viro .
 Sorte tori gaudens ‘quid flebam rustica?’ dixit
 ‘Utiliter nobis perfidus ille fuit .’
- 465 Interea Liber depexos crinibus Indos
 Vicit , et eoo dives ab orbe redit .
 Inter captivas facie praestante puellas
 Grata nimis Baccho filia regis erat .
 Flebat amans coniunx . spatiatque litore curvo
- 470 Edidit incultis talia verba comis :
 ‘En iterum , fluctus , similis audite querellas !
 En iterum lacrimas accipe , harena , meas !
 Dicebam , memini , “periure et perfide Theseu !”
 Ille abiit , eadem crimina Bacchus habet .
- 475 Nunc quoque “nulla viro” clamabo “femina credat !”

Nomine mutato causa relata mea est :

O utinam mea sors , qua primum coeperat , isset ,
Iamque ego praesenti tempore nulla forem !

Quid me desertis perituram , Liber , harenis

480 Servabas ? potui dedoluisse semel .

Bacche levis , leviorque tuis , quae tempora cingunt ,

Frondebis , in lacrimas cognite Bacche meas ,

Ausus es ante oculos adducta paelice nostros (95)

Tam bene compositum sollicitare torum ?

485 Heu ubi pacta fides ? ubi , quae iurare solebas ?

Me miseram , quotiens haec ego verba loquar ?

Thesea culpabas , fallacemque ipse vocabas :

Iudicio peccas turpius ipse tuo .

Ne sciat hoc quisquam , tacitisque doloribus urar ,

490 Ne totiens falli digna fuisse puter .

Praecipue cupiam celari Thesea , ne te

Consortem culpae gaudeat esse suae .

Ut puto , praeposita est fuscae mihi candida paelix ?

Eveniat nostris hostibus ille color !

495 Quid tamen hoc refert ? vitio tibi gratior ipso est .

Quid facis ? amplexus inquinat illa tuos .

Bacche , fidem praesta , nec praefere amoribus ullam

Coniugis . adsuevi semper amare virum .

[Ceperunt matrem formosi cornua tauri ,

500 Me tua : me laedit , ille pudendus amor .]

[Ne noceat , quod amo . neque enim tibi , Bacche ,
nocebat ,

Quod flammis nobis fassus es ipse tuas .]

[Nec , quod nos uris , mirum facis . ortus in igne

Diceris , et patria raptus ab igne manu .]

505 Illa ego sum , cui tu solitus promittere caelum . (96)

Ei mihi , pro caelo qualia dona fero !'

Dixerat . audibat iamdudum verba querentis

Liber , ut a tergo forte secutus erat .

Occupat amplexu , lacrimasque per oscula siccant ,

510 Et 'pariter caeli summa petamus !' ait

'Tu mihi iuncta toro mihi iuncta vocabula sumes ;

Nam tibi mutatae Libera nomen erit .

Sintque tuae tecum faciam monimenta coronae,
Volcanus Veneri quam dedit, illa tibi.'

515 Dicta facit, gemmasque novem transformat in ignes:
Aurea per stellas nunc micat illa novem.

8. CF 9. DC 10. EC 11. FC
12. GC 13. H EN 14. A EQ·N^o

Sex ubi sustulerit, totidem demerserit orbis,

Purpureum rapido qui vehit axe diem,

Altera gramineo spectabis Equirria Campo,

520 Quem Tiberis curvis in latus urget aquis.

Qui tamen eiecta si forte tenebitur unda,

Caelius accipiat pulverulentus equos.

15. B EID·N^o

Idibus est Annae festum geniale Perennae.

Haud procul a ripis, advena Thybri, tuis

525 Plebs venit ac virides passim disiecta per herbas

Potat, et accumbit cum pare quisque sua.

Sub Iove pars durat, pauci tentoria ponunt,

Sunt quibus e ramis frondea facta casa est;

Pars, ubi pro rigidis calamos statuere columnis,

530 Desuper extentas imposuere togas.

Sole tamen vinoque calent, annosque precantur,

Quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt.

Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos,

Quae sit per calices facta Sibylla suos.

535 Illic et cantant quidquid didicere theatris,

Et iactant faciles ad sua verba manus;

Et ducunt posito duras cratere choreas,

Cultaque diffusis saltat amica comis.

Cum redeunt, titubant et sunt spectacula volgi,

540 Et fortunatos obvia turba vocat.

Occurri nuper: visa est mihi digna relatu

Pompa: senem potum pota trahebat anus.

Quae tamen haec dea sit, quoniam rumoribus errat,

- Fabula proposito nulla tacenda meo.
 545' Arserat Aeneae Dido miserabilis igne,
 Arserat exstructis in sua fata rogis;
 Compositusque cinis, tumulique in marmore carmen
 Hoc breve, quod moriens ipsa reliquit, erat:
 'Praebuit Aeneas et causam mortis et ense.
 550 Ipsa sua Dido concidit usa manu.'
 Protinus invadunt Numidae sine vindice regnum,
 Et potitur capta Maurus Iarba domo.
 Seque memor spretum, 'thalamis tamen' inquit
 'Elissae
 En ego, quem totiens reppulit illa, fruor.'
 555 Diffugiunt Tyrii, quo quemque agit error, ut olim
 Amisso dubiae rege vagantur apes.
 Tertia nudandas acceperat area messes,
 Inque cavos ierant tertia musta lacus:
 Pellitur Anna domo, lacrimansque sororia linquit
 560 Moenia. germanae iusta dat ante suae.
 Mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillae
 Vertice libatas accipiuntque comas.
 Terque 'vale!' dixit, cineres ter ad ora relatos
 Pressit, et est illis visa subesse soror.
 565 Nanta ratem comitesque fugae pede labitur aequo,
 Moenia respiciens, dulce sororis opus.
 Fertilis est Melite sterili vicina Cosyrae
 Insula, quam Libyci verberat unda freti.
 Hanc petit, hospitio regis confisa vetusto.
 570 Hospes opum dives rex ibi Battus erat.
 Qui postquam didicit casus utriusque sororis, (99)
 'Haec' inquit 'tellus quantulacumque tua est.'
 Et tamen hospitii servasset ad ultima munus.
 Sed timuit magnas Pygmalionis opes.
 575 Signa recensuerat bis sol sua, tertius ibat
 Annus, et exilio terra paranda nova est.
 Frater adest, belloque petit. rex arma perosus
 'Nos sumus inbelles, tu fuge sospes!' ait.
 Iussa fugit, ventoque ratem committit et undis.

- 580 Asperior quovis aequore frater erat.
 Est prope piscosos lapidosi Crathidis amnes
 Parvus ager, Cameren incola turba vocat:
 Illuc cursus erat. nec longius afuit inde,
 Quam quantum novies mittere funda potest:
- 585 Vela cadunt primo et dubia librantur ab aura.
 'Findite remigio' navita dixit 'aquas!'
 Dumque parant torto subducere carbasa lino,
 Percutitur rapido puppis adunca noto,
 Inque patens aequor, frustra pugnante magistro,
- 590 Fertur, et ex oculis visa refugit humus.
 Adsiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
 Vertitur, et canas alveus haurit aquas.
 [Vincitur ars vento. nec iam moderator habenis
 Utitur, aut votis his quoque poscit opem.]
- 595 Iactatur tumidas exul Phoenissa per undas, (100)
 Umidaque opposita lumina veste tegit.
 Tunc primum Dido felix est dicta sorori
 Et quaecumque aliquam corpore pressit humum.
 Figitur ad Laurens ingenti flamine litus
- 600 Puppis, et expositis omnibus hausta perit.
 Iam pius Aeneas regno nataque Latini
 Auctus erat, populos miscueratque duos.
 Litore dotali solo comitatus Achate
 Secretum nudo dum pede carpit iter,
- 605 Aspicit errantem, nec credere sustinet Annam
 Esse. quid in Latios illa veniret agros?
 Dum secum Aeneas, 'Anna est!' exclamat Achates.
 Ad nomen voltus sustulit illa suos.
 Quo fugiat? quid agat? quos terrae quaerat hiatus?
- 610 Ante oculos miserae fata sororis erant.
 Sensit, et adloquitur trepidam Cythereius heros;
 Flet tamen admonitu motus, Elissa, tui:
 'Anna, per hanc iuro, quam quondam audire
 solebas
- Tellurem fato prosperiore dari,
- 615 Perque deos comites, hac nuper sede locatos,

- Saepe meas illos increpuisse moras.
 Nec timui de morte tamen. metus a fuit iste.
 Ei mihi! credibili fortior illa fuit.
 Ne refer. aspexi non illo pectore digna
 620 Volnera, Tartareas ausus adire domos.
 At tu, seu ratio te nostris appulit oris,
 Sive deus, regni commoda carpe mei.
 Multa tibi memores, nil non debemus Elissae.
 Nomine grata tuo, grata sororis, eris.
 625 Talia dicenti — neque enim spes altera restat —
 Creditit, errores exposuitque suos.
 Utque domum intravit Tyrios induta paratus,
 Incipit Aeneas: — cetera turba silet —
 ‘Hanc tibi cur tradam, pia causa, Lavinia coniunx,
 630 Est mihi. consumpsi naufragus huius opes.
 Orta Tyro est, regnum Libyca possedit in ora:
 Quam precor ut carae more sororis ames.’
 Omnia promittit, falsumque Lavinia volnus
 Mente premit tacita, dissimulatque fremens.
 635 Dona que cum videat praeter sua lumina ferri
 Multa palam, mitti clam quoque multa putat.
 Non habet exactum, quid agat. furialiter odit,
 Et parat insidias, et cupit ulta mori.
 Nox erat. ante torum visa est adstare sororis
 640 Squalenti Dido sanguinolenta coma
 Et ‘fuge, ne dubita, maestum fuge’ dicere
 ‘tectum!’
 Sub verbum querulas impulit aura fores.
 Exilit, et velox humili super arva fenestra
 Se iacit. audacem fecerat ipse timor.
 645 Quaque metu rapitur, tunica velata recincta
 Currit, ut auditis territa damma lupis.
 Corniger hanc tumidis rapuisse Numicius undis
 Creditur, et stagnis occuluisse suis.
 Sidonis interea magno clamore per agros
 650 Quaeritur: apparent signa notaeque pedum:
 Ventum erat ad ripas: inerant vestigia ripis.

- Sustinuit tacitas conscius amnis aquas,
 Ipsa loqui visa est 'placidi sum nympha Numici:
 Anne perenne latens Anna Perenna vocor.'
- 655 Protinus erratis laeti vescuntur in agris,
 Et celebrant largo remque diemque mero.
 Sunt quibus haec Luna est, quia mensibus impleat
 annum;
- Pars Themis, Inachiam pars putat esse bovem.
 Invenies, qui te nymphen Atlantida dicant,
 660 Teque Iovi primos, Anna, dedisse cibos.
 Haec quoque, quam referam, nostras pervenit ad
 aures
 Fama, nec a veri dissidet illa fide.
 Plebs vetus et nullis etiam tunc tuta tribunis
 Fugit, et in Sacri vertice montis eget.
- 665 Iam quoque, quem secum tulerant, defecerat illos
 Victus et humanis usibus apta Ceres.
 Orta suburbanis quaedam fuit Anna Bovillis,
 Pauper, sed munda sedulitatis anus.
 Illa, levi mitra canos redimita capillos,
 670 Fingebat tremula rustica liba manu;
 Atque ita per populum fumantia mane solebat
 Dividere. haec populo copia grata fuit.
 Pace domi facta signum posuere, perennem
 Quod sibi defectis illa tulisset opem.
- 675 Nunc mihi, cur cantent, superest, obscena puellae,
 Dicere. nam coeunt certa que probra canunt.
 Nuper erat dea facta: venit Gradivus ad Annam,
 Et cum seducta talia verba facit:
 'Mense meo coleris, iunxi mea tempora tecum:
 680 Pendet ab officio spes mihi magna tuo.
 Armifer armiferae correptus amore Minervae
 Uror, et hoc longo tempore vulnus alo.
 Effice, di studio similes coeamus in unum.
 Conveniunt partes haec tibi, comis anus.'
- 685 Dixerat. illa deum promisso ludit inani,
 Et stultam dubia spem trahit usque mora.

- Saepius instanti 'mandata peregimus,' inquit
 'Evictas precibus vix dedit illa manus.'
 Credit amans, thalamosque parat. deducitur illuc
 690 Anna tegens voltus, ut nova nupta, suos.
 Oscula sumpturus subito Mars aspicit Annam.
 Nunc pudor elusum, nunc subit ira deum:
 Ridet amatorem, cara est nova diva Minervae,
 Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
 695 Inde ioci veteres obscenaque dicta canuntur,
 Et iuvat hanc magno verba dedisse deo.
 Praeteriturus eram gladios in principe fixos,
 Cum sic a castis Vesta locuta focus:
 'Ne dubita meminisse! meus fuit ille sacerdos.
 700 Sacrilegae telis me petiere manus.
 Ipsa virum rapui, simulacraque nuda reliqui.
 Quae cecidit ferro, Caesaris umbra fuit.'
 Ille quidem caelo positus Iovis atria vidit,
 Et tenet in magno templa dicata foro.
 705 At quicumque nefas ausi, prohibente deorum
 Numine, polluerant pontificale caput,
 Morte iacent merita. testes estote Philippi,
 Et quorum sparsis ossibus albet humus.
 Hoc opus, haec pietas, haec prima elementa fuerunt
 710 Caesaris, ulcisci iusta per arma patrem.

16. C F

Postera cum teneras aurora refecerit herbas,
 Scorpios a prima parte videndus erit.

17. D LIB. N^o

- Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.
 Bacche, fave vati, dum tua festa cano.
 715 Nec referam Semelen, ad quam nisi fulmina secum
 Iuppiter adferret, sarcina matris eras;
 Nec, puer ut posses maturo tempore nasci,
 Expletum patrio corpore matris opus.
 Sithonas et Scythicos longum est narrare triumphos

- 755 Ille cadit praeceps et calce feritur aselli,
 . Inclamatque suos auxiliumque rogat.
 Concurrunt satyri, turgentiaque ora parentis
 Rident: percusso claudicat ille genu.
 Ridet et ipse deus, limumque inducere monstrat;
- 760 Hic paret monitis et linit ora luto.
 Melle pater fruitur. liboque infusa calenti
 Iure repertori candida mella damus.
 Femina cur presset, non est rationis opertae:
 Femineros thyrso concitat ille chorus.
- 765 Cur anus hoc faciat, quaeris? vinosior aetas
 Haec erat, et gravidæ munera vitis amans.
 Cur hedera cincta est? hedera est gratissima
 Baccho.
- Hoc quoque cur ita sit, dicere nulla mora est.
 Nysiadas nymphas puerum quaerente noverca
- 770 Hanc frondem cunis opposuisse ferunt.
 Restat, ut inveniam, quare toga libera detur
 Lucifero pueris, candide Bacche, tuo.
 Sive quod ipse puer semper iuvenisque videris,
 Et media est aetas inter utrumque tibi;
- 775 Seu quia tu pater es, patres sua pignora, natos
 Commendant curae numinibusque tuis:
 Sive, quod es Liber, vestis quoque libera per te
 Sumitur et vitae liberioris iter:
- An quia, cum colerent prisca studiosius agros,
 780 Et faceret patrio rure senator opus,
 Et caperet fascas a curvo consul aratro,
 Nec crimen duras esset habere manus,
 Rusticus ad ludos populus veniebat in Urbem —
 Sed dis, non studiis ille dabatur honor:
- 785 Luce sua ludos uvæ commentor habebat,
 Quos cum taedifera nunc habet ille dea —
 Ergo ut tironem celebrare frequentia posset,
 Visa dies dandæ non aliena togæ?
- Mite caput, pater, huc placataque cornua vertas,
 790 Et des ingenio vela secunda meo!

Itur ad Argeos — qui sint, sua pagina dicet —

Haec, si commemini, praeteritaque die.

Stella Lycaoniam vergit proclivis ad Arcton

Milvus. haec illa nocte videnda venit.

795 Quid dederit volucris, si vis cognoscere, caelum:

Saturnus regnis a Iove pulsus erat;

Concitat iratus validos Titanas in arma,

Quaeque fuit fatis debita, temptat opem.

Matre satus Terra, monstrum mirabile, taurus

800 Parte sui serpens posteriore fuit.

Hunc triplici muro lucis incluserat atris

Parcarum monitu Styx violenta trium.

Viscera qui tauri flammis adolenda dedisset,

Sors erat, aeternos vincere posse deos.

805 Immolat hunc Briareus facta ex adamante securi,

Et iamiam flammis exta daturus erat:

Iuppiter alitibus rapere imperat. attulit illi

Milvus, et meritis venit in astra suis.

18. EC 19. F QVIN·N 20. GC 21. HC 22. AN

Una dies media est, et fiunt sacra Minervae,

810 Nomina quae iunctis quinque diebus habent.

Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro:

Causa, quod est illa nata Minerva die.

Altera tresque super rasa celebrantur harena:

Ensibus exsertis bellica laeta dea est.

815 Pallada nunc pueri teneraeque orate puellae;

Qui bene placarit Pallada, doctus erit.

Pallade placata lanam mollire puellae

Discant et plenas exonerare colos.

Illa etiam stantis radio percurrere telas

820 Erudit, et rarum pectine denset opus.

Hanc cole, qui laesis maculas de vestibis aufers:

Hanc cole, velleribus quisquis aëna paras.

Nec quisquam invita faciet bene vincula plantae

Pallade, sit Tychio doctior ille licet:

825 Et licet antiquo manibus conlatus Epeo

- Sit prior, irata Pallade mancus erit.
 Vos quoque, Phoebea morbos qui pellitis arte,
 Munera de vestris pauca referte deae.
 Nec vos, turba Phari censu fraudata, magistri,
 830 Spernite; discipulos attrahit illa novos:
 Quique moves caelum, tabulamque coloribus uris,
 Quique facis docta mollia saxa manu.
 Mille dea est operum: certe dea carminis illa est.
 Si mereor, studiis adsit amica meis.
 835 Caelius ex alto qua mons descendit in aequum,
 Hic, ubi non plana est, sed prope plana via,
 Parva licet videas Captae delubra Minervae,
 Quae dea natali coepit habere suo.
 Nominis in dubio causa est. capitale vocamus
 840 Ingenium sollers: ingeniosa dea est.
 An quia de capitis fertur sine matre paterni
 Vertice cum clipeo prosiluisse suo?
 An quia perdomitis ad nos captiva Faliscis
 Venit? et hoc ipsum littera prisca docet.
 845 An quod habet legem, capitis quae pendere poenas
 Ex illo iubeat furta reperta loco?
 A quacumque trahis ratione vocabula, Pallas,
 Pro ducibus nostris aegida semper habe!

23. B TVBIL·N^o

- Summa dies e quinque tubas lustrare canoras
 850 Admonet et forti sacrificare deae.
 Nunc potes ad solem sublato dicere voltu
 'Hic here Phrixiae vellera pressit ovis.'
 Seminibus tostis sceleratae fraude novercae
 Sustulerat nullas ut solet, herba comas.
 855 Mittitur ad tripodas, certa qui sorte reportet,
 Quam sterili terrae Delphicus edat opem.
 Hic quoque corruptus cum semine, nuntiat Helles
 Et iuvenis Phruxi funera sorte peti.
 Utque recusantem cives et tempus et Ino
 860 Compulerunt regem iussa nefanda pati,

- Et soror et Phrixus, velati tempora vittis,
 Stant simul ante aras, iunctaque fata gemunt.
 Aspicit hos, ut forte pependerit aethere, mater,
 Et ferit attonita pectora nuda manu:
 865 Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
 Desilit, et natos eripit inde suos.
 Utque fugam capiant, aries nitidissimus auro
 Traditur: ille vehit per freta longa duos.
 Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra
 870 Femina, cum de se nomina fecit aquae.
 Paene simul periit, dum volt succurrere lapsae,
 Frater, et extentas porrigit usque manus.
 Flebat, ut amissa gemini consorte pericli,
 Caeruleo iunctam nescius esse deo.
 875 Litoribus tactis aries fit sidus: at huius
 Pervenit in Colchas aurea lana domos.

24. C Q · REX · C · F   25. DC   26. EC

Tres ubi luciferos veniens praemiserit Eos,
 Tempora nocturnis aequa diurna feres.

27. FN^o HOC · DIE CAESAR · ALEXAND · RECEPIT
 28. GC   29. HC   30. AC (N^o)

- Inde quater pastor saturos ubi clausurit haedos,
 880 Canuerint herbae rore recente quater,
 Ianus adorandus cumque hoc Concordia mitis   (113)
 Et Romana Salus ara que Pacis erit.

31. CC

Luna regit mensis: huius quoque tempora mensis
 Finit Aventino Luna colenda iugo.

LIBER QUARTUS.

- 'Alma, fave,' dixi 'geminorum mater Amorum!'
 Ad vatem voltus rettulit illa suos,
 'Quid tibi' ait 'mecum? certe maiora canebas.
 Num vetus in molli pectore vulnus habes?'
 5 'Scis dea,' respondi 'de vulnere.' risit, et aether
 Protinus ex illa parte serenus erat.
 'Saucias, an sanus, numquid tua signa reliqui?
 Tu mihi propositum, tu mihi semper opus.
 Quae decuit, primis sine crimine lusimus annis:
 10 Nunc teritur nostris area maior equis.
 [Tempora cum causis, annalibus eruta priscis,
 Lapsaque sub terras orta que signa cano.]
 Venimus ad quartum, quo tu celeberrima mense.
 Et vatem et mensem scis, Venus, esse tuos.'
 15 Mota Cytheriaca leviter mea tempora myrto
 Contigit et 'coeptum perfice' dixit 'opus.'
 Sensimus, et causae subito patuere dierum.
 Dum licet et spirant flamina, navis eat.
 Siqua tamen pars te de fastis tangere debet, (114)
 20 Caesar, in Aprili, quo tenearis, habes.
 Hic ad te magna descendit imagine mensis,
 Et fit adoptiva nobilitate tuus.
 Hoc pater Iliades, cum longum scriberet annum,
 Vidit, et auctores rettulit ipse suos:
 25 Utque fero Marti primam dedit ordine sortem,
 Quod sibi nascendi proxima causa fuit,
 Sic Venerem gradibus multis in gente repertam
 Alterius voluit mensis habere locum;
 Principiumque sui generis revolutaque quaerens
 30 Saecula, cognatos venit adusque deos.
 Dardanon Electra nesciret Atlantide natum
 Scilicet, Electram concubuisse Iovi?
 Huius Erichthonius: Tros est generatus ab illo:
 Assaracon creat hic, Assaracusque Capyn.

- 35 Proximus Anchises, cum quo commune parentis
     Non dedignata est nomen habere Venus.
     Hinc satus Aeneas, pietas spectata per ignes,
     Sacra patremque umeris, altera sacra, tulit.
     Venimus ad felix aliquando nomen Iuli,
 40 Unde domus Teucros Iulia tangit avos.
     Postumus hinc, qui quod silvis fuit ortus in altis,
     Silvius in Latia gente vocatus erat.
     Isque, Latine, tibi pater est. subit Alba Latinum:
     Proximus est titulis Epytus, Alba, tuis.
 45 Ille dedit Capii recidiva vocabula Troiae
     Et tuus est idem, Calpete, factus avus.
     Cumque patris regnum post hunc Tiberinus haberet,
     Dicitur in Tuscae gurgite mersus aquae.
     Iam tamen Agrippan natum Remulumque nepotem
 50 Viderat. in Remulum fulmina missa ferunt.
     Venit Aventinus post hos, locus unde vocatur,
     Mons quoque. post illum tradita regna Procae.
     Quem sequitur duri Numitor germanus Amuli.
     Ilia cum Lauso de Numitore sati.
 55 Ense cadit patruo Lausus. placet Ilia Marti,
     Teque parit, gemino iuncte Quirine Remo.
     Ille suos semper Venerem Martemque parentes
     Dixit, et emeruit vocis habere fidem:
     Neve secuturi possent nescire nepotes,
 60 Tempora dis generis continuata dedit.
     Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
     Auguror; a spumis est dea dicta maris.
     Nec tibi sit mirum Graeco rem nomine dici; (116)
     Itala nam tellus Graecia maior erat.
 65 Venerat Evander plena cum classe suorum:
     Venerat Alcides, Graius uterque genus.
     Hospes Aventinis armentum pavit in herbis
     Claviger, et tanto est Albula pota deo.
     Dux quoque Neritius; testes Laestrygones extant
 70 Et quod adhuc Circes nomina litus habet.
     Et iam Telegoni, iam moenia Tiburis udi

- Stabant , Argolicae quod posuere manus .
 Venerat Atridae fatis agitatus Ilaesus ,
 A quo se dictam terra Falisca putat .
 75 Adice Troianae suasorem Antenora pacis ,
 Et generum Oeniden , Apule Daune , tuum .
 Serus ab Iliacis et post Antenora flammis
 Attulit Aeneas in loca nostra deos .
 Huius erat Solymus Phrygia comes unus ab Ida ,
 80 A quo Sulmonis moenia nomen habent :
 Sulmonis gelidi , patriae , Germanice , nostrae .
 Me miserum , Scythico quam procul illa solo est !
 Ergo age tam longas sed supprime , Musa , querellas !
 Non tibi sunt maesta sacra canenda lyra !
 85 Quo non livor abit ? sunt qui tibi mensis
 honorem (117)
 Eripuisse velint invideantque , Venus .
 Nam quia ver aperit tunc omnia , densaque cedit
 Frigoris asperitas , fetaque terra patet ,
 Aprilem memorant ab aperto tempore dictum :
 90 Quem Venus iniecta vindicat alma manu .
 Illa quidem totum dignissima temperat orbem ;
 Illa tenet nullo regna minora deo ,
 Iuraque dat caelo , terrae , natalibus undis ,
 Perque suos initus continet omne genus .
 95 Illa deos omnes — longum est numerare — creavit :
 Illa satis causas arboribusque dedit :
 Illa rudes animos hominum contraxit in unum ,
 Et docuit iungi cum pare quemque sua .
 Quid genus omne creat volucrum , nisi blanda
 voluptas ?
 100 Nec coeant pecudes , si levis absit amor .
 Cum mare trux aries cornu decertat ; at idem
 Frontem dilectae laedere parcit ovis .
 Deposita sequitur taurus feritate iuvencam ,
 Quem toti saltus , quem nemus omne tremit .
 105 Vis eadem lato quodcumque sub aequore vivit ,
 Servat , et innumeris piscibus implet aquas .

- Prima feros habitus homini detraxit : ab illa (118)
 Venerunt cultus mundaque cura sui.
 Primus amans carmen vigilatum nocte negata
 110 Dicitur ad clausas concinuisse fores :
 Eloquiumque fuit duram exorare puellam,
 Proque sua causa quisque disertus erat .
 Mille per hanc artes motae ; studioque placendi
 Quae latuere prius , multa reperta ferunt .
 115 Hanc quisquam titulo mensis spoliare secundi
 Audeat ? a nobis sit furor iste procul .
 Quid , quod ubique potens templisque frequentibus
 aucta ,
 Urbe tamen nostra ius dea maius habet .
 Pro Troia , Romane , tua Venus arma ferebat ,
 120 Cum gemuit teneram cuspide laesa manum :
 Caelestesque duas Troiano iudice vicit :
 A ! nolim victas hoc meminisse deas .
 Assaracique nurus dicta est , ut scilicet olim
 Magnus Iuleos Caesar haberet avos .
 125 Nec Veneri tempus , quam ver , erat aptius ullum —
 Vere nitent terrae , vere remissus ager —
 [Nunc herbae rupta tellure cacumina tollunt ,
 Nunc tumido gemmas cortice palmes agit .]
 Et formosa Venus formoso tempore digna est ,
 130 Utque solet , Marti continuata suo .
 Vere monet curvas materna per aequora puppes (119)
 Ire , nec hibernas iam timuisse minas .

1. CK·A[PRIL·N^o

- Rite deam colitis Latiae matresque nurusque
 Et vos , quis vittae longaue vestis abest .
 135 Aurea marmoreo redimicula solvite collo ,
 Demite divitias : tota lavanda dea est .
 Aurea siccato redimicula reddite collo :
 Nunc alii flores , nunc nova danda rosa est .
 Vos quoque sub viridi myrto iubet ipsa lavari :
 140 Causaque , cur iubeat , — discite ! — certa subest .

- Litore siccabat rorantes nuda capillos:
 Viderunt satyri, turba proterva, deam.
 Sensit, et opposita textit sua corpora myrto.
 Tuta fuit facta, vosque referre iubet.
- 145 Discite nunc, quare Fortunae tura Virili
 Detis eo, calida qui locus umet aqua.
 Accipit ille locus posito velamine cunctas
 Et vitium nudi corporis omne videt.
 Ut tegat hoc celetque viros, Fortuna Virilis
- 150 Praestat, et hoc parvo ture rogata facit.
 Nec pigeat tritum niveo cum lacte papaver
 Sumere et expressis mella liquata favis.
 Cum primum cupido Venus est deducta marito,
 Hoc bibit: ex illo tempore nupta fuit.
- 155 Supplicibus verbis illam placate: sub illa
 Et forma et mores et bona fama manet.
 Roma pudicitia proavorum tempore lapsa est:
 Cymaeam, veteres, consuluistis anum.
 Templam iubet fieri Veneri. quibus ordine factis
- 160 Inde Venus verso nomina corde tenet.
 Semper ad Aeneadas placido, pulcherrima, voltu
 Respice, totque tuas, diva, tuere nurus.
 Dum loquor, elatae metuendus acumine caudae
 Scorpios in viridis praecipitatur aquas.

2. D [F]

- 165 Nox ubi transierit, caelumque rubescere primo
 Coeperit, et tactae rore querentur aves,
 Semiustamque facem vigilata nocte viator
 Ponet, et ad solitum rusticus ibit opus,
 Pleiades incipient umeros relevare paternos,
- 170 Quae septem dici, sex tamen esse solent:
 Seu quod in amplexum sex hinc venere deorum, —
 Nam Steropen Marti concubuisse ferunt,
 Neptuno Alcyonen et te, formosa Celaeno;
 Maian et Electram Taygetenque Iovi —
- 175 Septima mortali Merope tibi, Sisypho, nupsit,

Paenitet, et facti sola pudore latet:
Sive quod Electra Troiae spectare ruinas
Non tulit, ante oculos opposuitque manum.

3. EC 4. FC LVDI·MATR·MAG

Ter sine perpetuo caelum versetur in axe,
180 Ter iungat Titan terque resolvat equos,
Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, et Idaeae festa parentis erunt.
Ibunt semimares et inania tympana tudent,
Aeraque tinnitus aere repulsa dabunt.
185 Ipsa sedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
Scaena sonat, ludique vocant. spectate, Quirites,
Et fora Marte suo litigiosa vacent.
Quaerere multa libet, sed me sonus aeris acuti
190 Terret et horrendo lotos adunca sono.
'Da, dea, quem sciter.' doctas Cybeleia neptes
Vidit, et has curae iussit adesse meae.
'Pandite, mandati memores, Heliconis alumnae,
Gaudeat assiduo cur dea Magna sono.'
195 Sic ego. sic Erato: — mensis Cythereus illi
Cessit, quod teneri nomen amoris habet —
'Reddita Saturno sors haec erat, "optime regum,
A nato sceptris excutiere tuis."
Ille suam, metuens, ut quaeque erat edita, prolem
200 Devorat, immersam visceribusque tenet.
Saepe Rhea questa est, totiens fecunda nec
umquam
Mater, et indoluit fertilitate sua.
Iuppiter ortus erat: — pro magna teste vetustas
Creditor; acceptam parce movere fidem —
205 Veste latens saxum caelesti gutture sedit.
Sic genitor fati decipiendus erat.
Ardua iamdudum resonat tinnitibus Ide,
Tutus ut infanti vagiat ore puer.
Pars clipeos manibus, galeas pars tundit inanes:

- 210 Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
 Res latuit patrem: priscique imitamina facti,
 Aera deae comites raucaque terga movent.
 Cymbala pro galeis, pro scutis tympana pulsant:
 Tibia dat Phrygios, ut dedit ante, modos.'
- 215 Desierat. coepi: 'cur huic genus acre, leones
 Praebent insolitas ad iuga curva iubas?'
 Desieram. coepit: 'feritas mollita per illam
 Creditur: id curru testificata suo est.'
 'At cur turrifera caput est onerata corona?
- 220 An primis turres urbibus illa dedit?'
 Annuit. 'unde venit' dixi 'sua membra secandi
 Impetus?' ut tacui, Pieris orsa loqui:
 'Phryx puer in silvis, facie spectabilis, Attis
 Turrigeram casto vinxit amore deam.
- 225 Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri,
 Et dixit "semper fac puer esse velis."
 Ille fidem iussis dedit, et "si mentiar," inquit
 "Ultima, qua fallam, sit Venus illa mihi."
 Fallit, et in nympha Sagaritide desinit esse
- 230 Quod fuit. hinc poenas exigit ira deae.
 Naida volneribus succidit in arbore factis,
 Illa perit; fatum naidos arbor erat:
 Hic furit, et credens thalami procumbere tectum
 Effugit, et cursu Dindyma summa petit;
- 235 Et modo "tolle faces!", "remove" modo
 "verbera!" clamat,
 Saepe Meletinas iurat adesse deas.
 Ille etiam saxo corpus laniavit acuto,
 Longaque in immundo pulvere tracta coma est,
 Voxque fuit "merui! meritas do sanguine poenas.
- 240 A! pereant partes, quae nocuere mihi!"
 "A! pereant" dicebat adhuc, onus inguinis aufert,
 Nullaque sunt subito signa relicta viri.
 Venit in exemplum furor hic, mollesque ministri
 Caedunt iactatis vilia membra comis.'
- 245 Talibus Aoniae facunda voce Camenae

Reddita quaesiti causa furoris erat.

‘Ille quoque, dux operis, moneas, precor, unde
petita

Venerit. an nostra semper in Urbe fuit?’

‘Dindymon et Cybelen et amoenam fontibus Iden

250 Semper et Iliacas Mater amavit opes:

Cum Troiam Aeneas Italos portaret in agros,

Est dea sacriferas paene secuta rates,

Sed nondum fatis Latio sua numina posci

Senserat, adsuetis substiteratque locis.

255 Post, ut Roma potens opibus iam saecula quinque

Vidit, et edomito sustulit orbe caput,

Carminis Euboici fatalia verba sacerdos

Inspicit; inspectum tale fuisse ferunt:

“Mater abest: Matrem iubeo, Romane, requiras.

260 Cum veniet, casta est accipienda manu.”

Obscurae sortis patres ambagibus errant,

Quaevae parens absit, quove petenda loco.

Consultitur Paeon, “divum”que “arcessite Matrem,”

Inquit “in Idaeo est invenienda iugo.”

265 Mittuntur proceres. Phrygiae tunc sceptrata tenebat

Attalus: Ausoniis rem negat ille viris.

Mira canam. longo tremuit cum murmure tellus,

Et sic est adytis diva locuta suis:

“Ipsa peti volui. ne sit mora. mitte volentem.

270 Dignus Roma locus, quo deus omnis eat.”

Ille soni terrore pavens “proficiscere,” dixit

“Nostra eris: in Phrygios Roma refertur avos.”

Protinus innumerae caedunt pineta secures

Illa, quibus fugiens Phryx pius usus erat.

275 Mille manus coeunt, et picta coloribus ustis

Caelestum Matrem concava puppis habet.

Illa sui per aquas fertur tutissima nati,

Longaque Phryxae stagna sororis adit:

Rhoeteumque rapax, Sigeaque litora transit,

280 Et Tenedon, veteres Eetionis opes.

Cyclades excipiunt, Lesbo post terga relicta,

- Quaque Carysteis frangitur unda vadis.
 [Transit et Icarium, lapsas ubi perdidit alas
 Icarus, et vastae nomina fecit aquae.]
- 285 Tum laeva Creten, dextra Pelopeïdas undas (126)
 Deserit, et Veneris sacra Cythera petit.
 Hinc mare Trinacrium, candens ubi tinguere ferrum
 Brontes et Steropes Acmonidesque solent,
 Aequoraque Afra legit, Sardoaque regna sinistris
- 290 Respicit a remis, Ausoniamque tenet.
 Ostia contigerat, qua se Tiberinus in altum
 Dividit et campo liberiore natat:
 Omnis eques mixtaque gravis cum plebe senatus
 Obvius ad Tusci fluminis ora venit.
- 295 Procedunt pariter matres nataeque nurusque
 Quaeque colunt sanctos virginitate focos.
 Sedula fune viri contento brachia lassant:
 Vix subit adversas hospita navis aquas.
 Sicca diu fuerat tellus, sitis usserat herbas:
- 300 Sedit limoso pressa carina vado.
 Quisquis adest operi, plus quam pro parte laborat,
 Adiuvat et fortis voce sonante manus.
 Illa velut medio stabilis sedet insula ponto.
 Attoniti monstro stantque paventque viri.
- 305 Claudia Quinta genus Clauso referebat ab alto,
 Nec facies impar nobilitate fuit:
 Casta quidem, sed non et credita. rumor iniquus
 Laeserat, et falsi criminis acta rea est.
 Cultus et ornatis varie prodisse capillis
- 310 Obfuit, ad rigidos promptaque lingua senes.
 Conscia mens recti famae mendacia risit:
 Sed nos in vitium credula turba sumus.
 Haec ubi castarum processit ab agmine matrum,
 Et manibus puram fluminis hausit aquam,
- 315 Ter caput inrorat, ter tollit in aethera palmas, —
 Quicumque aspiciunt, mente carere putant —
 Summissoque genu voltus in imagine divae
 Figit, et hos edit crine iacente sonos:

“Supplicis, alma, tuae, genetrix fecunda deorum,
320 Accipe sub certa condicione preces.

Casta negor. si tu damnas, meruisse fatebor,
Morte luam poenas iudice victa dea.

Sed si crimen abest, tu nostrae pignora vitae
Re dabis, et castas casta sequere manus.”

325 Dixit, et exiguo funem conamine traxit.

Mira, sed et scaena testificata loquar:

Mota dea est, sequiturque ducem, laudatque
sequendo.

Index laetitiae fertur in astra sonus.

Fluminis ad flexum veniunt, — Tiberina priores

330 Atria dixerunt — unde sinister abit.

Nox aderat. querno religant a stipite funem,
Dantque levi somno corpora functa cibo.

Lux aderat: querno solvunt a stipite funem,
Ante tamen posito tura dedere foco.

335 Ante coronatam puppem sine labe iuvencam

Mactarunt operum coniugique rudem.

Est locus, in Tiberim qua lubricus influit Almo

Et nomen magno perdit ab amne minor.

Illic purpurea canus cum veste sacerdos

340 Almonis dominam sacraque lavit aquis.

Exululant comites, furiosaque tibia flatur,

Et feriunt molles taurea terga manus.

Claudia praecedit, laeto celeberrima volgo,

Credita vix tandem teste pudica dea;

345 Ipsa sedens plaustro porta est invecta Capena:

Sparguntur iunctae flore recente boves.

Nasica accepit. templi non perstitit auctor:

Augustus nunc est, ante Metellus erat.’

Substitit hic Erato. mora fit, si cetera quaeram.

350 ‘Dic,’ inquam ‘parva cur stipe quaerat opes.’

‘Contulit aes populus, de quo delubra Metellus

Fecit;’ ait ‘dandae mos stipis inde manet.’

Cur vicibus factis ineant convivia, quaero,

Tunc magis, indictas concelebrentque dapes.

- 355 'Quod bene mutarit sedem Berecynthia,' dixit
 'Captant mutatis sedibus omen idem.'
 Institeram, quare primi Megalensia ludi
 Urbe forent nostra: cum dea — sensit enim —
 'Illa deos' inquit 'peperit. cessere parenti,
 360 Principiumque dati Mater honoris habet.'
 'Cur igitur Gallos, qui se excidere, vocamus,
 Cum tanto Phrygia Gallica distet humus?'
 'Inter' ait 'viridem Cybelen altasque Celaenas
 Amnis it insana, nomine Gallus, aqua.
 365 Qui bibit inde, furit: procul hinc discedite, quis
 est
 Cura bonae mentis: qui bibit inde, furit.'
 'Non pudet herbosum' dixi 'posuisse moretum
 In dominae mensis. an sua causa subest?'
 'Lacte mero veteres usi memorantur et herbis,
 370 Sponte sua siquas terra ferebat' ait.
 'Candidus elisae miscetur caseus herbae,
 Cognoscat priscos ut dea prisca cibos.'

5. G NON LVDI

- Postera cum caelo motis Pallantias astris
 Fulserit, et niveos Luna levarit equos,
 375 Qui dicet 'quondam sacrata est colle Quirini
 Haec Fortuna die Publica', verus erit.

6. H N^o LVDI 7. ANLVDI 8. BNLVDI 9. CNLVDI

- Tertia lux — memini — ludis erat, ac mihi quidam
 Spectanti senior continuusque loco
 'Haec' ait 'illa dies, Libycis qua Caesar in oris
 380 Perfida magnanimi contudit arma Iubae.
 Dux mihi Caesar erat, sub quo meruisse tribunus
 Glorior: officio praefuit ille meo.
 Hanc ego militia sedem, tu pace parasti,
 Inter bis quinos usus honore Viros.'
 385 Plura locuturi subito seducimur imbres.
 Pendula caelestis Libra movebat aquas.

Ante tamen, quam summa dies spectacula sistat,
 Ensiger Orion aequore mersus erit.

10. DN LVD·IN·CIR

Proxima victricem cum Romam inspexerit Eos,
 390 Et dederit Phoebō stella fugata locum,
 Circus erit pompa ceber numeroque deorum,
 Primaque ventosis palma petetur equis.

11. EN 12. FN LVDI·CERERI

Hinc Cereris ludi. non est opus indice causa;
 Sponte deae munus promeritumque patet.
 395 Messis erat primis virides mortalibus herbae,
 Quas tellus nullo sollicitante dabat;
 Et modo carpebant vivax de caespite gramen,
 Nunc epulae tenera fronde cacumen erant.
 Postmodo glans nata est. bene erat iam glande
 reperta,
 400 Duraque magnificas quercus habebat opes.
 Prima Ceres homine ad meliora alimenta vocato
 Mutavit glandes utiliore cibo.
 Illa iugo tauros collum praebere coegit:
 Tunc primum soles eruta vidit humus.
 405 Aes erat in pretio, chalybeia massa latebat:
 Eheu, perpetuo debuit illa tegi!
 Pace Ceres laeta est; et vos orate, coloni,
 Perpetuam pacem pacificumque ducem.
 Farra deae micaeque licet salientis honorem
 410 Detis, et in veteres turea grana focus;
 Et, si tura aberunt, unctas accendite taedas.
 Parva bonae Cereri, sint modo casta, placent.
 A bove succincti cultros removete ministri
 Bos aret. ignavam sacrificate suem.
 415 Apta iugo cervix non est ferienda securi:
 Vivat, et in dura saepe laboret humo.
 Exigit ipse locus, raptus ut virginis edam.
 Plura recognosces, pauca docendus eris.

- Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
 420 · Trinacris, a positu nomen adepta loci,
 Grata domus Cereri. multas ea possidet urbes,
 In quibus est culto fertilis Ilienna solo.
 Frigida caelestum matres Arethusa vocarat:
 Venerat ad sacras et dea flava dapes.
 425 Folia, consuetis ut erat comitata puellis,
 Errabat nudo per sua prata pede.
 Valle sub umbrosa locus est aspergine multa
 Uvidus ex alto desilientis aquae.
 Tot fuerant illic, quot habet natura, colores,
 430 Pictaque dissimili flore nitebat humus.
 Quam simul aspexit, 'comites, accedite!' dixit
 'Et mecum plenos flore referte sinus!'
 Praeda puellares animos prolectat inanis,
 Et non sentitur sedulitate labor.
 435 Haec implet lento calathos e vimine nexos,
 Haec gremium, laxos degravat illa sinus.
 Illa legit calthas, huic sunt violaria curae,
 Illa papavereas subsecat ungue comas:
 Haec, hyacinthe, tenes; illas, amarante, moraris:
 440 Pars thyma, pars casiam, pars meliloton amant.
 Plurima lecta rosa est; sunt et sine nomine
 flores.
 Ipsa crocos tenues liliaque alba legit.
 Carpendi studio paulatim longius itur,
 Et dominam casu nulla secuta comes.
 445 Hanc videt et visam patruus velociter aufert,
 Regnaque caeruleis in sua portat equis.
 Illa quidem clamabat 'io, carissima mater,
 Auferor!' ipsa suos abscideratque sinus:
 Panditur interea Diti via, namque diurnum
 450 Lumen inadsueti vix patiuntur equi.
 At chorus aequalis, cumulatae flore ministrae,
 'Persephone,' clamant 'ad tua dona veni!'
 Ut clamata silet, montes ululatus implent,
 Et feriunt maestae pectora nuda manus.

455 Attonita est plangore Ceres, — modo venerat
Hennam —

Nec mora, 'me miseram! filia,' dixit 'ubi est?'
Mentis inops rapitur, quales audire solemus
Threïcias fuis maenadas ire comis.

Ut vitulo mugit sua mater ab ubere raptò,

460 Et quaerit fetus per nemus omne suos:
Sic dea nec retinet gemitus, et concita cursu
Fertur, et e campis incipit, Henna, tuis.

Inde puellaris nacta est vestigia plantae,
Et pressam noto pondere vidit humum;

465 Forsitan illa dies erroris summa fuisset,
Si non turbassent signa reperta sues.

Iamque Leontinos Amenanaque flumina cursu
Praeterit et ripas, herbifer Aci, tuas:

Praeterit et Cyanen et fontes lenis Anapi

470 Et te, verticibus non adeunde Gela.

Liquerat Ortygien Megareaque Pantagienque,
Quaque Symaetheas accipit aequor aquas,

Antraque Cyclopium positus exusta caminis,
Quique locus curvae nomina falcis habet:

475 Hieraque et Didymen Acragantaque Tauromenenque,
Sacrarumque Melan pascua laeta boum. —

Hinc Camerinan adit, Thapsonque et Heloria Tempe,
Quaque patet zephyro semper apertus Eryx.

Iamque Peloriaden Lilybaeaeque, iamque Pachynon

480 Lustrarat, terrae cornua trina suae.

Quacumque ingreditur, miseris loca cuncta querellis
Implet, ut amissum cum gemit ales Ityn.

Perque vices modo 'Persephone!' modo 'filia!'
clamat,

Clamat, et alternis nomen utrumque ciet,

485 Sed neque Persephone Cererem, nec filia matrem
Audit, et alternis nomen utrumque perit;

Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
Vox erat 'hac gressus ecqua puella tulit?'

Iam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur

- 490 Omnia , iam vigiles conticuere canes :
 Alta iacet vasti super ora Typhoëos Aetne ,
 Cuius anhelatis ignibus ardet humus ;
 Illic accendit geminas pro lampade pinus .
 Hinc Cereris sacris nunc quoque taeda datur .
- 495 Est specus exesi structura pumicis asper ,
 Non homini regio , non adeunda ferae :
 Quo simul ac venit , frenatos curribus angues
 Iungit , et aequoreas sicca pererrat aquas .
 Effugit et Syrtes et te , Zanclaea Charybdis ,
- 500 Et vos , Nisaei , naufraga monstra , canes ,
 Hadriacumque patens late , bimaremque Corinthon :
 Sic venit ad portus , Attica terra , tuos .
 Illic primum sedit gelido maestissima saxo :
 Illud Cecropidae nunc quoque triste vocant .
- 505 Sub Iove duravit multis inmota diebus ,
 Et lunae patiens et pluvialis aquae .
 Fors sua cuique loco est . quo nunc Cerialis
 Eleusin
 Dicitur , hoc Celei rura fuere senis .
 Ille domum glandes excussaue mora rubetis
- 510 Portat , et arsuris arida ligna focis .
 Filia parva duas redigebat rupe capellas ,
 Et tener in cunis filius aeger erat .
 ‘Mater !’ ait virgo — mota est dea nomine matris —
 ‘Quid facis in solis incommitata locis ?’
- 515 Restitit et senior , quamvis onus urget , et orat ,
 Tecta suae subeat quantulacumque casae .
 Illa negat . simularat anum , mitraque capillos
 Presserat . instanti talia dicta refert :
 ‘Sospes eas , semperque parens ! mihi filia rapta est .
- 520 Heu ! melior quanto sors tua sorte mea est .’
 Dixit , et ut lacrimae — neque enim lacrimare
 deorum est —
 Decidit in tepidos lucida gutta sinus .
 Flent pariter molles animis virgoque senexque ;
 E quibus haec iusti verba fuere senis :

- 525 'Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes,
 Surge, nec exiguae despice tecta casae.'
 Cui dea 'duc!' inquit 'scisti, qua cogere posses;'
 Seque levat saxo, subsequiturque senem.
 Dux comiti narrat, quam sit sibi filius aeger,
- 530 Nec capiat somnos invigiletque malis.
 Illa soporiferum, parvos iitura penates,
 Colligit agresti lene papaver humo.
 Dum legit, oblito fertur gustasse palato,
 Longamque imprudens exsoluisse famem.
- 535 Quae quia principio posuit ieiunia noctis,
 Tempus habent mystae sidera visa cibi.
 Limen ut intravit, luctus videt omnia plena,
 Iam spes in puero nulla salutis erat.
 Matre salutata — mater Metanira vocatur —
- 540 Iungere dignata est os puerile suo.
 Pallor abit, subitasque vident in corpore vires.
 . Tantus caelesti venit ab ore vigor.
 Tota domus laeta est: hoc est, materque paterque
 Nataque: tres illi tota fuere domus.
- 545 Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte
 Pomaque et in ceris aurea mella suis.
 Abstinet alma Ceres, somnique papavera causas
 Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
 Noctis erat medium placidique silentia somni:
- 550 Triptolemmum gremio sustulit illa suo,
 Terque manu permulsit eum, tria carmina dixit,
 Carmina mortali non referenda sono,
 Inque foco corpus pueri vivente favilla
 Obruit, humanum purget ut ignis onus.
- 555 Excutitur somno stulte pia mater, et amens
 'Quid facis?' exclamat, membraque ab igne
 rapit.
 Cui dea 'dum non es,' dixit 'scelerata fuisti:
 Inrita materno sunt mea dona metu.
 Iste quidem mortalis erit: sed primus arabit
- 560 Et seret et culta praemia tollet humo.'

- Dixit, et egrediens nubem trahit, inque dracones
 Transit, et alifero tollitur axe Ceres.
 Sunion expositum Piraeaeque tuta recessu
 Linqvit, et in dextrum quae iacet ora latus.
 565 Hinc init Aegaeum, quo Cycladas aspicit omnes,
 Ioniumque rapax Icariumque legit,
 Perque urbes Asiae longum petit Hellespontum,
 Diversumque locis alta pererrat iter.
 Nam modo turilegos Arabas, modo despicit Indos,
 570 Hinc Libys, hinc Meroë siccaque terra subest:
 Nunc adit Hesperios, Rhenum Rhodanumque
 Padumque
 Teque, future parens, Thybri, potentis aquae.
 Quo feror? immensum est erratas dicere terras.
 Praeteritus Cereri nullus in orbe locus.
 575 Errat et in caelo, liquidique immunia ponti
 Adloquitur gelido proxima signa polo.
 'Parrhasides stellae, — namque omnia nosse potestis,
 Aequoreas numquam cum subeatis aquas —
 Persephonen natam miserae monstrate parenti!'
 580 Dixerat. huic Helice talia verba refert:
 'Crimine nox vacua est; Solem de virgine rapta
 Consule, qui late facta diurna videt.'
 Sol aditus 'quam quaeris,' ait 'ne vana labores,
 Nupta Iovis fratri tertia regna tenet.'
 585 Questa diu secum, sic est adfata Tonantem,
 Maximaque in vultu signa dolentis erant:
 'Si memor es, de quo mihi sit Proserpina nata,
 Dimidium curae debet habere tuae.
 Orbe pererrato sola est iniuria facti
 590 Cognita. commissi praemia raptor habet.
 At neque Persephone digna est praedone marito,
 Nec gener hoc nobis more paraudus erat.
 Quid gravius victore Gyge captiva tulissem,
 Quam nunc te caeli sceptrata tenente tuli?
 595 Verum impune ferat, nos haec patiemur inultae;
 Reddat, et emendet facta priora novis.'

- Iuppiter hanc lenit, factumque excusat amore,
 ‘Nec gener est nobis ille pudendus’ ait.
 ‘Non ego nobilior: posita est mihi regia caelo,
 600 Possidet alter aquas, alter inane chaos.
 Sed si forte tibi non est mutabile pectus,
 Statque, semel iuncti rumpere vincla tori,
 Hoc quoque temptemus, siquidem ieiuna remansit;
 Si minus, inferni coniugis uxor erit.’
 605 Tartara iussus adit sumptis Caducifer alis,
 Speque redit citius visaque certa refert:
 ‘Rapta tribus’ dixit ‘solvit ieiunia granis,
 Punica quae lento cortice poma tegunt.’
 Haud secus indoluit, quam si modo rapta fuisset,
 610 Maesta parens, longa vixque refecta mora est.
 Atque ita ‘nec nobis caelum est habitabile!’ dixit
 ‘Taenaria recipi me quoque valle iube:’
 Et factura fuit, pactus nisi Iuppiter esset,
 Bis tribus ut caelo mensibus illa foret.
 615 Tum demum voltumque Ceres animumque recepit,
 Imposuitque suae spicea sarta comae:
 Largaque provenit cessatis messis in arvis,
 Et vix congestas area cepit opes.
 Alba decent Cererem: vestis Cerialibus albas
 620 Sumite; nunc pulli velleris usus abest.

13. G EID·N^o LVDI

Occupat Aprilis Idus cognomine Victor
 Iuppiter. hac illi sunt data templa die.
 Hac quoque, ni fallor, populo dignissima nostrae
 Atria Libertas coepit habere sua.

14. HN LVDI

- 625 Luce secutura tutos pete, navita, portus:
 Ventus ab occasu grandine mixtus erit.
 Scilicet ut fuerit, tamen hac Mutinensia Caesar
 Grandine militia perculit arma sua.

15. A FORD · N^o LVDI 16. BN LVDI

- Tertia post Veneris cum lux surrexerit Idus,
 630 Pontifices, forda sacra litate bove.
 Forda ferens bos est fecundaque, dicta ferendo:
 Hinc etiam fetus nomen habere putant.
 Nunc gravidum pecus est, gravidae nunc semine
 terrae:
 Telluri plenae victima plena datur.
 635 Pars cadit arce Iovis, ter denas curia vaccas
 Accipit, et largo sparsa cruore madet.
 Ast ubi visceribus vitulos rapuere ministri,
 Sectaque fumosis exta dedere focus,
 Igne cremat vitulos quae natu maxima Virgo,
 640 Luce Palis populos purget ut ille cinis.
 Rege Numa, fructu non respondente labori,
 Irrita decepti vota colentis erant.
 Nam modo siccus erat gelidis aquilonibus annus,
 Nunc ager assidua luxuriabat aqua.
 645 Saepe Ceres primis dominum fallebat in herbis,
 Et levis obsesso stabat avena solo,
 Et pecus ante diem partus edebat acerbos,
 Agnaque nascendo saepe necabat ovem.
 Silva vetus nullaque diu violata securi
 650 Stabat, Maenaliō sacra relicta deo.
 Ille dabat tacitis animo responsa quieto
 Noctibus. hic geminas rex Numa mactat oves.
 Prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno:
 Sternitur in duro vellus utrumque solo.
 655 Bis caput intonsum fontana spargitur unda,
 Bis sua faginea tempora fronde premit.
 Usus abest Veneris, nec fas animalia mensis
 Ponere, nec digitis anulus ullus inest.
 Veste rudi tectus supra nova vellera corpus
 660 Pōnit, adorato per sua verba deo.
 Interea placidam redimita papavere frontem
 Nox venit, et secum somnia nigra trahit.

Faunus adest, oviumque premens pede vellera duro
Edidit a dextro talia dicta toro:

665 'Morte boum tibi, rex, Tellus placanda duarum:

Det sacris animas una necata duas.'

Excutitur terrore quies: Numa visa revolvit,

Et secum ambages caecaque iussa refert.

Expedit errantem Nemori gratissima coniunx

670 Et dixit 'gravidae posceris exta bovis.'

Exta bovis gravidae dantur, felicior annus

Provenit, et fructum terra pecusque ferunt.

Hanc quondam Cytherea diem properantius ire

Iussit et admissos praecipitavit equos,

675 Ut titulum imperii cum primum luce sequenti

Augusto iuveni prospera bella darent.

17. CN LVDI 18. DN LVDI

Sed iam praeteritas quartus tibi Lucifer Idus

Respicit; hac Hyades Dorida nocte tenent.

19. E CER·N LVD·IN·CIR

Tertia post Hyadas cum lux erit orta remotas,

680 Carcere partitos Circus habebit equos.

Cur igitur missae vinctis ardentia taedis

Terga ferant volpes, causa docenda mihi est.

Frigida Carseolis nec olivis apta ferendis

Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.

685 Hac ego Paelignos, natalia rura, petebam,

Parva, sed assiduis obvia semper aquis.

Hospitis antiqui solitas intravimus aedes;

Dempserat emeritis iam iuga Phoebus equis.

Is mihi multa quidem, sed et haec narrare solebat,

690 Unde meum praesens instrueretur opus:

'Hoc' ait 'in campo' — campumque ostendit —

'habebat

Rus breve cum duro parca colona viro.

Ille suam peragebat humum, sive usus aratri,

Seu curvae falcis, sive bidentis erat.

- 695 Haec modo verrebat stantem tibicine villam,
 Nunc matris plumis ova fovenda dabat,
 Aut virides malvas, aut fungos colligit albos,
 Aut humilem grato calfacit igne focum.
 Et tamen assiduis exercet brachia telis,
 700 Adversusque minas frigoris arma parat.
 Filius huius erat primo lascivus in aevo,
 Addideratque annos ad duo lustra duos.
 Is capit extremi volpem convalle salicti:
 Abstulerat multas illa cohortis aves.
 705 Captivam stipula faenoque involvit, et ignes
 Admoveret: urentes effugit illa manus:
 Qua fugit, incendit vestitos messibus agros;
 Damnoſis vires ignibus aura dabat.
 Factum abiit, monumenta manent. nam deicere
 captam
 710 Nunc quoque lex volpem Carseolana vetat,
 Utque luat poenas, gens haec Cerialibus ardet;
 Quoque modo segetes perdidit, ipsa perit.'

20. FN

- Proxima cum veniet terras visura patentes
 Memnonis in roseis lutea mater equis,
 715 De duce lanigeri pecoris, qui prodidit Hellen,
 Sol abit. egresso victima maior adest.
 Vacca sit an taurus, non est cognoscere promptum:
 Pars prior apparet, posteriora latent.
 Seu tamen est taurus, sive est hoc femina signum,
 720 Iunone invita munus amoris habet.

21. G PAR·N²

- Nox abiit, oriturque aurora. Parilia poscor.
 Non poscor frustra, si favet alma Pales.
 Alma Pales, faveas pastoria sacra canenti,
 Prosequor officio si tua festa pio.
 725 Certe ego de vitulo cinerem stipulasque fabalis
 Saepe tuli plena, februa casta, manu.

- Certe ego transilui positas ter in ordine flammās,
 Udaque roratas laurea misit aquas.
- Mota dea est, operique favet. navalibus exi
 730 Puppis! habent ventos iam mea vela suos.
 I, pete virginea, populus, suffimen ab ara;
 Vesta dabit, Vestae munere purus eris.
 Sanguis equi suffimen erit vitulique favilla,
 Tertia res durae culmen inane fabae.
- 735 Pastor, oves saturas ad prima crepuscula lustra:
 Unda prius spargat, virgaque verrat humum,
 Frondibus et fixis decorentur ovilia ramis,
 Et tegat ornatas longa corona fores.
 Caerulei fiant vivo de sulphure fumi,
- 740 Tactaque fumanti sulphure balet ovis.
 Ure mares oleas taedamque herbasque Sabinas,
 Et crepet in mediis laurus adusta focis.
 Libaque de milio milii fiscella sequetur:
 Rustica praecipue est hoc dea laeta cibo.
- 745 Adde dapes mulctramque suas, dapibusque resectis
 Silvicolam tepido lacte precare Palen.
 'Consule' dic 'pecori pariter pecorisque magistris:
 Effugiat stabulis noxa repulsa meis.
 Sive sacro pavi, sedive sub arbore sacra,
- 750 Pabulaque e bustis inscia carpsit ovis:
 Si nemo intravi vetitum, nostrisve fugatae
 Sunt oculis nymphae semicaperve deus:
 Si mea falx ramo lucum spoliavit opaco,
 Unde data est aegrae fascina frondis ovi:
- 755 Da veniam culpae. nec, dum degrandinat, obsit
 Agresti fano supposuisse pecus.
 Nec noceat turbasse lacus. ignoscite, nymphae,
 Mota quod obscuras ungula fecit aquas.
 Tu, dea, pro nobis fontes fontanaque placa
- 760 Numina, tu sparsos per nemus omne deos.
 Nec dryadas, nec nos videamus labra Dianae,
 Nec Faunum, medio cum premit arva die.
 Pelle procul morbos. valeant hominesque gregesque,

- Et valeant vigiles , provida turba , canes .
 765 Neve minus multos redigam , quam mane fuerunt ,
 Neve gemam referens vellera rapta lupo
 Absit iniqua fames : herbae frondesque supersint ,
 Quaeque lavent artus , quaeque bibantur , aquae
 Ubera plena premam , referat mihi caseus aera ,
 770 Dentque viam liquido vimina rara sero .
 Sitque salax aries , conceptaque semina coniunx
 Reddat , et in stabulo multa sit agna meo .
 Lanaque proveniat nullas laesura puellas ,
 Mollis et ad teneras quamlibet apta manus .
 775 Quae precor , eveniant , et nos faciamus ad annum
 Pastorum dominae grandia liba Pali
 His dea placanda est : haec tu conversus ad ortus
 Dic quater , et vivo perlue rore manus .
 Tum licet adposita , veluti cratere , camella
 780 Lac niveum potes purpureamque sapham :
 Moxque per ardentes stipulae crepitantis acervos
 Traicias celeri strenua membra pede .
 Expositus mos est . moris mihi restat origo .
 Turba facit dubium , coeptaque nostra tenet .
 785 Omnia purgat edax ignis , vitiumque metallis
 Excoquit : idcirco cum duce purgat ovis ?
 An , quia cunctarum contraria semina rerum
 Sunt duo discordes , ignis et unda , dei ,
 Iunxerunt elementa patres , aptumque putarunt
 790 Ignibus et sparsa tangere corpus aqua ?
 An , quod in his vitae causa est , haec perdidit exul ,
 His nova fit coniunx , haec duo magna putant ?
 Vix equidem credo ; sunt qui Phaëthonta referri
 Credant et nimias Deucalionis aquas .
 795 Pars quoque , cum saxis pastores saxa feribant ,
 Scintillam subito prosiluisse ferunt :
 Prima quidem periit , stipulis excepta secunda est .
 Hoc argumentum flamma Parilis habet ?
 An magis hunc morem pietas Aeneïa fecit ,
 800 Innocuum victo cui dedit ignis iter ?

- Num tamen est vero propius, cum condita Roma est,
 Transferri iussos in nova tecta Lares
 Mutantesque domum tectis agrestibus ignem
 Et cessaturae supposuisse casae,
 805 Per flammās saluisse pecus, saluisse colonos?
 Quod fit natali nunc quoque, Roma, tuo.
 Ipse locus causas vati facit. Urbis origo
 Venit. ades factis, magne Quirine, tuis!
 Iam luerat poenas frater Numitoris, et omne
 810 Pastorum gemino sub duce volgus erat.
 Contrahere agrestes et moenia ponere utrique
 Convenit. ambigitur, moenia ponat uter.
 'Nil opus est' dixit 'certamine' Romulus 'ullo:
 Magna fides avium est, experiamur aves.'
 815 Res placet. alter adit nemorosi saxa Palati:
 Alter Aventinum mane cacumen iuit.
 Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine.
 pacto
 Statur, et arbitrium Romulus urbis habet.
 Aptā dies legitur, qua moenia signet aratro.
 820 Sacra Palis suberant: inde movetur opus.
 Fossa fit ad solidum, fruges iaciuntur in ima
 Et de vicino terra petita solo.
 Fossa repletur humo, plenaque imponitur ara,
 Et novus accenso fungitur igne focus.
 825 Inde premens stivam designat moenia sulco;
 Alba iugum niveo cum bove vacca tulit.
 Vox fuit haec regis: 'condēti, Iuppiter, urbem
 Et genitor Mavors Vestaque mater, ades!
 Quosque pium est adhibere deos, advertite cuncti!
 830 Auspiciis vobis hoc mihi surgat opus.
 Longa sit huic aetas dominaeque potentia terrae,
 Sitque sub hac oriens occiduusque dies.'
 Ille precabatur, tonitru dedit omina laevo
 Iuppiter et laevo fulmina missa polo.
 835 Augurio laeti iaciunt fundamina cives, (152)
 Et novus exiguo tempore murus erat.

- Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat,
 . 'Sint'que, 'Celer, curae' dixerat 'ista tuae.
 Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
 840 Transeat, audentem talia dede neci.'
 Quod Remus ignorans humiles contemnere muros
 Coepit, et 'his populus' dicere 'tutus erit?'
 Nec mora, transiit. rutro Celer occupat ausum,
 Ille premit duram sanguinolentus humum.
 845 Haec ubi rex didicit, lacrimas introrsus obortas
 Devorat, et clausum pectore vulnus habet.
 Flere palam non volt, exemplaue fortia servat,
 'Sic'que 'meos muros transeat hostis' ait.
 Dat tamen exequias; nec iam suspendere fletum
 850 Sustinet, et pietas dissimulata patet;
 Osculaque adplicuit posito suprema feretro,
 Atque ait 'invito frater adempte, vale!'
 [Arsurosque artus unxit. fecere, quod ille,
 Faustulus et maestas Acca soluta comas.
 855 Tum iuvenem nondum facti flevere Quirites.
 Ultima plorato subdita flamma rogo est.]
 Urbs oritur — quis tunc hoc ulli credere posset? —
 Victorem terris impositura pedem.
 Cuncta regas, et sis magno sub Caesare semper,
 860 Saepe etiam plures nominis huius habe.
 [Et quotiens steteris domito sublimis in orbe,
 Omnia sint umeris inferiora tuis.]

22. H N 23. A VIN. N^o

- Dicta Pales nobis. idem Vinalia dicam. (153)
 Una tamen media est inter utramque dies.
 865 Numina vulgares Veneris celebrate puellae!
 Multa professorum quaestibus apta Venus.
 Poscite ture dato formam populique favorem,
 Poscite blanditias dignaque verba ioco.
 Cumque sua dominae date grata sisymbria myrto
 870 Tectaue composita iunceae vincla rosa.
 Tempa frequentari Collinae proxima portae

- Nunc decet ; a Siculo nomina colle tenent :
 Utque Syracusas Arethusidas abstulit armis
 Claudius , et bello te quoque cepit , Eryx ,
 875 Carmine vivacis Venus est translata Sibyllae ,
 Inque suae stirpis maluit Urbe coli .
 Cur igitur Veneris festum Vinalia dicant ,
 Quaeritis , et quare sit Iovis ista dies ?
 Turnus , an Aeneas Latiae gener esset Amatae ,
 880 Bellum erat : Etruscas Turnus adoptat opes .
 Clarus erat sumptisque ferox Mezentius armis ,
 Et vel equo magnus , vel pede maior erat .
 Quem Rutuli Turnusque suis asciscere temptat
 Partibus . haec contra dux ita Tuscus ait :
 885 ' Stat mihi non parvo virtus mea : volnera testor
 Armaque , quae sparsi sanguine saepe meo .
 Qui petis auxilium , non grandia divide mecum
 Praemia de lacubus proxima musta tuis .
 Nulla mora est operae . vestrum est dare , vincere
 nostrum .
 890 Quam velit Aeneas ista negata mihi !'
 Adnuerant Rutuli . Mezentius induit arma ,
 Induit Aeneas , adloquiturque Iovem :
 ' Hostica Tyrrheno vota est vindemia regi :
 Iuppiter e Latio palmite musta feres !'
 895 Vota valent meliora . cadit Mezentius ingens ,
 Atque indignanti pectore plangit humum .
 Venerat Autumnus calcatis sordidus uvis :
 Redduntur merito debita vina Iovi .
 Dicta dies hinc est Vinalia . Iuppiter illam
 900 Vindicat , et festis gaudet inesse suis .

24. BC 25. C ROB·N^o

- Sex ubi , quae restant , luces Aprilis habebit ,
 In medio cursu tempora veris erunt ,
 Et frustra pecudem quaeres Athamantidos Helles ,
 Signaque dant imbres , exoriturque Canis .
 905 Hac mihi Nomento Romam cum luce redirem ,

- Obstitit in media candida turba via .
 Flamen in antiquae lucum Robiginis ibat ,
 Exta canis flammis , exta daturus ovis .
 Protinus accessi , ritus ne nescius essem .
 910 Edidit haec flamen verba , Quirine , tuus :
 'Aspera Robigo , parcas Cerialibus herbis ,
 Et tremat in summa leve cacumen humo .
 Tu sata sideribus caeli nutrita secundi
 Crescere , dum fiant falcibus apta , sinas .
 915 Vis tua non levis est : quae tu frumenta notasti ,
 Maestus in amissis illa colonus habet .
 Nec venti tantum Cereri nocuere , nec imbres ,
 Nec sic marmoreo pallet adusta gelu ,
 Quantum , si culmos Titan incalfacit udos .
 920 Tunc locus est irae , diva timenda , tuae .
 Parce , precor , scabrasque manus a messibus aufer
 Neve noce cultis ; posse nocere sat est .
 Nec teneras segetes , sed durum amplectere ferrum
 Quodque potest alios perdere , perde prior .
 925 Utilius gladios et tela nocentia carpes ;
 Nil opus est illis , otia mundus agit .
 Sarcula nunc durusque bidens et vomer aduncus ,
 Ruris opes , niteant ; inquinet arma situs .
 Conatusque aliquis vagina ducere ferrum ,
 930 Astrictum longa sentiat esse mora .
 At tu ne viola Cererem ! semperque colonus
 Absenti possit solvere vota tibi .'
 Dixerat : a dextra villis mantele solutis
 Cumque meri patera turis acerra fuit .
 935 Tura focis vinumque dedit , fibrasque bidentis ,
 Turpiaque obscenae — vidimus — exta canis .
 Tum mihi 'cur detur sacris nova victima , quaeris ?' —
 Quaesieram — 'causam percipe' flamen ait .
 'Est Canis , Icarium dicunt , quo sidere moto
 940 Tosta sitit tellus , praecipiturque seges .
 Pro cane sidereo canis hic imponitur arae ,
 Et quare pereat , nil nisi nomen habet .'

26. DF 27. EC 28. F N³ LVD·FLOR
 29. GC LVDI 30. HC LVDI

Cum Phrygis Assaraci Tithonia fratre relicto
 Sustulit inmenso ter iubar orbe suum,
 945 Mille venit variis florum dea nexa coronis;
 Scaena ioci morem liberioris habet.
 Exit et in Maias sacrum Florale Kalendas;
 Tunc repetam, nunc me grandius urget opus.
 Aufer Vesta diem! cognati Vesta recepta est
 950 Limine. sic iusti constituere patres.
 Phoebus habet partem: Vestae pars altera cessit.
 Quod superest illis, tertius ipse tenet.
 State Palatinae laurus, praetextaque quercu
 Stet domus: aeternos tres habet una deos.

LIBER QUINTUS.

Quaeritis, unde putem Maio data nomina mensi?
 Non satis est liquido cognita causa mihi.
 Ut stat et incertus, qua sit sibi, nescit, eundum.
 Cum videt ex omni parte viator iter:
 5 Sic, quia posse datur diversas reddere causas,
 Qua ferar, ignoro, copiaque ipsa nocet.
 Dicite, quae fontes Aganippidos Hippocrenes.
 Grata Medusei signa tenetis equi!
 Dissensere deae. quarum Polyhymnia coepit
 10 Prima; silent aliae, dictaque mente notant.
 Post chaos ut primum data sunt tria corpora
 mundo,
 Inque novas species omne recessit opus,
 Pondere terra suo subsedit et aequora traxit:
 At caelum levitas in loca summa tulit;
 15 Sol quoque cum stellis nulla gravitate retentus
 Et vos Lunares exiluistis equi.
 Sed neque Terra diu Caelo, nec cetera Phoebō

- Sidera cedebant : par erat omnis honos.
 Saepe aliquis solio , quod tu , Saturne , tenebas ,
 20 Ausus de media plebe sedere deus .
 Nec latus Oceano plus quam deus advena iunxit ,
 Tethys extremo saepe recepta loco est ,
 Donec Honor placidoque decens Reverentia voltu
 Corpora legitimis inposuere toris .
- 25 Hinc sata Maiestas , quae mundum temperat omnem ;
 Quaque die partu est edita , magna fuit .
 Nec mora , consedit medio sublimis Olympo
 Aurea , purpureo conspicienda sinu .
 Consedere simul Pudor et Metus . omne videres
- 30 Numen ad hanc cultus composuisse suos .
 Protinus intravit mentes suspectus honorum :
 Fit pretium dignis , nec sibi quisque placet .
 Illic status in caelo multos permansit in annos ,
 Dum senior fatis excidit arce deus .
- 35 Terra feros partus , immania monstra , Gigantas
 Edidit ausuros in Iovis ire domum .
 [Mille manus illis dedit et pro cruribus angues ,
 Atque ait "in magnos arma movete deos."]
 Exstruere hi montes ad sidera summa parabant
- 40 Et magnum bello sollicitare Iovem .
 Fulmina de caeli iaculatus Iuppiter arce
 Vertit in auctores pondera vasta suos .
 His bene Maiestas armis defensa deorum
 Restat , et ex illo tempore culta manet .
- 45 Assidet inde Iovi , Iovis est fidissima custos ,
 Et praestat sine vi sceptrata tenenda Iovi .
 Venit et in terras . coluerunt Romulus illam
 Et Numa ; mox alii , tempore quisque suo .
 Illa patres in honore pio matresque tuetur ,
- 50 Illa comes pueris virginibusque venit .
 Illa datos fascas commendat eburque curule ,
 Illa coronatis alta triumphat equis .
 Finierat voces Polyhymnia . dicta probarunt
 Clioque et curvae scita Thalia lyrae .

- 55 Excipit Uranie: fecere silentia cunctae,
 Et vox audiri nulla nisi illa potest.
 'Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
 Inque suo pretio ruga senilis erat.
 Martis opus iuvenes animosaque bella gerebant,
- 60 Et pro dis aderant in statione suis:
 Viribus illa minor nec habendis utilis armis
 Consilio patriae saepe ferebat opem
 Nec nisi post annos patuit tunc curia seros,
 Nomen et aetatis mite senatus erat.
- 65 Iura dabat populo senior; finitaque certis
 Legibus est aetas, unde petatur honor.
 Et medius iuvenum, non indignantibus ipsis,
 Ibat, et interior, si comes unus erat.
 Verba quis auderet coram sene digna rubore
- 70 Dicere, censuram longa senecta dabat.
 Romulus hoc vidit selectaque pectora patres
 Dixit: ad hos Urbis summa relata novae.
 Hinc sua maiores tribuisse vocabula Maio
 Tangor, et aetati consuluisse suae.
- 75 Et Numitor dixisse potest "da, Romule, mensem
 Hunc senibus," nec avum sustinuisse nepos.
 Nec leve propositi pignus successor honoris
 Iunius, a iuvenum nomine dictus, habet.'
 Tunc sic, neglectos hedera redimita capillos,
- 80 Prima sui coepit Calliopea chori:
 'Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn,
 Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
 Hinc sata Pleione cum caelifero Atlante
 Iungitur, ut fama est, Pleiadasque parit.
- 85 Quarum Maia suas forma superasse sorores
 Traditur, et summo concubuisse Iovi.
 Haec enixa iugo cupressiferae Cyllenes,
 Aetherium volucris qui pede carpit iter.
 Arcades hunc Ladonque rapax et Maenalus ingens
- 90 Rite colunt, luna credita terra prior.
 Exul ab Arcadia Latios Evander in agros

- 125 Ille ubi res caeli tenuit, solioque paterno
 Sedit, et invicto nil Iove maius erat,
 Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
 Fecit, quod dominae nunc quoque nomen habet.
 Praestitibus Maiae Laribus videre Kalendae
- 130 Aram constitui parvaque signa deum:
 Ars erat illa quidem Curibus: sed longa vetustas
 Destruit, et saxo longa senecta nocet.
 Causa tamen positi fuerat cognominis illis,
 Quod praestant oculis omnia tuta suis.
- 135 Stant quoque pro nobis, et praesunt moenibus
 Urbis,
 Et sunt praesentes auxiliumque ferunt.
 At canis ante pedes saxo fabricatus eodem
 Stabat: quae standi cum Lare causa fuit?
 Servat uterque domum, domino quoque fidus
 uterque;
- 140 Compita grata deo, compita grata cani.
 Exagitant et Lar et turba Diania fures:
 Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
 Bina gemellorum quaerebam signa deorum
 Viribus annosae facta caduca morae!
- 145 Mille Lares Geniumque ducis, qui tradidit illos,
 Urbs habet, et vici numina trina colunt.
 Quo feror? Augustus mensis mihi carminis huius
 Ius habet. interea Diva canenda Bona est.
 Est moles nativa loco, res nomina fecit:
- 150 Appellant Saxum; pars bona montis ea est.
 Huic Remus institerat frustra, quo tempore fratri
 Prima Palatinae signa dedistis aves.
 Templata Patres illic oculos exosa viriles
 Leniter acclini constituere iugo.
- 155 Dedicat haec veteris Clausorum nominis heres,
 Virgineo nullum corpore passa virum.
 Livia restituit, ne non imitata maritum
 Esset et ex omni parte secuta vicem.
 Postera cum roseam pulsas Hyperionis astris

- 160 In matutinis lampada tollet equis,
 Frigidus argestes summas mulcebit aristas,
 Candidaque a Calabris vela dabuntur aquis.
 At simul inducent obscura crepuscula noctem,
 Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
- 165 Ora micant Tauri septem radiantia flammis,
 Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.
 Pars Bacchum nutrisse putat; pars credidit esse
 Tethyos has neptes Oceanique senis.
 Nondum stabat Atlas umeros oneratus Olympo,
- 170 Cum satus est forma conspiciendus Hyas.
 Hunc stirps Oceani maturis nixibus Aethra
 Edidit, et nymphas; sed prior ortus Hyas.
 Dum nova lanugo est, pavidos formidine cervos
 Terret, et est illi praeda benigna lepus.
- 175 At postquam virtus annis adolevit, in apros
 Audet et hirsutas comminus ire feras.
 Dumque petit latebras fetae catulosque leaenae,
 Ipse fuit Libycae praeda cruenta ferae.
 Mater Hyan et Hyan maestae flevere sorores
- 180 Cervicemque polo suppositurus Atlas.
 Victus uterque parens tamen est pietate sororum:
 Illa dedit caelum, nomina fecit Hyas.
 'Mater, ades, florum, ludis celebranda iocosis!
 Distuleram partes mense priore tuas.
- 185 Incipis Aprili, transis in tempora Mai:
 Alter te fugiens, cum venit, alter habet.
 Cum tua sint cedantque tibi confinia mensum,
 Convenit in laudes ille vel ille tuas.
 Circus in hunc exit clamataque palma theatris:
- 190 Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
 Ipsa doce, quae sis. hominum sententia fallax:
 Optima tu proprii nominis auctor eris.'
 Sic ego. sic nostris respondit diva rogatis:
 Dum loquitur, vernas efflat ab ore rosas.
- 195 'Chloris eram, quae Flora vocor. corrupta Latino
 Nominis est nostri littera Graeca sono.

- Chloris eram, nymphe campi felicis, ubi audis
 Rem fortunatis ante fuisse viris.
 Quae fuerit mihi forma, grave est narrare modestae;
 200 Sed generum matri repperit illa deum.
 Ver erat, errabam: Zephyrus conspexit, abibam.
 Insequitur, fugio: fortior ille fuit.
 Et dederat fratri Boreas ius omne rapinae,
 Ausus Erechthea praemia ferre domo.
 205 Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptae,
 Inque meo non est ulla querella toro.
 Vere fruor semper: semper nitidissimus annus,
 Arbor habet frondes, pabula semper humus.
 Est mihi fecundus dotalibus hortus in agris,
 210 Aura fovet, liquidae fonte rigatur aquae:
 Hunc meus implevit generoso flore maritus,
 Atque ait "arbitrium tu, dea, floris habe."
 Saepe ego digestos volui numerare colores,
 Nec potui; numero copia maior erat.
 215 Roscida cum primum foliis excussa pruina est
 Et variae radiis intepuere comae,
 Conveniunt pictis incinctae vestibus Horae,
 Inque leves calathos munera nostra legunt.
 Protinus accedunt Charites, nectuntque coronas
 220 Sertaque caelestes implicitura comas.
 Prima per immensas sparsi nova semina gentes:
 Unius tellus ante coloris erat.
 Prima Therapnaeo feci de sanguine florem,
 Et manet in folio scripta querella suo.
 225 Tu quoque nomen habes cultos, Narcisse, per
 hortos,
 Infelix, quod non alter et alter eras.
 Quid Crocon aut Attin referam Cinyraque creatum,
 De quorum per me vulnere surgit honor?
 Mars quoque, si nescis, per nostras editus artes:
 230 Iuppiter hoc ut adhuc nesciat, usque precor.
 Sancta Iovem Iuno nata sine matre Minerva
 Officio doluit non eguisse suo.

- Ibat, ut Oceano quereretur facta mariti;
 Restitit ad nostras fessa labore fores.
- 235 Quam simul aspexi, "quid te, Saturnia," dixi
 "Attulit?" exponit, quem petat, illa locum,
 Addidit et causam. verbis solabar amicis.
 "Non" inquit "verbis cura levanda mea est.
 Si pater est factus neglecto coniugis usu
- 240 Iuppiter, et solus nomen utrumque tenet,
 Cur ego desperem fieri sine coniuge mater,
 Et parere intacto, dummodo casta, viro?
 Omnia temptabo latis medicamina terris,
 Et freta Tartareos excutiamque sinus."
- 245 Vox erat in cursu: voltum dubitantis habebam.
 "Nescio quid, nymphe, posse videris" ait.
 Ter volui promittere opem, ter lingua retenta est:
 Ira Iovis magni causa timoris erat.
 "Fer, precor, auxilium!" dixit "celabitur auctor"
- 250 Et Stygiae numen testificatur aquae.
 "Quod petis, Oleniis" inquam "mihi missus ab arvis
 Flos dabit: est hortis unicus ille meis.
 Qui dabat, "hoc" dixit "sterilem quoque tange
 iuvencam,
 Mater erit:" tetigi, nec mora, mater erat."
- 255 Protinus haerentem decerpsi pollice florem;
 Tangitur, et tacto concipit illa sinu.
 Iamque gravis Thracen et laeva Propontidos intrat,
 Fitque potens voti, Marsque creatus erat.
 Qui memor accepti per me natalis "habeto (169)
- 260 Tu quoque Romulea" dixit "in urbe locum."
 Forsitan in teneris tantum mea regna coronis
 Esse putes? tangit numen et arva meum.
 Si bene floruerint segetes, erit area dives:
 Si bene floruerit vinea, Bacchus erit;
- 265 Si bene floruerint oleae, nitidissimus annus;
 Pomaque proventum temporis huius habent.
 Flore semel laeso pereunt viciaeque fabaeque,
 Et pereunt lentas, advena Nile, tuae.

- Vina quoque in magnis operose condita cellis
 270 Florent, et nebulae dolia summa tegunt.
 Mella meum munus: volucres ego mella daturas
 Ad violam et cytisos et thyma' cana voco.
 [Nos quoque idem facimus tunc, cum iuvenalibus
 annis
 Luxuriant animi, corporaque ipsa vigent.']
- 275 Talia dicentem tacitus mirabar. at illa
 'Ius tibi discendi, siqua requiris' ait.
 'Dic dea,' respondi 'ludorum quae sit origo.'
 Vix bene desieram, rettulit illa mihi:
 'Cetera luxuriae nondum instrumenta vigeant,
 280 Aut pecus, aut latam dives habebat humum;
 Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est:
 Sed iam de vetito quisque parabat opes.
 Venerat in morem populi depascere saltus, (170)
 Idque diu licuit, poenaque nulla fuit.
- 285 Vindice servabat nullo sua publica volgus;
 Iamque in privato pascere inertis erat.
 Plebis ad aediles perducta licentia talis
 Publicios; animus defuit ante viris.
 Rem populus recipit, multam subiere nocentes:
 290 Vindicibus laudi publica cura fuit.
 Multa data est ex parte mihi, magnoque favore
 Victores ludos instituere novos.
 Parte locant clivum, qui tunc erat ardua rupes:
 Utile nunc iter est, Publiciumque vocant.'
- 295 Annua credideram spectacula facta. negavit,
 Addidit et dictis altera verba suis:
 'Nos quoque tangit honor. festis gaudemus et aris,
 Turbaque caelestes ambitiosa sumus.
 Saepe deos aliquis peccando fecit iniquos,
 300 Et pro delictis hostia blanda fuit.
 Saepe Iovem vidi, cum iam sua mittere vellet
 Fulmina, ture dato sustinuisse manum.
 At si neglegimur, magnis iniuria poenis
 Solvitur, et iustum praeterit ira modum.

- 305 Respice Thestiaden : flammis absentibus arsit ;
 . Causa est , quod Phoebes ara sine igne fuit .
 Respice Tantaliden : eadem dea vela tenebat .
 Virgo est , et spretos bis tamen ulta focos .
 Hippolyte infelix , velles coluisse Dionen ,
- 310 Cum consternatis diripereris equis .
 Longa referre mora est correcta oblivia damnis .
 Me quoque Romani praeteriere patres .
 Quid facerem , per quod fierem manifesta doloris ?
 Exigerem nostrae qualia damna notae ?
- 315 Excidit officium tristi mihi . nulla tuebar
 Rura , nec in pretio fertilis hortus erat :
 Lilia deciderant , violas arere videres ,
 Filaque punicei languida facta croci .
 Saepe mihi Zephyrus “dotes corrumpere noli
- 320 Ipsa tuas” dixit . dos mihi vilis erat .
 Florebant oleae , venti nocuere protervi :
 Florebant segetes , grandine laesa Ceres :
 In spe vitis erat , caelum nigrescit ab austris
 Et subita frondes decutiuntur aqua .
- 325 Nec volui fieri , nec sum crudelis in ira ;
 Cura repellendi sed mihi nulla fuit .
 Convenere patres , et , si bene floreat annus ,
 Numinibus nostris annua festa vovent .
 Annuimus voto . consul cum consule ludos
- 330 Postumio Laenas persolvere mihi .
 Quaerere conabar , quare lascivia maior
 His foret in ludis liberiorque iocus .
 Sed mihi succurrit , numen non esse severum ,
 Aptaque deliciis munera ferre deam .
- 335 Tempora subtilibus cinguntur tota coronis ,
 Et latet iniecta splendida mensa rosa .
 Ebrius incinctis philyra conviva capillis
 Saltat , et imprudens utitur arte meri .
 Ebrius ad durum formosae limen amicae
- 340 Cantat , habent unctae mollia sarta comae .
 Nulla coronata peraguntur seria fronte ,

- Nec liquidae vinctis flore bibuntur aquae.
 Donec eras mixtus nullis, Acheloe, racemis,
 Gratia sumendae non erat ulla rosae.
- 345 Bacchus amat flores: Baccho placuisse coronam
 Ex Ariadneo sidere nosse potes.
 Scaena levis decet hanc: non est, mihi credite, non est
 Illa coturnatas inter habenda deas.
 Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
 350 Non ex difficili causa petita subest.
 Non est de tetricis, non est de magna professis:
 Volt sua plebeio sacra patere choro.
 Et monet aetatis specie, dum floreat, uti;
 Contemni spinam, cum cecidere rosae.
- 355 Cur tamen, ut dantur vestes Cerialibus albae,
 Sic haec est cultu versicolore decens?
 An quia maturis albescit messis aristas,
 Et color et species floribus omnis inest?
 Annuit, et motis flores cecidere capillis,
 360 Accidere in mensas ut rosa missa solet.
 Lumina restabant, quorum me causa latebat;
 Cum sic errores abstulit illa meos:
 'Vel quia purpureis collucent floribus agri,
 Lumina sunt nostros visa decere dies;
- 365 Vel quia nec flos est hebeti nec flamma colore,
 Atque oculos in se splendor uterque trahit;
 Vel quia deliciis nocturna licentia nostris
 Convenit. a vero tertia causa venit.'
- 'Est breve praeterea, de quo mihi quaerere restat,
 370 Si liceat' dixi: dixit et illa 'licet!'
 'Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leaenis (174)
 Imbelles capreae sollicitusque lepus?'
 Non sibi, respondit, silvas cessisse, sed hortos,
 Arvaque pugnaci non adeunda ferae.
- 375 Omnia finierat: tenues secessit in auras,
 Mansit odor: posses scire fuisse deam.
 Floreat ut toto carmen Nasonis in aevo,
 Sparge, precor, donis pectora nostra tuis.

3. [CC LVD · IN · CIR]

- Nocte minus quarta promet sua sidera Chiron
 380 Semivir et flavi corpore mixtus equi.
 Pelion Haemoniae mons est obversus in austros:
 Summa virent pinu, cetera quercus habet.
 Philyrides tenuit. saxo stant antra vetusto,
 Quae iustum memorant incoluisse senem.
- 385 Ille manus olim missuras Hectora leto
 Creditur in lyricis detinuisse modis.
 Venerat Alcides exhausta parte laborum,
 Iussaque restabant ultima paene viro.
 Stare simul casu Troiae duo fata videres:
- 390 Hinc puer Aeacides, hinc Iove natus erat.
 Excipit hospitio iunctum Philyreius heros,
 Et causam adventus hic rogat, ille docet.
 Perspicit interea clavam spoliūque leonis, ⁽¹⁷⁵⁾
 'Vir'que ait 'his armis, armaque digna viro!'
- 395 Nec se, quin horrens auderent tangere saetis
 Vellus, Achilleae continuere manus.
 Dumque senex tractat squalentia tela venenis,
 Excidit et laevo fixa sagitta pede est.
 Ingemuit Chiron, traxitque e corpore ferrum:
- 400 Et gemit Alcides Haemoniusque puer.
 Ipse tamen lectas Pagasaeis collibus herbas
 Temperat, et vana volnera mulcet ope.
 Virus edax superabat opem, penitusque recepta
 Ossibus et toto corpore pestis erat.
- 405 Sanguine Centauri Lernaeae sanguis echidnae
 Mixtus ad auxilium tempora nulla dabat.
 Stabat, ut ante patrem, lacrimis perfusus Achilles.
 Sic flendus Pelens, si moreretur, erat.
 Saepe manus aegras manibus fingebat amicis: —
- 410 Morum, quos fecit, praemia doctor habet —
 Oscula saepe dedit, dixit quoque saepe iacenti
 'Vive, precor, nec me, care, relinque, pater!'
 Nona dies aderat, cum tu, iustissime Chiron,
 Bis septem stellis corpora cinctus eras.

4. [DC] 5. EC

415 Hunc Lyra curva sequi cuperet, sed idonea nondum
Est via. nox aptum tertia tempus erit.

6. FC

Scorpius in caelo, cum cras lucescere Nonas
Dicimus, a media parte notatus erit.

7. G NON·N 8. HF 9. A LEM·N

Hinc ubi protulerit formosa ter Hesperus ora,
420 Ter dederint Phoebos sidera victa locum,
Ritus erit veteris, nocturna Lemuria, sacri:
Inferias tacitis manibus illa dabunt.
Annus erat brevior, nec adhuc pia februa norant,
Nec tu dux mensum, Iane biformis, eras:
425 Iam tamen extincto cineri sua dona ferebant,
Compositique nepos busta piabat avi.
Mensis erat Maius, maiorum nomine dictus,
Qui partem prisci nunc quoque moris habet.
Nox ubi iam media est, somnoque silentia praebet
430 Et canis et variae conticuistis aves,
Ille memor veteris ritus timidusque deorum
Surgit; habent gemini vincula nulla pedes:
Signaque dat digitis medio cum pollice iunctis,
Occurrat tacito ne levis umbra sibi.
435 Cumque manus puras fontana perluit unda,
Vertitur, et nigras accipit ante fabas,
Aversusque iacit. sed dum iacit, 'haec ego mitto,
His' inquit 'redimo meque meosque fabis!'
Hoc novies dicit, nec respicit. umbra putatur
440 Colligere et nullo terga vidente sequi.
Rursus aquam tangit, Temesaeaque concrepat aera,
Et rogat, ut tectis exeat umbra suis.
Cum dixit novies 'manes exite paterni,'
Respicit, et pure sacra peracta putat.
445 Dicta sit unde dies, quae nominis extet origo.

- Me fugit . ex aliquo est invenienda deo .
 Pliade nate , mone , virga venerande potenti !
 Saepe tibi Stygii regia visa Iovis .
 Venit adoratus Caducifer . accipe causam
 450 Nominis : ex ipso est cognita causa deo .
 Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras ,
 Et male veloci iusta soluta Remo ,
 Faustulus infelix et passis Acca capillis
 Spargebant lacrimis ossa perusta suis .
 455 Inde domum redeunt sub prima crepuscula maesti ,
 Utque erat , in duro procubuere toro .
 Umbra cruenta Remi visa est assistere lecto ,
 Atque haec exiguo murmure verba loqui :
 'En ego dimidium vestri parsque altera voti , (178)
 460 Cernite , sim qualis , qui modo qualis eram !
 Qui modo , si volucres habuissem regna iubentes ,
 In populo potui maximus esse meo ,
 Nunc elapsa rogi flammis et inanis imago ,
 Haec est ex illo forma relicta Remo !
 465 Heu ubi Mars pater est ? si vos modo vera locuti ,
 Uberaque expositis ille ferina dedit .
 Quem lupa servavit , manus hunc temeraria civis
 Perdidit . o quanto mitior illa fuit !
 Saeve Celer , crudelem animam per volnera reddas ,
 470 Utque ego , sub terras sanguinolentus eas !
 Noluit hoc frater , pietas aequalis in illo est .
 Quod potuit , lacrimas manibus ille dedit .
 Hunc vos per lacrimas , per vestra alimenta rogate ,
 Ut celebrem nostro signet honore diem .'
 475 Mandantem amplecti cupiunt et bracchia tendunt :
 Lubrica prensantes effugit umbra manus .
 Ut secum fugiens somnos abduxit imago ,
 Ad regem voces fratris uterque ferunt .
 Romulus obsequitur , lucemque Remuria dicit
 480 Illam , qua positis iusta feruntur avis .
 Aspera mutata est in lenem tempore longo
 Littera , quae toto nomine prima fuit ;

Mox etiam lemures animas dixere silentum.

Hic sensus verbi, vis ea vocis erat.

485 Fana tamen veteres illis clausere diebus,

Ut nunc ferali tempore operta vides.

Nec viduae taedis eadem nec virginis apta

Tempora. quae nupsit, non diuturna fuit.

Hac quoque de causa, si te proverbia tangunt,

490 Mense malas Maio nubere volgus ait.

Sed tamen haec tria sunt sub eodem tempore festa

Inter se nulla continuata die.

10. BC 11. C LEM·N

Quorum si mediis Boeotum Oriona quaeres,

Falsus eris. signi causa canenda mihi.

495 Iuppiter et lato qui regnat in aequore frater

Carpebant socias Mercuriusque vias.

Tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra,

Et pronus saturae lac bibit agnus ovis.

Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli,

500 Hos videt, exiguam stabat ut ante casam.

Atque ita 'longa via est, nec tempora longa super-
sunt,'

Dixit 'et hospitibus ianua nostra patet.'

Addidit et voltum verbis, iterumque rogavit. (180)

Parent promissis, dissimulantque deos.

505 Tecta senis subeunt nigro deformia fumo;

Ignis in hesterno stipite parvus erat.

Ipsa genu nixus flammam exsuscitat aura,

Et promittit quassas comminuitque faces.

Stant calices; minor inde fabas, holus alter habebat,

510 Et spumant testu pressus uterque suo.

Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra:

Accipit aequoreus pocula prima deus.

Quae simul exhaustis, 'da nunc bibat ordine' dixit

'Iuppiter.' audito palluit ille Iove.

515 Ut rediit animus, cultorem pauperis agri

Immolat et magno torret in igne bovem.

- Quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
 . Promit fumoso condita vina cado.
 Nec mora, flumineam lino cclantibus ulvam,
 520 Sic quoque non altis, incubuere toris.
 Nunc dape, nunc posito mensae nituere Lyaeo;
 Terra rubens crater, pocula fagus erant.
 Verba fuere Iovis: 'siquid fert impetus, opta:
 Omne feres.' placidi verba fuere senis:
 525 'Cara fuit coniunx, primae mihi cura iuventae
 Cognita. nunc ubi sit, quaeritis? urna tegit.
 Huic ego iuratus, vobis in verba vocatis,
 "Coniugio" dixi "sola frueri meo."
 Et dixi et servo. sed enim diversa voluntas
 530 Est mihi; nec coniunx, sed pater esse volo.'
 Annuerant omnes. omnes ad terga iuveni
 Constiterant — pudor est ulteriora loqui.
 Tum superiniecta texere madentia terra:
 Iamque decem menses, et puer ortus erat.
 535 Hunc Hyrieus, quia sic genitus, vocat Uriona.
 Perdidit antiquum littera prima sonum.
 Creverat immensum; comitem sibi Delia sumpsit,
 Ille deae custos, ille satelles erat.
 Verba movent iram non circumspecta deorum.
 540 'Quam nequeam' dixit 'vincere, nulla fera est.'
 Scorpion immisit Tellus. fuit impetus illi
 Curva gemelliparae spicula ferre deae.
 Obstitit Orion. Latona nitentibus astris
 Addidit et 'meriti praemia' dixit 'habe!'

12. D N^o LVD · MART · IN · CIRC

- 545 Sed quid et Orion et cetera sidera mundo
 Cedere festinant, noxque coartat iter?
 Quid solito citius liquido iubar aequore tollit (182)
 Candida, lucifero praeviente, dies?
 Fallor, an arma sonant? non fallimur, arma
 sonabant:
 550 Mars venit et veniens bellica signa dedit.

- Ultor ad ipse suos caelo descendit honores
 Templaque in Augusto conspicienda foro.
 Et deus est ingens et opus. debebat in urbe
 Non aliter nati Mars habitare sui.
- 555 Digna Giganteis haec sunt delubra tropaeis:
 Hinc fera Gradivum bella movere decet:
 Seu quis ab eoo nos impius orbe lacesset,
 Seu quis ab occiduo sole domandus erit.
 Prospicit armipotens operis fastigia summi,
 560 Et probat invictos summa tenere deos.
 Perspicit in foribus diversae tela figurae,
 Armaque terrarum milite victa suo.
 Hinc videt Aenean oneratum pondere caro
 Et tot Iuleae nobilitatis avos:
- 565 Hinc videt Iliaden umeris ducis arma ferentem,
 Claraque dispositis acta subesse viris.
 Spectat et Augusto praetextum nomine templum,
 Et visum lecto Caesare maius opus.
 Voverat hoc iuvenis tunc, cum pia sustulit arma.
 570 A tantis Princeps incipiendus erat.
 Ille manus tendens, hinc stanti milite iusto,
 Hinc coniuratis, talia dicta dedit:
 'Si mihi bellandi pater est Vestaeque sacerdos
 Auctor, et ulcisci numen utrumque paro:
- 575 Mars, ades, et satia scelerato sanguine ferrum,
 Stetque favor causa pro meliore tuus.
 Tempa feres et, me victore, vocaberis Ultor.'
 Voverat, et fuso laetus ab hoste redit.
 Nec satis est meruisse semel cognomina Marti:
- 580 Persequitur Parthi signa retenta manu.
 Gens fuit et campis et equis et tuta sagittis
 Et circumfusus invia fluminibus.
 Addiderant animos Crassorum funera genti,
 Cum periit miles signaque duxque simul.
- 585 Signa, decus belli, Parthus Romana tenebat,
 Romanaeque aquilae signifer hostis erat!
 Isque pudor mansisset adhuc, nisi fortibus armis

Caesaris Ausoniae protegerentur opes.
 Ille notas veteres et longi dedecus aevi
 590 Sustulit. agnorunt signa recepta suos.
 Quid tibi nunc solitae mitti post terga sagittae,
 Quid loca, quid rapidi profuit usus equi,
 Parthe? refers aquilas, victos quoque porrigis
 arcus:

Pignora iam nostri nulla pudoris habes.
 595 Rite deo templumque datum nomenque bis ulto,
 Et meritis voti debita solvit honor.
 Sollemnes ludos Circo celebrate, Quirites!
 Non visa est fortem scaena decere deum.

13. E LEM·N

Pliadas aspicias omnes totumque sororum
 600 Agmen, ubi ante Idus nox erit una super.
 Tum mihi non dubiis auctoribus incipit aestas,
 Et tepidi finem tempora veris habent.

14. FC

Idibus ora prior stellantia tollere Taurum
 Indicat. huic signo fabula nota subest.
 605 Praebuit, ut taurus, Tyriae sua terga puellae
 Iuppiter, et falsa cornua fronte tulit.
 Illa iubam dextra, laeva retinebat amictus,
 Et timor ipse novi causa decoris erat.
 Aura sinus implet, flavos movet aura capillos:
 610 Sidoni, sic fueras aspicienda Iovi.
 Saepe puellares subduxit ab aequore plantas,
 Et metuit tactus assilientis aquae:
 Saepe deus prudens tergum demisit in undas, (185)
 Haereat ut collo fortius illa suo.
 615 Litoribus tactis stabat sine cornibus ullis
 Iuppiter, inque deum de bove versus erat.
 Taurus init caelum: te, Sidoni, Iuppiter implet,
 Parsque tuum terrae tertia nomen habet.
 Hoc alii signum Phariam dixere iuvencam,

- 620 Quae bos ex homine est, ex bove facta dea.
 Tum quoque priscorum virgo simulacra virorum
 Mittere roboreo scirpea ponte solet.
 Corpora post decies senos qui credidit annos
 Missa neci, sceleris crimine damnat avos.
- 625 Fama vetus: tunc, cum Saturnia terra vocata est,
 Talia fatidici dicta fuere Iovis:
 'Falcifero libata seni quot corpora gentes
 Mittite, quae Tuscis excipiantur aquis.'
 Donec in haec venit Tirynthius arva, quotannis
- 630 Tristia Leucadio sacra peracta modo;
 Illum stramineos in aquam misisse Quirites,
 Herculis exemplo corpora falsa iaci.
 [Pars putat, ut ferrent iuvenes suffragia soli,
 Pontibus infirmos praecipitasse senes.]
- 635 Thybri, doce verum! tua ripa vetustior Urbe est,
 Principium ritus tu bene nosse potes.
 Thybris harundiferum medio caput extulit alveo
 Raucaque dimovit talibus ora sonis:
 'Haec loca desertas vidi sine moenibus herbas:
- 640 Pascebat sparsas utraque ripa boves.
 Et quem nunc gentes Tiberim noruntque timentque,
 Tunc etiam pecori despiciendus eram.
 Arcadis Evandri nomen tibi saepe refertur:
 Ille meas remis advena torsit aquas.
- 645 Venit et Alcides, turba comitatus Achiva.
 Albula, si memini, tunc mihi nomen erat.
 [Excipit hospitio iuvenem Pallantius heros,
 Et tandem Caco debita poena venit.]
 Victor abit, secumque boves, Erytheïda praedam,
- 650 Abstrahit: at comites longius ire negant.
 Magnaque pars horum desertis venerat Argis,
 Montibus his ponunt spemque laremque suum.
 Saepe tamen patriae dulci tanguntur amore,
 Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
- 655 "Mittite me Tiberi: Tiberinis vectus in undis
 Litus ad Inachium pulvis inanis eam."

Displicet heredi mandati cura sepulchri:
 Mortuus Ausonia conditur hospes humo,
 Scirpea pro domino Tiberi iactatur imago, (137)
 660 Ut repetat Graias per freta longa domos.
 Haec tunc, et subiit vivo rorantia saxo
 Antra, leves cursum sustinuistis aquae.

15. G EID·N° 16. HF
 17. AC 18. BC 19. CC

Clare nepos Atlantis, ades! quem montibus olim
 Edidit Arcadiis Pleias uda Iovi:
 665 Pacis et armorum superis imisque deorum
 Arbiter, alato qui pede carpis iter:
 Lacte lyrae pulsu, nitida quoque laete palaestra,
 Quo didicit culte lingua docente loqui:
 Templa tibi posuere patres spectantia Circum
 670 Idibus; ex illo est haec tibi festa dies.
 Te, quicumque suas profitetur vendere merces,
 Ture dato, tribuas ut sibi lucra, rogant.
 Est aqua Mercurii portae vicina Capenae;
 Si iuvat expertis credere, numen habet.
 675 Huc venit incinctus tunicam mercator, et urna
 Purus suffita, quam ferat, haurit aquam.
 Uda fit hinc laurus, lauro sparguntur ab uda
 Omnia, quae dominos sunt habitura novos.
 Spargit et ipse suos lauro rorante capillos,
 680 Et peragit solita fallere voce preces:
 'Abiure praeteriti periuria temporis,' inquit
 'Abiure praeterita perfida verba die!
 Sive ego te feci testem, falsove citavi
 Non audituri numina magna Iovis;
 685 Sive deum prudens alium divamve fefelli,
 Abstulerint celeres improba dicta noti.
 Et pateant veniente die periuria nobis,
 Nec curent superi siqua locutus ero.
 Da modo lucra mihi, da facto gaudia lucro,
 690 Et fac, ut emptori verba dedisse iuвет.'

Talia Mercurius poscentes ridet ab alto,
Se memor Ortygias surripuisse boves.

20. DC

- At mihi pande, precor, tanto meliora petenti,
In Geminos ex quo tempore Phoebus eat.
695 'Cum totidem de mense dies superesse videbis,
Quot sunt Herculei facta laboris' ait.
'Dic' ego respondi 'causam mihi sideris huius.'
Causam facundo reddidit ore deus:
'Abstulerant raptas Phoeben Phoebesque sororem
700 Tyndaridae fratres, hic eques, ille pugil.
Bella parant, repetuntque suas et frater et Idas,
Leucippo fieri pactus uterque gener.
Illi amor, ut repetant, illis, ut reddere nolint,
Suadet; et ex causa pugnat uterque pari.
705 Effugere Oealidae cursu potuere sequentes,
Sed visum celeri vincere turpe fuga.
Liber ab arboribus locus est, apta area pugnae:
Constiterant illic. nomen Aphidna loco.
Pectora traiectus Lynceo Castor ab ense
710 Non expectato volnere pressit humum.
Ultor adest Pollux, et Lyncea perforat hasta
Qua cervix umeros continuata premit.
Ibat in hunc Idas, vixque est Iovis igne repulsus;
Tela tamen dextrae fulmine rapta negant.
715 Iamque tibi, Pollux, caelum sublime patebat,
Cum "mea" dixisti "percipe verba, pater!
Quod mihi das uni caelum, partire duobus:
Dimidium toto munere maius erit."
Dixit et alterna fratrem statione redemit.
720 Utile sollicitae sidus utrumque rati.'

21. E AGON·N²

Ad Ianum redeat, qui quaerit, Agonia quid sint:
Quae tamen in fastis hoc quoque tempus habent.

22. FN

Nocte sequente diem canis Erigoneius exit.
Est alio signi reddita causa loco.

23. G TVB·N²

725 Proxima Volcani lux est, Tubilustria dicunt: (190)
Lustrantur purae, quas facit ille, tubae.

24. HQ·R·C·F

Quattuor inde notis locus est, quibus ordine lectis
Vel mos sacrorum, vel fuga regis inest.

25. AC 26. BC 27. CC 28. DC
29. EC 30. FC 31. GC

Nec te praetereo, populi Fortuna potentis
730 Publica, cui templum luce sequente datum est.
Hanc ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
Grata Iovi fulvae rostra videbis avis.
Auferet ex oculis veniens aurora Booten,
Continuaque die sidus Hyantis erit.

LIBER SEXTUS.

Hic quoque mensis habet dubias in nomine causas.
Quae placeant, positis omnibus ipse leges.
Facta canam, sed erunt, qui me finxisse loquantur,
Nullaque mortali numina visa putent.
5 Est deus in nobis, agitante calescimus illo:
Impetus hic sacrae semina mentis habet.
Fas mihi praecipue voltus vidisse deorum,
Vel quia sum vates, vel quia sacra cano.
Est nemus arboribus densum, secretus ab omni
10 Voce locus, si non obstreperetur aquis.
Hic ego quaerebam, coepti quae mensis origo
Esset, et in cura nominis huius eram.

- Ecce deas vidi : non quas praeceptor arandi
 Viderat , Ascraeas cum sequeretur oves ;
 15 Nec quas Priamides in aquosae vallibus Idae
 Contulit : ex illis sed tamen una fuit .
 Ex illis fuit una : sui germana mariti ;
 Haec erat , agnovi , quae stat in arce Iovis .
 Horrueram tacitoque animum pallore fatebar .
 20 Tum dea , quos fecit , sustulit ipsa metus .
 Namque ait ‘o vates , Romani conditor anni ,
 Ause per exiguos magna referre modos ,
 Ius tibi fecisti numen caeleste videndi ,
 Cum placuit numeris condere festa tuis .
 25 Ne tamen ignores volgique errore traharis ,
 Iunius a nostro nomine nomen habet .
 Est aliquid nupsisse Iovi , Iovis esse sororem .
 Fratre magis , dubito , glorier , anne viro .
 Si genus aspicitur , Saturnum prima parentem
 30 Feci , Saturni sors ego prima fui .
 A patre dicta meo quondam Saturnia Roma est ,
 Haec illi a caelo proxima terra fuit .
 Si torus in pretio est , dicor matrona Tonantis ,
 Iunctaque Tarpeio sunt mea templa Iovi .
 35 An potuit Maio paelex dare nomina mensi ,
 Hic honor in nobis invidiosus erit ?
 Cur igitur regina vocor princepsque dearum ,
 Aurea cur dextrae sceptrae dedere meae ?
 An facient mensem luces , Lucinaque ab illis
 40 Dicar , et a nullo nomina mense traham ?
 Tum me paeniteat posuisse fideliter iras
 In genus Electrae Dardaniamque domum .
 Causa duplex irae : rapto Ganymede dolebam ,
 Forma quoque Idaeo iudice victa mea est .
 45 Paeniteat , quod non foveo Carthaginis arces ,
 Cum mea sint illo currus et arma loco .
 Paeniteat Sparten Argosque measque Mycenae
 Et veterem Latio supposuisse Samon :
 Adde senem Tatium , Iunonicolasque Faliscos ,

- 50 Quos ego Romanis succubuisse tuli.
 Sed neque paeniteat, nec gens mihi carior ulla est.
 Hic colar, hic teneam cum Iove templa meo.
 Ipse mihi Mavors "commendo moenia" dixit
 "Haec tibi. tu pollens urbe nepotis eris."
- 55 Dicta fides sequitur. centum celebramur in aris:
 Nec levior quovis est mihi mensis honor.
 Nec tamen hunc nobis tantummodo praestat honorem
 Roma. suburbani dant mihi munus idem.
 Inspice, quos habeat nemoralis Aricia fastos,
- 60 Et populus Laurens Lanuviumque meum:
 Est illic mensis Iunonius. inspicere Tibur
 Et Praenestinae moenia sacra deae,
 Iunonale leges tempus: nec Romulus illas
 Condidit. at nostri Roma nepotis erat.'
- 65 Finierat Iuno. respeximus: Herculis uxor
 Stabat, et in voltu signa dolentis erant.
 'Non ego, si toto mater me cedere caelo
 Iusserit, invita matre morabor' ait.
 'Nunc quoque non luctor de nomine temporis huius:
- 70 Blandior, et partes paene rogantis ago,
 Remque mei iuris malim tenuisse precando:
 Et faveas causae forsitan ipse meae.
 Aurea possedit socio Capitolia templo
 Mater, et, ut debet, cum Iove summa tenet.
- 75 At decus omne mihi contingit origine mensis.
 Unicus est, de quo sollicitamur, honor.
 Quid grave, si titulum mensis, Romane, dedisti
 Herculis uxori, posteritasque memor?
 Haec quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
- 80 Coniugis. huc captas appulit ille boves,
 Illic male defensus flammis et dote paterna
 Cacus Aventinam sanguine tinxit humum.
 Ad propiora vocor. populum digessit ab annis
 Romulus, in partes distribuitque duas:
- 85 Haec dare consilium, pugnare paratior illa est;
 Haec aetas bellum suadet, at illa gerit.

Sic statuit , mensesque nota secrevit eadem :

Iunius est iuvenum ; qui fuit ante , senum .⁹

Dixit . et in litem studio certaminis issent ,

90 Atque ira pietas dissimulata foret —

Venit Apollinea longas Concordia lauro

Nexa comas , placidi numen opusque ducis .

Haec ubi narravit Tatium fortemque Quirinum

Binaque cum populis regna coisse suis ,

95 Et lare communi soceros generosque receptos ,

‘His nomen iunctis Iunius’ inquit ‘habet.’

Dicta triplex causa est . at vos ignoscite , divae :

Res est arbitrio non dirimenda meo .

Ite pares a me . perierunt iudice formae (195)

100 Pergama . plus laedunt , quam iuvet una , duae .

1. [HK·IVN·]N

Prima dies tibi , Carna , datur . dea cardinis haec
est :

Numine clausa aperit , claudit aperta suo .

Unde datas habeat vires , obscurior aevo

Fama : sed e nostro carmine certus eris .

105 Adiacet antiquus Tiberino lucus Helerni :

Pontifices illuc nunc quoque sacra ferunt .

Inda sata est nymphe — Cranaen dixere priores —

Nequiquam multis saepe petita procis .

Rura sequi , iaculisque feras agitare solebat ,

110 Nodosasque cava tendere valle plagas .

Non habuit pharetram , Phoebi tamen esse sororem

Credebant ; nec erat , Phoebe , pudenda tibi .

Huic aliquis iuvenum dixisset amantia verba ,

Reddebat tales protinus illa sonos :

115 ‘Haec loca lucis habent nimis , et cum luce pudoris .

Si secreta magis ducis in antra , sequor.’

Credulus ante ut iit , frutices haec nacta resistit ,

Et latet , et nullo est invenienda modo .

Viderat hanc Ianus , visaeque cupidine captus

120 Ad duram verbis mollibus usus erat .

- Nympha iubet quaeri de more remotius antrum,
 Utque comes sequitur, destituitque ducem.
 Stulta! videt Ianus, quae post sua terga gerantur:
 Nil agis, et latebras respicit ille tuas.
- 125 Nil agis, en! dixi: nam te sub rupe latentem
 Occupat amplexu, speque potitus ait:
 'Ius pro concubitu nostro tibi cardinis esto.
 Hoc pretium positae virginitatis habe.'
 Sic fatus spinam, qua tristes pellere posset
- 130 A foribus noxas — haec erat alba — dedit.
 Sunt avidae volucres, non quae Phineia mensis
 Gutturum fraudabant, sed genus inde trahunt:
 Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinis,
 Canities pinnis, unguibus hamus inest.
- 135 Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
 Et vitiant cunis corpora rapta suis.
 Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,
 Et plenum potio sanguine guttur habent.
 Est illis strigibus nomen; sed nominis huius
- 140 Causa, quod horrendum stridere nocte solent.
 Sive igitur nascuntur aves, seu carmine fiunt,
 Naeniaque in volucres Marsa figurat anus:
 In thalamos venere Procae. Proca natus in illis
 Praeda recens avium quinque diebus erat:
- 145 Pectoraque exsorbent avidis infantia linguis:
 At puer infelix vagit opemque petit.
 Territa voce sui nutrix accurrit alumni,
 Et rigido sectas invenit ungue genas.
 Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
- 150 Esse solet seris, quas nova laesit hiems.
 Pervenit ad Cranaen, et rem docet. illa 'timorem
 Pone! tuus sospes' dixit 'alumnus erit.'
 Venerat ad cunas: flebant materque paterque:
 'Sistite vos lacrimas, ipsa medebor!' ait.
- 155 Protinus arbuta postes ter in ordine tangit
 Fronde, ter arbuta limina fronde notat,
 Spargit aquis aditus — et aquae medicamen habebant —

- Extaque de porca cruda bimenstre tenet,
 Atque ita 'noctis aves, extis puerilibus' inquit
 160 'Parcite: pro parvo victima parva cadit.
 Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.
 Hanc animam vobis pro meliore damus.'
 Sic ubi libavit, prosecta sub aethere ponit,
 Quique adsint sacris, respicere illa vetat:
 165 Virgaque Ianalis de spina ponitur alba,
 Qua lumen thalamis parva fenestra dabat.
 Post illud nec aves cunas violasse feruntur,
 Et rediit puero, qui fuit ante, color.
 Pinguia cur illis gustentur larda Kalendis,
 170 Mixtaque cum calido sit faba farre, rogas?
 Prisca dea est, aliturque cibus quibus ante solebat,
 Nec petit ascitas luxuriosa dapes.
 Piscis adhuc illi populo sine fraude natabat,
 Ostreaque in conchis tuta fuere suis.
 175 Nec Latium norat, quam praebet Ionia dives,
 Nec quae Pygmaeo sanguine gaudet, avem;
 Et praeter pinnas nihil in pavone placebat.
 Nec tellus captas miserat ante feras.
 Sus erat in pretio, caesa sue festa colebant.
 180 Terra fabas tantum duraque farra dabat.
 Quae duo mixta simul sextis quicumque Kalendis
 Ederit, huic laedi viscera posse negant.
 Arce quoque in summa Iunoni templa Monetae
 Ex voto memorant facta, Camille, tuo.
 185 Ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
 A Capitolino reppulit arma Iove.
 Quam bene, di magni! pugna cecidisset in illa,
 Defensor solii, Iuppiter alte, tui!
 Vixit, ut occideret damnatus crimine regni.
 190 Hunc illi titulum longa senecta dabat.
 Lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra
 Appositum Tectae porta Capena viae.
 Te quoque, Tempestatas, meritam delubra fatemur,
 Cum paene est Corsis obruta classis aquis.

195 Haec hominum monimenta patent . si quaeritis astra,
Tunc oritur magni praepes adunca Iovis .

2. [AF]

Postera lux Hyadas , Taurinae cornua frontis,
Evocat , et multa terra madescit aqua .

3. BC

Mane ubi bis fuerit , Phoebusque iteraverit ortus
200 Factaque erit posito rore bis uda seges ,
Hac sacrata die Tusco Bellona duello
Dicitur , et Latio prospera semper adest .
Appius est auctor , Pyrrho qui pace negata
Multum animo vidit , lumine captus erat .
205 Prospicit a templo summum brevis area Circum ,
Est ibi non parvae parva columna notae :
Hinc solet hasta manu , belli praenuntia , mitti ,
In regem et gentes cum placet arma capi .

4. CC

Altera pars Circi Custode sub Hercule tuta est :
210 Quod deus Euboico carmine munus habet .
Muneris est tempus , qui Nonas lucifer ante est :
Si titulum queris , Sulla probavit opus .

5. D NON

Quaerebam , Nonas Sanco , Fidione referrem ,
An tibi , Semo pater . tum mihi Sancus ait :
215 'Cuicumque ex istis dederis , ego munus habebo .
Nomina terna fero . sic voluere Cures .'
Hunc igitur veteres donarunt aede Sabini ,
Inque Quirinali constituere iugo .

6. EN

Est mihi — sitque , precor , nostris diuturnior
annis —
220 Filia , qua felix sospite semper ero .

Hanc ego cum vellem genero dare , tempora taedis
 Apta requirebam , quaeque cavenda forent :
 Tum mihi post sacras monstratur Iunius Idus
 Utilis et nuptis , utilis esse viris ;
 225 Primaque pars huius thalamis aliena reperta est .
 Nam mihi sic coniunx sancta Dialis ait :
 ‘Donec ab Iliaca placidus purgamina Vesta
 Detulerit flavis in mare Thybris aquis ,
 Non mihi detonso crines depectere buxo , —
 230 Non unguis ferro subsecuisse licet ;
 Non tetigisse virum , quamvis Iovis ille sacerdos , (201)
 Quamvis perpetua sit mihi lege datus .
 Tu quoque ne propera . melius tua filia nubet ,
 Ignea cum pura Vesta nitebit humo .’

7. FN

235 Tertia post Nonas remove Lycaona Phoebe
 Fertur , et a tergo non habet Ursa metum .
 Tunc ego me memini ludos in gramine Campi
 Aspicere et dici , lubricae Thybri , tuos .
 Festa dies illis , qui lina madentia ducunt ,
 240 Quique tegunt parvis aera recurva cibis .

8. GN MENTI·IN·CAPIT

Mens quoque numen habet . Mentis delubra videmus
 Vota metu belli , perfide Poene , tui .
 Poene rebellaras , et leto consulis omnes
 Attoniti Mauras pertinuere manus .
 245 Spem metus expulerat : cum Menti vota senatus
 Suscipit . et melior protinus illa venit .
 Aspicit instantes mediis sex lucibus Idus
 Illa dies , qua sunt vota soluta deae .

9. H VEST FER·VESTAE

Vesta , fave ! tibi nunc operata resolvimus ora ,
 250 Ad tua si nobis sacra venire licet .
 In prece totus eram : caelestia numina sensi ,

- Laetaque purpurea luce refulsit humus.
 Non equidem vidi — valeant mendacia vatum — (202)
 Te, dea; nec fueras aspicienda viro.
 255 Sed quae nescieram, quorumque errore tenebar,
 Cognita sunt nullo praecipiente mihi.
 Dena quater memorant habuisse Parilia Romam,
 Cum flammae custos aede recepta dea est.
 Regis opus placidi, quo non metuentius ullum
 260 Numinis ingenium terra Sabina tulit.
 Quae nunc aere vides, stipula tum tecta videres,
 Et paries lento vimine textus erat.
 Hic locus exiguus, qui sustinet Atria Vestae,
 Tunc erat intonsi regia magna Numae.
 265 Forma tamen templi quae nunc manet, ante fuisse
 Dicitur; et formae causa probanda subest.
 Vesta eadem, quae terra. subest vigil ignis utrique:
 Significant sedem terra focusque suam.
 Terra pilae similis, nullo fulcimine nixa,
 270 Aëre subiecto tam grave pendet onus.
 [Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem,
 Quique premat partes, angulus omnis abest.
 Cumque sit in media rerum regione locata,
 Et tangat nullum plusve minusve latus,
 275 Ni convexa foret, parti vicinior esset,
 Nec medium terram mundus haberet onus.]
 Arte Syracosia suspensus in aëre clauso
 Stat globus, immensi parva figura poli,
 Et quantum a summis, tantum secessit ab imis
 280 Terra; quod ut fiat, forma rotunda facit:
 Par facies templi; nullus procurrit in illo (203)
 Angulus, a pluvio vindicat imbre tholus.
 Cur sit virgineis, quaeris, dea culta ministris?
 Inveniam causas hac quoque parte suas.
 285 Ex Ope Iunonem memorant Cereremque creatas
 Semine Saturni; tertia Vesta fuit.
 Utraque nupserunt, ambae peperisse feruntur;
 De tribus impatiens restitit una viri.

- Quid mirum , virgo si virgine laeta ministra
 290 Admittit castas ad sua sacra manus ?
 Nec tu aliud Vestam , quam vivam intellege flammam ;
 Nataque de flamma corpora nulla vides .
 Iure igitur virgo est , quae semina nulla remittit
 Nec capit , et comites virginitatis habet .
 295 Esse diu stultus Vestae simulacra putavi ,
 Mox didici curvo nulla subesse tholo .
 Ignis inextinctus templo celatur in illo .
 Effigiem nullam Vesta nec ignis habet .
 Stat vi terra sua : vi stando Vesta vocatur ;
 300 Causaque par Grai nominis esse potest .
 At focus a flammis et quod fovet omnia , dictus ;
 Qui tamen in primis aedibus ante fuit .
 Hinc quoque vestibulum dici reor : inde precando (204)
 Praefamur Vestam , quae loca prima tenet .
 305 Ante focos olim scammis considerare longis
 Mos erat , et mensae credere adesse deos .
 Nunc quoque , cum fiunt antiquae sacra Vacunae ,
 Ante Vacunales stantque sedentque focos .
 Venit in hos annos aliquid de more vetusto :
 310 Fert missos Vestae pura patella cibos .
 Ecce coronatis panis dependet asellis ,
 Et velant scabras florida sarta molas .
 Sola prius furnis torrebant farra coloni ,
 Et Fornacali sunt sua sacra deae :
 315 Suppositum cineri panem focus ipse parabat
 Strataque era tepido tegula quassa solo .
 Inde focum servat pistor dominamque focorum
 Et quae pumiceas versat asella molas .
 Praeteream , referamne tuum , rubicunde Priape ,
 320 Dedecus ? est multi fabula parva ioci .
 Turrigera frontem Cybele redimita corona
 Convocat aeternos ad sua festa deos .
 Convocat et satyros et , rustica numina , nymphas ;
 Silenus , quamvis nemo vocarat , adest .
 325 Nec licet et longum est epulas narrare deorum . (205)

- In multo nox est pervigilata mero.
 Hi temere errabant in opacae vallibus Idae,
 Pars iacet et molli gramine membra levat,
 Hi ludunt, hos somnus habet; pars brachia nectit
 330 Et viridem celeri ter pede pulsat humum.
 Vesta iacet placidamque capit segura quietem,
 Sicut erat, positum caespite fulta caput.
 At ruber hortorum custos nymphasque deasque
 Captat, et errantes fertque refertque pedes.
 335 Aspicit et Vestam. dubium, nymphamne putarit,
 An scierit Vestam; scisse sed ipse negat.
 Spem capit obscenam, furtimque accedere temptat,
 Et fert suspensos corde micante gradus.
 Forte senex, quo vectus erat, Silenus asellum
 340 Liquerat ad ripas lene sonantis aquae.
 Ibat, ut inciperet longi deus Hellesponti,
 Intempestivo cum rudit ille sono.
 Territa voce gravi surgit dea; convolat omnis
 Turba, per infestas effugit ille manus.
 345 [Lampsacus hoc animal solita est mactare Priapo:
 Apta asini flammis indicis exta damus.]
 Quem tu, diva, memor de pane monilibus
 ornas, (206)
 Cessat opus, vacuae conticuere molae.
 Nomine, quam ferto, celebratior arce Tonantis
 350 Dicam, Pistoris quid velit ara Iovis.
 Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
 Fecerat obsidio iam diuturna famem.
 Iuppiter, ad solium superis regale vocatis,
 'Incipe!' ait Marti. protinus ille refert:
 355 Scilicet ignotum est, quae sit fortuna meorum,
 Et dolor hic animi voce querentis eget.
 Si tamen, ut referam breviter mala iuncta pudori
 Exigis: Alpino Roma sub hoste iacet.
 Haec est, cui fuerat promissa potentia rerum,
 360 Iuppiter? hanc terris impositurus eras?
 Iamque suburbanos Etruscaque contudit arma.

- Spes erat in cursu . nunc lare pulsa suo est .
 Vidimus ornatos sacrata per atria picta
 Veste triumphales occubuisse senes .
 365 Vidimus Iliacae transferri pignora Vestae
 Sede . putant aliquos scilicet esse deos .
 At si respicerent , qua vos habitatis in arce ,
 Totque domos vestras obsidione premi ,
 Nil opis in cura scirent superesse deorum ,
 370 Et data sollicita tura perire manu .
 Atque utinam pugnae pateat locus ! arma capessant ,
 Et , si non poterunt exsuperare , cadant .
 Nunc inopes victus ignavaque fata timentes
 Monte suo clausos barbara turba premit .
 375 Tunc Venus et lituo pulcher trabeaque Quirinus
 Vestaque pro Latio multa locuta suo est .
 ‘Publica’ respondit ‘cura est pro moenibus istis .’
 Iuppiter ‘et poenas Gallia victa dabit .
 Tu modo quae desunt fruges , superesse putentur ,
 380 Effice , nec deses desere , Vesta , tuos .
 Quodcumque est solidae Cereris , cava machina
 frangat ,
 Mollitamque manu duret in igne focus .’
 Iusserat , et fratris virgo Saturnia iussis
 Annuit , et mediae tempora noctis erant ;
 385 Iam ducibus somnum dederat labor . increpat illos
 Iuppiter et sacro , quid velit , ore docet :
 ‘Surgite , et in medios de summis arcibus hostes
 Mittite , quam minime perdere vultis , opem !’
 Somnus abit , quaeruntque novis ambagibus acti ,
 390 Perdere quam nolint et iubeantur opem .
 Esse Ceres visa est . iaciunt Cerialia dona ,
 Iacta super galeas scutaque longa sonant .
 Posse fame vinci spes excidit . hoste repulso
 Candida Pistori ponitur ara Iovi .
 395 Forte revertebar festis Vestalibus illa ,
 Qua Nova Romano nunc via iuncta foro est .
 Huc pede matronam vidi descendere nudo :

- Obstipui tacitus sustinuique gradum.
 Sensit anus vicina loci, iussumque sedere
 400 Alloquitur, quatiens voce tremente caput:
 'Hoc ubi nunc fora sunt, udae tenuere paludes,
 Amne redundatis fossa madebat aquis.
 Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
 Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
 405 Qua Velabra solent in Circum ducere pompas,
 Nil praeter salices cassaue canna fuit.
 Saepe suburbanas rediens conviva per undas
 Cantat, et ad nautas ebria verba iacit.
 Nondum conveniens diversis iste figuris
 410 Nomen ab averso ceperat amne deus.
 Hic quoque lucus erat iuncis et arundine densus
 Et pede velato non adeunda palus.
 Stagna recesserunt et aquas sua ripa coercet, (209)
 Siccaque nunc tellus: mos tamen inde manet.
 415 Reddiderat causam. 'valeas, anus optima!' dixi
 'Quod superest aevi, molle sit omne, tui.'
 Cetera iam pridem didici puerilibus annis,
 Non tamen idcirco praetereunda mihi.
 Moenia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
 420 Ilus adhuc Asiae dives habebat opes:
 Creditur armiferae signum caeleste Minervae
 Urbis in Iliacae desiluisse iuga.
 Cura videre fuit, vidi templumque locumque.
 Hoc superest illi, Pallada Roma tenet.
 425 Consulitur Smintheus, lucoque obscurus opaco
 Hos non mentito reddidit ore sonos:
 'Aetheriam servate deam, servabitis urbem:
 Imperium secum transferet illa loci.'
 Servat, et inclusam summa tenet Ilus in arce,
 430 Curaque ad heredem Laomedonta redit.
 Sub Priamo servata parum. sic ipsa volebat,
 Ex quo iudicio forma revicta sua est.
 [Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulixes,
 Seu pius Aeneas eripuisse ferunt.]

- 435 Auctor in incerto , res est Romana . tuetur (210)
 Vesta , quod assiduo lumine cuncta videt.
 Heu quantum timuere patres , quo tempore Vesta
 Arsit , et est tectis obruta paene suis!
 Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes ,
 440 Mixtaque erat flammae flamma profana piae .
 Attonitae flebant demisso crine ministrae :
 Abstulerat vires corporis ipse timor .
 Provolat in medium , et magna ‘succurrite !’ voce
 ‘Non est auxilium flere’ Metellus ait .
 445 ‘Pignora virgineis fatalia tollite palmis !
 Non ea sunt voto , sed rapienda manu !
 Me miserum ! dubitatis ?’ ait . dubitare videbat ,
 Et pavidas posito procubuisse genu .
 Haurit aquas , tollensque manus , ‘ignoscite ,’ dixit
 450 ‘Sacra ! vir intrabo non adeunda viro .
 Si scelus est , in me commissi poena redundet :
 Sit capitis damno Roma soluta mei .’
 Dixit , et irrupit . factum dea rapta probavit ,
 Pontificisque sui munere tuta fuit .
 455 Nunc bene lucetis sacrae sub Caesare flammae :
 Ignis in Iliacis nunc erit estque focus .
 Nullaque dicetur vittas temerasse sacerdos
 Hoc duce , nec viva defodietur humo .
 Sic incesta perit , quia quam violavit , in illam
 460 Conditur , et Tellus Vestaque numen idem est .
 Tum sibi Callaico Brutus cognomen ab hoste
 Fecit , et Hispanam sanguine tinxit humum .
 Scilicet interdum miscentur tristia laetis ,
 Nec populum toto pectore festa iuvant .
 465 Crassus ad Euphraten aquilas natumque suosque
 Perdidit , et leto est ultimus ipse datus .
 ‘Parthe , quid exultas ?’ dixit dea ‘signa remittes ,
 Quique necem Crassi vindicet , ultor erit .’

10. AN

At simul auritis violae demuntur asellis,
 470 Et Cereris fruges aspera saxa terunt,
 Navita puppe sedens 'Delphina videbimus,' inquit
 'Umida cum pulso nox erit orta die.'

11. B MATR·N

Iam, Phryx, a nupta quereris, Tithone, relinqui,
 Et vigil eois lucifer exit aquis:
 475 Ite, bonae matres, — vestrum Matralia festum —
 Flavaque Thebaeae reddite liba deae.
 Pontibus et magno iuncta est celeberrima Circo
 Area, quae posito de bove nomen habet.
 Hac ibi luce ferunt Matutae sacra parenti
 480 Sceptriferas Servi templa dedisse manus.
 Quae dea sit, quare famulas a limine templi
 Arceat, — arcet enim — libaque tosta petat?
 Bacche, racemiferos hedera redimite capillos,
 Si domus illa tua est, dirige vatis opus.
 485 Arserat obsequio Semele Iovis. accipit Ino
 Te puer, et summa sedula nutrit ope.
 Intumuit Iuno, raptum quod paelice natum
 Educet. at sanguis ille sororis erat.
 Hinc agitur furiis Athamas et imagine falsa,
 490 Tuque cadis patria, parve Learche, manu.
 Maesta Learcheas mater tumulaverat umbras
 Et dederat miseris omnia iusta rogis.
 Haec quoque, funestos ut erat laniata capillos,
 Prosilit, et cunis te, Melicerta, rapit.
 495 Est spatio contracta brevi, freta bina repellit,
 Unaque pulsatur terra duabus aquis.
 Huc venit insanis natum complexa lacertis,
 Et secum e celso mittit in alta iugo.
 Excipit illaesos Panope centumque sorores,
 500 Et placido lapsu per sua regna ferunt.
 Nondum Leucothea, nondum puer ille Palaemon,

- Verticibus densi Thybridis ora tenent.
 Lucus erat, dubium Semelae, Stimulaene vocetur:
 Maenadas Ausonias incoluisse ferunt.
- 505 Quaerit ab his Ino, quae gens foret. Arcadas esse
 Audit, et Evandrum sceptrata tenere loci.
 Dissimulata deam Latias Saturnia bacchas
 Instimulat fictis insidiosa sonis:
 ‘O nimium faciles, o toto pectore captae!
- 510 Non venit haec nostris hospes amica choris.
 Fraude petit, sacrique parat cognoscere ritum.
 Quo possit poenas pendere, pignus habet.’
 Vix bene desierat, complent ululatibus auras
 Thyiades, effusis per sua colla comis,
- 515 Iniciuntque manus, puerumque revellere pugnant.
 Quos ignorat adhuc, invocat illa deos:
 ‘Dique virique loci, miserae succurrite matri!’
 Clamor Aventini saxa propinqua ferit.
 Appulerat ripae vaccas Oetaeus Hiberas:
- 520 Audit, et ad vocem concitus urget iter.
 Herculis adventu quae vim modo ferre parabant,
 Turpia femineae terga dedere fugae.
 ‘Quid petis hinc,’ — cognorat enim — ‘matertera
 Bacchi?
- An numen quod me, te quoque vexat?’ ait.
- 525 Illa docet partim, partim praesentia nati
 Continet, et furiis in scelus isse pudet.
 Rumor, ut est velox, agitat per volat alis,
 Estque frequens, Ino, nomen in ore tuum.
 Hospita Carmentis fidos intrasse penates
- 530 Diceris et longam deposuisse famem.
 Liba sua properata manu Tegeaea sacerdos
 Traditur in subito cocta dedisse foco.
 Nunc quoque liba iuvant festis Matralibus illa.
 Rustica sedulitas gratior arte fuit.
- 535 ‘Nunc,’ ait ‘o vates, venientia fata resigna,
 Qua licet. hospitibus hoc, precor, adde meis.’
 Parva mora est, caelum vates ac numina sumit,

- Fitque sui toto pectore plena dei.
 Vix illam subito posses cognoscere, tanto
 540 Sanctior et tanto, quam modo, maior erat.
 'Laeta canam. gaude, defuncta laboribus Ino!'
 Dixit 'et huic populo prospera semper ades!
 Numen eris pelagi. natum quoque pontus habebit.
 In vestris aliud sumite nomen aquis:
 545 Leucothea Grais, Matuta vocabere nostris:
 In portus nato ius erit omne tuo,
 Quem nos Portunum, sua lingua Palaemona dicet.
 Ite, precor, nostris aequus uterque locis!
 Annuerat, promissa fides. posuere labores:
 550 Nomina mutarunt. hic deus, illa dea est.
 Cur vetet ancillas accedere, quaeritis? odit:
 Principiumque odii, si sinat illa, canam.
 Una ministrarum solita est, Cadmei, tuarum
 Saepe sub amplexus coniugis ire tui.
 555 Improbus hanc Athamas furtim dilexit. ab illa
 Comperit agricolis semina tosta dari.
 Ipsa quidem fecisse negat, sed fama recepit. —
 Hoc est, cur odio sit tibi serva manus.
 Non tamen hanc pro stirpe sua pia mater adoret.
 560 Ipsa parum felix visa fuisse parens.
 Alterius prolem melius mandabitis illi.
 Utilior Baccho, quam fuit ipsa suis.
 Hanc tibi, 'quo properas?' memorant dixisse,
 Rutili,
 'Luce mea Marso consul ab hoste cades.'
 565 Exitus accessit verbis, flumenque Toleni
 Purpureum mixtis sanguine fluxit aquis.
 Proximus annus erat: Pallantide caesus eadem
 Didius hostiles ingeminavit opes.
 Lux eadem, Fortuna, tua est, auctorque locusque.
 570 Sed superiniectis quis latet iste togis?
 Servius est; et constat enim. sed causa latendi
 Discrepat, et dubium me quoque mentis habet.
 Dum dea furtivos timide profitetur amores,

- Caelestemque homini concubuisse pudet, —
 575 Arsit enim magno correpta cupidine regis,
 Caecaque in hoc uno non fuit illa viro —
 Nocte domum parva solita est intrare fenestra:
 Unde Fenestellae nomina porta tenet.
 Nunc pudet, et voltus velamine celat amatos,
 580 Oraque sunt multa regia tecta toga.
 An magis est verum, post Tulli funera plebem
 Confusam placidi morte fuisse senis:
 Nec modus ullus erat, crescebat imagine luctus,
 Donec eum positus occuluere togis?
 585 Tertia causa mihi spatio maiore canenda est;
 Nos tamen adductos intus agemus equos.
 Tullia coniugio, sceleris mercede, peracto
 His solita est dictis extimulare virum:
 'Quid iuvat esse pares, te nostrae caede sororis,
 590 Meque tui fratris, si pia vita placet?
 Vivere debuerant et vir meus et tua coniunx,
 Si nullum ausuri maius eramus opus.
 Et caput et regnum facio dotale parentis!
 Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
 595 Regia res scelus est! socero cape regna necato,
 Et nostras patrio sanguine tingue manus!'
- Talibus instinctus solio privatus in alto
 Sederat. attonitum volgus ad arma ruit:
 Hinc cruor, hinc caedes, infirmaque vincitur aetas:
 600 Sceptra gener socero rapta Superbus habet.
 Ipse sub Esquiliis, ubi erat sua regia, caesus
 Concidit in dura sanguinolentus humo.
 Filia, carpento patrios initura penates,
 Ibat per medias alta feroxque vias.
 605 Corpus ut aspexit, lacrimis auriga profusis
 Restitit. hunc tali corripit illa sono:
 'Vadis, an expectas pretium pietatis amarum?
 Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas!'
- Certa fides facti. dictus Sceleratus ab illa
 610 Vicus, et aeterna res ea pressa nota.

Sic agitur censura et sic exempla parantur,
Cum vindex, alios quod monet, ipse facit.

12. CN 13. D EID·N

- Nulla nota est veniente die, quam dicere possis.
650 Idibus Invicto sunt data templa Iovi.
Et iam Quinquatrus iubeor narrare minores.
Nunc ades o! coeptis, flava Minerva, meis.
'Cur vagus incedit tota tibicen in Urbe?
Quid sibi personae, quid stola longa volunt?'
- 655 Sic ego. sic posita Tritonia cuspide dixit:
Possim utinam doctae verba referre deae!
'Temporibus veterum tibicinis usus avorum
Magnus et in magno semper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
660 Cantabat maestis tibia funeribus:
Dulcis erat mercede labor. tempusque secutum,
Quod subito Graiae frangeret artis opus;
Adde quod aedilis, pompam qui funeris irent,
Artifices solos iusserat esse decem.
- 665 Exilio mutant Urbem, Tiburque recedunt.
Exilium quodam tempore Tibur erat.
Quaeritur in scaena cava tibia, quaeritur aris;
Ducit supremos naenia nulla toros.
Servierat quidam, quantolibet ordine dignus,
670 Tibure, sed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
Convocat: ad festas convenit illa dapes.
Nox erat, et vinis oculique animique natabant,
Cum praecomposito nuntius ore venit,
675 Atque ita, "quid cessas convivia solvere?" dixit
"Auctor vindictae iam venit ecce tuae."
Nec mora, convivae valido titubantia vino
Membra movent: dubii stantque labantque pedes.
At dominus "discedite!" ait, plaustroque morantes
680 Sustulit: in plaustro scirpea lata fuit.
Alliciunt somnos tempus motusque merumque,

- Potaque se Tibur turba redire putat.
 Iamque per Esquilias Romanam intraverat urbem,
 Et mane in medio plaustra fuere foro.
- 685 Plautius, ut posset specie numeroque senatum
 Fallere, personis imperat ora tegi,
 Admissetque alios, et, ut hunc tibicina coetum
 Augeat, in longis vestibus esse iubet;
 Sic reduces bene posse tegi, ne forte notentur
- 690 Contra collegae iussa redisse sui.
 Res placuit, cultuque novo libet Idibus uti
 Et canere ad veteres verba iocosa modos.
 Haec ubi perdociuit, 'superest mihi discere' dixi
 'Cur sit Quinquatrus illa vocata dies.'
- 695 'Martius' inquit 'agit tali mea nomine festa,
 Estque sub inventis haec quoque turba meis.
 Prima terebrato per rara foramina buxo,
 Ut daret, effeci, tibia longa sonos.
 Vox placuit: faciem liquidis referentibus undis
- 700 Vidi virgineas intumuisse genas.
 "Ars mihi non tanti est; valeas, mea tibia!" dixi:
 Excipit abiectam caespite ripa suo.
 Inventam Satyrus primum miratur, et usum
 Nescit, et inflatam sensit habere sonum;
- 705 Et modo dimittit digitis, modo concipit auras.
 Iamque inter nymphas arte superbus erat:
 Provocat et Phoebum. Phoebo superante pependit,
 Caesa recesserunt a cute membra sua.
 Sum tamen inventrix auctorque ego carminis huius.
- 710 Hoc est, cur nostros ars colat ista dies.

14. E E[N] 15. F Q·ST·D·F

- Tertia lux veniet, qua tu, Dodoni Thyone,
 Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
 Haec est illa dies, qua tu purgamina Vestae,
 Thybri, per Etruscas in mare mittis aquas.
- 715 Siqua fides ventis, zephyro date carbasa, nautae:
 Cras veniet vestris ille secundus aquis.

16. GC 17. HC 18. AC

At pater Heliadum radios ubi tinxerit undis,
 Et cinget geminos stella serena polos,
 Tollet humo validos proles Hyriea lacertos.

720 Continua Delphin nocte videndus erit.

19. BC

Scilicet hic olim Volscos Aequosque fugatos (223)

Viderat in campis, Algida terra, tuis:

Unde suburbano clarus, Tuberte, triumpho

Vectus es in niveis, Postume, victor equis.

725 Iam sex et totidem luces de mense supersunt,

Huic unum numero tu tamen adde diem.

Sol abit a Geminis, et Cancri signa rubescunt:

Coepit Aventina Pallas in arce coli.

20. CC

Iam tua, Laomedon, oritur nurus, ortaue noctem

730 Pellit, et e pratis uda pruina fugit:

Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,

Tum, cum Romanis, Pyrrhe, timendus eras.

Hanc quoque cum patriis Galatea receperit undis,

Plenaque securae terra quietis erit,

735 Surgit humo iuvenis telis afflatus avitis,

Et gemino nexus porrigit angue manus.

Notus amor Phaedrae, nota est iniuria Thesei:

Devovit natum credulus ille suum.

[Non impune pius iuvenis Troezena petebat:

740 Dividit obstantes pectore taurus aquas.]

Solliciti terrentur equi, frustraue retenti

Per scopulos dominum duraque saxa trahunt.

Exciderat curru, lorisque morantibus artus

Hippolytus lacero corpore raptus erat,

745 Reddideratque animam, multum indignante Diana. (224)

'Nulla' Coronides 'causa doloris' ait:

'Namque pio iuveni vitam sine vulnere reddam,

Et cedent arti tristia fata meae.'

- Gramina continuo loculis depromit eburnis:
 750 Profuerant Glauci manibus illa prius.
 [Tunc, cum observatas anguis descendit ad umbras,
 Usus et auxilio est anguis ab angue dato.]
 Pectora ter tetigit, ter verba salubria dixit:
 Depositum terra sustulit ille caput.
 755 Lucus eum Nemorisque tui, Dictynna, recessus
 Celat: Aricino Virbius ille lacu.
 At Clymenus Clothoq̄e dolent: haec, fila reneri,
 Hic, fieri regni iura minora sui.
 Iuppiter, exemplum veritus, direxit in ipsum
 760 Fulmina, qui nimiae moverat artis opem.
 Phoebe, querebaris: deus est, placare parenti;
 Propter te, fieri quod vetat, ipse facit.

21. DC 22. EC 23. FC

- Non ego te, quamvis properabis vincere, Caesar,
 Si vetet auspiciū, signa movere velim.
 765 Sint tibi Flaminius Trasimenaque litora testes,
 Per volucres aequos multa monere deos.
 Tempora si veteris quaeris temeraria damni,
 Quartus ab extremo mense bis ille dies.
 Postera lux melior. superat Masinissa Syphacem, ⁽²²⁵⁾
 770 Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.

24. GC

- Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis,
 Et fugiunt freno non remorante dies.
 Quam cito venerunt Fortunae Fortis honores!
 Post septem luces Iunius actus erit.
 775 Ite, deam laeti Fortem celebrate, Quirites!
 In Tiberis ripa munera regis habet.
 Pars pede, pars etiam celeri decurrite cumba,
 Nec pudeat potos inde redire domum.
 Ferte coronatae iuvenum convivia lintres,
 780 Multaque per medias vina bibantur aquas.
 Plebs colit hanc, quia qui posuit, de plebe fuisse
 Fertur, et ex humili sceptrā tulisse loco.

Convenit et servis , serva quia Tullius ortus
Constituit dubiae templa propinqua deae.

25. HC 26. AC

785 Ecce suburbana rediens male sobrius aede
Ad stellas aliquis talia verba iacit:
Zona latet tua nunc , et cras fortasse latebit:
Dehinc erit , Orion , aspicienda mihi.
At si non esset potus , dixisset eadem
790 Venturum tempus solstitiale die.

27. BC 28. CF

Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt
Hic , ubi fit docta multa corona manu .
Tempus idem Stator aedis habet , quam Romulus olim
Ante Palatini condidit ora iugi .

29. DF

795 Tot restant de mense dies , quot nomina Parcís ,
Cum data sunt trabeae templa , Quirine , tuae .

30. EC

Tempus Iuleis cras est natale Kalendis:
Pierides , coeptis addite summa meis .
Dicite , Pierides , quis vos adiunxerit isti ,
800 Cui dedit invitas victa noverca manus ?
Sic ego . sic Clio : ' clari monumenta Philippi
Aspicias , unde trahit Marcia casta genus :
Marcia , sacrificio deductum nomen ab Anco ,
In qua pars facies nobilitate sua est .
805 [Par animo quoque forma suo respondet in illa ,
Et genus et facies ingeniumque simul .]
Nec quod laudamus formam , tu turpe putaris :
Laudamus magnas hac quoque parte deas .
Nupta fuit quondam matertera Caesaris illi .
810 O decus , o sacra femina digna domo !
Sic cecinit Clio . doctae assensere sorores ;
Annuit Alcides increpuitque lyram .

12507

LL 0965F Ovid
[Opera], ed. by Fwald.
Vol. 7.

**University of Toronto
Library**

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

